

[illegible]

ISSN 2683-4901 (Online)

НОВОРЕЧЈЕ

Научно-популарни неолошки часопис

Година III Број 4

„Алма“ — Пројекат Растко
Београд, 2021

Новоречје
Научно-популарни неолошки часопис

Година III, број 4

Место издања:
Београд

Издавачи:
„Алма“ — Пројекат Растко

Уредници:
Дејан Ајдачић, главни уредник
Ђорђе Оташевић
Слободан Новокмет
Јована Јовановић

Електронске адресе:
<http://rastko.rs/filologija/novorecje>
www.alma.rs/novorecje

Аутор знака часописа – „Словосова Слова“
Наташа Матовић

САДРЖАЈ

ЧЛАНЦИ

Рајна Драгићевић: <i>Лапор плава и тупе сива – (не)одрживост неологизама за нијансе боја у српском језику</i>	9–18
Ивана Лазић Коњик: <i>Англобализми и други неологизми у најновијем периоду развоја српског језика</i>	19–28
Ђорђе Оташевић: <i>О семантичкој дефиницији неологизама антивакцинаш и антивакцинаштво</i>	29–32
Слободан Новокмет: <i>Ко су вакцинаши</i>	33–38
Дејан Ајдачић: <i>О конкуренцији нових речи при називању нових ствари (свемирски брод, аватар)</i>	39–49
Милош Јоцић: <i>Српски и српско-енглески појмови из културе, поетике, теорије и индустрије видео-игара</i>	50–74
Ђорђе Оташевић: <i>Родни парови у речницима нових речи и секундарност феминатива</i>	75–78

ГРАЂА

В. Ђорђевић, М. Николић, Ђ. Оташевић: <i>Грађа за речник нових речи (4)</i> ...	81–112
Ђорђе Оташевић: <i>Речник деантропонимних неологизама (1)</i>	113–121
Milica Đurić: <i>Rečnik skraćenica i izraza uz dramu Nacija degeneracija</i>	122–130

БИБЛИОГРАФИЈЕ

Ђорђе Оташевић: <i>Библиографија радова на словенским језицима и енглеском о неологизмима везаним за актуелну пандемију : избор (1)</i>	133–136
---	---------

ПОНОВНО ОБЈАВЉУЈЕМО

Слободан Новокмет: <i>Номинација симбола @ (ЕТ) у савременом српском језику</i> (Научни састанак слависта у Вукове дане 46, 2017)	139–1151
Слободан Новокмет: <i>Форманти страног порекла веб и сајбер у српском језику</i> (Научни састанак слависта у Вукове дане 43, 2014)	152–167
Дејан Ајдачић: <i>Нове словенске речи и метафоре на интернету (април 1999)</i> (Мова і культура, Київ, 2000)	168–172
Ћ. Оташевић: <i>Именица криза у савременом српском језику</i> (Наш језик) ..	173–185
Пјотр Мироха: <i>Делатност часописа „Новоречје“ у оквиру српских и пољских истраживања неологизама</i> (превод текста из часописа „Poznańskie Studia Slawistyczne“ 19, 2020)	186–197

ЧЛАНЦИ

УДК 811.163.41'373.43.45-026.613(091)
811.163.41'373.43.45-026.613=111''20''
[316.74+339.162.4]: 811.163.41'373.43.45''20''

*Рајна Драгићевић**

(Филолошки факултет, Универзитет у Београду)

ЛАПОР ПЛАВА И ТУПЕ СИВА – (НЕ)ОДРЖИВОСТ НЕОЛОГИЗАМА ЗА НИЈАНСЕ БОЈА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

Све више предмета продаје се преко интернета, путем каталога мултинационалних компанија, а продавци се труде да их што прецизније опишу. У опису робе, за пробирљивог купца посебно је важна боја. Због тога се, превођењем каталога, у српски језик уноси велики број позајмљеница из енглеског језика које означавају нијансе боја. Тај слој нових речи веома је нестабилан. У раду се описује део најновијих хроматских позајмљеница и анализирају фактори од којих зависи степен њихове прихватљивости у српском језику.

Кључне речи: хроматска лексика, позајмљенице, англицизми, нове речи, српски језик.

1. СТАБИЛНОСТ ХРОМАТСКЕ ЛЕКСИКЕ ЗА ОСНОВНЕ БОЈЕ. Нове речи очекујемо и најчешће проналазимо у сфери назива за нове предмете и појаве, као и међу експресивним називима за појмове који су већ именовани. Занимљиво је и неочекивано, а без сумње потврђено у радовима истраживача словенских језика, да је експресивна функција творбе речи доминантнија од номинативне.¹

Ни у једну од ових група не спадају нови називи за боје, па их и не очекујемо у лексичком систему. Хроматска лексика, нарочито она која се односи на основне боје, представља стабилан лексички слој који припада основном лексичком фонду српског језика. Стабилност овог лексичког слоја манифестује се и кроз постојаност основних значења назива за боје,

* rajna.dragicevic@fil.bg.ac.rs

¹ О одликама неологизма у словенским језицима исп., на пример, Петрухина (2010) и литературу која се наводи у том зборнику за неологизме у скоро свим словенским језицима.

што потврђују описни речници савременог српског језика – Речник САНУ, Речник МС и Речник СЈ – у којима су називи за боје обрађени у различитим периодима током друге половине XX века или на самом почетку XXI века. Показало се да је прототип за боје увек исти, што потврђују подаци у дефиницијама основних значења хроматске лексике у сва три речника. Бела боја је, кроз цео XX век и прве деценије XXI века, била и остала боја снега и млека; жута је боја лимуна, жуманцета, воска, сламе; зелена је боја лишћа и траве; плаво је небо или море; сив је пепео; црвена је боја крви, а црна боја угља или чађи.

Вербалне асоцијације прикупљене у анкети Милице Војводић (2020), која је испитала 30 говорника српског језика, потврдиле су да говорници у језичкој свести повезују хроматску лексику баш са појмовима који се у речницима региструју као типични носиоци одређене боје. За највећи број испитаника, изворних говорника српског језика, прве асоцијације на стимулус *бео* јесу *снег* и *млеко*. Најучесталије асоцијације на стимулус *црн* јесу *угаљ* и *ноћ*, на *црвен* – *крв* и *ружа*, на *зелен* – *трава* и *природа*, на *жут* – *сунце* или *лимун*, на *плав* – *небо* и *море*.

Називи за боје потврђују своју стабилност у лексичком систему и великим бројем значења, од којих се нека утемељују на симболичким вредностима боја. Тако се, на пример, придев *бео* односи на цео спектар значења у вези са чистоћом, чистотом, чедношћу, невиношћу. Придев *црн*, на основу симболичке вредности црнила и таме, везује за себе значења физичке нечистоће и моралне нечистоте. Сивило је безлично, неодређено, безизражајно, док жутило симболизује болест, па је ова симболика уткана и у секундарна значења придева *сив* и *жут*.²

Сви ови подаци указују на чињеницу да је тематска група хроматске лексике за основне боје у српском језику врло стабилна. Истраживање Ане Јовић (2020) показује да за именовање нијанси основних боја говорници српског језика обично прибегавају сложеницама мотивисаним лексиком за основне боје, па су у анкети коју је ауторка спровела светлије или тамније примесе црвене боје најчешће именovali сложеним придевима *светлоцрвен*, *бледоцрвен*, *крвцрвен*, *јаркоцрвен*, *тамноцрвен*, *наранџастоцрвен* итд. Дакле, чак и ако речници српског језика потврђују да у српском језику постоје посебни називи за нијансе неких боја (који нису у творбеној вези са лексиком која означава основне боје), нпр. за црвену – *румен*, *рујан*, *гримизан*, *пурпуран*, *доратаст*, *рубинов* итд., говорници се, у спонтаној употреби, чврсто држе основних назива и твореница које су од њих изведене. Ова чињеница само потврђује стабилност назива за основне боје у

² За детаљан опис развоја секундарних значења хроматске лексике у српском језику исп. Илић (2016).

лексичком систему. С друге стране, указује и на чињеницу да постоје разрађени творбени модели који омогућавају настајање назива за нијансе боја.

2. НЕДОВОЉНА ОДРЖИВОСТ И НЕУКЛОПЉЕНОСТ ХРОМАТСКИХ ПОЗАЈМЉЕНИЦА У ПРОШЛОСТИ И ДАНАС. И поред тога, међутим, како у прошлости тако и данас, основни фонд хроматске лексике увећавао се новим речима, које су у свим временима биле нестабилне, никада нису биле широко прихваћене и нестајале су пре него што су се претходно примиле међу говорницима српског језика.

Тако је, на пример, у време турских освајања, наш језик примио велики број назива за боје из оријенталних језика. А. Шкаљић је пописао 73 такве речи у свом речнику турцизама: *ал* (отворено црвен, румен, ружичаст), *ала* (шарен, пегав, вишебојан), *алаци* (шарен), *алали* (ружичаст, црвенкаст), *аласт* (ружичаст), *алатаст* (црвенкаст), *албабери* (сасвим јасно црвене боје, црвен као крв), *ален*, *алев* (црвен, јасноцрвене боје), *алмаси* (бледоружичасте боје), *алтуни* (златне боје, златкаст), *ачикмави* (светлоплаве боје), *аспури* (затвореноцрвене боје), *атеши* (ватренасте боје), *азуран* (плав, боје плаветнила неба), *баками* (боје као бакам, румен), *баруди* (који је боје као барут), *бејаз* (бео), *бејази* (беле боје), *бејазли* (беле боје), *чивитли* (боје као чивит, модре боје), *денизи* (плавозелене боје, боје мора), *доратаст* (затвореноцрвене, смеђе боје), *ђувез* (затвореноцрвен, црвенољубичаст; затвореноцрвен са прелазом на љубичасто); *ђувезли* (затвореноцрвен, црвенољубичасте боје), *есмер* (црнкаст, гарав), *есмераст* (црномањаст), *гокмави* (плаве боје као небо, азуран), *голуби* (пепељасте боје), *гримиз* (љубичасто-црвена боја), *јагазли* (црномањаст, кестењасте боје), *јакути* (боје као рубин), *јешил* (зелен), *јорговани* (боје као јоргован), *кахваји* (кахваст, смеђ попут кафе), *канли* (црвен као крв), *кара* (црн), *карпузи* (боје лубенице) итд. (исп. Шкаљић 1985: 73). Само мали број речи из ове групе очуван је до данас (*азурни*, *гримизни*, *голубији*, *вишњев*, *јоргован*), али су и оне које се користе прилично маркиране.

И из других језика позајмљивани су називи за боје: *беж*, *блонд*, *бордо*, *бринет*, *виолет*, *драп*, *каки*, *крем*, *лила*, *оранж*, *резеда*, *роза*, *тегет*, *туркиз*. О овим и другим називима за боје који потичу из различитих европских језика писао је М. Николић (1996) у истраживању о непроменљивим придевима у српском језику. Непроменљивост многих од ових назива сведочи о њиховој неадаптираности у српском језику.

3. НОВИ ТАЛАС ХРОМАТСКИХ ПОЗАЈМЉЕНИЦА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ. Без обзира на маркираност и непостојаност позајмљеница које означавају боје, српски језик је стално на удару нових речи из ове групе. Најновији талас хроматске лексике долази из енглеског језика и увлачи се у многе језике,

па и у српски, и то обично преко каталога за производе мултинационалних корпорација. Као пример, представимо карактеристичне називе за боје у српској верзији каталога за пролеће 2021. године мултинационалне компаније *Зара*, која се бави производњом и продајом одеће.

У жељи да својим купцима што боље прецизира боју неког одевног предмета, произвођач дочарава нијансу називајући је именом материје из природе: *песак*³, *светли песак*, *корал*, *камен*, *злато*, *лед*, *креч*, *дрвени угаљ*, *угљено сива*, *тамноугљено сива*, *антрацит сива*⁴, *каки*⁵, *лапор плава*, *бисерни лапор*⁶, *аквамарин*⁷.

Призори из природе такође представљају инспирацију за именовање нијанси боја: *плаво небо*, *зеленило мора*, *поноћно плава*.

Боја у којој се преливају нијансе жуте, смеђе и беле боје назива се *екру*, према француској речи која се односи на боју необрађеног, неизбељеног лана или свиле.

Неке боје назване су према биљкама – њиховим цветовима или плодовима: *боја зелене јабуке*, *боја плавог патлициана*, *лимон жута*, *зелена лимета*, *светлозелена нана*, *фуксија*⁸, *тамарило*⁹, *бресква*, *мандарина*, *шљива*, *купина*, *дуван*, *лаванда*, *пистаћ*, *кари*, *ванила*, *слама*, *индиго*¹⁰.

Животиње, њихово крзно или боја неког карактеристичног животињског дела тела такође може бити инспирација за назив боје: *тупе сива*¹¹, *зелена патка*, *боја светле камиље длаке*, *нерц*, *светли нерц*, *мишије сива*, *лосос*, *слоновача*, *острига бела*, *леопард* (дезен и боја).

Све чешће, нијансе се одређују и именују према боји пића: *ракија*, *марсала*¹², *боја шампањца*, *светли виски*, *вино*, *бургундац*¹³.

Неке нијансе именоване су према производима које прави човек од материјала из природе: *чоколада*, *боја жвакаће гуме*, *крема*, *карамела*, *маслац*, *цигла*, *сенф*, *теракота*.

³ Називи за боје биће писани онако како су написани у каталогу *Заре*, што није увек усклађено са важећим Правописом.

⁴ *Антрацит* је врста угља.

⁵ На персијском *khak* означава прашину (Клајн и Шипка 2007).

⁶ *Лапор* је врста минерала који може бити жућкасте, зеленкасте и сивкасте боје.

⁷ *Аквамарин* је полудраги камен плаве боје.

⁸ *Фуксија* је врста цвета, има исту боју као цвет *циклама*.

⁹ *Tamarillo* је биљка са наранџастим воћним плодовима у облику јајета.

¹⁰ Назив за боју потиче од биљке *индиго*.

¹¹ *Тупе* је француска лексема којом се означава кртица чије је крзно неодређене боје у којој преовлађује сива, браон и боја јоргована.

¹² *Марсала* је врста вина.

¹³ *Бургундац* је врста вина названа према Бургундији, области Француске у којој се производи.

Нијансе се, као што је већ представљено, именују и бројним синтагмама: *праињава плава, праињава ружичаста, морнарско плава, пастелно ружичаста, бледоружичаста, бисерно сива, бисерни лапор, тамнокаки, испрано зелена, неонски зелена, вигоре смеђа*. Често се нијанса одређује као *мид*, што потиче од енгл. *middle* и значи *средњи*: *мид нерц, мид плава, мид тамножута*.

Овом списку могли би се додати и многи други називи за нијансе боја који се могу чути углавном у разговорном језику, али смо овога пута усмерили пажњу само на каталог *Заре* за пролеће 2021. године. Зато изван наше пажње остаје, на пример: *Johnnie Walker црвена боја* (боја етикете и кутије за овај виски), *венге* (тамнобраон боја чије именовање потиче од назива за врсту дрвета), *фламинго розе, Елвис ружичаста, хот пинк, ултра пинк* итд.¹⁴

И да систематизујемо – да би се *Зариним* купцима што приближније дочарала нијанса боје њихових одевних предмета, маркетиншки стручњаци или дизајнери именују их према појавама, па чак и призорима из природе, према биљкама и животињама, као и производима које је човек направио користећи материјале из природе. Преводац *Зариног* каталога обично наводи дослован превод, не трудећи се да придевски уобличи назив за боју, па у рубрици у којој се описује производ, у одељку *Боја*, уз најчешћу хроматску лексику, на пример, *плава, жута, црвена*, понекад стоје и именице: *камен, купина, маслац, нерц* итд. Преводац избегава придеве *каменова, маслацова, купинова, нерцова*, а тиме се додатно наглашава неуклопљеност оваквих именичких назива у систем хроматске лексике, која је обично придевска. Још неуклопљенији су називи у облику синтагми *светли виски, светлозелена нана, плаво небо, зеленило мора*, који одводе асоцијације читаоца у призоре из природе, још удаљеније од света боја.

Преводац понекад посеже за синтагмама са неконгруентним атрибутом чији је главни члан именица *боја* и такви називи су нешто јаснији и повезанији са називима за боје: *боја камиље длаке, боја плавог патлицана, боја вискија, боја зелене јабуке*.

Запажамо и називе у виду синтагми или сложеница чији је главни члан придев са значењем боје, а зависни члан је прилог. Прилогом се одређује нијанса боје означене придевом: *испрано зелена, неонски зелена, праињава ружичаста*. Избор одредбене речи привлачи пажњу јер је често метафорички употребљена. Загаситост боје изражава се лексемама *испран, праињава*, а сјај и светлוצавост, на пример, прилогом *неонски*.

¹⁴ Називе за наведене нијансе ружичасте боје преузели смо из дневног листа *Данас* (*Данас*, 26. 9. 2018).

У неким синтагмама као одредбени члан појављује се именица са значењем бића или предмета карактеристичне боје или придев изведен од ње: *антрацит сива, лапор плава, лимун жута, тупе сива, острига бела; мишије сива, поноћно плава, бисерно сива, угљено сива.*

4. ПРИХВАТЉИВОСТ ХРОМАТСКИХ ПОЗАЈМЉЕНИЦА. Обогаћивањем хроматске лексике на описани начин остварују се две сасвим супротстављене тенденције. На једној страни, постиже се прецизирање језичког израза, а на другој – губи се прецизност и јасноћа.

У пролећној и летњој колекцији произвођача одеће преовлађује она која је светлих боја, нарочито одећа различитих нијанси између беле и светлобраон, а те нијансе су именоване следећим лексичким средствима: *бела, прљавобела, острига бела, ванила, маслац, екру, крем, крема, слоно-вача, креч, драп, светли песак, песак, камен* и др. Као што данас доминирају светле нијансе, нарочито у летњим месецима, тако се у време турских освајања веома држало до црвене боје, па у Шкаљићевом речнику налазимо, као што је већ речено, називе за целу палету црвених нијанси: *ал* (отворено црвен, румен), *алатаст* (црвенкаст), *албабери* (сасвим јасно црвене боје, црвен као крв), *ален, алев* (црвен, јасноцрвене боје), *аспурли* (затвореноцрвене боје), *атеши* (ватренасте боје), *баками* (боје као бакам, румен), *доратаст* (затвореноцрвене, смеђе боје), *јакути* (боје као рубин), *канли* (црвен као крв), *карпузи* (боје лубенице), *којвишњеви* (затвореновишњево боје), *крмези* (црвене боје као крмез), *крмзи* (црвен), *крзли* (црвен) *лулеђи* (цигласте боје) *вишњеви* (вишњево боје) *пембе, пенбе* (ружичаст).

И поред разноврсних лексичких могућности, ови називи се тешко пробијају до говорника. Очигледно су потребни, јер да нису, не би ни настајали, али тешко се усвајају, па зато, скоро са сигурношћу, можемо рећи да ће плима назива за боје из енглеског језика која је запљуснула наш језик вероватно завршити као и она која је из османских језика, преко турског, запљуснула српски језик у средњем веку.

Разлоге за ово видимо пре свега у томе што је нова хроматска лексика често нејасно мотивисана за говорнике српског језика, и не само за њих. Тако, на пример, већини говорника, ако нису геолози, није прихватљиво прецизирање нијансе боје употребом назива за минерал *лапор*. Ова стена у природи може бити жућкасте, сивкасте или зеленкасте боје, па чак и ако се информишу о значењу и боји ове стене, већина говорника неће знати шта се подразумева под *лапор плавом, сивим лапором* или *бисерним лапором*.

Нерц је сисар чије крзно може бити црно, тамносмеђе или, чак, бело, па све и да говорник зна како изгледа тај сисар, не може га замислити у све три боје.

Тамарило је воћка толико непозната говорницима српског језика да у нашем језику чак и не постоји реч за њу, па се преводилац определио за писање њеног назива са дуплим *l* (*tamarillo*). Ако већ постоји наранџаста или боја мандарине, није сасвим јасно због чега је било неопходно уводити назив и треће наранџасте биљке. Слично запажање важи и за *фуксију*. У питању је биљка чији цвет карактерише иста боја као цвет цикламе, па је уз шире прихваћен назив за боју *циклама* непотребно уводити и *фуксију*.

Тешко је замислити да би неко у Србији, осим зоолога, знао за врсту кртице *тупе*, а камоли за боју њеног крзна. Пошто се из енциклопедије можемо обавестити о томе да је крзно ове кртице сиво, браон и светлољу-бичасто, није лако одредити како изгледа *тупе сива* боја.

Од корисника *Зариног* каталога се очекује да познаје врсте угља како би разликовао *угљеносиву*, *тамноугљеносиву*, *дрвени угљен* и *антрацит сиву*, као и да буде познавалац вина да би разликовао боју *марсала* од боје *бургундац*.

Чак и ако је корисник каталога упознат са предметима по чијој су боји именовани делови одеће који се продају у *Зари*, није сигурно да ће се лако снаћи. Тако је, на пример, боја једног ружичастог одевног предмета одређена као *боја жвакаће гуме*, иако данас преовлађују беле жвакаће гуме. Није јасна разлика у боји између светлог вискија и вискија, а одећа боје *ракија* обојена је браон бојом. Неодређена је боја камена јер је општепознато да постоји камење различитих боја. Прилог *мид*, који означава средњу вредност неке боје, вероватно прототипичну, непрецизно је употребљен у називу *мид тамножута* јер није јасно могу ли и тамни тонови жуте боје имати средњу вредност.

До решења свих ових недоумица може се доћи погледом на фотографију предмета који се продаје, па закључујемо да назив боје можда и не претендује на прецизност независно од контекста, али тај контекст мора бити врло очигледан (изложен чулу вида посматрача) како би се могло одредити значење ових нових лексема.

Поглед на фотографију открива још једну чињеницу, а то је да се неки називи који већ постоје и дуго употребљавају користе са измењеним значењем. Тако се, на пример, у *Зарином* каталогу, боја неких одевних предмета назива *каки*. Из *Великог речника страних речи и израза* И. Клајна и М. Шипке сазнајемо да је лексема *каки* персијског порекла и да означава прашину, а да је у српски језик ушла из енглеског и да се односи на жућкастосмеђу боју. Међутим, у *Зарином* каталогу овим називом именује се искључиво маслинастозелена боја. Из овога се може закључити да из

различитих културолошких разлога може доћи до разилажења назива за боју и боје на коју се она до тада односила.¹⁵

5. ЗАКЉУЧАК. (1) Међу новим речима у савременом српском језику појављују се и оне које означавају нијансу боја. Често није јасно на које се нијансе, па чак ни боје ове лексеме односе јер су говорницима српског језика непознати појмови (биљке, животиње, материје, предмети) чијом су бојом мотивисани називи нових боја. Из овога се може закључити да се несметаном ширењу нових назива за боје опире културолошки контекст. Ако је назив за нијансу неке боје мотивисан биљком или животињом која опстаје на једном крају света, а не успева у другом, онда ни глобализам, који иначе повезује све језике, не може утицати на лако ширење и усвајање назива за ту нијансу у свим деловима света.

(2) Неке нове речи свесно се употребљавају без потребе да се укорене и да постану речи општег лексичког фонда. Понекад је довољно да изврше своју информативну улогу потпомогнуте фотографијом или неким другим извором информација, а није важно то што без тих информативних помагала денотат остаје магловит. У свету у којем се живи брзо и све што се произведе траје кратко није важна ни дуговечност нових речи.¹⁶

(3) Слика и реч које у каталогу намењеном купцима заједно говоре о боји која је означена неком лексемом сведоче о томе да има и оних назива који већ постоје у српском језику, али у нашем језику (више) немају исто значење као у енглеском, што значи да се денотација хроматске лексике може временом мењати и да је хроматска лексика за боје које нису основне склона промени значења.

(4) После свега реченог, претпостављамо да ће говорници српског језика и даље наставити да најчешће употребљавају хроматску лексику која се користила и до сада, а то су, пре свега, називи за основне боје и сложеннице у чијем се одредбеном делу налазе прилози који се односе на интензитет боје.

¹⁵ О таквим променама на примеру лексеме *розе* и њеног односа према *црвен* и *ружичаст* на материјалу савременог српског језика пише С. Кример-Габоровић (2019).

¹⁶ Присетимо се да је 2018. године, на избору за реч године, позната лексикографска кућа *Colins Cobild* изабрала реч *single-use*, која је током 2018. године учетворостручила своју употребу у односу на 2013. годину.

ЛИТЕРАТУРА

- ВОЈВОДИЋ 2020: Милица Војводић: „Прототипи боја у српском и италијанском језику”, необјављени мастер рад који је одбрањен 25. септембра 2020. године на Филолошком факултету Универзитета у Београду, ментор: проф. др Рајна Драгићевић.
- ИЛИЋ 2016: Мирјана Илић, *Боје у оку, свести и језику*, Ниш: Филозофски факултет.
- ЈОВИЋ 2020: Ана Јовић: „Хроматска лексика у речнику турцизама Абдулаха Шкаљића”, *Књижевност и језик* LXVII/2, 309–322.
- КЛАЈН и ШИПКА 2007: Иван Клајн и Милан Шипка, *Велики речник страних речи и израза*, Нови Сад: Прометеј.
- КРИМЕР-ГАБОРОВИЋ 2019: Сања Кример-Габоровић: „Генеза категорије *розе* у лексичко-семантичком пољу *боја* у српском језику”, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* LXII/1, 115–150.
- НИКОЛИЋ 1996: Мирослав Николић: „Непроменљиви придеви у српском језику”, *Наш језик* XXXI/1–5, 35–55.
- ПЕТРУХИНА 2010: Елена В. Петрухина (ред.), *Новые явления в славянском словообразовании, система и функционирование*, Москва: Филологический факультет МГУ.
- Речник МС: *Речник српскохрватског књижевног језика* I–VI, Нови Сад, 1967–1976: Матица српска.
- Речник САНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, I–XXI, Београд, 1959– : САНУ.
- Речник СЈ: *Речник српског језика*, друго издање, Нови Сад, 2018: Матица српска.
- ШКАЉИЋ 1985: Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom-hrvatskosrpskom jeziku*, peto izdanje, Sarajevo: Svjetlost.

ИЗВОРИ

- <https://www.zara.com/rs/sr/woman-outerwear-l1184.html>, приступљено у марту и априлу, 2021.
- <https://www.danas.rs/zivot/trashed-11/>, приступљено 15. априла 2021.

Райна Драгичевич

ЛАПОР ПЛАВА И ТУПЕ СИВА – (НЕ) УСТОЙЧИВОСТЬ
НЕОЛОГИЗМОВ ЦВЕТОВЫХ ОТТЕНКОВ В СЕРБСКОМ ЯЗЫКЕ

Резюме

Все больше и больше товаров продается через каталоги транснациональных компаний, и продавцы стараются описать их как можно точнее. Цвет особенно важен в описании товаров. Поэтому через каталог в сербский язык вводится большое количество заимствований из английского языка, которые обозначают цветовые оттенки. Этот слой новых слов очень нестабилен в сербском языке. В статье описывается часть последних хроматических заимствований и анализируется степень их устойчивости в сербском языке.

Ключевые слова: хроматическая лексика, заимствования, англицизмы, новые слова, сербский язык.

УДК 811.163.41'373.43'37:32''20''
811.163.41'373.43'37:33''20''
811.163.41'373.43'37:614''20''
811.163.41'373.43'37:004''20''

*Ивана Лазих Коњик**

(Институт за српски језик САНУ, Београд)

АНГЛОБАЛИЗМИ И ДРУГИ НЕОЛОГИЗМИ У НАЈНОВИЈЕМ ПЕРИОДУ РАЗВОЈА СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Језик је по природи динамичан систем у којем се непрестано одвијају промене. Лексичке промене су највидљивије у језику. Настају стварањем или позајмљивањем нових речи и израза, или семантичким променама старих речи, у науци познате као неологизми. Неологизми одражавају промене у нашој стварности које се у савременом периоду интензивно одвијају у свим сферама друштвеног и културног живота, а нарочито под утицајем формирања глобалног информационог окружења, дигитализације и компјутеризације и друштвеног процеса глобализације. Са процесом глобализације паралелно се одвија процес глокализације (прилагођавање глобалних феномена локалним приликама). Српски језик снажно сведочи о оба ова процеса позајмљивањем и ширењем тзв. англобализама, и њиховим посрбљавањем у виду тзв. англокализама. Циљ рада је да се прикупе и представе неологизми у вези са актуелним темама у области здравства, политике и економије и савремених технологија (ковидом, афером РиоТинте и рударењем криптовалута), који су се у српском језику појавили у најновијем периоду (у већини случајева у последњих годину дана), а учестали су у језику медија, те да се укаже на неке тенденције које се одвијају у процесима творбе нових речи. Прикупљени и протумачени неологизми могу бити предлог лексикографима у њиховом раду за допуњавање или при састављању речника.

Кључне речи: српски језик, лексика, неологизми, англобализми, англокализми, творба неологизма, covid-19, јадарит, криптовалуте.

1. Најновије промене у лексици српског језика. Сви смо сведоци чињенице, одраније запажене у лингвистичкој литератури, да промене у свакодневном животу и ванјезичкој сфери најпре налазе одраза у језку. Са појавом и ширењем SARS-CoV-2 коронавируса и пандемије болести covid-19 у пролеће 2020. године неочекивано нагло се повећао број нових

* ivana.konjik@gmail.com.

речи у свим језицима, па и у српском (*корона, ковид, пи-си-ар тест, дезо-баријера, прокужавање, антимаскер* и др.), док су многе речи које су одраније постојале доживеле нову популарност и почеле чешће да се употребљавају у свакодневном говорном и писаном језику, прелазећи из пасивног лексичког фонда у активни (нпр. *пандемија, карантин, самоизолација, асимптоматски, антиваксер*).

Поменуте промене у вези са пандемијом ковида захватиле су све нације и језике готово истовремено, мада је највећи број нових речи настао најпре у енглеском језику из којег се одмах проширио у друге језике. Такве англицизме, који су глобално раширени и прихваћени у различитим језицима са значењем као у енглеском језику Д. Ајдачић је назвао *англобализми*.¹ Англобализми су енглески интернационализми, попут некадашњих латинских и грчких интернационализама.

Промене се, очекивано, нису одиграле само у области медицине и здравља. Да би утврдили колики је пораст нових речи у енглеском језику у 2020. години и у којим областима су нове речи најзаступљеније, аутори *Оксфордског речника* су квантитативним анализама мерили учесталост појављивања нових речи. Издвојило се неколико значајнијих области у којима је забележен пораст, али се већина лексичких иновација у протеклој години ипак очекивано догодила у области језика пандемије ковида, као природана реакција на појаву нове теже болести, па је овом лексичком слоју посвећена посебна пажња не само на речничким блогovima, него и у виду редовних допуна и ажурирања *Оксфордског* и других енглеских онлајн речника новом лексиком повезаном са ковидом.² Сличан одговор на појаву пандемије пружили су и други језици, међу њима и српски, у којем је у Институту за српски језик САНУ објављен „Речник појмова из периода епидемије ковида” (даље скраћано РППЕК), као начин да се забележе и протумаче нове речи и нова значења у вези са пандемијом. У РППЕК је, према речима аутора, забележено близу 200 речи, међу којима су новонастале речи, речи које су постојале и раније али су сада стекле велику популарност и значајно повећале учесталост, њихове нове творенице, и речи које су из специјалних регистра ушле у општи фонд.

¹ Термин је настао поступком сливања два термина *англицизми* и *глобализација* (Ајдачић 2020: 30).

² Извештај *Оксфордског речника* „Oxford Languages’ Words of an Unprecedented Year” о новим и фреквентним речима у току 2020. године, заснован на анализи података, може се преузети на сајту овог речника (в. Литературу). Пракса великих лексикографских кућа је да редовно пописују нове речи на својим блогovima (нпр. *Оксфордски* и *Кембрички речник*) или у отвореним речницима (нпр. *Макмиланов речник*) из којих уносе одређене нове речи у општи речник.

2. Укратко о лексици ковида. Сам назив нове болести (*ковид 19 / ковид-19* и скраћено *ковид*) створен је у енглеском језику (*covid-19* као скраћеница од енглеских речи *coronavirus disease*, којој је додат број 19 јер је болест откривена 2019. године) из којег је готово одмах и позајмљен као пуноправни интернационализам, док је њен узрочник, новооткривени вирус добио назив према познатој групи коронавируса којој припада (од лат. *corona*; званични назив вируса је SARS-CoV-2 / CAPC-KoB-2, а уобичајени назив *коронавирус / корона вирус / вирус корона*, скраћени колоквијални облик *корона*, који се уједно користи и као назив болести, дакле синонимно са *ковид*). У прилог раширености новог назива и прилагођености систему српског језика поред граматичких показатеља као што је деклинабилност (исп. пр.: Ради се о новом соју коронавируса који пре није био откривен код људи (сајт Министарства здравља РС Корона вирус / covid 19); Теорије завере о коронавирусу (у наслову) (Политика 11.01.2021)), навешћемо само неке творбене показатеље (новонастале творенице које су се врло брзо појавиле и у већој или мањој мери прошириле у српском језику), нпр. *коронски*, *коронаш*, *коронирати*, *коронизација*, *ковидан*, *ковидаш*, *ковидација*, *коронафобија*, и бројне сложенице и полусложенице са префиксима и префиксидима страног и домаћег порекла, којима се наставља процес попуњавања отворених творбених низова са оваквим формантима, започет у ранијем периоду (исп. РИСТИЋ 2102: 10): *анти-* (*антивирусни*, *антикоронски*), *а-* (*асимптоматски*), *после-* (*послекоронски*), *пост-* (*посткоронски*, *посткарантински*), *прво-* (*првозаражени*), *против-* (*противепидемијски*), *ново-* (*новозаражани*, *новопреминули*), *само-* (*самоизолација*, *самоизоловани*). Ту су и бројне друге нове речи повезане са коронавирусом и ковидом које сведоче о текућим новонасталим лексичким и друштвеним променама и о језичкој флексибилности и креативности, нарочито у неформалним и жаргонским регистрима: *ковидиот*, *паникдемија*, *инфодемиа*, *коронтин*, *корономанија*, *коронафобија*, *коронирати*, *короничар* итд. Један број нових речи настао је модификацијом значења постојећих речи, проширивањем или сужавањем значења или стварањем нових значења (тзв. семантички неологизми): нпр. именица *сценарио* је добила ново значење „ток, развој догађаја” (Struka ne očekuje italijanski *scenario*, ali građani moraju da budu oprezni, N1 02.04.2020), „унапред утврђен облик рада и остварење одређених задатака, план, модел извођења неке активности” (У припреми више сценарија за наставу од 1. септембра (у наслову), РТВ 06.07.2020), *изолационизам* „стање изазвано мером изолације у време епидемије ковида, издвојени, затворени начин живота” (РППЕК), *релаксација* „ублажавање, попуштање, смањивање” (нпр. релаксација/релаксирање (епидемијских) мера). У великој мери су заступљени и процеси детерминологизације: *асимптоматски*, *коморбидитет*, *вирулентност*, *спајк*

протеин, ћелијски имунитет, ћелијска имуност, имунолошки/имуни одговор, Т-ћелије, серолошко тестирање. Нарочиту продуктивност показале су колокације, нови лексички спојеви различитог типа, или синтагме које су и раније постојале, али нису биле учестале: *нулти пацијент, ковид позитиван, колективни имунитет, имунитет крда, експоненцијални раст, заштитна маска, кризни штаб*, а све учесталије су синтагме са непроменљивим именицама у првом делу, са придевским значењем и детерминативном функцијом, као што су: *ковид-амбуланта, ковид-болница, корона-журка, корона-закон, корона-мера*,³ иако постоје придеви *ковидан, коронавирусни* (РППЕК). Колокације овог типа нису у ранијим периодима развоја биле типичне за српски језик, него пре за неке друге језике (енглески), а сада се све чешће преузимају у виду готових лексичких јединица, англобализама, или модела који се калкирају према енглеском моделу домаћим лексичким материјалом. Многи наведени примери такође потврђују ранија запажања о појачаном процесу хибридизације у најновијем периоду развоја лексику српског језика и непостојању дистрибутивних ограничења у погледу спојивости домаћих и страних творбених конституената (исп. Ристић 2012: 9–19).

Не треба посебно истицати да су све наведене речи и њихови спојеви, самим тим што су ушли у језик медија и почели редовно да се користе, признати и прихваћени у језику као његови нови чланови или су у процесу да то постану, па самим тим имају веће изгледе да у њему и остану.

3. Лексичке промене у другим областима: лексика јадарита и криптовалута. Пандемија ковида утицала је на све области нашег живота мењајући наше навике и понашање, па су и у многим другим областима такође забележене велике језичке промене. Великим лексикографским кућама у праћењу и анализирању језичких промена помажу електронски корпуси који се на дневној бази ажурирају новим текстовима и омогућавају стални надзор и квантитативна мерења. У српском језику, на жалост, не постоје ажурни електронски корпуси који би омогућили овакве врсте анализа и статистику, нити отворени (тзв. „растући”) онлајн речници у којима би нова лексика била правовремено (п)описана, мада настојања и свест о таквој потреби постоје, а њихова се израда увелико предлаже у складу са домаћим лексикографским приликама и технолошким могућностима (в. LAZIĆ-KONJIK, MIŁENKOVIĆ 2020). Док се одређени услови не испуне и такав рецентан онлајн речник не појави, праћење и анализирање лексичких промена у нашој средини одвија се једино на традиционалан начин – чита-

³ У стручној литератури се препоручује њихово писање са цртицом (Драгићевић 2019), а чини нам се да су у примерима на интернету чешће заступљени облици растављеног писања.

њем нових текстова различитих жанрова и повременим објављивањем илустративних спискова нових речи.

Статистичке анализе језичких стручњака *Оксфордског речника* показале су да су осим пандемије, највеће промене у лексици у енглеском језику у 2020. години забележене у областима политике и економије (у вези са глобалном економском нестабилношћу), друштвеног активизма, животне средине, образовања и брзог усвајања нових технологија и нових облика понашања који су у вези са радом и животом на даљину. Део ових промена које су у сличном облику захватиле и нашу земљу, пренеле су се у српски језик, преузимањем готових речи из енглеског језика уз фонолошка и правописна прилагођавања (нпр. *инфодемиа*, *зумбомбинг*⁴), а чешће преузимањем модела и превођењем енглеских колокација за именовање истих или сличних појава у нашој средини и култури у процесу англоглобализације (нпр. *електронско учење*, *е-учење*, *учење на даљину*, *настава на даљину*, *састанак на даљину*, *онлајн настава*, *комбинована настава*).

Лексика јадарита. Остале промене одражавају неке друге актуелне националне друштвене и културне теме у којима се такође препознају рефлекси англоглобализације. Једна од таквих је везана за област екологије. Ради се о афери са британско-аустријском рударском фирмом Рио Тинте, у вези са изградњом рудника за експлоатацију руде литијума и бора у околини Лознице, која је популаризовала реч *јадарит* којом се именује нови минерал литијума и бора откривен 2004. године (а званично признат као нови минерал 2006. године). Јадарит је пронађен у Србији у налазишту Јадар код Лознице, по којем је и добио име. Као реакција на споразум између Владе Србије и компаније Рио Тинте јавила се организована ненасилна борба *активиста* за подизање еколошке свести код грађана и њихово правилно информисања о последицама ископавања литијума у Србији. На тај начин је у медијима популаризована реч *активизам* која је и раније постојала у српском језику, а која је сада под утицајем англоглобализације стекла нову популарност. Прошириле су се и неке друге речи у медијима, нпр. *гринфилд инвестиција* и *гринфилд пројекат*, иначе економски термини преузети из енглеског језика *Greenfield investment / Greenfield project* којима се означава врста страних директних инвестиције за разлику од инвестиција као што су приватизација, преузимање, партнерство, откуп ли-

⁴ Према Oxford Languages' Words of an Unprecedented Year, стр. 22, реч *зумбомбинг* (енгл. *Zoombombing*) је скована према називу популарне платформе за интернетске састанке а по узору на скорашњу раширену реч *фотобомбинг* (енгл. *photobombing*). То је пракса инфилтрирања у видео конференцијске позиве и постављање насилног, порнографског или увредљивог садржаја, углавном као намерни покушај да се изазове ометање, што обично резултира прекидањем сесије, због чега је постало озбиљан проблем за школе и предузећа и довело до појачаног надзора на мрежи.

ценце (*Velika količina posla je pred timom projekta „Jadar“ kako bi se osiguralo da se grinfild rudarsko-metalurški projekat te veličine razvije do svoje operative faze na bezbedan i održiv način* (Данас 1.11.2020); Србија привлачи скоро 12 пута већи обим „гринфилд” страних директних инвестиција него што би могло да се очекује од економије њене величине (Политика 3.9.2019)), затим *рудно тело*, термин геологије који је медијском популаризацијом теме Јадра ушао у новинске чланке и јавни говор (*Za pristup rudnom telu planiraju se dva vertikalna okna* (Данас 1.11.2020)), *одлагалиште* (изведеница од гл. *одлагати*), обично као део колокације *одлагалиште отпада* са значењем „место за трајно одлагање отпада (индустријског, радиоактивног, нуклеарног и др.), депонија или сметлиште” („Рogaче“ се на odlagalištu biti slagane, izravname i nabijene pomoću glatkih valjaka (Данас 1.11.2020); Безумно да Двор на Уни буде одлагалиште нуклеарног отпада (Дневник 21.4.2020)), *стратешки партнер*, синтагма која је веома популарна и фреквентна у јавном политичком и пословном језику у најновијем периоду језичког развоја.

Лексика криптовалута. Са темом рудника и рударења повезана је друга актуелна тема у којој се поменуте лексеме користе у вези са појмовима из економије и савремених технологија. Реч је о *рударењу криптовалута*, новој врсти *дигиталних, алтернативних, виртуелних валута* заснованих на криптографији. Термин *криптовалута*⁵ (сложеница настала слагањем префиксоида *крипто-* и именице *валута*) проширио се крајем прве деценије овога века када је 2009. године лансирана прва значајнија дигитална валута *биткоин* (енг. bitcoin). Биткоин је потпуно *децентрализована* валута, што значи да не постоји централни надзор, као што је то случај са новцем. Глагол *децентрализовати* постоји од раније у речницима српског језика са сличним значењем „спровести, спроводити, (из)вршиши децентрализацију: ~ управу, ~ угоститељство” (*децентрализација* „преношење појединих функција, надлежности са централних управних органа на ниже органе управе (републичке, покрајинске, месне); уопште слабење или укидање, укинуће централизоване управе: спровести децентрализацију”, РСЈ 2011), али до сада није употребљаван у овом контексту. Децентрализација валуте је омогућена постојањем технологије *блокчејна* (енгл. Blockchain), *ланца блокова* или *блок-ланца*, који представља низ записа о трансакцијама (запис о трансакцији је *блок*) међусобно повезаних у систем евиденције сваке извршене трансакције у мрежи рачунара од момента када је нека дигитална валута настала који је јаван (свако може да има увид) (Блокчејн делује као универзална евиденција сваке трансакције Биткоина

⁵ Лексема *криптовалута* је забележена у „Грађи за речник нових речи (3)”, као и лексеме *криптовалутни* и *биткоин* (в. тамо наведене примере).

(BBC News на српском 27.02.2020), Zahvaljujući blokčejn tehnologiji baza podataka o transakcijama kriptovalutama je decentralizovana i može da se vidi ko sa kim trguje (Политика 03.01.2021)).

Услед промена изазваних пандемијом коронавируса на глобалном економском тржишту биткоин је за последњих годину дана доживео муњевити раст вредности на *криптоберзи* и постао предмет интересовања не само економских стручњака и стручњака за информационе технологије, већ и широког круга лаика који су почели да се интересују како се може доћи у посед овог или неке друге врсте *дигиталног новца* и на тај начин остварити финансијска добит. Са биткоином предмет интересовања постале су и друге криптовалуте (*итиријум/етереум, монеро, ни* итд.), а са њима и термини којима се изражавају повезани појмови, као што су англокализам *мајновати*, глагол који је преузет из енглеског језика и посрбљен (енгл. *mine*) и његов српски еквивалент *рударити*, који је развио ново значење „решавати криптографске задатке који потврђују трансакције и за то стицати награде у виду криптовалуте (о рачунару, софтверу)” и „помоћу рачунара решавати криптографске задатке који потврђују трансакције и за то стицати награде (о човеку)”. *Англокализми* су, према Д. Ајдачићу „српски англицизми настали у процесу спонтане језичке глокализације, у којима глобално коришћене енглеске речи, задобијају локалне семантичке црте”, у процесу прилагођавања глобалне англокултуре домаћим, локаним приликама (Ајдачић 2020: 29). Фреквентни су, такође, девербативи *мајновање* и *рударење* (криптовалута) (Rudarenje Bitkoina troši više struje nego cela Argentina (BBC News на српском 10.02.2021), У rudarenje bitkoina sam se upustila iz puke radoznalosti, sa grupom od pet-šest prijatelja, pre sedam godina (Политика 3.1.2021)), и префиксирани облик овог глагола *изрударити*, као и глагол *ископати* са истим значењем „створити криптовалуту” (Постоји укупно 21 милион биткоина и до сада је изрударено око 17 милиона биткоина; Предвиђа се да ће последњи биткоин бити ископан средином наредног века; Струја коју троше сви рудари света да би ископали нове биткоине већа је од годишње потрошње појединих држава (РТС 17.2.2021)). Онај који *рудари* криптовалуту, човек или рачунар, је *мајнер* или *рудар* (Porast cene daje još veći podsticaj rudarima Bitkoina da pokreću sve više mašina; Da bi povećali profit, ljudi često povezuju na mrežu veliki broj rudara - čak i čitava skladišta puna njih (BBC News на српском 10.02.2021)), а специјални рачунари велике снаге намењени за рударење криптовалуте називају се *ригови* (Направљене [су] посебне машине, такозвани „ригови” за рударење, које имају огромну процесорску моћ и црпе много ресурса (РТС 17.2.2021)). Што је више ископаних биткоина, преостали биткоини се теже рударе, јер је биткоин *дефлаторна валута*, што значи да постоји ограничен број биткоина који може да се изрудари (21 милион). Именица

новчаник (често у синтагми *дигитални новчаник*) развила је ново значење „уређај или софтвер који омогућава електронске трансакције валута” (Добићемо ускоро и први дигитални новчаник с динарима; Та компанија већ је најавила да ће од почетка наредне године почети тестирање услуга дигиталног новчаника. У питању је апликација која ће власнику електронског новца омогућити да, осим плаћања онлајн, електронским новцем плаћа на продајним местима исто како то сада чинимо картицом (Дневник 20. 11.2016)), а већ је проширила значење и на криптовалуте па се односи и на уређај или софтвер који омогућава електронске трансакције дигиталних валута (Купићете bitcoin i on će se naći na vašem novčaniku u okviru berze; Najbolje je da bitcoin sklonite sa berze i pošaljete na svoj lični novčanik; Neko više preferira desktop novčanik, jer je on pregledniji, dok neki vole najsigurnije opcije, pa koriste uređaje za čuvanje kriptovaluta (Danas 1.5.2021)). Сличан процес се дешава и са лексемом *фарма* која се почела употребљавати у новом контексту (*фарма криптовалута, фарма за рударење криптовалуте, рударска фарма, фарма рачунара*) добијајући ново значење „посед, зграда (обично већа) у којој је смештено више рачунара који се користе за рударење једне или више криптовалута” (Иранске власти истражују узроке несташице електричне енергије широм земље, а као главни проблем су идентификовале велике фарме криптовалута, чији велики број јаким графичким карти користи огромне количине енергије; Након истрага, иранске власти идентификовале су 14 огромних фарми за рударење криптовалута (14.2.2021)).

Примери показују да је знатан број нових речи у вези са криптовалутама захваћен процесима семантичке деривације заснованим на метафоричном преносу из домена опипљивог, предметног, конкретног у домен виртуелног, непредметног, апстрактног, што је на формалном плану праћено новим, раније неуобичајеним лексичким спојевима: *дигитални новац, дигитални новчаник, дигитална имовина, дигитална економија, криптовалутна мрежа, криптовалутни налог, криптовалутни систем*, као и сложеницама са префиксоидом *крипто-* (које у писању показују тенденцију и спојеног и одвојеног писања док се у стручној литератури предлаже да се овакви спојеви са префиксоидом пишу састављено, исп. Драгићевић 2019): *криптоберза, криптоера, криптозаједница, криптоаутомат*.

На овај аспект неологизма, када долази до промене значења постојеће речи или стварања новог значења, посебно треба обратити пажњу, с обзиром на то да су могућности за погрешно разумевање или неразумевanje њиховог значења повећане па самим тим и проблеми које могу узроковати у комуникацији.

4. Завршне напомене. Потпуније бележење најновије лексице у српском језику повезане са пандемијом ковида и са другим променама у ван-

језичкој стварности које се рефлектују у језику, омогућиће подробнију анализу и извођење општијих закључака о заступљеним творбеним процесима у грађењу најнових речи српског језика, њиховој продуктивности према граматичким врстама и о другим испољеним језичким феноменима у вези са тенденцијама у језичком развоју, при чему треба нагласити да су процеси англоглобализације и англоглокализације најочигледнији иако не морају бити најзаступљенији. Промене у лексици се дешавају у вези са свим областима у којима, у мањој или већој мери, настају новине, а од њихове сврсисходности и популаризације путем медија, друштвених мрежа и сл., зависи у којем ће се обиму лексичке новине које их прате раширити и ући у општу употребу. Неологизми који су прикупљени и представљени у овом раду могу бити смерница и предлог лексикографима за допуњавање или састављање речника.

ЛИТЕРАТУРА

- АЈДАЧИЋ 2020: Дејан Ајдачић. Називи жена и глобализација – англицизми у српском језику, *Новоречје* 3, стр. 29–42.
- ДРАГИЋЕВИЋ 2019: Рајна Драгићевић. Правописна решења нових речи у српским штампаним медијима, у: *Нови прилози српском правопису*, Нови Сад: Матица српска – Вишеград: Андрићев институт, стр. 141–153.
- LAZIĆ-KONJIK, MILENKOVIĆ 2020: Ivana Lazić-Konjik, Ana Milenković. The Development of the Open Dictionary of Contemporary Serbian Language Using Crowdsourcing Techniques, u: Z. Gavrilidou, M. Mitsiaki, A. Fliatouras (eds.) *EURALEX XIX Proceedings Book, Volume 1*, str. 479–484.
- РИСТИЋ 2012: Стана Ристић, *О речима у српском језику*, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- OXFORD Languages' Words of an Unprecedented Year <https://languages.oup.com/word-of-the-year/2020/> [13.5.2021.]

ИЗВОРИ

- Весна Ђорђевић, Марина Николић, Ђорђе Оташевић. Грађа за речник нових речи (3), *Новоречје* 3, стр. 85–163
- ПППЕК: Марина Николић, Светлана Слијепчевић, *Речник појмова из периода епидемије ковида*, <http://www.isj.sanu.ac.rs/recnik-pojmova-iz-perioda-kovida/> [13.5.2021.]
- РСЈ 2011: *Речник српскога језика*, друго измењено и поправљено издање, Нови Сад: Матица српска, 2011.

Сајтови српских званичних институција и медија дотупни преко претраживача
Гугл (<https://covid19.rs/>; www.politika.rs; <https://rs.n1info.com/>;
<https://www.rtv.rs/>; <https://www.bbc.com/>; <https://www.rts.rs/>;
<https://www.danas.rs/>; <https://www.dnevnik.rs/>)

Ивана Лазич-Коник

АНГЛОБАЛИЗМЫ И ДРУГИЕ НЕОЛОГИЗМЫ В ПОСЛЕДНЕМ ПЕРИОДЕ РАЗВИТИЯ СЕРБСКОГО ЯЗЫКА

Резюме

Неологизмы отражают изменения в нашей реальности, которые интенсивно происходят в современный период во всех сферах социальной и культурной жизни, и особенно под влиянием формирования глобальной информационной среды, цифровизации и компьютеризации и социальных процессов глобализации. Процесс глокализации (адаптации глобальных явлений к локальным обстоятельствам) происходит параллельно с процессом глобализации. Сербский язык убедительно свидетельствует об обоих этих процессах, заимствуя и распространяя так называемые англобализмы и осуществляя их сербизацию в виде так называемых Англокализмов. В статье представлены неологизмы, которые недавно появились в сербском языке в области здравоохранения (ковид), политики и экономики, а также современные технологии (дело RioTinte и криптовалют), и часто используются в СМИ. Отмечены некоторые тенденции в процессах создания новых слов. Собранные и интерпретированные неологизмы могут быть предложены лексикографам в их работе для дополнения или при составлении словаря.

Ключевые слова: неологизмы, сербский язык, глобализация, англобализм, глокализация, англокализмы, лексикография.

Ђорђе Р. Оташевић*

(Институт за српски језик САНУ, Београд)

О СЕМАНТИЧКОЈ ДЕФИНИЦИЈИ НЕОЛОГИЗАМА АНТИВАКЦИНАШ И АНТИВАКЦИНАШТВО

У раду се анализирају семантичке дефиниције неологизама *антивакцинаш* (*антиваксер*, *антивакционалиста*, *антивакцинар*, *антивакцинер*) и *антивакцинаштво* (*антиваксерство*, *антивакцинизам*). Иако су семантичке дефиниције неологизама с елементом *анти-*, по правилу, типске, овде таква дефиниција не би била одговарајућа.

Кључне речи: семантичка дефиниција, неологизми, антивакцинаш

У *Грађи за речник нових речи*, објављеној у 3. броју „Новоречја“, налазе се неологизми *антивакцинаш* (*антивакционалиста*, *антиваксер*, *антивакцинар*, *антивексер*) и *антивакцинаштво* (*антиваксерство*, *антивакцинизам*, *антивексерство*) (Ђорђевић, Николић, Оташевић 2021).

антивакцињнаш м. р.

❶ дефиниција *особа која подржава схватање, као и покрет чије се присталице залажу за ово схватање, да су вакцине против заразних болесни опасне јер могу да изазову веома озбиљне болести, поготово код деце, због чега вакцинисање не сме да буде обавезно; особа мушког рода која подржава схватање, као и покрет чије се присталице залажу за ово схватање, да су вакцине против заразних болесни опасне јер могу да изазову веома озбиљне болести, поготово код деце, због чега вакцинисање не сме да буде обавезно.*

* djordje.otasevic@isj.sanu.ac.rs

антиваксерство и антиваксерство с. р.

❶ дефиниција схватање да су вакцине против заразних болесни опасне јер могу да изазову веома озбиљне болести, поготово код деце, због чега вакцинисање не сме да буде обавезно; покрет чије присталице сматрају да су вакцине против заразних болесни опасне јер могу да изазову веома озбиљне болести, поготово код деце, због чега вакцинисање не сме да буде обавезно.

Дефиниција неологизама *антивакцинаштво* (*антиваксерство*, *антивакцинизам*) у овом речнику је неуобичајена јер се у лексикографији, по правилу, примарна лексема не дефинише својим дериватом, а у овом случају се може сматрати да је формално *антиваксерство* дериват од *антиваксер* (као и *антивакцинаштво* од *антивакцинаш*, односно *антивакциналиста* од *антивакцинизам*).

Именице с префиксом *анти-* спадају у потенцијалне речи и њихове семантичке дефиниције готово увек су типске. У неколико страних речника обрађена је именица *антиваксер* и дефиниције су у свим тим речницима типске – „противник вакцинисања“, уз понеки додатак.

anti-vaxxer

„a person who is opposed to vaccination, typically a parent who does not wish to vaccinate their child.“ (<https://www.lexico.com/en/definition>)

„a person who opposes vaccination or laws that mandate vaccination“ (<https://www.merriam-webster.com/dictionary>)

„someone who does not agree with vaccinating people (= giving them injections to prevent disease) and spreads and encourages opinions against vaccines“ (<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english>)

„a person who is opposed to vaccination, especially a parent who does not wish to vaccinate their child because they believe it could be harmful“ (<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com>).

Таква дефиниција вероватно би се налазила и у *Грађи за речник нових речи* да је рађена раније. Противници ваксинисања постоје одавно. У Југославији пре скоро пола века, у време великих богиња, неки су покушавали да избегну вакцинацију, која је била обавезна. Пошто је у социјализму избегавања онога што држава пропише било прилично компликовано,

причало се да су неки након што приме вакцину заседали то место ножем и истискивали крв или, ако је веровати причама, упаљену цигарету при-слањали на руку надајући се да ће тако поништити деловање вакцине. Ипак, тадашњи антивакцинаши се нису разликовали од безбројних противника свега и свачега који су се појавили касније. Они су били „противници вакцинисања“ и ништа више. С прошлогодишњом појавом пандемије, ова реч, као и све што је везано за вакцину, дошла је у центар пажње, творбено гнездо се попунило, фреквентност је огромна. Ипак, најважније од свега је што је дошло до врло приметне промене у значењу неологизма *антиваксер* (*антивакцинаш*, *антивакционалиста*, *антивексер*). Ако се у *Грађи за речник нових речи* погледа дефиниција на први поглед потпуно аналогне именице *проваксер*, види се да се дефиниције разликују иако се у огромној већини случајева овакви парови неологизама дефинишу типски: „противник нечега“ – „присталица нечега“. Може се помислити да је ова недоследност резултат непажње, а није тако. Присталице вакцинисања сматрају да су вакцине корисне и безопасне и чим буду у прилици, отрчаће да се вакцинишу против ковида. Евентуално ће на друштвеним мрежама написати пар реченица у корист вакцинисања. И то је све. Антивакционаштво (*антиваксерство*), међутим, прерасло је у неформални покрет, који подржава велики број људи. Сасвим сигурно овде се може говорити и о специфичној идеологији која је у основи овог покрета. Зато су се у српском језику и појавили неологизми *антивакционаштво* (*антиваксерство*, *антивексерство*, *антивакцинизам*) док аналогних речи за присталице вакцинисања нема. Зато мислимо да се значење неологизама *антиваксер* (*антивакцинаш*, *антивакционалиста*, *антивексер*) најбоље може дефинисати повезивањем с њиховим формалним изведеницама *антивакционаштво* (*антиваксерство*, *антивексерство*, *антивакцинизам*), без обзира што то у лексикографији није уобичајено. Као што је комуниста „присталица, следбеник идеје комунизма“ (како га дефинише РСАНУ), тако је данас антивакцинаш „присталица, следбеник антивакционаштва“. Прављење аналогije између комунизма и антивакционаштва вероватно звучи необично, али сматрамо да је то сасвим могуће јер се у оба случаја ради о одређеном схватању, специфичној идеологији, те покрету који подржава ту идеологију, то схватање (оно је у његовој основи), и који има своје присталице, следбенике. Ако је то тако, онда и семантичке дефиниције комунисте и антивакцинаша могу бити готово аналогне.

РЕЧНИЦИ

ЂОРЂЕВИЋ, НИКОЛИЋ, ОТАШЕВИЋ 2021: „Грађа за речник нових речи (3)“, *Новоречје : Научно-популарни неолошки часопис* 3, Београд, стр.

РЕЧНИК САНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, I–XX. Београд: Институт за српски језик САНУ, 1959–.

Джордџе Оташевич

О СЕМАНТИЧЕСКИХ ДЕФИНИЦИЯХ НЕОЛОГИЗМОВ АНТИВАКЦИНАШИ И АНТИВАЦИНАШТВО

Резюме

В статье анализируются семантические дефиниции неологизмов *антивакцинаш* (*антиваксер, антивакциналиста, антивакцинар, антивакцинер*) и *антивакцинаштво* (*антиваксерство, антивакцинизм*). Хотя семантические дефиниции неологизмов с элементом *анти-*, как правило, типические, здесь такая семантическая дефиниция была бы неадекватной.

Ключевые слова: семантические дефиниции, неологизмы, антивакцинатор

УДК 811.163.41'373.43.611'37:614.67:[004.738.5''20''

Слободан Б. Новокмет*

(Институт за српски језик САНУ, Београд)

КО СУ ВАКЦИНАШИ?

Предмет нашег рада је нова реч у српском језику, настала у време епидемије ковида 19, *вакцинаш* у опозицији према појму *антивакцинаш*, *антиваксер* и сл. Реч анализирамо са творбено-семантичког аспекта са освртом на њено порекло и употребу, поготово на друштвеним мрежама и интернет порталима, одакле ексерпиримо већину примера. Посебу пажњу посвећујемо творбеном моделу са суфиксом *-аш* и питању да ли се у оквиру њега овом појму приписује одређени експресивни карактер.

Кључне речи: творба речи, неологизам, епидемија, ковид 19, вакцинација, српски језик.

Тектонске промене које доживљава сваки сегмент друштва под утицајем пандемије ковида 19 неоспорно се огледају и у различитим видовима употребе језика, од лексике до функционално-стилских одлика. Медицинска терминологија, резервисана донедавно за ускостручне кругове, продире у општи језички фонд и језик медија, а изражајне лексичке могућности свакодневно се увећавају новим лексичким јединицама и средствима које покушавају да зауздају тзв. нову реалност (или нормалност) у којој пандемијски свет од 2020. године живи.¹ Трудећи се да држе корак са убрзаним језичким менама, лингвисти те појаве покушавају да опишу, категоризују и одреде им статус кроз научне радове, чланке, али и пројекте као што је *Речник појмова из периода епидемије ковида* Одсека за савремене

* bobannov@yahoo.com

¹ Конкретно о томе како се проширио лексички инвентар српског језика под утицајем епидемије писали су С. Слијепчевић-Бјеливук, М. Николић и С. Новокмет у раду „Нове речи у српском јавном дискурсу као последица пандемије ковида 19” (Зборник радова Филозофског факултета у Приштини LI 1, 51, 2021, 365–390).

ни српски језик Института за српски језик САНУ који је доступан на сајту Института (<http://www.isj.sanu.ac.rs/recnik-pojmova-iz-perioda-kovida/>).²

Један од појмова који се актуализује пандемијом јесте и вакцинација. Дефинисана у *Речнику српскохрватског књижевног и народног језика САНУ* као „уношење вакцине у организам, цељење” и класификована као део медицинске терминологије (квалификатор *мед.*), вакцинација и појмови у вези с њом, који подразумевају називе различитих вакцина, речи које именују процесе, елементе и методологију њихове израде, као и поборнике или пак њене противнике, представљају једну од најзаступљенијих тема у српским медијима и на онлајн порталима. Тако су се називом за покрет оних који не подржавају вакцинацију, и који је у медијима окупљао неколико различитих назива (*антивакцинаши, антивакцинери, антивакцинари, антиваксери, антивакционалисти и антивакционалисти*) бавиле М. Николић и С. Слијепчевић Бјеливук у прилогу „Како се зову противници вакцинације?” (в. *Језик око нас*, 2019, 65–68). Ауторке закључују да је „*антивакционалиста*, на основу резултата дескриптивне дериватологије, заснованих на традиционалним обрасцима за грађење назива присталица појединих праваца, неутрално и нормативно најбоље решење, док су *антивакцинаши* и *антиваксер* стилски обележени као жаргонски изрази” (Николић, Слијепчевић-Бјеливук 2019: 68).

И док покрет тзв. антивакционалиста све више расте и добија много простора у медијима, некако тихо промаља се у јавности и облик *вакцинаши* (мн. *вакцинаши*). Тако у медијима и на онлајн порталима налазимо следеће примере употребе ове речи коју још увек не бележе стандардни дескриптивни речници српскога језика:

- 1) U bioskopskoj sali, u razgovoru sa rediteljem nastavila rasprava među publikom - *vakcinaši* i *antivakcinaši* (Blic, 21. 9. 2019);
- 2) *Vakcinaš* Gejts otkrio zlokoбно пророчанство: Sledi nova pandemija ... (Alo, 22. 11. 2020);
- 3) *Vakcinaš* Kon izvređao dr Nestorovića: ovo je svinjarija ... (Alo, 1. 12. 2020);
- 4) Kao i da mi, vakcinisani i *vakcinaši*, ne produbljujemo postojeće opasne rovove i ne personalizujemo neprijatelja ... (Danas, 3. 12. 2020);
- 5) Ovih dana smo svedoci medijskog rata „*vakcinaša*” i „*anti-vakcinaša*” (Glas javnosti, 22. 4. 2020);
- 6) „Pro-vizionari” *vakcinaši* iz kriznog štaba: Ko neće da primi vakcinu, taj veruje u gluposti i teorije zavere (vestinet.rs, 22. 12. 2020). (подвлачење С. Н.)

² У уводној речи која прати поменути дигитални речник на сајту Института за српски језик САНУ налазимо и основне податке о његовом обиму и изворима: „Засада их (одредница) има близу две стотине и појављивале су се у новинским текстовима и телевизијским емисијама, на порталима и друштвеним мрежама, у разговорном језику” (в. <http://www.isj.sanu.ac.rs/recnik-pojmova-iz-perioda-kovida/>).

Невелики број примера у онлајн медијима (као и чињеница да се реч не налази у *Електронском корпусу савременог српског језика*)³ говори нам да је у питању нов појам, који се нагло актуализовао у претходној години, и чија је употреба донекле ограничена и на друштвене мреже (и онлајн форуме), одакле бележимо:

7) *Vakcinaši* vs. *Lidl* pilići (Fejsbuk, 13. 11. 2020); 8) рече секташ *vakcinaš* (Tviter, 2. 6. 2020); 9) *Ajmo konkretno dragi vakcinaši*, između ruske i kineske, koju biste primili? (ana.rs, 21. 1. 2021). (подвлачење С. Н.)

Из контекста употребе у овим примерима можемо да закључимо да се појам *вакцинаша* семантички може интерпретирати двојачко; с једне стране у питању је присталица, симпатизер вакцинације, неко ко подржава процес вакцинације, јавно се залаже за њега, верује у вакцинацију и сл., насупрот *антивакцинашима* који се вакцинацији противе и супротстављају. С друге стране, творбени модел са суфиксом *-аш*⁴, као и експресивни тон неких од наведених примера, упућује нас на закључак да стилска употреба речи *вакцинаш* није неутрална већ да, напротив, усмерава на погрдну квалификацију. У том случају у питању је неко ко процес вакцинације принудно намеће дугима, ко га контролише из својих личних финансијских или других интереса, или ко је, могуће, у заблуди у вези са вакцинацијом и сл. (в. примере 2, 8 и сл.).⁵

Такође, јасно је да смо ову реч добили у очигледној семантичкој опозицији према појму *антивакцинаш* осамостаљивањем из ње именичког елемента, те није необично што се та два појма у примерима употребе појављују у опозицији, где служе да именују две супротстављене групације људи (в. примере 1 и 5).⁶ Иако постоје и други примери, махом посред-

³ <http://korpus.matf.bg.ac.rs/prezentacija/korpus.html>

⁴ „Суфикс *-аш* има стилски карактер и углавном сугерише да је у питању жаргонска реч или погрдан назив, те се тиме може објаснити зашто се у медијима употребљава овај облик, будући да је тенденција да се противници вакцинације јавно осуде” (Николић, Слијепевић-Бјеливук 2019: 67).

⁵ На пример, суфикс *-аш* учествује у творби више именица које се у речницима воде као погрдне или према којима се осећа презрив однос, нпр. *капуташ* (погрд. „градски житељ, грађанин”), *мантијааш* (подр. или погрд. „свештено лице, свештеник; симпатизер, присталица цркве”), *конзервааш* (погрд. „онај који се хранио конзервама”), *чутурааш* („онај који радо пије, испичутура”), *доларааш* (подр. „онај који је стекао много долара”) (в. Јовановић 2018), а погрдан или презрив однос осећа се и према именицама као што су *цвикерааш*, *батинааш*, *фотељааш*, *комплексааш*, *мудријааш*, *зихерааш* и сл.

⁶ У неологији (науци о новим речима) није ништа необично да нова реч или ново значење постојеће речи настане као реакција на већ постојећи појам. Тако се „као реакција на мобилни телефон, дакле телефон који се може носити са собом, појавила потреба да се створи назив за класичан телефон, па је као супротност, односно антоним мобилном те-

ством позајмљеница, из којих је реч за присталицу, симпатизера вакцинације могла настати, и које потврђују М. Николић и С. Слијепчевић-Бјеливук у свом чланку, (нпр. *ваксер*⁷ од антиваксер, *вакцинер* од антивакцинер и сл.), *вакцинаш* је, засада, реч која је најчешће присутна у јавном дискурсу да именује онога ко подржава вакцинацију. Нешто мање примера у онлајн изворима, и то пре 2020. године, можемо наћи за реч *вакциналиста* (према *антивакциналиста*),⁸ која би, на основу онога што је познато у творби речи о дериватима изведеним од суфикса *-иста*, била стилски неутрална опција:⁹

10) *Veliki vakcinalisti*, kada su ih pitali šta da se radi kada se vratila bolest iskorenjena vakcinacijom, rekli su da će opet ljudi početi da se vraćaju (Telegraf.rs, 21. 11. 2017); 11) Ali ljudi, vi "*vakcinalisti*" stvarno mnogo dajete sebi za pravo (B 92, 3. 12. 2017); 12) Друга лекарка која је била *vakcinalista* kada је saznala да треба да се вакцинише против грипа и других болести одмах је rekla да odbija vaccine (webtribune.rs, 20. 2. 2020). (подвлачење С. Н.)

Ипак, нешто већој фреквенцији именице *вакцинаш* свакако доприноси и добро познати творбени модел са именичком основом и суфиксом *-аш* којим се углавном именују људи и то у својству њихове припадности нечему (нпр. *секташ*, *коалиционаш*, *отпораш*, *клубаш*, *логораш*, *мафијаш*, *звездаш*, *удбаш* и сл.),¹⁰ тако да би на основу тог модела и *вакцинаш* могао да представља особу која припада „покрету” који подржава, охрабрује и агитује вакцинацију. Такође, већу заступљеност примера ове речи у односу на *вакциналиста* видимо и у могућности да се примером *вакцинаш* изрази и одређени афективни однос у текстовима и примерима који имају сензационалистичку ноту.

лефону створен – *фиксни телефон* или телефон који стоји, који се не помиче, не - преноси” (Слободан Новокмет, „Зашто је кућни телефон фиксни?”, Језикофил, 25. 6. 2020).

⁷ Претпостављамо да је у време објављивања овог рада могуће на интернет порталима наћи и употребу ове речи.

⁸ И само један пример употребе за облик *вакционалиста*: „Gde su *vakcionalisti* да кукају како vaccine треба да sprece bolestine?” (B92, 24. 6. 2019).

⁹ „Велику значењску подгрупу чине деривати мотивисани апстрактним називима учења, идеја, доктрина, теорија, праваца, покрета, схватања и сл. којима је лице снажно привржено, које су објекат снажног интересовања лица (особе). Деривати ове групе могу се обухватити парафразом: присталица (следбеник, поборник, приврженик) учења (теорије, правца...)” (Ђорић 2008, према Николић, Слијепчевић Бјеливук 2019: 67).

¹⁰ И. Клајн у *Творби речи у савременом српском језику* у оквиру овог творбеног модела са именичком основом наводи још и оне именице које су мотивисане неким предметом (*револвераши*, *фотељаш*, *мантијаш*, *компјутераши* и сл.), оне које се односе на неки спорт (*кошаркаши*, *рукометаши*, *хокејаш*, *куглаши* и сл.) итд. (Клајн 2003: 135).

ЛИТЕРАТУРА

- ЈОВАНОВИЋ 2018: Ј. Јовановић, *Лексика погрдног значења у именовању човека у српском језику* (докторска дисертација), Београд: Филолошки факултет.
- КЛАЈН 2003: И. Клајн, *Творба речи у савременом српском језику. Део 2, Суфиксација и конверзија*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства : Институт за српски језик САНУ; Нови Сад: Матица српска.
- НИКОЛИЋ, СЛИЈЕПЧЕВИЋ БЈЕЛИВУК 2019: М. Николић, С. Слијепчевић Бјеливук, „Како се зову противници вакцинације?“, *Језик око нас*, Нови Сад: Прометеј.
- НИКОЛИЋ и др. 2021: Марина Николић, Светлана Слијепчевић Бјеливук, Слободан Новокмет, , *Зборник радова Филозофског факултета у Приштини* LI 1, 51, 2021, 365–390.
- Речник српскохрватског књижевног и народног језика*. Књ. I–XXI. Београд: Српска академија наука и уметности – Институт за српски језик САНУ, 1959–

ВЕБ-САЈТОВИ

<http://www.alo.rs>
<http://www.ana.rs>
<http://www.b92.net>
<http://www.blic.rs>
<http://www.danas.rs>
<http://www.glas-javnosti.rs>
<http://www.isj.sanu.ac.rs/recnik-pojmova-iz-perioda-kovida>
<http://www.jezikofil.rs>
<http://www.telegraf.rs>
<http://www.vestinet.rs>
<http://www.webtribune.rs>

Slobodan B. Novokmet

WHO ARE VAKCINAŠI?

Summary

The subject of our paper is new word in Serbian language, created during covid 19 epidemic – *vakcinaš*. The word probably originated in opposition to words *antivakcinaš*, *antivakser*, etc. We analyze the word from the

formation-semantic aspect with reference to its origin and use, especially on social networks and online portals, from where we extract most of the examples of use. We pay special attention to the formation model with the suffix *-aš* and the question of whether a certain expressive quality is attributed to this term within it.

Key words: word formation, neologism, epidemic, covid 19, vaccination, Serbian language.

УДК 811.163.41'373.43.45:81'373.421(091)
811.163.41'373.43.45:81'37(091)
811.163.41'373.43.45:[82:7.037.5"18/20"
316.74: 811.163.41'373.43.45

Дејан В. Ајдачић*

(Филолошки факултет, Универзитет у Гдањску, Гдањск)

О КОНКУРЕНЦИЈИ НОВИХ РЕЧИ ПРИ НАЗИВАЊУ НОВИХ СТВАРИ

У тексту аутор излаже став да лингвисти нису обратили довољно пажње појави конкуренције нових речи и покушава да ту чињеницу објасни тешкоћама у испитивању те појаве. На примеру назива за свемирски брод у преводима књижевних дела и оригиналним делима на српском језику наводи се лексеме које се јављају у већем броју, да би потом број тих лексема у употреби опадао. На примеру фантоматике и виртуелног света разматра се могућност анализе процеса конкуренције у садашњем времену. Позајмљеница „аватар“ је у српски језик дошла из староиндијског преко западних језика и усталила се у значењу виртуелног лика. Развој виртуелних светова савремене киберцивилизације отвара питања могућих речи – конкурената.

кључне речи: неологизми, конкуренција, синоними, позајмљенице, ауторски окационализми, футурологија, футурофантастика.

У модерно доба позајмљенице улазе у српски језик из водећих култура – италијанским и француским речима називају се одећа, модни украси и помодне забаве, немачки су били називи за храну и технику, а данас, многе нове речи долазе из енглеског језика. Стране речи улазе и у српски језик са таласима доминације технички или културно напредних заједница. Понеко неочекивано одступање, као устаљивање француских позајмљеница *аутомобил*, *камион*, *авион* у време потпуне превласти немачких речи у области технике отвара питање – зашто Срби нису прихватили речи *Wagen*, *Lastwagen*, *Flugzeug* као и остале речи за машине тада преузимане из немачког језика. Почетком 20. века називи за реалије које потврђују високи статус и луксузни живот су позајмљивани из француског језика, па су можда и називи транспортних средстава преузети по тој логици.

* dejajd@gmail.com

Друга претпоставка за позајмљивање ових речи из француског би била заснована на чињеници да је тада француски језик био доминантан језик у међународном транспортном праву. Срби за називе превозних средстава нису као Хрвати тражили своје називе *samovoz*, *zrakoplov*.

1. О конкуренцији нових речи. Када се око називања исте реалије појављује више речи, те речи немају као већина синонима, одређене нијансе у значењу које описују дистинктивни речници синонима, већ означавају исту ствар или појаву. Такве речи се „боре“ са речима конкурентима, а то супарништво не завршава се нужно победом једне од речи и истискивањем друге или других речи конкурената.

Лингвисти који се баве међусобним везама језика обраћају пажњу на контактолошке аспекте појединачних речи и видове њихових адаптација. Морфолози обраћају пажњу на творбене процесе у којима учествују. За стручњаке у области терминологије, супарништво лексема представља сувишно преобиле које треба уредити применом прецизних значења унутар задате области. У друштвима са пуристичком језичком политиком нормативисти се баве речима – конкурентима одбацујући стране речи, али она није својствена историји српског језика. Транслатолошке студије усмерене на семантичке групе би могле да осветле конкуренцију међу појединим речима, али у српској лингвистици – нема таквих студија. Стилистичари би могли да се баве језичком конкуренцијом лексема, али је њихов корпус најчешће усмерен на текстове једног аутора или жанра. Из реченог произлази да појава конкуренције блискозначних нових речи остаје на рубу лингвистичких истраживања, јер се конкуренција речи, појављује као узгредни аспект у анализи лексема. Проучавање ове појаве припада семантички оријентисаној неолошкој лексикологији усмереној ка блискозначним речима.

Тешкоће у истраживању тог супарништва су бројне: речи – конкуренти често имају различит корен, другу семантичку мотивацију (унутрашњу форму), понекад њихове компоненте потичу из различитих језика, концептуализују се на различите начине. Речи-конкуренте до скоро је било могуће повезивати претрагом речника. Без језичких корпуса који данас постоје, било је скоро немогуће пратити промену учесталости речи из једног семантичког поља, па није било могуће утврдити које се речи чешће употребљавају, а које су потиснуте из употребе, јер је лично језичко осећање за такве процене непоуздано.

Проблем у истраживањима блискозначних речи – конкурената представља само сакупљање тих речи, јер су оне расуте по речницима и писаним изворима – периодици, административним документима и књижевним делима. Поводом конкуренције речи отвара се низ питања: да ли је могуће установити промену учесталости њихове употребе, како долази до

увећања или смањења употребе неког од конкурената, да ли је могуће утврдити узроке и особености тих промена, да ли је могуће уочити ауторе / говорнике који својим текстовима или излагањима дају неким речима предност и др. Одговоре на ова питања било би могуће дати тек уколико би постојали начини лаког претраживања лексичких база или корпуса са подацима о годинама и ауторству текстова. Очигледно је да такве изворе српска култура не поседује, као и да је њихово стварање, уистину, заматан посао. Публицистички текстови и понека књижевна дела објављивана последњих деценија постоје у дигиталном облику, па је у њима могуће истражити појаву нових речи, али за старије периоде је тешко поуздано утврдити када у неком семантичком пољу почињу да се појављују речи, колико се оне користе и када опада учесталост њихове употребе. Из реченог произлази да би без сакупљене грађе било тешко утврдити законитости и динамику појава конкуренције нових речи у српском језику.

У одсуству таквих увида могуће је на основу личног језичког памћења и искуства стварати само полазне претпоставке о елементима конкуренције речи у означавању истих реалија. Овде ће пажња бити усмерена на називе једне реалије у латимично изабраним текстовима научне фантастике. То је покушај пробног испитивања више назива исте ствари. Могуће је претпоставити да постоје племе и осеке назива и да ће се неки од конкурената повући. Рајна Драгићевић у књизи *Лексикологији српског језика* овако објашњава ову појаву:

Инспирисана сам размишљањима Јелке Матијашевић, новосадске слависткиње. Синонимија је тренутак за језик. За човеков живот тај период може и дуго да траје, али за језик то је кратак период. Две-три или више речи употребљавају се истовремено јер су дошле из различитих извора. Језик, међутим, не трпи нагомилавање језичких средстава и зато се после извесног времена нешто мора десити са свим тим синонимима, они се разједначавају. Почну да означавају различите аспекте исте појаве или се једна од њих изгуби, а друга опстане. (ДРАГИЋЕВИЋ 2010: 248)

2. Брод и космички брод. Космос се појављује у ванвременим поетским сновима и маштаријама Симе Милутиновића и српских романтичара без помисли на реалан лет међу звездама. У српским листовима 19. века ми није познато помињање лета у космос дирижаблима, које се јавља у Европи крајем 18. века. Идеја да ће у будућности бити могуће кретање космосом до Срба је дошла из страних, технички напреднијих култура. Замисли о лету у космос биле су условљене и представама о материји која у њему постоји, што је предодређивало и тип превозног средства. Низ речи, којима су у српској култури називана та средства, ослања се на различите

концепте путовања и њихове промене током времена. Захваљујем се Миодрагу Миловановићу, аутору књиге о српској научној фантастици за помоћ у сакупљању ових назива. Део назива сам преузео из лингвистичке дисертација Украјинке Але Лисенко (2002) о лексици српске и хрватске научне фантастике која се ослања на ономастичка истраживања Јурија Карпенка, професора из Одесе и његових ученика.

С п р а в а .

У ретким футурофантастичким текстовима на српском језику крајем 19. и почетком 20. века, летелица у космос се назива речима веома широког значења *справа*, *направа*, још се не јављају називи *апарат*, *брод*, *ракета*. Аутор посрбе *Пут на звезду Даницу* (1872), представља слободну прераду романа француског писца Ахила Ејроа (Achille Eyraud *Voyage à Vénus*, 1865. (EMBARQUEMENT). „*Справа* за пловљење кроз етар“ из француског оригинала је приликом прераде постала „справа за пловљење кроз ветар“. Миодраг Миловановић о томе пише:

Glavni junak se otiskuje u svemir uz pomoć „vetrenoga šmrka koji se kretao jakim elektromagnetima.“ Za održavanje toplote junak koristi negašeni kreč koji prska vodom. Putujući eterom, on prolazi pored Meseca, čija suprotna strana vrvi od života. (MILOVANOVIĆ 2016: 35)

У драми *После милијон година* (1889) Драгутина Илића, говори се о путовању међу планетама напредних становника Венере и Меркура, али се не назива превозно средство које они користе. Венеријанац Зоран са ниподаштавањем говори о достигнућима некадашњих људи у летењу, очигледно алудирајући на летове балонима: „Још је покушавао, да помоћу некаквих справа у вис полеће; али није смео ни до месечеве сфере доћи, јер би се тамо за навек угушио“.

Апостол Ванђеловић је 1909. године објавио дело *Путничке белешке из 2349. год. по Хр. рођ.* Јунак ове повести Вовјекивјековић са сапутником путује на Месец на „летећој справи“ – „Облика беше орловског а притом огромних размера, јер се рачунало да има да лети не само у веома ретком ваздуху, већ и у космичком етиру (...) Боје је био сребрне и био је провидан. Кљун и канце му бејаху црвене. На прсима је носио име ‘Рашанин’“. Аутор летелицу која се креће махањем крила назива „летећа справа“ а повремено и „орао“. Називи које користе анонимни аутор посрбе и два српска аутора указују да су на прелому 19. и 20. века у књижевним текстовима летелице у космос називане ширим називима, који захтевају описе или додатне атрибуте.

У хрватском преводу романа *Аелита* (1923) Алексеја Толстоја – *Aelita: doživljaji dvojice rusa na Marsu* (1924), за нараву за пут на Марс користи се реч „апарат“, и додаје „начињен по примеру ракете“.

Б р о д. Ни у српском језику није било покушаја да се летелице у космос повежу са авионима. Сазнања физике да у космосу нема ваздуха надвладала су наивну слику света у којој нема разумевања за разлику принципа лета авиона и лета летелица у космос. Будући да су први путнички авиони звани и *ваздушне лађе*, концепт повезивања са пловидбом воденим пространствима је и летовима у космос омогућио везу путовања по морима и у космосу.

Називи *брод* и *лађа*, називи типова бродова (*фрегата*, *крстарица*), поморских занимања (*капетан*, *стјуарт*, *пилот*) и места битна у кретању (*лука*, *фар* / *светионик*) су из морепловства прешли, најпре, у транспорт на небу, а потом и у космички транспорт. Тој лексички припадају и глаголи *пловити*, *крстарити* и др. који добијају и значење *летети*. Три различита пространства – воду, небо и космос повезују доживљај непрегледности, пустиловина освајања нових простора и строга правила, ред и поредак у управљању превозним средством. При оваквом преношењу имена познате ствари на нову ствар, коришћен је додатни атрибут *ваздушна лађа*, који је изишао из употребе устаљивањем краћег назива *авион*. Именица *брод* се користи са атрибутима *свемирски брод*, *космички брод*, *звездани брод*, *васионски брод*. Ти називи имају јасну структуру – блискозначни придеви означавају простор у коме се летелица креће, а именица *брод* упућује на саму летелицу. Роман Ивана Јефремова *Звездные корабли* преведен је у Београду насловом *Звездани бродови* (1950). Миодраг Миловановић мисли да се у техничкој литератури педесетих година најчешће користе изрази *васионски брод* и *космички брод*. Ретко се појављују колокације са другим придевима, попут *међупланетарни брод* у причи „Бесконечно рађање“ Благоја Јанковског (Космоплов 9, 30.10.1969). Од шездесетих година чешће је у употреби спој *свемирски брод*. Тако прича Астера Фајербола, како се псеудонимом потписао Есад Јакуповић носи наслов „Сам себи свемирски брод“ („Зелени додатак“, бр 277 од 31.8. 1970.). Придев „свемирски“ Слободан Ђурчић користи у споју *свемирска флота* у причи „Шераја“ из збирке *Шуме, кише, град и звезде* (1988: 96).

Нема сложеница које би биле могуће са префиксоидима латинског порекла *астроброд*, *космоброд*. „Астронаутички брод“ се појављује у најави књиге Чарлса Чилтона *Црвени планет* на последњим страницама књиге *Тајна камене чаше* (1962) Георгија Мартинова.

У *Речнику српскохрватског књижевног и народног језика* (РСАНУ) уз *брод* се не наводе као устаљене везе *свемирски*, *звездани*, *васионски* *космички брод*, али се *свемирски* и *космички* спој појављује у дефиницији

речи *спутњик*, али данас се тачније каже вештачки сателит. У време када је штампан том са лексемом брод, ове колокације су већ биле употребљаване. Та чињеница наводи на помисао да нови спојеви нису брзо улазили у Академијин речник.

Брод доминира над синонимима, али овај утисак ваља додатно проверити и потврдити на ширем корпусу текстова. Поред књижевних текстова ваљало би обратити пажњу и на називе у периодици која популаризује технику и астронаутику и у научно-популарним листовима.

- плов, - лет. Релативно су ретке сложенице које граде одређење места путовања *звезде* са кореном *-плов*, која упућују на кретање. Сложенице са кореном *плов-* ослањају се на глагол *пловити* и изведену именицу *пловац* која у српском језику означава комадић плуте који плива на површини воде, ређе пливача, а веома устаљено особу која професионално плови *морепловац*. Није устаљено *космоплов*, а назив за особу која плови *космопловац* очигледно се ослања на реч морепловац. Речи *звездолет* и *звездопловац* се појављују у чланку Бориса Китановића „Стварност и машта“ (Политика 1962). У марту 1969. године је издавачка кућа „Дуга“ покренула краткоживећи часопис *Космопловац* чији се последњи – 24 број, појавио 1970. (МИЛОВАНОВИЋ 1991). Поетске могућности ове речи искористио је песник и писац Слободан Шкеровић у књизи насловљеној *Бизарни космоплов: научнофантастична хаику поема* (2015).

Транслатолошке анализе би могле да буду интересантне када је реч о преводима научне фантастике. Преводиоци Угљеша Радновић и Данилка Ђуришић су у 11. путовању збирке *Звездани дневници* Станислава Лема, пољску реч *rakietnik* из реченице „*Rakietnik ów, niejaki Symileon Gitterton*“ превели речју *ракетопловац*, одлучујући се за околионалну сложеницу насталу комбинованом творбом, а не речју *ракетник*, која би такође била разумљива српском читаоцу.

Сличан творбени модел се среће и при коришћењу семе *лет-* као друге компоненте сложенице *планетолет* у преводу приче Аркадија и Бориса Стругацких „Напад на планетолет“ објављеном у листу „Зелени додатак“ (29. 9. 1969.)

Ракета. Реч *ракета* потиче од деминутивне форме италијанске речи *rocchetto* с почетка 17 века са значењем пројектила цилиндричног облика. Ова је реч ушла у друге европске језике, а са развојем ратне технике у 20. веку постала саставни део наоружања и преселила се у космонаутику. И у српском језику је коришћена у значењу летећег објекта који има сопствени погон.

Реч *ракета* у значењу свемирског брода користи се од двадесетих година 20. века у штампи, на пример у чланку „Ракета која може за 50 сати да стигне на Марс“ у листу *Правда* (15. 2. 1928.). У поменутом хрват-

ском преводу романа *Аелита* Алексеја Толстоја, инжењер Лос и војник Гусев лете апаратом на Марс, за који се додатно одређује да „је начињен по примеру ракете“. У преводу Лемових *Звезданих дневника* Ијона Тихог, јављају се *ракетопловац*, *ракетостоп* (од аутостоп).

Ракета се веома често користи у насловима и тексту преведених научнофантастичких дела словенских и несловенских аутора, као и у оригиналним делима српских аутора. „Космичка ракета“ се помиње у књизи Георгија Мартинова *Земљина сестра* (Београд 1961).

П о з а ј м л е н и ц е. Од латинске речи *astra* за звезду, у српском језику се користе интернационализми: астрономија, астроном, астронаут, астронаутика. Називи са префиксоидом *астро-* у означавању летелица у космос су ретки. Такав пример представља реч *астроплан* у наслову првог поглавља „Астроплан летити на Венеру“ књиге украјинског писца Володимира Владка *Аргонавты Вселенной* и преводу његовог дела *Аргонаути свемира* са руског на српски у библиотеци „Лајка“ (1959). Префиксоид *астро-* је веома продуктиван у називима занимања у космосу: *астротехничар*, *астронавигатор*, *астрогеолог*, *астрогенетичар*, *астробиолог* (в. Лисенко 2002, 2.1.2)

Са развојем ракетне технике може се претпоставити да ће настати нове речи, али је тешко претпоставити да ли ће реч ракета уступити место некој од њих или ће јој бити додат неки атрибут. Неке речи застаревају, неке чак падају у заборав, неке добијају ужа значења. Речи које су Срби користили у означавању летелица у космос на почетку су биле неодређене и захтевале су додатна објашњења, али је појава нових назива створила ситуацију супарништва између речи. Све те речи имају семантички прозирну мотивацију, лако су разумљиве и биће разумљиве и када се више не буду употребљавале.

3. Двојник. Аватар. Омотач, Виртуелна особа. Особа у виртуелном свету. Називи за исту реалију могу се посматрати и у самом процесу конкурисања, што може да дозволи и извесну лингвистичко-футуристичку спекулацију, претпоставку о могућим правцима супарништва и његовог исхода у будућности.

Станислав Лем је у својој футуролошкој књизи предвидео и развој виртуелних светова и развој дисциплине „фантоматика“. Због дугог одсуства превода Лемове књиге *Summa technologiae* (1964) на западне језике, она је имала бржу рецепцију у словенским културама (нпр. српско издање је објављено 1977). Због закаснеле рецепција ове књиге Лемов појам није добио шансу да уђе у енглески језик и конкурише речима које су се потом одомаћиле најпре у енглеском, а потом, глобализацијски проширили и по свету. Лем је измислио „фантоматику“, али и изведене појмове „фантома-

тична машина“. Сам Лем је био неоправдано скептичан према могућности реализације фантоматике, јер је био убеђен да су проблеми програмирања и финансирања превелики. Стварност је оповргла Лемове сумње, али су нека од његових размишљања остала релевантна и данас. Лем је указао на проблем јаза између моћних и интегрисаних људских чула и немогућности да се чулни утисци пренесу и остваре у фантоматици. Опонашања чулних сензација живих бића у виртуелном простору је нужно редуковано и неинтегрисано, што ствара проблем непотпуности и некомплементарности доживљаја у дигиталном свету у односу на доживљаје у стварном свету. Лемов назив „фантоматика“ је заснован на идеји споја два интернационализма „фантом“ и „аутоматика“, при чему други упућује на аутоматизованост процеса претварања једне стварности у другу, док се речју „фантом“ том, новоствореном, лику приписују извесна утварна или сабласна својства. У извесном смислу Лемова интернационално разумљива кованица је садржала и извесну црту застрашујућег онтолошког односа према дигитално створеном свету.

Виртуелна особа. У називима нове дисциплине и реалија које су повезане са светом појављују се као семантичке компоненте речи *cyber*, *virtual*, *digital*, које с обзиром на њихово порекло из старогрчког и латинског језика имају у словенским језицима ослоње у већ устаљеним адаптацијама из тих језика, али уз помаке у значењу. Старогрчка реч је у новим значењима тек издалека задржала везу са значењима – управљање, крманош, и везала се за знања и технике посредством математичко логички руковођених операција. Речи које су заузеле простор уместо Лемове фантоматике су „сајбер свет“, „кибер свет“, „кибер реалност“, „виртуелна реалност“, праћене кованицама са префиксом *кибер-*, *виртуал-* / *виртуел-*: од енглеског *cyberperson* у српском језику се користи у хибридалној форми *киберличност* са префиксоидом *кибер* и српском речју „личност“. Било да је реч о употреби придевског или прилошког атрибуирања или о префиксоидима који се спајају са адаптираним позајмљеницама или веома ретко српским речима, ове речи већ се стављају у опозитни однос према реалности као аналоган : дигиталан свет, стварни / реални : виртуални / кибер свет.

Виртуелни свет се може напустити и поново посетити без принуде. Идентитет у виртуелном свету заменљив је и умножив, и стога нестабилан и нејасан. Овакав статус бића у виртуелном свету може бити предмет игре или сакривања, али и искушавања у обличју других. (Ајдачић 2008: 9)

Тако опозиције стварног и виртуелног одражавају онтолошку разлику стварности и илузије, при чему је поредећи речи – конкуренте она јаче изражена у лексемама са придевом *виртуелни*.

А в а т а р. Староиндијска позајмљеница „аватар“ је у српски језик дошла преко западних језика и усталила се у значењу виртуелног лика. Међу речима који одређују однос ликова у стварном и виртуелном простору савремене кибернетичке цивилизације, „аватар“ већ има речи – конкуренте. Идеја аватара је усредсређена на однос симболичког лика особе и стварног лика у другом, дигитално створеном свету. Удвајање је симболичко, па је таква и сучељеност стварног и виртуелног света, стварног живота и живота у дигиталном окружењу, што истиче назив интернет платформе *Други живот*.

Поред игара које постају су већ део културе „директног трансфера доживљаја“ (DUKAJ 2019) у свету заснованом на правилима игре, појављују се и све богатије симулације у којима постоји могућност стварања околног света по својим мерилима. Прве симулације су се појавиле у киберпанк романима, а први програми симулирања живота јављају се у улогама изабраних аватара на визуелно сиромашним платформама, које су у међувремену, попут „Second Life“ усавршавале своје могућности. Реч *аватар*, пореклом из староиндијског језика, симболички се користи као обележје лика у дигитално створеном свету у многим језицима.

На сајту српског сленга „Вукајлија“ пре десетак година је постављен запис „Avatar“ који уско алудира на везу политичке манипулације:

Buduća političarska reč za već kicošku reč marioneta. Konkurencija: Predsednik te opštine nije marioneta, on je to prevazišao, postao je Avatar mafije i političke elite (te i te partije)! AVATAR 18 ekrana.... (Vukajlija 2010)

Назив *аватар* се у српском језику већ делимично усталио у означавању виртуелног лика, вероватно из компјутерских игара или корисничких симбола у блог сајтовима. Очигледна је тенденција да лексема *аватар* покрије и друга значења виртуелне личности. Могуће је претпоставити да ће развој киберцивилизације изнудити потребу за разликама у значењима и принудити људе да уводу посебне називе за различите типове симулирање, проширене, надграђене реалности.

К и б е р о м о т а ч. У роману пољског писца фантастике Јацека Дукаја *Краљ Бола* главни јунак већи део својих активности не чини у свом телу, већ у привремено закупуљеном омотачу, који би ваљало превести као *капуљача* или *капуљица*. У пољској култури, са јачом традицијом црквених редова, вероватно је јача визуелна асоцијација на покривене припаднике монашких редова, мада у тексту ова алузија није подржана. Детаљно се описује протокол, цена и услови изнајмљивања омотача. Идеја облачења, навлачења, увлачења се заснива на помисли да човек задржава своју индивидуалност, али привремено је заодева неким „плаштом“, „капуљачом“ која може да прикрива његов стварни изглед.

Уколико би се концептуализација ослањала на српске речи, могли да се очекују називи ослоњени на идеју замењивања или замене. Али, судећи по терминима који су везани за компјутерске игре и виртуелно створене светове, нема конкуренције српских и адаптираних енглеских речи, па је мало вероватно да ће се ситуација променити.

Пример из руске киберфантастике из циклуса романа Сергеја Лукјаненка о Диптауну с краја 20. и почетка 21. века, иако је ауторски развијена представа виртуелног света, као света у дубини, у који посетиоци зарањају користећи хипнотички програм, сами називи Диптаун и „дајвер“ су реализовани као англицизми.

*

Појава конкуренције лексема у називању ствари постојала је и раније. Специфичност културних прилика конкретне епохе предодређује језике из којих потичу речи – конкуренти. Ако се ради о моди и шминки, француске речи су давале позајмљенице и српском језику (*руж кармин*) и око себе стварале семантичко поље за настанак и изведених речи. Употреба панталона од грубог плавог платна на дивљем западу се проширила по целом свету, а енглеске речи којима су оне називане појављују се и у српском и хрватском језику *џинс*, *траперице*, *фармерке*.

Конкуренцији речи у називању нових ствари није посвећивана већа пажња, како је претпостављено, јер се истраживање ових речи налази у међупростору лингвистичких поддисциплина, а само прикупљање лексичке грађе није једноставно. Овде је блискозначна лексика црпљена из српских превода и оригиналних текстова научне фантастике. Могуће је очекивати да би истраживање назива и других предмета могли да буду занимљиви. На пример, после открића телевизије и преноса слике са звуком писци су футуролошки замислили да ће гломазна техника бити смањена, а да ће уместо великог државног система бити могуће лично повезивање људи помоћу апарата без жица који би преносио и слику и звук. У научно-фантастичним романима тако се појављују *визифон*, *фоновизор*, *видефон*, *видеор*, *холовизор* и др. Уверен сам да студије о речима који су промениле и мењају живот могу бити важне и интересантне не само са лингвистичке тачке гледишта, већ и са становишта културолошких увида, те да су сврхисходна трагања о историји назива речи – конкурената у српском језику.

ЛИТЕРАТУРА

- АЈДАЧИЋ 2008: Дејан Ајдачић. Однос стварног и виртуелног света у словенским књижевностима // *Зборник Матице српске за славистику*, Нови Сад, 73, с. 7–23
- ДРАГИЋЕВИЋ 2010: Рајна Драгићевић. *Лексикологија српског језика*, друго издање, Београд: Завод за уџбенике.
- ЛИСЕНКО 2002: Алла Лисенко. *Србска та хорватска научно-фантастична лексика*, Кијв. <<http://www.rastko.rs/rastko-ukr/umetnost/knjizevnost/studije/lisenko2002/lisenko-00.html>>
- МИЛОВАНОВИЋ 1991: Миодраг Миловановић. Домаћи SF писци у „Космоплову“ <<https://www.rastko.rs/rastko/delo/11837>> (30.05.2021)

*

- DUKAJ 2019: Jacek Dukaj. *Po piśmie*, Kraków: Wydawnictwo literackie.
- EMBARQUEMENT: *Embarquement dans la fusée d'Achille Eyraud pour un Voyage à Vénus* (1865). <https://lesia.obspm.fr/perso/jacques-crovisier/JV/eyraud_venus.html> (30.05.2021)
- MILOVANOVIĆ 2016: Miodrag Milovanović. *Srpska naučna fantastika*, Beograd: Znak sagite.

Дејан Ајдачић

О КОНКУРЕНЦИИ НОВЫХ СЛОВ В НАЗВАНИИ НОВЫХ ВЕЩЕЙ

Резюме

В тексте отмечается недостаточное внимание лингвистов к явлению конкуренции новых слов и трудностям в изучении этого явления. Пример сербских названий космического корабля в переводах литературных произведений и оригинальных произведений сербских авторов показывает появление большего количества лексем (серб. *справа, направа, свемирски / космички / васионски / међупланетарни брод, ракета, звездолет, планетолет, космоплов*) и последующее уменьшение количества соответствующих лексем в разговорной речи. На примере «фантоматики» Станислава Лема и названий виртуального мира рассматривается возможность анализа процесса конкуренции наименований в настоящее время. Заимствованное слово «аватар» пришло в сербский язык из древнеиндийского языка через западные языки и утвердилось в значении виртуального персонажа. Развитие виртуальных миров современной киберцивилизации вызывает вопросы о возможных словах-конкурентах.

Ключевые слова: неологизмы, конкуренция, синонимы, заимствования, авторские окказионализмы, футурология, футурофантастика.

*Милош Јоцић**

(Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду)

СРПСКИ И СРПСКО-ЕНГЛЕСКИ ПОЈМОВИ ИЗ КУЛТУРЕ, ПОЕТИКЕ, ТЕОРИЈЕ И ИНДУСТРИЈЕ ВИДЕО-ИГАРА

Овај рад представља покушај лексиконског приказа неких од најчешћих српских и англосрпских појмова, термина, израза, фраза и идиома у српскојезичној субкултури везаној за свет видео-игара. Истраживањем су обухваћени појмови и изрази који се тичу: поетике видео-игара, видеоиграчке теорије и критике, те видеоиграчке креативне индустрије. У методолошком смислу, рад испитује однос између оригиналних енглеских речи и потоњих српских превода или англосрпских рефлекса.

Кључне речи: видео-игре, српски језик, англосрпски, позајмљенице, теорија видео-игара, индустрија видео-игара, култура видео-игара.

1. Увод: језикословне студије видео-игара (и пратећи изазови)

Интердисциплинарне студије видео-игара традиционално су – уколико о „традицији“ можемо говорити у случају овако младе научне области – повезане са књижевним, наративним, социолошким, психолошким, интермедијалним, семиотичким, когнитивно-бихејвиоралним, културолошким и филозофским истраживањима. Са развојем како културно-друштвено утицаја видео-игара, тако и легитимности овог медијума као уметничког израза, поље њиховог истраживања се шири, те се у литератури све чешће може наћи релевантна и луцидно дефинисана језикословна истраживања видеоиграчког вернакулара. Брза претрага актуелних академских база откриће експлозију филолошких студија које се, не искључиво из перспективе енглеског језика, баве темама видеоиграчких неологизама, жаргонизама, позајмљеница, варваризама и калкова.

* miloshjocic@gmail.com

Видео-игре су као медијум један од најактивнијих извозника нових жаргонских, индустријских и теоријско-научних позајмљеница у савременој популарној култури. Услед све веће доступности широкопојасних Интернет конекција, све бројнијих друштвених мрежа и друштвених платформи (Фејсбук, Инстаграм, Твитер, али и Јутуб, Reddit, Discord, Twitch) и све израженије наклоности видеоиграчке индустрије према тзв. **мулти-плејер** играма, комуникација између играча је све обимнија а продор видеоиграчких англизама све интензивнији. Као и у случају светске политике, економије и науке, енглески језик је *lingua franca* видеоиграчке културе, те је и у српском језику присутан огроман број англосрпских и на српски преведених енглеских фраза, идиома и појмова.

Овај текст је замишљен као појмовних неких од најзначајнијих и најфреквентнијих српских и англосрпских израза из сфере видео-игара, са пратећим коментарима, контекстуалним објашњењима и преводима. Пре уласка у таква лексиконска образложења, дужан сам да пружим неколико методолошких напомена. Као истраживач се извесно време бавим теоријом видео-игара, али не из филолошке, већ из књижевнотеоријске перспективе. Моје академско усмерење, другим речима, лежи у књижевној, а не језикословној науци. Овај рад стога не претендује да буде пунокрвна филолошка студија, јер методолошко образовање из те дисциплине не поседујем. У идеалном случају овај ће текст, упућивањем на лексичку хетероглосију видеоиграчког речника, надахнути будућа, стручнија истраживања овог поља. Додатно, различити термини, појмови и изрази из области видео-игара, нарочито они локални, дакле српскојезични, још нигде нису пописани. Они постоје само у нестандардизованој оралној комуникацији, или се пак нестандардизовано употребљавају у видеоиграчком новинарству, критици и теоријским текстовима. Колоквијална и жаргонска природа многих од ових појмова чини пописивање овакве врсте потенцијално варљивим и ефемерним. Нови термини, као и модерне редакције старих појмова, константно се обликују, а говорници српског језика из других места или другог узраста сигурно употребљавају друге, алтернативне изразе за идентичне појмове. Јасности и отворености ради, речи изложене у овом појмовнику пописао је аутор из Новог Сада који је са видео-играма блиско упознат од средине деведесетих година XX века.

Одреднице у овом појмовнику нису дате у азбучном низу одлуком аутора.

2. Српскојезични и англосрпски називи за видеоиграчке жанрове и жанровске ознаке

Синглплејер, мултиплејер; игра за једног играча, игра за више играча (енг. singleplayer, multiplayer). Попут готово свих осталих друштвених, спортских, дечијих итд. игара, *мултиплејер* (енг. multiplayer: више играча) видео-игре су такмичарске или кооперативне игре које се играју са више играча. Насупрот њима, у *синглплејер* (енг. singleplayer: један играч) играма учествује само један играч који игру **прелази** борећи се са препрекама, изазовима, механикама и противницима којима управља вештачка интелигенција, а не људи-играчи. Појединачне игре могу истовремено поседовати и *синглплејер* и *мултиплејер* начин играња: нпр. **пуцачине** или **табачине** могу се играти и против других играча, али се могу и прелазити кроз соло борбу са „рачунаром“, често са пратећом причом. На српском језику се употребљавају и рогобатне, али подједнако информативне фразе *игра за једног играча* и *игра за више играча*.

Прво лице, треће лице, изометријска перспектива, птичја перспектива (енг. first person, third person, isometric perspective). Као и у књижевности, и у видео-играма постоји разлика између различитих перспектива из којих се одређени наслови играју, односно из који се играчу предочава наратив. У случају видео-игара, „перспектива“ означава положај имагинарне камере која прати играчевог **лика** или ликове и догађаје у игри. У играма *из трећег лица* (енг. third person perspective) таква „камера“ смештена је непосредно иза и изнад lika чијим покретима играч управља, центрирајући целокупну фигуру lika у средину кадра, тиме омогућавајући његово прецизније контролисање. Ова се перспектива стога обично користи у акционо-авантуристичким играма које захтевају механички прецизно управљање ликом. **Птичја перспектива**, како јој име имплицира, „камеру“ смешта далеко изнад ликова и догађаја у игри, омогућавајући играчу да у видном пољу нема само један лик или објекат, већ њих неколико десетина – у неким насловима чак и неколико стотина. Због тога се овај угао гледања увек користи у **стратегијама**, односно оним играма које од играча захтевају управљање великим бројем различитих јединица у простору. *Изометријска перспектива* (енг. isometric perspective) имагинарну „камеру“ смешта негде између погледа *из трећег лица* и *птичје перспективе*: поглед на акцију је уздигнут, али се у средишту пажње и даље налази само један или неколицина различитих ликова. *Изометријска* перспектива тако се користи у **авантурама** и авантуристичким видео-играма, односно оним насловима који од играча не захтевају прецизну механичку акцију, већ студиозно истраживање простора и успешно сналажење у њему.

У видео-играма *из првог лица* (енг. first person perspective) „камера“ је смештена у очима видеоиграчког лика. Одређене команде на **појстику** или мишу симулирају покрете главе, односно очију, и на тај начин усмеравају поглед играча. Овај угао гледања, због изузетне **имерзивности** коју пружа, користи се у мноштву видео-игара, чак и оним механички потпуно различитим: поглед *из првог лица* популаран је и у акцији окренутим **пуцачинама** као и у спорим, логички изазовним авантурама. У видеоиграчкој критици се, изузев у изолованим случајевима, искључиво користе српскојезични облици ових термина.

Пуцачина, пуцачина из првог лица (енг. shooter, first person shooter). Као што име наслућује, *пуцачине* су игре у којима се – много пуца. То су акционе игре, са малим или непостојећим упливима **авантуристичких** елемената, у којима се **игривост** састоји од успешне елиминације мноштва противника пре него што они неутралишу играча. *Пуцачине* захтевају изузетну координацију покрета, прецизност и брзину реаговања, због чега су један од најпопуларнијих жанрова међу такмичарским **мултиплејер** играма. Будући да се већина *пуцачина* одвија из перспективе **првог лица**, термини *пуцачина* и *пуцачина из првог лица* се користе готово синонимно. Постоје *пуцачине* из **трећег лица**, **изометријске перспективе** па чак и **птичје перспективе**, али се у случају таквих наслова њихова перспектива посебно истиче; када се каже само *пуцачина*, мисли се на *пуцачину из првог лица*. Овај израз један је највише одомаћених и најраније усвојених српскојезичних термина у видеоиграчком вернакулару – вероватно услед енормне популарности *пуцачина*, које су међу најактуелнијим видеоиграчким жанровима још од њиховог зачетка почетком деведесетих година – те се енглески изворник (енг. shooter: стрелац, пуцач) готово уопште не користи.

Табачина (енг. fighting game). Игре махом окренуте **мултиплејеру** у којима играчи на почетку бирају своје борце, а потом се супростављају један другом у просторно ограниченој борбеној арени. Сваки од играча/бораца поседује одређену количину **здравља** која се троши након примања супарничких удараца. Када вредност здравља падне на нулу, борац губи рунду или читаву партију, већ у зависности од специфичних правила појединачних видео-игара. Као и у случају **пуцачина**, огромна и вишедесенијска популарност *табачина* међу домаћим играчима вероватно је утицала на одомаћивање српскојезичног назива овог жанра у односу на енглески изворник, који се у нашем говору не користи.

Стратегија, стратегијска игра, стратегија у стварном времену, потезна стратегија (енг. strategy, strategy game, real-time strategy, turn-based strategy). Видео-игре у којима играчи не управљају појединачним **ликовима**, већ групама, војскама, градовима, државама, планетама и интер-

галактичким царствима. Најупечатљивија особеност оваквих игара је **птичја перспектива** из које се играју, а која играчима пружа свеобухватан увид у менаџерске и тактичке интрикације **игривости** оваквих наслова. *Стратегије* или *стратегујске игре* поседују, у смислу игривости, значајну унутрашњу поделу. **Потезне стратегије** (енг. turn-based strategy) опонашају правила друштвених игара: играчу је дозвољено да направи ограничен број акција, након чега потез преузима други играч, односно вештачка интелигенција игре. Потези се потом смењују све док један од играча не оствари услове за победу. *Стратегије у стварном времену*, односно *стратегије у правом времену* или *стратегије у реалном времену* (енг. real-time strategy) поделу на потезе немају, већ у њима све зарађене стране акције извршавају истовремено и паралелно. *Потезне стратегије* због тога имају репутацију тактичних, промишљених игара, док се *стратегије у стварном времену* по својој кинетичкој захтевности мере са акционим **пуцачинама**. Српскојезични термини, иначе дословни преводи енглеских изворника, одомаћени су у колоквијалној и критичко-теоријској употреби, док се енглески појмови уопште не употребљавају.

Авантура, авантуристичка игра, авантура из првог лица, поинт енд клик авантура (енг. adventure game, first person adventure game, point and click adventure). Врло широк појам у видеоиграчкој генологији. У ширем смислу, *авантуре* и *авантуристичке игре* (енг. adventure, adventure game) су било које видео-игре које садрже изазове који од играча не захтевају вешто баратање контролама, већ размишљање и дедукцију. У ужем смислу, *авантуре* су видео-игре које одликује скоро потпуно одуство акције, односно оних препрека које захтевају брзопотезне рефлексе играча. Такве игре су усмерене на апстрактне, когнитивне изазове попут **загонетки**, успешног разрешавања дијалога, вештог сналажења у простору, дугорочног управљања ресурсима и т. сл. Услед своје мисаоније **игривости**, *авантуре* су, крајем седамдесетих година прошлог века, биле прве видео-игре са релативно сложеним и израженим наративним структурама. *Авантуристичке игре* постоје у различитим облицима, односно перспективама. Као и **пуцачине**, *авантуре из првог лица* (енг. first person adventure game) играчу пружају могућност да посматра свет из перспективе видеоиграчког **лика**. Неспретно назване *поинт енд клик авантуре* (енг. point and click: усмери и кликни) заправо су авантуристичке игре из *изомтеријске перспективе*. Осим ових разлика, оба ова поджанра су у смислу *игривости* потпуно иста, те је питање перспективе само питање стваралачке слободе и преференције, а не извор радикално другачије игривости као што је то случај са **потезним стратегијама** и **стратегијама у стварном времену**. Изузев англосрпског термина *поинт енд клик*, у српскојезичном вернакулару се користе искључиво домаћи преводи изворних енглеских термина.

Платформа, платформер (енг. platform, platformer, platform game). Акционо-авантуристичке игре у којима се препрека састоје како од непријатеља који се морају савладати или избећи, тако и од захтевних спацијалних изазова попут извршења прецизних скокова и сличних акробација. Изворни назив вероватно је надахнут једном од најчешћих препрека у таквим играма: покретним платформама различите величине, брзине и вертикалног узлета на које играч мора успешно наскакати и одскакати.

Шеталица (енг. walking simulator). Одомаћеност српскојезичних ознака за жанрове **пуцачина** и **табачина** условљена је вишедеценијом популарношћу оваквих видео-игара. Међутим, и неки нови, тек формирани видеоиграчки жанрови већ имају широко прихваћене називе на српском. *Шеталице* (енг. walking simulator: симулатор шетања) су поджанр **авантура из првог лица**. То су кратке игре, скромних техничких могућности, развијене од стране махом **инди девелопера**, у којима нагласак није на **загонеткама** и сличним препрекама, већ на релативно неометаном истраживању и развоју приче. *Шеталице* су један од жанрова видео-игара који се највише приближавају концепту „визуелног интерактивног романа. Изазова у тим насловима скоро да нема, а њихова драж лежи у артистички обликованим, емотивним, потресним, понекад трансгресивним (и нажалост неретко претенциозним) причама које играч постепено одмотава. Енглески назив за овај жанр тако је изворно имао пејоративно значење: потекао је од играча и критичара који су делили став да видео-игра без препрека и изазова није видео-игра, већ обичан „симулатор шетања“. Овај жанр временом је, међутим, пружио неке од наративно најупечатљивијих видеоиграчких наслова, због чега је његов српскојезични наслов заправо прецизнији, истинитији и све у свему бољи од енглеског изворника: термин *шеталица* лишен је ругајућег иронизма оригинала, а његов деминутивни облик аутентично упућује на краткоћу, скромност и деликатну уметничку вредност оваквих видео-игара.

3. Англосрпски у мултиплејер играма

Најнападнији примери, из пуристичког угла гледано, англизације српског језика налазе се у терминима које играчи користе у **мултиплејер** играма, односно **играма за више играча**. У ширем вернакулару културе видео-игара, српскојезични и посрбљени енглески изрази нису доминантни, али су ипак релативно чести – као што се може видети у наставку овог текста – а српске иначе речи не могу се наћи само у случају оних термина који су се као позајмљенице у језику већ одомаћили (**графика, анимација, дизајн документ, емулација, шифра**), односно у случају појмова чији би превод био неекономичан или ухопарајући (**абандонвер, кранч**,

синглплејер). Међутим, у случају такмичарских наслова намењених игрању са више играча, изузетно је честа употреба, међу српскојезичним играчима, енглеских речи за и потпуно тривијалне заједничке именице и глаголе.

Играчи тако у мултиплејер играма не сакупљају злато или новац, већ **голд** (енг. gold: злато). Користећи голд, они неће куповати различите предмете већ ће **парчејсовати** (енг. purchase: купити) **ајтеме** (енг. item: предмет). Уместо одомаћених позајмљеница „сесија“, „партија“ или „меч“ који означавају јединствену такмичарску утакмицу, мултиплејер играчи одигравају **гејмове** (енг. game: игра, утакмица; „Имам времена за још један гејм“; „Данас сам одиграо три гејма“). Играчи који гневно коментаришу саиграче или противнике не бесне, већ **рејују** (енг. rage: бес, гнев). Успех у акционим такмичарским играма не мери се победама или елиминацијама противника, већ **виновима** (енг. win: победа) и **киловима** (енг. kill: убиство). Награда за успешно одрађене акције није „искуство“ односно „искуствени поени“ (стандардан начин награђивања и одређивања прогресије играча још од времена друштвених, табличних игара играња улога), већ **експиријенс** (енг. experience: искуство). У играма које припадају жанру МОБА (Multiplayer Online Battle Arena), такмичење се одвија на специфичним мапама/теренима са три одвојене стазе, које се и међу српским играчима називају **лејнови** (енг. lane: стаза, пут, трака); горња, средња и доња стаза познате су искључиво као **топ лејн**, **мид лејн** и **бот лејн** (енг. top, mid, bot: горње, средње, доње).

Неки англицизми у мултиплејер играма додуше немају очигледан и директан еквивалент на српском. **Нуб** (енг. noob, од newbie: новајлија) коловизијални је назив за неiskusног, неспретног или слабог играча. Насупрот томе, **кери** (енг. carry: носити) је име за врло вештог играча који „носи“ читав тим својом сјајном игром. **Грифери** (енг. grief: туга, невоља, иритираност) су играчи који намерно провоцирају или сметају другим учесницима. **Стримснајп** (енг. streamsnipe, од stream и snipe: дословно „снајперисати [нечији] стрим“) један је од занимљивијих видеоиграчких неологијама јер би пре само неколико година била научна фантастика објаснити његово значење. У питању је чин посматрања „лајвстрима“, односно личног онлајн преноса играња игре, затим упадања у такмичарски „гејм“ играча који лајвстримује. „Стримснајпер“ тако на једном монитору може да прати пренос игре, а на другом, на основу тог преноса, да у истој тој игри лоцира и елиминише (стримснајпује) играча-лајвстримера.

Употреба англицизама у случајевима када не постоји ни најмања тешкоћа при њиховом директном и очигледном превођењу или реконтекстуализовању на српски језик проблематичан је и онима који нису језички пуристи. У случају млађих играча, чији се интерни, ментални речник, а са

њим и вештина изражавања, у том узрасту и даље обликује и развија, ситуација је у најбољем случају комична, а у најгорем алармантна. Слушати децу, адолесценте и тинејџере како описују скорашње гејмове у којима су захваљујући добрим ајтемима и нубовима који су рејдовали у другој екипи остварили доста килова слично је решавању умоболног ребуса. Ипак, за саме играче, такав вернакулар је – за слушаоце са стране можда парадоксално – савршено комуникативан. У онлајн мултиплејер играма учествују корисници из читавог света, а пошто такве видео-игре захтевају висок степен усмене и писане комуникације (преко микрофона или чета) између играча, искључива употреба изворних енглеских речи неопходна је како би се умањио фактор вавилонске збрке међу играчима различитих матерњих језика. Проблем, међутим, настаје када се употреба тих речи излије и на усмени и писани вернакулар ван света видео-игара, али више о тој тематици ће бити речи у закључку овог прегледа.

4. Различити појмови из поетике и механике видео-игара

Ниво (енг. level), **табла** (енг. world). *Ниво* је јединствена просторна целина чијим „преласком“ играч отвара наредну просторну целину, односно нови *ниво*. У одређеним видео-играма, већи број нивоа повезаних у јединствену просторно-тематску целину чини **свет** или **таблу** (нпр. снежна табла, пешчана табла, ноћна табла; џунгла, подводни свет, футуристички свет...). Више таквих појединачних **светова** или **табли** обликује простор читаве видео игре. Појам „свет“ је директни превод енглеског термина „world“. Српска реч *табла* је можда надахнута визуелним приказом, у оквиру интерфејса неких игара, различитих *нивоа* као повезаних поља на заједничкој „табли“. Данашње игре у великој су мери напустиле организацију света по појединачним *нивоима/таблама* који се линеарно откривају, али термин *ниво* и даље је прихваћена ознака за било какву кохерентну, спацијално заокружену просторну целину у свету видео-игре. **Девелопери** и **дизајнери** задужени за развијање, програмирање и анимирање архитектуре видео-игре називају се *левел дизајнери* (енг. level designer).

Отворени свет (енг. open world). Још један концепт просторне организације света видео-игре. Уместо појединачних *нивоа* које играч линеарно **прелази** и откључава, *отворени свет* представља јединствену, огромну локацију коју играч може истраживати по сопственом нахођењу. Игра може бити у целости смештена у јединственом *отвореном свету* – једном „великом *нивоу*“ – који је од самог почетка игре у потпуности доступан играчу за истраживање, или може бити подељена на више мањих отворених целина које допуштају ограничену слободу кретања и које захтевају линеарни прелазак како би се откључавале нове отворене области. Кон-

цепт *отвореног света* се у почетним фазама развоја видео-игара готово искључиво повезивао са **авантуристичким** и фантазијским играма играња улога, услед блиске повезаности ових жанрова са концептима нелинеарне интерактивне фикције. Захваљујући технолошком напретку и жанровским иновацијама, *отворени светови* су још од раних деведесетих година XX века почели да замењују просторну поделу на нивое и у **пуцачи-нама, платформама** и још неким неавантуристичким видео-играма.

Краљица (енг. boss). У акционим играма, *краљице* су јединствени непријатељи који се појављују на крају **нивоа, табле/света** или сличне просторне или тематске целине. Овакви непријатељи су издржљивији и моћнији од уобичајених противника, те се играч са њима обично бори један-на-један, у посебно одређеним просторијама и локацијама. За разлику од стандардних противника које играч сусреће током игре, *краљице* захтевају нарочите маневре и уникатне механичке радње како би биле савладане. Уништити *краљицу* стога је врло тешко, што оправдава њену архетипску, мономитску улогу као чувара прага: тек победом над *краљицом* играч успешно прелази одређени сегмент игре, или пак читаву видео-игру. *Краљице* су визуелно упечатљиве и захтевају механичку домишљатост при дизајнирању, па су тако појединачне *краљице* међу играчима чак и популарније од самих наслова у којима се налазе. Енглески термин „boss“ (срп. шеф, газда) јасније упућује на позицију ауторитета који *краљица* има у оквиру механике и виртуелног света видео-игре. Порекло српске иначе овог појма је непознато. Могући извор може се пронаћи у акционој научнофантастичној игри *Contra* (1987), односно акционом научнофантастичном филму *Туђини* (*Aliens*, 1986), који је представљао један од главних узора творцима поменуте видео-игре. Последњи „boss“ у изузетној популарној *Contri*, која је многим играчима представљала и прву видео-игру коју су играли – нарочито на нашим просторима, захваљујући њеним бројним (јефтиним) **пиратским верзијама** – према оригиналном јапанском упутству се називао „Цар“ (Emperor Demon Dragon God Java, 天王鬼龍神 ジャバ / Tennō Ki Ryūjin Jab), односно „Краљ“ (Gomeramos King, 天王創魔心 ゴメラモスキング / Tennō Sōma-shin Gomeramosu Kinugu); главни антагониста у поменутом филму, иначе још једна чудовишна инсектолика прилика попут оне у *Contri*, звао се „Краљица туђина“ (Alien Queen).

Пират, пиратска верзија, сценско издање (енг. pirate, scene release). Услед напретка информационих технологија и носача података, дефинисати *пиратску верзију* видео-игре постаје опширна работа. У суштини, *пиратска верзија* је копија видео-игре која се умножава, продаје или дели без сагласности творца или носиоца ауторских права. Будући да су оригиналне верзије видео-игара, још од зачетка медијума, просечно коштале из-

међу 30 и 60 долара, *пиратске верзије* одувек су привлачиле играче значајно нижим ценама. Овакве копије продаване су на обичним дисковима, касетама или дискетама, без украсних кутија или пратећих производа попут постера, упутстава или налепница, те су коштале до десетоструко ниже у односу на оригиналне видео-игре. На нашим и просторима источне Европе познати су чак и примери „пиратских **конзола**“: уместо неколико стотина долара вредних система попут Atariја 2600, NES-а или Sega Mega Drive-а, играчи су на простору Србије, Босне и Херцеговине, Бугарске, Мађарске, Румуније итд. куповали неупоредиво јефтиније конзоле живописних назива „Терминатор“ и „Рамбо“ које су представљале несавршене двојнике поменутих планетарно популарних видеоиграчких система. *Пират* је назив за особу које **крекује** оригиналне видео-игре, као и продавца коју такву копију дистрибуира. Док је на западу пиратска субкултура била, попут хакерске, субверзивна, у источној Европи су пирати били на отвореном. Све до краја прве деценије XXI века, *пирати* су у свим већим српским градовима имали своје легално отворене продавнице, са персонализованим каталозима и це-де кутијама, и отворено су нудиле *пиратске копије* видео-игара и осталог софтвера корисницима. Највеће међу њима су се чак рекламирале на радију, телевизији и у компјутерским и видеоиграчким часописима. У последњих деценију и по, *пиратске верзије* видео-игара се углавном не продају будући да се, због приступачности брзог интернета, размерно лако могу лоцирати на различитим сајтовима. Услед ове нагле децентрализације *пиратерије* – незаконите, али проверене и тестиране *пиратске* копије више се не набављају искључиво у локалним крекерским спикизијима, већ их играчи сами проналазе у лавиринтима онлајн форума, file-sharing платформи, приватних група и торент сајтова – могућност неисправности, несигурности или **баговитости** лако доступних *пиратских верзија* представља велики ризик за играче. *Сценска издања* су у том смислу „легитимне“, односно исправне и проверне *пиратске верзије* које је крековала одређена *цена*, односно пиратска група. Са напретком технологије унапређивали су се и различити видови дигиталне заштите видео-игара од потенцијалног пиратизовања које би умањило приходе од легалне продаје, па различите *цене* пирата-хакера данас своју репутацију граде не само квалитетом својих *пиратских верзија*, већ и такмичењем ко ће брже и успешније разбити најновију анти-пиратску заштиту. Значење и симболика назива „пират“ су у овом контексту очигледни те их нећемо даље образлагати.

Снимити, сачувати игру, аутосејв, брзи сејв, сејв слот (енг. save game, autosave, quick save, save slot). Осим у ретким случајевима, за успешан **прелазак игре** потребно је, као и за читање књиге, уложити и по неколико десетина сати. Опција **снимања игре** омогућује играчу да сачува

свој положај у видео-игри пре него што искључи рачунар или **конзолу**, како би касније наставио са истог места. Шездесетих и седамдесетих година видео-игре, услед технолошких ограничења, нису поседовале ову опцију; умногоме она није била ни потребна јер су сами наслови били или кратки, или се нису ни темељили на „комплетирању“ игре, већ на обарању максималног броја освојених поена. Осамдесетих година су видео-игре развиле непрецизне системе *снимања игре* које су играча стављале на почетак **нивоа** или **табле** који је играо, а не на тачну претходну позицију. Технолошки још неразвијеније игре су „памћење“ позиције препуштале играчу: сваки ниво био је кодиран шифром коју је требало укуцати на почетку сесије како би се играње наставило од те позиције. **Аутосејв** је назив за механизам аутоматског памћења играчевог положаја од стране саме видео-игре. **Брзи сејв** или **квик сејв** означава могућност снимања позиције притиском на једно дугме, уместо нешто сложенијег одласка у подешавања игре, одабира тзв. **сејв слота** (енг. save slot, снимљено место; у савременим играма могуће је снимити неколико различитих позиција у току играња, што играчима пружа нарочиту сигурност) и његовог именовања. Термин је, дакле, готово у потпуности одомаћен у српском преводу, изузев у одређеним случајевима.

Ретро (енг. retro). Појам *ретро* у свету видео-игара не означава само „старе“ игре (са сваком новом генерацијом **конзола** и нових наслова помера се и граница „старог“), већ уопштено читаву естетику „старе“ технологије, графике и хардвера. *Ретро* субкултура видео-игара слична је, у том смислу, сличним субкултурним покретима фетишизације застарелих технологија попут олд-тајмер аутомобила или рачунарских оперативних система осамдесетих и деведесетих. Иако се дефиниција „старе“ игре, као и „старих“ филмова или музике, увек помера, углавном се под *ретро* видео-играма подразумевају наслови направљени осмобитном или шеснаестобитном технологијом осамдесетих и раних деведесетих година прошлог века. Конзоле и наслови из седамдесетих и још даље, шездесетих година, сматрају се у данашњој видеоиграчкој култури древном историјом која се ретко евоцира чак и у *ретро* пастишима и пародијама.

Конзола (енг. console). Шездесетих година XX века видео-игре су се могле играти искључиво на рачунарима – гломазним, вишетонским стројевима у поседству малобројних истраживачких центара, војних постаја и универзитета – или на аркадним аутоматима у тржним центрима и забавним парковима, који су били тек нешто мање робусни. Тако је било све до 1972. године када се појавила Магнавокс Одисеја (Magnavox Odyssey), прва видеоиграчка *конзола*: био је то уређај величине ондашњих радио-апарата, са прикљученим **контролерима**, који се повезивао на телевизор и тиме омогућавао играчима да видео-игре играју и код куће. За разлику од

аутомата на којима је била инсталирана по једна игра, на *конзолама* је било могуће покренути стотине, па и хиљаде различитих игара употребом различитих носача података попут дискета, кертрица, касета или це-деова. Данашње *конзоле* су у великој мери сличне првим таквим уређајима, уз додатке савремених технолошких инвенција попут бежичних **џојстика** или повезаности са Интернетом.

Контролер, џојстик, гејмпед, џојпед (енг. controller, joystick, gamepad, joypad). Уређај повезан (каблом или бежично) са **конзолом** или рачунаром који команде играча преводи у покрете у видео-игри. Израз *џојстик* дуго је времена је код нас био одомаћен као једини израз за видеоиграчке *контролере*, иако је у изворном енглеском то био назив за врло специфичну, вертикалну врсту управљача, такозвани „штап“ (енг. stick). Хоризонтални *контролори*, какве користи огромна већина данашњих играча и играчких система (вертикални *контролери* се данас искључиво користе на аркадним аутоматима и у симулацијама летења) називају се *гејмпедовима* (енг. gamepad: подлога за играње). Овај англосрпски израз се полако усталичује и у српскојезичној употреби. Понекад се на енглеском и српском језику употребљава и синоним **џојпед**, настао као неправилна сложеница претходно описаних појмова. Термин *џојстик* делимично је ушао и у вернакулар ван видеоиграчких жаргонизама, као део шаљиве идиомске парфразе: „Животе, покварени џојстику“ (у значењу: „Тешки животе“, „Несрећни животе“).

Живот, додатни живот, 1-уп (енг. life, extra life, 1-up). Највећа разлика између конзумације видео-игре и конзумације других облика наративне уметности је у томе што видео-игре – попут сваке друге игре уопште – пред играча постављају одређена правила и изазове који се морају савладати. Уколико их играч не савлада, он „губи“ игру. У ранијим видео-играма у којима су су играчи контролисали појединачне **ликове**, ликови тј. играчеви **аватари** поседовали су неколико *живота*. Када играч не би успео да избегне непријатељску ватру или да прескочи провалију, губио је један *живот*. Током игре је било могуће сакупити *додатне* или *екстра животе* који су се на екрану симболички означавали као *1-уп*. Овај је елиптични, вербално-нумерички симбол изворно потекао из јапанских видео-игара, али се потом раширио на сва остала поља видеоиграчке индустрије. Данас је концепт вишеструких *живота* у играма углавном превазиђен, осим у појединим жанровима попут **платформи**, где је ова механика углавном и настала.

Здравље, хелт; енергија, магија, мана; издржљивост, стамина (енг. health; energy, magic, mana; stamina, fatigue). За обележавање физичке издржљивости видеоиграчких ликова постоји неколико типских термина: типских у смислу да нису локализовани само у одређеним насловима или

жанровима, већ се појављују у широком спектру видео-игара. *Здравље*, *енергија/магија* и *издржљивост* визуелно могу бити приказани на неколико различитих начина: као процентуалне вредности, као обојене линије различите дужине у односу на своју вредност, или помоћу симбола као што су срца, крв, напици, крила итд. *Здравље* означава количину удараца или штете коју лик у видео-игри може претрпети пре него што изгуби **живот**. Упркос јасном значењу и потенцијално лакој преводу енглеског „health“ као *здравља*, у жаргонском говору честа је употреба англосрпског *хелт* („Колико *хелта* имаш“, „Покупи онај *хелт* [предмет који повећава или обнавља *здравље*]“). *Енергија*, *магија* или *мана* означавају посебан ресурс који лик у видео-игри може користити за извођење сложених, јединствених и специјалних покрета или вештина. Тешко је утврдити која је видео-игра за обележавање „магијске“ и „божанске“ енергије прва употребила старозаветни концепт *мане*: божанске, натприродне хране која је падала са неба и волшебено окрепљавала гладне и уморне (2 Мој 16, 4 Мој 11). Овај се назив данас употребљава у готово свакој игри која користи одређени магијски или псеудوماгијски систем у својој механици. *Издржљивост* и *стамина* изрази су који означавају физичку кондицију видеоиграчког лика. Уколико играч изгуби све поене *здравља*, он губи **живот**; уколико изгуби сву *издржљивост*, пенали су мање драстични, и обично подразумевају да играчев **лик** губи способност трчања, скакања или извођења сложенијих акробација. Енглеска реч *стамина* одомаћила се у српскојезичном видеоиграчком вернакулару, чак више него *издржљивост*, вероватно због њеног лаког изговора.

Дневник, журнал (енг. diary, journal). У играма са израженом и сложеном наративном структуром, *дневник* је фикционализован текст писан у првом лицу од стране играчевог **лика**, доступан за преглед преко одређених опција у интерфејсу. Након сваког успешно одрађеног задатка или корисног запажања и разговора, видео-игра генерише унос у *дневнику* који укратко описује догађаје који су се управо одвили, стилем који лелуја између новинарске комуникативности и литерарног аутоесеја. Улога *дневника* као хипертекстуалног елемента у видео-игри је двострука. Са једне стране, *дневник* доприноси **имерзивности**, односно осећају да играч игра неку врсту интерактивног визуелног романа. Оперативна функција *дневника* јесте да играчу на прегледан начин категорише значајне податке које је сакупио током игре. *Дневници* се тако чешће налазе у играма са **отвореним светом**, где помажу играчу при сналажењу у нелинеарном виртуелном свету. Варијанта овог термина, *журнал*, такође је одомаћена у нашем говору.

Графика, пиксел, пикселаста графика (енг. graphics). Појам који означава визуелни изглед игре. У видеоиграчкој критици, *графика* је еле-

мент који може имати позитивно или негативно вредновање, па тако може она бити „добра“ или „лепа“ (за игре са допадљивим и квалитетним визуелним решењима), односно или „лоша“ или „ружна“ (самообјашњавајуће). Дизајн видео-игара познаје још неколико епитета који могу стојати уз овај појам. „3D“ и „2D“ *графика* упућују на то да ли играч има способност тродимензионалног или дводимензионалног кретања по равни виртуелног света. *Пиксела*ста *графика* (енг. pixel: најмањи елемент дигиталне слике) назив је за врсту **ретро** визуелног изгледа који емулира графичка решења старијих, махом осмобитних и шеснаестобитних видео-игара, играчких система и **конзола**.

Прећи игру, комплетирати игру, ачивмент (енг. to beat the game, to complete the game, achievement). Књиге могу да се прочитају, филмови да се одгледају, музичке композиције да се преслушају, а видео-игре се *прелазе* („Коначно сам прешао ту и ту игру“) или *комплетирају*. *Прећи* видео-игру значи, дакле, успешно је завршити. Будући да изворни енглески израз „to beat the game“ дословно значи „победити, савладати игру“, фраза *прећи игру* редак је случај, уз примере попут **краљице**, постојања јединственог, а не директно преведеног српскојезичног термина за одређени појам из видео-игара. Семантика ова два појма је занимљива. Енглески изворник сматра видео-игре медијумом чији се изазови морају, у складу са постављеним правилима, савладати. Српскојезична варијанта пак садржи просторну, усуђујемо се рећи авантуристичку симболику. Видео-игре су у овом значењу виртуелни светови чије се раздаљине током играња „прелазе“. Енглески термин се стога користи не само у контексту видео-игара, већ и друштвених или дечијих игара („Победио сам у жмуркама“, „Савладао сам те у шаху“), док се наша иначе употребљава искључиво у смислу савладавања видео-игре: изрази „Прешао сам жмурке“ или „Прешао сам фудбал“ не постоје, за разлику од „Прешао сам *Супер Марија*“. Ваља напоменути да се и српски и енглески термин користе искључиво у случају **синглплејер** игара, односно видео-игара које имају јасан или релативно јасан наративни почетак, ток и крај. **Мултиплејер** игре, будући да се не базирају на линеарној прогресији већ на појединачним борбама, мечевима и такмичењима између различитих играча, не познају концепт „победе“ или „преласка“ читаве игре, већ само савладавања појединачних играча/противника. Услед особености савремених видео-игара да поседују *ачивменте* (срп. достигнућа, постигнућа), односно додатне изазове који подразумевају сакупљање скривених предмета или откривање тајних локација, термин *комплетирати игру* постао је популаран у последњој деценији. *Ачивменти* или „постигнућа“ се не „достичу“, како би правилна ортографија налагала, већ се „сакупљају“, „освајају“ или „откривају“ (енг. collect, win, discover), што у упућује на њихову перцепцију од стране игра-

ча као сакривених елемената који се (обично са муком) проналазе и активирају у виртуелном свету видео-игре. Савремени сервиси за дистрибуцију и играње видео-игара поседују могућност праћења прогресије играча у одређеним играма, означавајући у процентима његов степен *комплетирања* игре. Може се тако десити да је играч *прешао* игру, у смислу да је успешно завршио њен играчко-наративни ток, али да је није стопроцентно *комплетирао*, односно да није „открио“ и „прикупио“ све сакривене *ачивменте*.

Шифре, читови, тренери, ејмботови (енг. cheats, cheat codes, trainer, aimbot). Тајне команде које се извршавају или укуцавају током играња како би се играчу омогућио приступ различитим помагалима, бонусима и олакшањима. У зависности од жанра игре, *шифре* могу откључати: додатна оружја, бесконачну муницију, нерањивост, могућност проласка кроз зидове, неограничене ресурсе и томе слично. *Шифре* стога нарушавају равнотежу и успостављене системе видео-игре, драстично олакшавајући игру. У питању ипак није типично „хаковање“ јер су *шифре* обликоване и у игру убачене од стране самих **девелопера** и **дизајнера**, који их у своје наслове убацују шале ради или како би олакшали тестирање видео-игре у последњим фазама развоја. *Шифре* могу бити вербалне команде које куцају на тастатури, или пак серија наизглед насумичних команди које играч извршава. На пример, играч у **стратегији** *Starcraft* (1998) може куцањем *шифре* „operation cwal“ омогућити радикално бржу изградњу ратних јединица и грађевина; у **конзолној** верзији акционо-авантуристичке игре **из трећег лица** *Grand Theft Auto: San Andreas* (2004) играч ће након извршетка следећег низа команди: L1, R1, коцка, R1, лево, R2, R1, лево, коцка, доле, L1, L1, имати неограничену муницију. У енглеском изворнику, пун назив за *шифре* су „вараличке шифре“ или „шифре за варалице“ (енг. cheat codes); српска верзија термина је, дакле, превод оног дела фразе који се односи на реч „code“. Под *шифрама*, односно „варањима“ (енг. cheats) се тако подразумевају и непредвиђене манипулације садржајем игре које не подразумевају исписивање фраза или извршење команди. Такви *читови* заиста јесу „варања“, јер нису производ самих *девелопера*. *Тренери* (енг. trainer) су програми који модификују програмски код видео-игре у сврху откључавања одређених бонуса и погодности и који нису развијени од стране творца игре. *Ејмботови* (енг. aimbot: бот који нишани) су нарочита врста *тренера* која играчима помаже у нишањењу у **пуцачинама**, пре свега у **мултиплејер** насловима. Употреба *шифри* у видео-играма је мање или више табуизирана. *Шифре* чији су аутори творци игре никад се не откривају у самој игри или у њеним пратећим материјалима, већ их играчи морају тражити на специјализованим сајтовима. Са друге стране, употреба *читова* у такмичарским играма се сурово санкционише. У Јужној Кореји,

у којој су **мултиплејер игре** по популарности изједначене са традиционалним спортовима, варање путем *тренера* и *ејмботова* је забрањено законом и кажњиво новчаном и затворском казном.

Коцка, на коцку. При одабиру екипа у фудбалској симулацији *PES* (раније *Pro Evolution Soccer*), играчи имају могућност да притиском на дугме које је на **цојстику конзоле** Sony Playstation означено симболом квадрата насумично одаберу тим. Фраза „Играмо *коцку*“ или „Игра се *на коцку*“ тако означава интерни договор играча да њихове тимове одређује случај, а не свесни избор. Услед сличности са симболиком „коцке“ као означитеља насумичности, коцкања и хазардерства, израз *на коцку* се жаргонски употребљава и ван контекста поменутих фудбалске видео-игре („На овом испиту се питања извлаче *на коцку*“, „Не знам шта да обучем, одабраћу *на коцку*“).

Водич за прелажење, водич, воктру (енг. guide, walkthrough). Изазови у **авантуристичким** играма не захтевају од играча брзе рефлексе или способност уношења механички прецизних команди, већ логичко размишљање. Препреке у таквим играма нису непријатељи који се морају упуцати или победити, већ **загонетке** које се морају успешно разрешити. *Водичи* су, као што им назив имплицира, детаљна упутства за **прелажење** видео-игара чији се изазови базирају на стратегијском размишљању, дугорочном планирању, координисању ресурсима, просторном сналажењу, препознавању образаца и сличним когнитивним, а не механичко-акционим радњама. У водичима се пажљиво описује идеални прогрес играча, са детаљним смерницама за правилно разрешење различитих **логичких, механичких** или **просторних загонетки**. Таква разрешења обично подразумевају образложење играчевих интеракција са предметима из виртуелног света („Како бисте ушли у наредну просторију, заротирајте дршку на западном зиду за 90 степени. Након тога ће се на радном столу појавити тајна фиока, коју сада можете отворити са Старим Кључем којег сте раније купили“). *Водичи* или *воктруови* (енг. walkthrough: дословно „проћи кроз“) су се пре развоја Интернета редовно објављивали у компјутерским или видеоиграчким часописима. Помиње их, као занимљив текстуални артефакт, и Милорад Павић у есеју „Романи без речи“ (в. Милош Јоцић, „Шта је играо Павић?“, 2019).

Загонетка, логичка загонетка, механичка загонетка, просторна загонетка (енг. puzzle). У **авантуристичким** играма, препреке и изазови који се постављају пред играча не захтевају од њега брзе рефлексе, већ студиозно логичко промишљање. Играч, рецимо, мора да доспе до нижих одаја древног храма, али степениште је одавно порушено. **Лик** акционе игре би једноставно скочио, док играч у авантуристичкој игри закључује да му је потребан конопац уз помоћ којег може да се спусти у неистраже-

ни понор. Али где да пронађе конопац? Схвата да уместо конопца може употребити чврсте лијане уз помоћ којих је саграђен оближњи висећи мост. Али како их пресећи када нема нож? Решење се налази на суседној плажи, где играч може узети највећу шкољку и разбити је о камење, добијајући на тај начин оштрицу, уз помоћ које ће исећи лијану, коју ће употребити да се спусти у древни храм, где га чекају још компликованије заврзламе. Такве препреке називају се *загонеткама*. За разлику од усменог жанра народне књижевности истог назива, видеоиграчке *загонетке* нису вербалне главоломке, већ проблемске ситуације које од играча захтевају логичко, метафоричко или латерално размишљање. *Загонетка* може бити *логичка* (уколико од играча захтева разрешење неког конкретног логичког, нумеричко-енигматског проблема), *механичка* (уколико подразумева интеракцију са сложеним стројевима, полугама, зупчаницима, цилиндрима и т. сл.) или *просторна* (уколико се изазов састоји у успешној навигацији сложеним, лавиринтским простором). Са развојем технологије и жанровске разноврсности, *загонетке* су се почеле појављивати и у другим жанровима осим авантуристичког, чак и у *пуцачинама*.

Анимација, синематик (енг. cinematic, cut scene). Краткометражни компјутерски анимирани филмови у којима се одигравају значајне драматичне сцене из видеоиграчког наратива. *Анимације* се стога обавезно налазе на почетку и крају сваке игре са наративном структуром: то су *уводна анимација* и *завршна анимација*, које отварају и закључују главну причу видео-игре. Између њих се може налазити било који број додатних *анимација*, већ у зависности до жанра или наслова. Обично се ови кратки филмови играчу приказују између **нивоа**, задатака, мисија или других целина. Термин *анимација*, упркос томе што је у питању позајмљеница, означава компјутерски анимирани филмове искључиво у српском језику, док се у енглеском језику користи израз „cinematic“, односно, ако је у питању *анимација* између два задатка или нивоа, „cut scene“ („међусцена“). Посрбљени термин **синематик** се од скора почео користити и у српском вернакулару.

Бонџуа (кор. 본좌, bonjwa) Један од ретких неенглеских термина који је ушао у ширу употребу у култури видео-игара, *бонџуа* је назив за елитне играче познате стратегијске игре *Starcraft* (1998). У Јужној Кореји, где је овај термин настао, популарност *Starcrafta* је толика да се ова видео-игра колоквијално сматра „државним“ спортом. У време највеће популарности *Starcrafta* и *Starcrafta II* (2010), израз *бонџуа* је жаргонски означавао изузетног појединца у било којој области, то јест видео-игри.

Лик, карактер, јунак, херој, шампион, аватар (енг. character, hero, champion, avatar, toon) Као и у књижевности или било којој другој наративној уметности, постоји неколико различитих назива за личност чији

идентитет играч преузима у свету-видео игре. Неколико таквих назива одудара од литерарних конвенција: *шампион*, *аватар*, и енглески термин „toon“ (срп. цртаћ, цртани). *Шампион* осликава тенденцију видео-игара да и даље као своје главне јунаке узима хероје, магична бића, полубогове и остала натприродна бића и личности надљудских способности и моћи (тајни агенти, детективи, ратници...), а не свакодневније, реалистичније ликове. Употреба термина *аватар*, санскритског појма који означава смртно отелотворење бесмртног божанства, односно симболички трансфер личности између једног ентитета на други, прилично је коментарисана и изучена у литератури (в. Marie-Laure Ryan, *Avatars of Story*, 2006) и популарној култури. Израз „toon“, који алудира на виртуелност „нацртаних“ *ликова* у видео-игри, у српском језику се уопште не користи, а ређе се појављује и у енглеском.

5. Појмови, изрази и термини из видеоиграчке индустрије

Крек, крековање (енг. crack, to crack: пукотина, напрслина; разбити, сломити). *Крековање* је манипулативно мењање програмског кода видео-игре како би се неутралисала дитигална заштита која онемогућава њено умножавање. Оригинална, некрекована верзија видео-игре не може се, услед уграђених система заштите, умножавати као што се може нпр. фото-копирати књига или преснимити приватни видео-запис. *Крекована* видео-игра се пал може неометано умножавати у потенцијално неограниченом броју примерака. *Крек* у ужем смислу означава извршни фајл или команду која омогућава претварање легалне копије видео-игре у *пиратизовану верзију* („Конечно су развили крек за ту и ту игру“; „Крек за ту и ту игру може се скинути на...“). У ширем смислу, *крек* је краће име за **пиратску верзију** („Да ли је ова верзија крек или оригинал?“). Попут многих програмерских термина, „крек(овање)“ је појам који изворно означава конкретну, физичку, материјалну акцију, а који је употребљен како би описао апстрактну операцију вршену над одређеним софтвером. Оригинално значење ове речи упућује на насилно „повређивање“ и „ломљење“ изворног софтверског кода како би се из њега избрисала команда о дигиталној одбрани од копирања.

Баг, глич, тестери, QA (енг. bug, glitch, tester, QA). Као и у случају софтверских *багова*, *багови* у случају видео-игара означавају мање или веће грешке у техничкој изведби. Постоји више врста видеоиграчких *багова*. Графички *баг* може бити, на пример, неправилно приказивање одређених предмета, детаља, боја или визуелних елемената попут сенки. Звучни *баг* је проблем са артикулацијом одређених аудио ефеката, Механички *баг* подразумева грешку која се тиче **игривости**, попут погрешног читавања

контрола. *Багови* могу бити и много опасније грешке у програмском коду игре, и могу узроковати изузетно негативне последице попут брисања **снимљене игре**. *Баг* у игри *Myth 2: Soulblighter* (1998), на пример, проузроковао је брисање комплетног садржаја тврдог диска на којем је игра била инсталирана. Мањи *багови* понекад се називају *гличевима* (енг. glitch: краткотрајна, ситна софтверска неправилност). *Багови* који уместо тренутних нелагодности чине играње немогућим називају се *game breaking баговима* (багови који „ломе“, „уништавају“ игру); овај термин нема своју алтернативу на српском и у теорији и критици се наводи у енглеском облику. Чланови **развојног тима** који се, у последњој фази стварања видео-игре, баве неутралисањем *багова*, називају се *тестери* или чланови QA тима (Quality Assurance; срп. осигурање квалитета). О пореклу појма *баг* (енг. bug; буба) постоји неколико апокрифних објашњења. По једној линији, термин је надахнут правим инсектима који су проузроковали кратке спојеве у првим титанским рачунарима; према другој хипотези, израз је још од XIX века метафорички означавао ситне грешке у различитим механичким стројевима.

Развојни тим, дизајнери, девелопери, студио (енг. development team, designer, developer, studio). Ствараоци слика се називају сликарима; креатори скулптура вајарима; позоришни аутори се називају драматурзима; аутори који се баве књижевним стваралаштвом су писци или песници. Творци видео-игара, иако се овом медијуму – или макар неким његовим насловима – одавно приписује уметничка вредност, и даље се, по узору на програмере који се баве производњом софтверских решења, називају *девелоперима* или *дизајнерима*. Група видеоиграчких *девелопера* је *развојни тим* или, у случају мањих или **инди** компанија, *студио*, по узору на архитектонско-дизајнерске групације. Иако је *развојни тим* одомаћен појам, и даље не постоји српски превод термина *девелопер* или *дизајнер*, као што је то нпр. случају у руском (рус. разработник).

ГДД, Game Design Document. Драмски или филмски сценарио може имати литерарну вредност која омогућује да тај текст читамо и ван контекста сценске поставке или кинематографског снимка. Превасходно, међутим, то су текстови који служе као заједничко упутство глумцима, режисерима, сценографима итд. како неко дело треба формулисати и извести. „Сценарио“ за видео-игре – које могу поседовати итекако развијену и уметнички вредну наративну структуру – такође је, пре свега, технички документ обликован од стране наративног **дизајнера/девелопера** намењен као упутство свим осталим члановима тима: програмерима, аниматорима, композиторима, итд. Таква врста техничког документа назива се *ГДД* („ге де де“), односно *game design document*. Због специфичности своје форме, *ГДД* се обично не пише у стандардним текстуалним уређивачима

попут Worda, већ у специфичним, табеларним апликацијама, понекад посебно развијеним за потребе одређеног **студија** или **дизајнерског тима**. Овакав се текст назива *документом* а не *сценаријом* јер осим „литераризованог“ текста који се појављује у видео-игри – попут дијалошких реплика или вербалних описа који се појављују унутар игре – садржи и чисто техничке податке о механици, графичком изгледу, **игривости**, аудитивним елементима, **левел дизајну**, као и дескриптивне, у самој игри невидљиве информације о изгледу ликова, њиховој биографији и историји одређених локација. ГДД-ови стога више наликују свеобухватним кодексима који каталогизују сваки аспект стварања видео-игре, а не класичним „сценаријима“. Услед блиске везе са интрикацијама производног тока специфичне фирме или тима, ГДД-ови се ретко јавно објављују.

Концепт пропозал, пропозал, концепт арт (енг. concept proposal, proposal, concept art). *Концепт пропозал* или само *пропозал* је документ којим се идеја за нову игру предлаже продуцентима, креативним директорима или издавачима. *Пропозали* су релативно кратки документи у којима су основне тематске, визуелне, идејне, концептуалне и механичке замисли будуће видео-игре изложене у сажетом облику са циљем изазивања интересовања и прикупљања подршке и финансијских средстава за њену израду. Попут ГДД-а, и ови се документи ретко објављују у јавности. *Концепт арт* је појам који означава првобитне илустрације ликова и локација у видео-игри према којима се касније израђују детаљни дводимензионални или тродимензионални модели који ће бити заступљени у самом наслову. Иако оба ова термина могу потенцијално имати верне преводе на српски (нпр. „концептуални предлог“; затим, сликовни или физички „модел“ по којем се касније израђује одређени артефакт саставни је део инжињерских и машинских процеса израде), у домаћој видеоиграчкој индустрији се искључиво користе англосрпски изрази.

Кранч, кранч тајм (енг. crunch, crunch time). Време, обично непосредно пред излазак игре, када **девелопери** и **дизајнери** раде нарочито напорно како би испунили рокове и завршили рад на видео-игри на време. Према сведочењима документованим у литератури (в. David Kushner, *Masters of Doom: How Two Guys Created an Empire and Transformed Pop Culture*, 2003 и Jason Schreier, *Blood, Sweat, and Pixels: The Triumphant, Turbulent Stories Behind How Video Games Are Made*, 2017), новинским извештајима и личним исповестима, *кранч* или *кранч тајм* неретко подразумева двадесетосатне радне смене и спавање у канцеларији. *Кранч тајм* представља проблематичну тему у индустрији видео-игара, будући да за њим не посежу само **инди** развојни тимови који самосвесно раде у напорним и стресним околностима услед стваралачке страсти, већ и велике издавачке

и развојне куће које на тај начин израбљују, у неким случајевима чак и мобингују, сопствене раднике.

Емулација, емулятор (енг. emulation, emulator) *Емулација* је процес покретања старе видео-игре на новом хардверу, односно новим **конзолама** и рачунарима (нпр. покретање *Donkey Konga*, **платформе** оригинално издате 1994. на Super Nintendo, на најновијој Нинтендовој конзоли, Switchu, у 2021. години). Алтернативно, термин може означавати и процес покретања („емулирања“) видео-игре намењене једној конзоли на некој другој конзоли или рачунару (нпр. покретање игре *Shadow of Colossus*, оригинално издате за конзолу Playstation 2, на рачунару). *Емулятор* је програм инсталиран на рачунару или конзоли који омогућује „емулацију“ старих или ненативних видео-игара. *Емулятори* су у почетку били алтернативни и нелегални програми намењени **пиратском** покретању видео-игара, али данас свака популарнија конзола подржава опцију *емулирања* својих старијих наслова. Услед проблема са чувањем и архивирањем старих видео-игара, чије покретање у потпуности зависи од технолошких система за које су изворно направљене, *емулација* поседује виталну улогу у конзервирању видеоиграчке историје.

Абандонвер, вејпорвер (енг. abandonware, vaporware). Изворно значење енглеске речи „ware“ је „товар“, „роба“ или уопштено „предмет“ али услед учешћа ове речи у сложеницама „софтвер“ и „хардвер“ (software, hardware), „ware“ или „warez“ у свету информационих технологија означавају различите дигиталне артефакте. У вернакулару видео-игара, *вејпорвер* (енг. vapor: гас или уопштено нестална, лако разградљива материја; у симболичком смислу нешто пролазно) је жаргонски назив за игру која је (громогласно) најављена, али никада објављена. *Abandonware* (енг. abandon: напустити) је видео-игра која више није подржана од свог **девелопера** или издавача: такве игре су повучене из званичне продаје, и за њих се више не објављују исправке, додаци или унапређења, те се могу набавити и покренути само незваничним каналима попут **емулације**. Као и у случају „софтвера“ или „хардвера“, не постоји елегантна српска реч за ове појмове, те се за њих искључиво користе описани англицизми.

Инди (енг. indie, скраћено од independent: независни, самостални). *Инди* развојни тим је група **девелопера** која није финансирана од стране већег студија, корпорације или издавача. Такви „независни“ развојни тимови обично окупљају мањи број **дизајнера**, понекад само двоје или троје, а њихове игре обично су механички, графички и технички једноставни наслови. Од средине прве деценије XX века, *инди девелопери* постали су изузетно важан фактор иновативности у индустрији видео-игара. Неоптерећени високим очекивањима и слободни од подилажења мејнстрим укусу, такви су развојни тимови све више стварали концептуално јединствене,

провокативне игре које су се базирале на експерименталној **игривости** или контраверзним садржајима (в. дугометражни документарцац *Indie Game: The Movie*, 2012, који прати развојни пут три различита *инди девелопера*).

Кежуал, хардкор, кор (енг. casual, hard core, core). Генолошки, псеудо-жанровски термини коришћени у видеоиграчкој индустрији, који деле игре према њиховој приступачности за различите демографије корисника. *Кежуалне* или *кежуал* игре (енг. casual: опуштено, неоптерећено, лагано) поседују једноставну, контекстуално очигледну **игривост** и махом су намењене игрању у покрету или у кратким сесијама (нпр. *Temris*). *Хардкор* или *кор* (енг. hard core: тврдокорно, чврсто, стамено) игре су механички и наративни сложени наслови, чија *игривост* захтева одређени период учења и упознавања, и које се играју за рачунаром или **конзолом** у дужим појединачним сесијама. Најбољи представници *кор* видео-игара су, на пример, сложене **стратегије** или симулације летења попут *Stellarisa* (2016) и *Microsoft Flight Simulatora* (2020), за чије је само основно упознавање са контролама, „правилима“ и основним елементима игривости потребно издвојити десетине сати. *Кежуалне* игре стога су намењене врло широкој публици, док су *хард кор* наслови усмерени на врло ограничене групе играча селективног укуса и преференција. Упркос релативно безболном потенцијалном преводу ових термина на српски језик, појмови „опуштена“ и „тврдокорна видео-игра“ се не користе у домаћем вернакулару.

6. Појмови из видеоиграчке критике и теорије

Имерзија, имерзивност (енг. immersion). *Имерзија* је емпиријски неодредива карактеристика, често коришћена у критици, која означава степен „аутентичности“ виртуелног искуства видео-игре. Поседовање високог нивоа *имерзивности*, односно „уроњености“ у свет видео-игре, једна је од највећих похвала које се могу изрећи насловима овог виртуелног медијума. На *имерзивност* утичу различити елементи видео-игре: графика, звук, наратив, начин на који је наратив представљен, као и *игривост*. Различити жанрови могу имати различита начела *имерзивности*. У случају хваљене историјске **стратегије** попут *Hearts of Iron IV* (2016), *имерзивност* се темељи реалном дочаравању историјских околности Другог светског рата, односно на верно емулираним комплексним механизмима управљања државном економијом, политиком и војском. Насупрот томе, критичари су подједнако хвалили *имерзивност* конзолашке игре *Spider-Man* (2018) због аутентичног и узбудљивог приказа суперхеројских, дакле физички нереалних, акробација које играч може извести. У видеоиграчкој критици, *имерзија* стога упућује на хармонично уклапање свих виталних

елемената видео-игре у сврху аутентичног дочаравања њеног виртуелног света и теме. Супротност овом термину је концепт **лудонаративне дисонанце**.

Игривост (енг. *gameplay*). Термин *игривост* одомаћен је у видеоиграчкој критици више од двадесет година. Као превод енглеског термина „*gameplay*“, *игривост* је кишобрански појам који обухвата све оне елементе видео-игре који утичу на то како играч ступа у интеракцију са виртуелним светом. Ту спадају: распоред и сложеност контрола, њихова респонзивност, изглед и функционалност интерфејса, артикулација специфичних система (борба, истраживање, прикупљање ресурса...), односно свеопшти угођај играња. Међу писцима видео-игара (**девелоперима** и **дизајнерима**), популарна максима налаже да су видео-игре мешавина наратива и *игривости*, па тако успешан аутор видео-игре не осмишљава само њену причу, већ и механику њених интерактивних система. У критици се „добра“ *игривост* цени као знак „удобности“ играња. Насупрот томе, *игривост* је „слаба“ код оних наслова који имају изражене проблеме са неинтуитивним контролама, нереспонзивним командама, неспретним системима итд.

Лудонаративна дисонанца (енг. *ludonarrative dissonance*). Термин „лудонаративно“ у теорији видео-игара односи се на спој приповедања + **игривости** овог медијума. Видео-игре са израженом наративном структуром суштински су, када сведемо ствари на најмањи заједнички садржалац, нека врста интерактивних романа који се истовремено „читају“ и „играју“. Појам *лудонаративна дисонанца* релативно је скоро (у последњој деценији) почео да се користити као ознака за дисхармонију која се може развити између приповедног контекста игре и њене игривости. Ако у видео-игри управљате некаквим полубогом који је способан да уништи на десетине непријатеља, а контроле вам не дозвољавају да скочите, то је *лудонаративна дисонанца*: игра вас ставља у улогу изузетно моћног **хероја**, али вам ограничавајућа *игривост* то не дочарава успешно. *Лудонаративна дисонанца* се стога у савременој видеоиграчкој критици истиче као искључиво негативна особеност и као супротност **имерзивности**, која означава синергично прожимање приповедног контекста и игривости.

7. Закључак

Иако без дубљих лексиколошких и филолошких увида, овај каталог, надамо се, нуди значајне почетне увиде у природу видеоиграчког вернакулара у српском језику. Као и свака друга субкултура, и видео-игре поседују богат и разнолик речник; речник који у целости, обликован утицајима енглеског језика, глобалног језика видеоиграчке културе, индустрије и те-

орије. Видеоиграчки вернакулар у српскојезичном простору обликован је стога и проблематиком тзв. англосрпског.

Који се енглески видеоиграчки појмови и термини преводе на српски, а који не? Постоји ли неко правило или устројство у рецепцији изворних енглескојезичних термина које би помогло у разрешавању овог питања? На основу изложеног појмовника видљиво је да тенденција коришћења српскојезичних облика и одраније одомаћених позајмљеница постоји пре свега у оним пољима видеоиграчке културе који су се развили почетком деведесетих година прошлог века, односно чију демографију чине нешто старији (30+ година) играчи. Жанровски термини попут „пуцачине“, „табачине“, „стратегије“ или „авантуре“ у тој су мери прихваћени у колоквијалној и критичко-научној употреби да се енглескојезични оригинали ових појмова не користе уопште, или се употребљавају врло ретко.

Подсетимо се: ови термини, заједно са изразима попут „емулације“, „графике“, „краљице“, „преласка игре“ и т. сл. настали су у времену без Интернета, када видео-игре нису на нашим просторима биле толико раширени део главног тока популарне културе. Видеоиграчка заједница била је тада, другим речима, релативно мала и од света изолована заједница која је развила сопствене термине и идиоме. На другој страни пак имамо савремене мултиплејер игре и њихове српскојезичне играче који користе енглеске изразе и за речи које се без проблема могу превести и са основним знањем тог страног језика. Изрази попут „крековања“ или „абандонвера“ звуче, за говорника српског, артифицијелно и рогобатно, али је елегантан и широко распрострањен српски превод за ове речи тешко пронаћи; насупрот томе, речи као што су „голд“, „вин“ или „лејн“ наизглед се волшебно транскрибују на српски уместо да се, од стране играча, у живој комуникацији чак и несвесно преведу.

Нудимо два могућа оправдања ове појаве. Први је већ споменут: у живој онлајн комуникацији са играчима из целог света, савремени српскојезични играчи немају луксуз њихових старијих колега да користе „своје“ речи за одређене појмове, већ су навикнути да се у споразумевању са немачким, финским, руским, аргентинским или мароканским играчима служе свима познатим енглеским терминима.

Друго оправдање може лежати у истом оном механизму који наводи српскојезичне говорнике да подједнако тривијалне појмове попут *лајка* (енг. like: свиђати) или *торента* (енг. torrent: струјање, ток) користе у англосрпском, а не српскојезичном облику. Разлог је у прецизнијем контекстуалном одређењу. „Свиђање“ може упућивати на безброј различитих ствари, али „лајк“ је искључиво виртуелна подршка на друштвеној мрежи по имену Фејсбук. „Струја“ или „ток“ такође може имати врло широка и непрецизна значења, али под „торентом“ се увек прецизно подразумева вр-

ста протокола за онлајн дељење података. У том смислу, „љутња“ је тек неодређена заједничка именица, али „рејџовање“ је нарочита врста беса која се испољава у мултиплејер видео-играма; „предмет“ може бити било шта, али „ајтем“ је конкретно објекат који се употребљава у виртуелном свету видео-игре.

Наредна ће истраживања ова проблемска места, као и овај лексиконски преглед, надамо се допунити и додатно образложити.

Miloš Jocić

SERBIAN AND SERBIAN-ENGLISH VIDEO GAME TERMS, PHRASES AND IDIOMS

Summary

This paper is an attempt at catalogization of the most prominent Serbian and „Angloserbian“ words, terms, phrases and idioms in the Serbian video game subculture. In this lexicon we have gathered words, terms and phrases from the fields of: video game theory, video game culture, video game poetics and video game creative industry. Methodologically speaking, the goal of this research is the examination of different relations between original English words, their Serbian translations and Angloserbian reflexes.

Key words: video games, angloserbian, loan words, serbian language, video game culture, video game industry, video game theory.

Ђорђе Р. Оташевић*

(Институт за српски језик САНУ, Београд)

РОДНИ ПАРОВИ У РЕЧНИЦИМА НОВИХ РЕЧИ И СЕКУНДАРНОСТ ФЕМИНАТИВА

У раду се анализира заступљеност родних парова у речницима нових речи. Проценат неологизама који су засведочени с оба родна парњака у односу на број неологизама који су наведени без свог родног парњака у *Речнику нових речи* Ј. Ћирилова из 1982. године износи само 2,66% (у огромној већини случајева недостаје феминатив). У још необјављеној првој свесци *Речника нових речи* Ђ. Оташевића, М. Николић и В. Ђорђевић број неологизама који су засведочени с оба родна парњака већи је од броја неологизама у коме један од родних парњака недостаје. Код најновијих неологизама који су карактеристични за језик младих, оба родна парњака појављују се истовремено у готово свим случајевима. Претпостављамо да ће у блиској будућности број родних парова чија су се оба родна парњака појавила истовремено бити толико велики и толико фреквентан да ће конотација секундарности, карактеристична за феминативе у прошлости, у потпуности или у највећој мери нестати.

Кључне речи: родни парови, феминатив, речници нових речи

У раду се анализира заступљеност родних парова у речницима нових речи.

У њему се користе термини *родни пар* и *родни парњак*, на које до сада у лингвистичкој литератури нисмо наишли¹ због чега ћемо их овде дефинисати. Родни пар је пар лексема које се разликују једино у роду (*учитељ – учитељица, професор – професорка, социолог – социолошкиња*). Родни парњак је један од чланова родног пара. У српској лингвистици користе се термини *моциони пар* и *моциони парњаци*.

У *Речнику нових речи* Јована Ћирилова [ЋИРИЛОВ 1982] наведена су два родна пара: *најављивач – најављивачица, стјуард – стјуардеса*. Шездесет девет именица мушког рода нема свој родни парњак. Без родног

* djordje.otasevic@isj.sanu.ac.rs

¹ Изузетак је наш рад из прошлог броја „Новоречја“ (Оташевић 2020).

парњака је и шест феминатива². Проценат неологизама који су засведочени с оба родна парњака у односу на број неологизама који су наведени без свог родног парњака износи у овом речнику 2,66% (2,89% у односу само на неологизме без феминатива).

У *Речнику нових речи* Ивана Клајна [КЛАЈН 1992] налази се десет родних парова: *билдер* – *билдерка*, *ванземаљац* – *ванземаљка*, *вицешампион* – *вицешампионка*, *водител*³ – *водителница*, *гастарбајтер* – *гастарбајтерка*, *младостаи* – *младостаишница*, *панкер* – *панкерка*, *полуфиналиста* – *полуфиналисткиња*, *џоер* – *џоерка*, *шоумен* – *шоуменица*. Сто деведесет две именице мушког рода немају свој родни парњак⁴. У речнику су обрађена и четири феминатива која немају свој родни парњак: *мисица*, *нимфета*, *твигица* и *хостеса*. Проценат неологизама који су засведочени с оба родна парњака у односу на број неологизама који су наведени без свог родног парњака износи у овом речнику 5,1% (5,2% у односу само на неологизме без феминатива).

Du you speak anglosrpski? : Rečnik novijih anglicizama [ВАСИЋ, ПРЋИЋ, НЕЛГЕБАУЕР 2001] први је речник нових речи објављен у 21. веку. У речнику је наведен двадесет један родни пар: *бебиситер* – *бебиситерка*, *бејбиситер* – *бејбиситерка*, *бизнисмен* – *бизнисменка*, *билдер* – *билдерка*, *бодибилдер* – *бодибилдерка*, *даркер* – *даркерка*, *дилер* – *дилерка*, *ејлијен* – *алијенка*, *кулер* – *кулерка*, *менаџер* – *менаџерка*, *панкер* – *панкерка*, *репер* – *реперка*, *рокер* – *рокерка*, *свингер* – *свингерка*, *снајпериста* – *снајперисткиња*, *снајперка*, *стренџер* – *стренџерка*, *тинејџер* – *тинејџерка*, *трендсетер* – *трендсетерка*, *фронтмен* – *фронтменка*, *шоумен* – *шоуменка*. Четири фемининума немају свој родни парњак: *чирлидерсица*, *хостеса*, *мисица*, *старлета*. Четрдесет шест наведених именица мушког рода нема свој родни парњак⁵. Проценат неологизама који су засведочени с оба родна парњака у односу на број неологизама који су наведени без свог родног парњака износи у овом речнику 42% (45,6% у односу само на неологизме без феминатива).

У *Речнику нових и незабележених речи* Ћ. Оташевића [ОТАШЕВИЋ 2008] наведено је сто дванаест родних парова⁶. Речник доноси дванаест феминатива који немају свој родни парњак: *веџерка*, *зечица*^{*}, *колгерла*, *мисица*, *навијачица*, *нимфета*, *спонзоруша*, *старлета*, *твигица*, *ултрафеминисткиња*, *хостеса*, *чирлидерсица*. Триста дванаест наведених именица

² Њихов списак в. у Оташевић 2020.

³ Звездицом су означени семантички неологизми.

⁴ Њихов списак в. у Оташевић 2020.

⁵ Њихов списак в. у Оташевић 2020.

⁶ Њихов списак в. у Оташевић 2020.

мушког рода нема свој родни парњак⁷. Проценат неологизама који су засведочени с оба родна парњака у односу на број неологизама који су наведени без свог родног парњака износи у овом речнику 34,5%⁸ (35,8% у односу само на неологизме без феминатива).

У још необјављеној првој свесци *Речника нових речи* В. Ђорђевић, М. Николић и Ђ. Оташевића, који бележи неологизме који су се у српском језику појавили од 2000. године до данас, проценат неологизама који су засведочени с оба родна парњака у односу на број неологизама који су наведени без свог родног парњака већи је од 50%. Код неологизама који су у српском језику појавили у последње три године, како показује грађа за овај речник, овај проценат је већи од 75%. Код најновијих неологизама који су карактеристични за језик младих, оба родна парњака појављују се истовремено у готово свим случајевима [в. ОТАШЕВИЋ 2019].

У прошлости, поготово оној даљој, поједине су послове, а њихов број и није тако мали, обављали искључиво или готово искључиво мушкарци. Због тога није било ни потребе за одговарајућим феминативима. Временом многе од тих послова почињу да обављају и жене што доводи до појаве одговарајућих феминатива. Вишедеценијско „кашњење“ многих феминатива у односу на именице мушког рода узроковало је очигледну конотацију секундарности и факултативности феминатива. Све некада типично мушке послове у 21. веку обављају, с ретким изузецима, и жене. И обрнуто. Практично све нове послове данас подједнако обављају и жене и мушкарци због чега се, како је већ поменуто, оба родна парњака најчешће појављују истовремено. Зато претпостављамо да ће у блиској будућности број родних парова чија су се оба родна парњака појавила истовремено бити толико велики и толико фреквентан да ће конотација секундарности⁹, карактеристична за феминативе у прошлости, у потпуности или у највећој мери нестати.

ЛИТЕРАТУРА И РЕЧНИЦИ

ВАСИЋ, ПРЋИЋ, НЕЛГЕБАУЕР 2001: *Du yu speak anglosrpski? : Rečnik novijih anglicizama*. Novi Sad: Zmaj.

⁷ Њихов списак в. у Оташевић 2020.

⁸ Иако је овај речник објављен 2008. године, највећи део грађе ексерпиран је пре 1998. године тако да се огромна већина у њему обрађених неологизама појавила у српском језику током 80-их година 20. века и прве половине 90-их. Због тога је проценат неологизама који су засведочени с оба родна парњака мањи него што би био да речник садржи углавном неологизме с почетка 21. века.

⁹ О смеру деривације у овом раду се не говори.

- КЛАЈН 1992: Иван Клајн, *Речник нових речи*. Нови Сад: Матица српска.
- ОТАШЕВИЋ 2019: Ђорђе Оташевић, „Семантичке дефиниције нових феминину-ма“. *Новоречје : Научно-популарни неолошки часопис* 1, Београд, стр. 9–10.
- ОТАШЕВИЋ 2020: Ђорђе Оташевић, „Фемининуми (феминативи) у речницима нових речи“. *Новоречје : Научно-популарни неолошки часопис* 3, Београд, стр. 43–66.
- ЋИРИЛОВ 1982: Jovan Ćirilov, *Rečnik novih reči : Reči, izrazi i značenja nastali u srpskohrvatskom jeziku posle drugog svetskog rata*. Beograd: Narodna knjiga.

Джордђе Оташевич

РОДНЫЕ ПАРЫ В СЛОВАРЯХ НОВЫХ СЛОВ

Резюме

В статье анализируется представление родных пар в словарях новых слов. Из года в год увеличивается число неологизмов у которых одновременно засвидетельствована оба родные пара. Поэтому мы предполагаем что в скором будущем коннотация вторичности, которая характеризовала феминативы в прошлом, совсем или почти совсем исчезнет.

Кључне речи: родные пары, феминативы, словари новых слов

ГРАЋА

*Весна Ђорђевић**

(Институт за српски језик САНУ, Београд)

*Марина Николић**

(Институт за српски језик САНУ, Београд)

*Ђорђе Оташевић**

(Институт за српски језик САНУ, Београд)

ГРАЂА ЗА РЕЧНИК НОВИХ РЕЧИ (4)

Грађа за речник нових речи доноси неологизме који су се у српском језику појавили у последњих двадесетак година. Овде обрађени неологизми нису забележени у речнику „Do you speak anglosrpski? : Rečnik novijih anglicizama“ Вере Васић, Твртка Прћића и Вере Нејгебауер (Нови Сад: Змај, 2001), „Великом речнику страних речи и израза“ Ивана Клајна и Милана Шипке (Нови Сад: Прометеј, 2006) и „Речнику српскога језика“ (Нови Сад: Матица Српска, 2007).

Речнички чланак садржи највише осам целина: 1) семантичка дефиниција, 2) илустративни примери (цитати), 3) порекло одредничке речи или синтагме (етимологија), 4) фонетске и морфолошке варијанте одредничке речи или синтагме, 5) синоними одредничке речи или синтагме, 6) семантичка област којој одредничка реч или синтагма припадају, 7) детерминативи – одредничке речи (најчешће именице) употребљене као друга врста речи (најчешће као придев), 8) лингвистичке напомене.

Семантичке дефиниције су лексикографске а не енциклопедијске и садрже само ону количину енциклопедијских информација која је неопходна за успешну семантичку идентификацију одредничке речи или синтагме. За свако значење наводи се од три до пет илустративних примера (цитата). Они су понекад знатно дужи него што је у дескриптивној лексикографији уобичајено. У тим случајевима њихов задатак је да пружи додатне енциклопедијске податке. За текстове са интернета због уштеде про-

* vesna.djordjevic@isj.sanu.ac.rs

* marina.nikolic@isj.sanu.ac.rs

* djordje.otasevic@isj.sanu.ac.rs

стора и прегледности нису навођене пуне адресе јер је уз помоћ било којег претраживача могуће лако утврдити о којем се тексту ради.

Семантички неологизми су означени звездом (*). Коса црта (/) показује да је у оригиналном тексту реченица после ње прва реченица у следећем пасусу (најчешће се среће након новинских наслова). Три тачке између угластих заграда ([...]) означавају да је део оригиналног текста изостављен.

Аутори Грађе и уредништво *Новоречја* ће бити захвални свим читаоцима који нам укажу на рогобатне неологизме страног порекла који се још нису одомаћили у српском језику и пошаљу предлоге за речи домаћег порекла којима се они евентуално могу заменити (за одомаћене речи страног порекла, колико год да су незграпне и неуклопљене, највероватније је сувише касно). Такве предлоге ћемо наводити у осмој целини речничког чланка.

СКРАЋЕНИЦЕ:

ж.р.	— именица женског рода	несврш.	— глагол несвршеног вида
енгл.	— енглески језик		да
мн.	— множина	прид.	— придев
м.р.	— именица мушког рода	прил.	— прилог
непром.	— непромењива реч	сврш.	— глагол свршеног вида
нераспр.	— нераспрострањено	с.р.	— именица средњег рода

гryp H₁N₁ м. р.

❶ дефиниција *високозаразна болест проузрокована вирусом H₁N₁, која се 2009. године раширила светом и довела до пандемије.*

❷ цитати U većini slučajeva inficirani gripom H1N1 (novi grip ili meksički grip) i ne primete da su imali grip, jer je klinička slika veoma blaga i pacijenti grip prebole na nogama. Kod jednog broja pacijenata klinička slika bude slična drugim vrstama gripa, sa manjim zdravstvenim problemima i bez posebnih komplikacija (krstarica.com, 12. 11. 2009); Astmatičari i grip H1N1 / Osobe sa astmom moraju biti mnogo ozbiljnije kada je u pitanju grip. Grip postavlja dodatne predostrožnosti i brigu za nas nego za osobe sa zdravim plućima (astma.rs, 2009); Savet Evrope pokrenuo je istragu o postupanju prema pandemiji gripa H1N1 u okviru koje neki tvrde da pandemije nikada nije ni bilo i da je Svetska zdravstvena organizacija možda pod

preteranim uticajem farmaceutske industrije (rtv.rs, 19. 2. 2010); Do 10. novembra od novog gripa H1N1 obolelo je 258, a od posledica je umrlo sedmororo ljudi (vreme.com, 12. 11. 2009); Kontroverzni stavovi u vezi sa vakcinom protiv gripa A H1N1 nisu svojstveni samo za Srbiju (lepotaizdravlje.rs, 11. 11. 2009).

⑤ синоними мексички грип, новел грип, нови грип, свињски грип, северноамерички грип.

⑥ област медицина.

грумер м. р.

① дефиниција **1.** особа која се бави грумингом (= скупот поступака којима се негује длака, кожа, уши и очи кућних љубимаца, првенствено паса и мачака, из хигијенских разлога или ради учешћа на изложбама и такмичењима); особа мушког рода која се бави грумингом.

2. одрасла особа, најчешће мушког рода, која сексуално злоставља децу на интернету или уживо уз претходно коришћење интернета.

② цитати **1.** Najbolji savet je da potražite grumere koji poznaju psihologiju mačaka i koji će kupanje, šišanje, sečenje noktiju ili bilo koji drugi tretman izvesti na najmanje traumatičan način. U našem salonu može se dobiti kompletna nega krzna što će vlasnicima i mezimcu omogućiti znatno lakši i lepši život – naglašava Dijana Đondović (blic.rs, 19. 7. 2017); Grooming line je savremeno opremljen, profesionalni salon za negu Vaših ljubimaca koji zahvaljujući sertifikovanom i stručnom grumeru koristeći vrhunsku i odgovarajuću kozmetiku, sa puno ljubavi i pažnje brine o Vašem psu, njegovom izgledu, higijeni i zdravlju! (groomingline.rs); Vrhunski frizeri za pse na zapadu se zovu grumeri i oni su izuzetno plaćeni (novosti.rs, 18. 10. 2015); Polaznici će biti obučavani u prostorijama salona za kupanje i negu pasa i mačaka, sa svim neophodnim sredstvima za kvalitetan i neometan profesionalni rad. Kurs za profesionalne grumere je savršena prilika da steknete veštine koje se na tržištu traže (bozidarac.rs); Gruming je njen posao, pasija i poziv. Vlasnica je salona i škole za grumere „Royal groom”, predsednik Udruženja grumera Srbije i odnedavno prvi IGA (Internacionalna gruming asocijacija) gruming sudija u Srbiji (petmagazine.rs, 11. 2. 2019).

2. Grumeri nisu obični ljudi koje možemo da sretnemo svaki dan. Grumeri su vrsni manipulatori koji se služe isprobanim tehnikama za upoznavanje dece. Oni postaju njihovi poznanici sa interneta, zatim „najbolji prijatelji” u koje imaju poverenja, a vrlo često i „onlajn momak/devojka”, i to sve zbog jednog cilja – deljenje nagih fotografija ili videa (tijana.rs, 14. 7. 2020); Pre uspostavljanja kontakta sa detetom, ovi predatori nadgledaju

grupu dece, njihovu komunikaciju, krug prijatelja, lokaciju i položaj u društvu. Zatim, kada prikupe dovoljno informacija, spremni su da iz grupe izdvoje dete za koje su ocenili da će najlakše da nasedne na njihovu priču. Ceo ovaj proces se odvija sporo i gotovo „prirodno” tako da u velikom broju slučajeva grumera ne uspevaju da otkriju ni roditelji, a kamoli deca (blic.rs, 14. 7. 2020); Danas se na internetu može saznati sve, i onaj ko želi, može da napravi ceo profil o vama. Upravo to rade grumeri. Oni osluškuju decu koju žele da načine svojim žrtvama, prate njihova interesovanja, emotivna stanja, njihovu ranjivost, pa čak i odnos sa porodicom (subotica.info, 22. 11. 2017); Популаризовањем интернета и његовим одомаћивањем у свакодневном животу грумери су постали све чешћа појава, упозорава Фондација „Тијана Јурић”, сачувајте вашу децу (dnevnik.rs, 20. 7. 2020); Grumer odabere žrtvu, otkrije njene slabosti, (na primer loš odnos sa roditeljima ili nedostatak prijatelja) potruđi se da na toj slabosti osnuje odnos sa detetom, a onda nakon druženja, počinje da udeljuje komplimente i veliča svoju žrtvu, koja posle lažnog osećaja sigurnosti pristaje na sve (tjana.rs, 21. 7. 2020).

❸ порекло енгл. groomer.

❹ област 1. кућни љубимци. 2. криминал.

грүмерка ж. р.

❶ дефиниција 1. *особа женског рода која се бави грумингом (= скупот поступака којима се негује длака, кожа, уши и очи кућних љубимаца, првенствено паса и мачака, из хигијенских разлога или ради учешћа на изложбама и такмичењима).*

2. *одрасла особа женског рода која сексуално злоставља децу на интернету или уживо уз претходно коришћење интернета.*

❷ цитати 1. Palo šišanje za vikend, grumerka je bila motivisana! (twitter.com, 8. 12. 2019); Jedina grumerka u gradu ima toliko posla da može da primi psa na pranje tek za dva meseca (twitter.com, 14. 3. 2019); Samo oni koji žele da budu vrhunski u svom poslu, znaju da je učenje doživotni proces. Tako je i Dijana, pre ovog velikog priznanja u Španiji, dve nedelje provela u Moskvi, u školi jedne od najboljih svetskih grumerki Ane Bardašajeve (petmagazine.rs, 11. 2. 2019); Ja, kao grumerka, odlično znam kako je kad dođe pas koji ne voli jednostavno da se četka, koji reži i na vlasnike prilikom četkanja (telegraf.rs, 18. 3. 2016); Tanja Gluvčanin, grumerka iz Kraljeva, živi na 50-ak metara od reke Ribnice i posvećena je prirodi i životinjama (krug.rs, 21. 7. 2020).

2. Nastavljamo sa nizom o grumovanju, jer 1) SVAKO MOŽE BITI ŽRTVA, a ne samo devojčice od 14 godina. Grumeri/ke su jako inteligentni i vrlo lako te profilišu da izvale koje su ti slabe tačke – manjak samopouzdanja, prethodna trauma, nesigurnost u vezi izgleda, loši porodični odnosi (threadreaderapp.com, 6. 7. 2020).

③ порекло према енгл. groomer.

⑥ област 1. кућни љубимци. 2. криминал.

⑧ напомене Значење 2. је нераспрострањено.

грумерски, -а, -џ

① дефиниција *који, која, које се односи на груминг, грумере и грумерке (= на скуп поступака којима се негује длака, кожа, уши и очи кућних љубимаца, првенствено паса и мачака, из хигијенских разлога или ради учешћа на изложбама и такмичењима, те на особе које се тиме баве).*

② цитати Драгица Мишчевић има фризерски салон за псе и мачке и „грумерским” послом се бави више од четири године. Кроз њен салон „Yoуo Pурру Tim” дневно прође од три до десет паса, али су муштерије и персијске мачке, које не прима баш сваки специјализован салон за шишање четвороножних љубимаца (dnevnik.rs, 23. 7. 2017); Ако куче или маче стекну навику да их, за почетак, редовно четкате, све оно што спада у један грумерски третман (ту спадају још и купање, скраћивање ноктију, шишање, и сређивање ушију) ће им мало лакше пасти (etrgovina.ekfak.kg.ac.rs, 15. 2. 2020); Moj prvi grumerski posao (twitter.com, 16. 3. 2017); Dobili smo pravi grumerski sto i sad će biti lakše (meni) a videćemo za Sonya (twitter.com, 12. 7. 2019); Neki psi su odlučili da je dosta grumerske samovolje i stajanja za šišanje. Nove bebe uvode nove trendove (twitter.com, 12. 1. 2018).

③ порекло према енгл. groomer.

⑥ област кућни љубимци.

груминг м. р.

① дефиниција 1. *скуп поступака којима се негује длака, кожа, уши и очи кућних љубимаца, првенствено паса и мачака, из хигијенских разлога или ради учешћа на изложбама и такмичењима.*

2. *сексуално злостављање деце од стране одраслих особа, најчешће мушког рода, на интернету или уживо уз претходно коришћење интернета.*

❷ ЦИТАТИ 1. Sve veći broj građana Bijeljine želi svojim ljubimcima da priušti adekvatnu negu i pravo uživanje, a u tome im pomaže i Vesna Živković, sugrađanka koja je prva u Bijeljini počela da se bavi grumingom – negom dlake kod pasa (blic.rs, 7. 2. 2017); Gruming za mace je malo poznat i kod nas nije toliko zastupljen. Zato je važno da napomenemo da mace u naš salon mogu doći na različite tretmane. Nekim macama, pogotovo persijskim, šišanje je gotovo neophodno. Mogu doći na iščerkavanje, skraćivanje noktiju, kupanje, a šišanje je najčešći tretman na koji dolaze (blic.rs, 19. 7. 2017); Ljubav prema životinjama odredila mu je i posao kojim se danas bavi. A to je „gruming” – grooming (ekapija.com, 26. 5. 2014); U ovim vremenima velike čovekove samoće, gruming postaje potreba koja neguje odnos kroz koji rastemo i nema samo dlaku psa u svom primarnom fokusu, već krzno psa, forme u koje se ono oblikuje stavlja u službu potreba čoveka da kroz psa spozna dublje zakone koji deluju u ovoj harmoničnoj vezi (sashariess.rs); Pored toga što nudi hranu i opremu za kućne ljubimce, u okviru ovog dućana smeštena je i veterinarska apoteka i salon za gruming (franchising.rs, 27. 5. 2020).

2. Један од најпознатијих случајева је случај Франка Р. из Холандије, који је 2005. године грумингом успео да око 300 девојчица узраста од 10-17 година, наведе до сексуалних активности, углавном онлајн, а 11 девојчица је успео да искористи и уживо. Заплењено је око 26.000 филмова и око 144.000 фотографија које су пронађене на његовим рачунарима, као и велики број снимака телефонских разговора и дописивања преко телефона (dnevnik.rs, 20. 7. 2020); Utvrđeno je da je ogromna većina počinitelaca ovih zločina južno-azijskog porekla, dok su većina žrtava bile devojčice bele puti. [...] U izveštaju su službena lica optužena da su „ignorirala politički nepodobnu istinu” i da su zataškavala činjenicu da su muškarci pakistanskog porekla vršili gruming belih devojčica (vesti.rs, 8. 9. 2014); Takozvani „gruming” je noviji fenomen, koji takođe zaokuplja Evropski parlament. Reč je o pojavi, gde se odrasli preko četova lažno predstavljaju kao deca, ne bi li sa njima na taj način stupili u seksualni kontakt. Italijanka Roberta Angelini je u Evropskom parlamentu zadužena za rešavanje tog problema: „Sve članice Evropskog parlamenta bi morale da zabrane gruming. Psihološka manipulacija preko interneta u cilju seksualnog zlostavljanja dece ne sme da prođe nekažnjeno.” (dw.com, 25. 3. 2009); Grooming, odnosno gruming, najčešće se vezuje za negu kućnih ljubimaca i to je primarno značenje pojma. Međutim, kada je o deci reč, gruming opisuje uspostavljanje odnosa poverenja i emocionalne povezanosti između deteta i odrasle osobe, s ciljem vrbovanja i iskorištavanja u seksualne svrhe (tijana.rs, 14. 7. 2020); Petorica muškaraca osuđena su na višegono-

dišnje robije zbog gruminga devojčica tinejdžerskog uzrasta (intermagazin.rs, 9. 9. 2014).

❸ порекло енгл. grooming.

❺ синоними грумовање.

❻ област 1. кућни љубимци. 2. криминал.

❼ детерминативи 1. Краткодлаки пси се доста лињају па им је третман против лињања једнако потребан као дугодлаком псу шишање. Колико често треба водити пса у груминг салон? (magazin.novosti.rs, 14. 6. 2020); Gruming oprema i oprema za spavanje. Onda je tu oprema za ljude i još po koja sitnica bi se našla (balkankinology.net, 9. 9. 2011); Gruming je njen posao, pasija i poziv. Vlasnica je salona i škole za grumere „Royal groom”, председник Udruženja grumera Srbije i onedavno prvi IGA (Internacionalna gruming asocijacija) gruming sudija u Srbiji (petmagazine.rs, 11. 2. 2019); U Sportskom centru „Šumice” će se 14. i 15. aprila od 10 sati održati prvo nacionalno takmičenje u šišanju pasa. Organizator takmičenja je Udruženje grumera Srbije, a pokrovitelj Internacionalna gruming asocijacija (IGA), uz podršku Kinološkog saveza Srbije (admin.republika.rs, 10. 4. 2018).

грумовање с. р.

❶ дефиниција 1. *скуп поступака којима се негује длака, кожа, уши и очи кућних љубимаца, првенствено паса и мачака, из хигијенских разлога или ради учешћа на изложбама и такмичењима.*

2. *сексуално злостављање деце од стране одраслих особа, најчешће мушког рода, на интернету или уживо уз претходно коришћење интернета.*

❷ цитати 1. Grumovanje za ovo „belo zlato” za cirka 2000 dinara. 'zem ti i kućnog ljubimca (nsportal.info, 20. 2. 2017);

2. Nastavljamo sa nizom o grumovanju, jer 1) SVAKO MOŽE BITI ŽRTVA, a ne samo devojčice od 14 godina. Grumeri/ke su jako inteligentni i vrlo lako te profilišu da izvale koje su ti slabe tačke – manjak samopouzdanja, prethodna trauma, nesigurnost u vezi izgleda, loši porodični odnosi (threadreaderapp.com, 6. 7. 2020); Grumovanje se ne odnosi samo na pedofiliju (twitter.com, 27. 9. 2020); Ovo je produkt grumovanja. Brak i nuspojave istog su prvi njen korak u... [drumroll] igri prestola (znaksagite.com, 19. 5. 2015);

❸ порекло према енгл. grooming.

❺ синоними груминг.

❻ област 1. кућни љубимци. 2. криминал.

ејџизам м. р.

❶ дефиниција *стереотипи, предрасуде и дискриминација на основу животне доби.*

❷ цитати Ove godine navršava se i tačno pola veka otkada je Robert Butler skovao termin „ejdžizam” kojim označavamo stereotipe, predrasude i diskriminaciju sa kojima se starije osobe suočavaju u društvu, zajednici ali i svojoj porodici, pa čak, neretko, i u odnosu sa drugim starijim osobama. [...] Na svim društvenim nivoima se neretko prave pojednostavljene pretpostavke o starijima, njihovim kapacitetima i potrebama, koje ne odgovaraju stvarnosti i negativno utiču na kvalitet njihovog života. „Ove predrasude podrazumevaju da su starije osobe nužno mentalno i fizički manje sposobne od drugih i da se uvek moraju oslanjati na druge u svemu što rade. Rezultat ovakvih – pogrešnih – pretpostavki su diskriminatorske prakse i faktička neravnopravnost sa kojom se starije osobe suočavaju u društvu. Ejdzizam se tako ispoljava u pristupu tržištu rada, uslugama zdravstvene zaštite, bankarskim uslugama, ali i unutar samih porodica starijih. Neke od posledica su obavezno penzionisanje u određenim godinama, zlostavljanje starijih, često od strane osoba zaduženih da im pruže negu, ali i ignorisanje populacije starijih u prikupljanju demografskih podataka što dovodi do toga da se strategije i javne politike zasnivaju na netačnim, nepotpunim informacijama i ne odgovaraju potrebama i kapacitetima velikog i stalno rastućeg dela populacije”, navodi se u saopštenju Crvenog krsta Srbije (danas.rs. 1. 10. 2019); Ejdzizam se sastoji od negativnog stava ili stereotipnog ponašanja prema starenju i starima (penzin.rs, 28. 2. 2014); Ejdzizam može skratiti životni vek, zaključak je analize istraživanja koja su sprovedena u 45 zemalja sveta, uključujući i Srbiju (penzin.rs, 20. 1. 2020); Ejdzizam ili diskriminacija starih osoba [...] Istraživanje diskriminacije starijih lica počelo je prilično kasno, krajem šezdesetih, ali je do danas sproveden veliki broj studija. Ejdzizam utiče na političke, ekonomske i pravne aspekte čovekovog života, ali su najispitivanije posledice koje ejdžizam ima po mentalno zdravlje starijih ljudi, kao i njihovu zapošljivost (psihoverzum.com, 14. 6. 2018); Diskriminacija na osnovu životnog doba naziva se ejdžizam. Termin potiče iz engleskog jezika i reči „age” (ejdž), koja znači doba ili uzrast. Sa izuzetkom pojedinih još uvek postojećih plemenskih zajednica u kojima se kult starosti izuzetno poštuje, ejdžizam je globalna pojava (vreme.com, 13. 12. 2017).

❸ порекло енгл. ageism.

❹ синоними старосна дискриминација.

❺ област дискриминација, психологија.

ејциста м. р.

❶ дефиниција *особа која има предрасуде према људима на основу њихове животне доби, која је подложна стереотипима о људима на основу њихове животне доби, која дискриминише људе на основу њихове животне доби.*

❷ цитати „Moja generacija imala je tu foru -- ne veruj nikome starijem od trideset“, kaže Šeldon Doing (70), penzionisani graditelj iz San Anselma u Kaliforniji. „Ali godine, čini se, nisu problem na festivalima koje ja posećujem. Mladi ljudi izgleda nisu ejdžisti.“ (admin.nedeljnik.co.rs, 26. 6. 2017); Naravno, još sam maloljetan, ali takođe nema potrebe da budete ejdžisti gospodine Šakal, i da me gledate sa visine jer sumnjam da ste sa 15 godina Vi imali ovakve stavove (banjalukaforum.com, 27. 10. 2009); Mladost je lepa, zanosna, nema tu ništa čudno. Ali opet su mi ti tzv. ejdžisti odbojni jer kad je to jedini kriterijum onda deluje kao nezreli pokušaj nekakve unutrašnje kompezacije (forum.krstarica.com, 30. 1. 2017); Jedno istraživanje (Hawkins, 1996) je pokazalo da su mlađi muškarci veći „ejdžisti“ od mlađih žena. Mladići su pokazali da imaju mnogo negativnije stavove prema starijim ženama, njihovim profesorkama, nego prema starijim muškarcima, profesorima (scribd.com).

❸ порекло енгл. ageist < ageism.

❹ област дискриминација, психологија.

ејцистичкӣ, -ā, -ō

❶ дефиниција *који, која, које се односи на ејџизам (= стереотипе, предрасуде и дискриминацију на основу животне доби) и ејцисте (= особе које имају предрасуде према људима на основу њихове животне доби, које су подложне стереотипима о људима на основу њихове животне доби, које дискриминишу људе на основу њихове животне доби).*

❷ цитати Ali kako je mim sve više počeo da ulazi u glavni tok, neki su počeli da tvrde da je on seksistički i ejdžistički (021.rs, 21. 8. 2020); Zanimljivo je da isti ejdžistički tretman u domaćim tabloidima nikako ne važi za zvezde folka: nikad nisam videla naslov da npr. Ražnatović „izgleda dobro uprkos činjenici da je čak u petoj deceniji“ (cenzolovka.rs, 11. 2. 2015); One su rekle da su diskriminativni, ejdžistički stavovi i prakse posebno izraženi kada su u pitanju starije žene koje su udovice ili žive same, starije žene sa invaliditetom, žene sa sela i starije žene migrantkinje (red-cross.org.rs); Obezbeđenje, takođe, treba osuđivati zbog akcija, a ne odmah

pribejavati stereotipizaciji i vredanju – „ćelavi degenerik“, pored toga što implicira da je biti bez kose nešto loše (a u ejdžističkoj civilizaciji i to je forma diskriminacije), esencijalizuje i dezavuiše kompletnu ličnost baš kroz stereotip o tome kako „primitivno“ obezbeđenje obično izgleda (gej-srbija.com, 22. 7. 2006); Ejdžistički stereotipi i predrasude su rasprostranjeni širom sveta, a mnogi stereotipi o starijim osobama poticali su ne samo iz pojedinačnih slučajeva diskriminacije, već i iz strukturne diskriminacije u koje se ubrajaju i prikupljanje podataka i oblikovanje politika. [...] Podaci pokazuju da je prevalencija ejdžizma ili starosne diskriminacije mnogo veća od prevalencije seksizma i rasizma. Takođe, i paternalistički stav u vidu tretiranja starijih osoba kao da su deca spada u ejdžistički (humanas.rs, 12. 11. 2020).

❸ порекло енгл. ageist, agist < ageism.

❹ област дискриминација, психологија.

екран осетљив на додир м. р.

❶ дефиниција *екран компјутера или мобилног телефона који кориснику омогућава да уређају задаје команде, да буде у интеракцији с њим додиривањем површине екрана.*

❷ цитати „Андроид ауто2“ и „Епл карплеј“ системи, који служе за повезивање смартфона возача са уређајем у аутомобили преко екрана осетљивог на додир, када се користе у току вожње опаснији [су] од коришћења алкохола (magazin.novosti.rs, 23. 3. 2020); Ekran osetljiv na dodir ne reaguje na unos. Unos dodirom se registruje veoma sporo. Unos dodirom nije precizan (htc.com); Ako se ekran osetljiv na dodir ne odaziva ili ne radi onako kako očekujete, pokušajte da ponovo pokrenete računar (support.microsoft.com, 26. 7. 2018); Ekrane osetljive na dodir (engl. touchscreen) sigurno ste приметили – ако ништа друго, онда бар у неким продавницама на касама. Данас се најчешће виђају на мобилним телефонима, таблетима и уређајима за GPS навигацију, али их има и у већем облику, рецимо код информационих панела за туристе или посетиоце сајмова, те командних панела за управљање процесима у фабрикама и постројенијима (sk.rs, 2011); Ekran osetljiv na dodir nije nov koncept tehnologije. Već godinama se ekrani osetljivi na dodir koriste kao ulazni interfejs na specijalizovanim uređajima. Tako na tehničkom fakultetu već odavno postoje ovi automati za pristup studentskom servisu, pa recimo ovakvi automati su primenu našli u bioskopskim hodnicim na kojima možete videti repertoar filmova, na bankomatima, dok je u свету, naravno rasprostranjenost i upotreba ovakvih uređaja mnogo veća (srbodroid.com, 19. 2. 2012).

- ⑤ синоними тачскрин.
- ⑥ област технологија.
- ⑧ напомене Предност треба дати синтагми *екран осетљив на додир* иако је синоним *тачскрин* краћи.

изаћи из ормана

① дефиниција *јавно обзнанити и афирмисати сопствену нехетеросексуалну, најчешће хомосексуалну, сексуалну оријентацију.*

② цитати Ljudi kažu da je obaveza svakog gej muškarca da izađe iz ormana, zato što to normalizuje homoseksualnost za sve oko njih (vice.com, 5. 10. 2016); Dakle, *autovanje* je deo izraza koji bi u bukvalnom prevodu značio „Izlaženje iz ormara!” (glasnikrazlicitih.blogspot.com, 12. 2. 2012); Elen nije ništa skrivila time što je gej, da bi se njeno otkrivanje seksualne orijentacije moglo i smelo nazvati „javnim priznanjem”. Ona se javno deklarirala kao lezbejka. Izašla je iz ormara. Autovala se (pescanik.net, 17. 2. 2014); Iako je publika u Srbiji bila šokirana pitanjem „Da li ste ikada progutali spermu”, i mojim potvrdnim odgovorom, sa ove distance mogu da kažem da je to bio dobar potez jer je ohrabrio mnoge da „izađu iz ormara“ (danas.rs, 27. 9. 2011); Da bismo to ispravile, lipstick lezbejke moraju da izađu iz ormara zbog časti i ponosa. Slažem se da je to pomalo neprijatno, da se nečije mišljenje o meni fundamentalno menja u situacijama kada me porodica pita da li imam dečka ili kada me muškarac prati iz grada, a ja moram da gledam njegovo lice kako se menja dok izgovaram te tri reči: „Ja sam lezbejka” (arhiv2015sr.labris.org.rs, 22. 6. 2013).

- ③ порекло према енгл. come out of the closet.
- ⑤ синоними аутовати се.
- ⑥ област сексуална оријентација.

интернет трол

м. р.

① дефиниција *особа која својим коментарима и изјавама настоји да намерно ремети комуникацију преко интернета: на друштвеним мрежама, форумима, блогovima, у коментарима у онлајн издањима новина и сл.*

② цитати U nekim pričama, trolovi su noćna bića koja se izlaganjem Sunčevoj svetlosti, to jest, suncu, pretvaraju u – kamen! Dakle, to su stvorenja... čudovišta koja u pričama i legendama prouzrokuju razne štete. Ali – pazi, sad, ovo čudo! – oni postoje i na internetu, to su internet-trolovi... A gde? Ima ih, svud! Anonimni su i često zlobni. Prave probleme na forumi-

ma, društvenim mrežama i sabotiraju blogove. Njihov cilj je ometanje komunikacije na internetu. Neki od njih, čak, vređaju učesnike diskusija ili izbacuju rasističke parole. Nemaju ni trun kućnog-domaćeg vaspitanja! (bastabalkana.com, 21. 1. 2016); Iako se većina nas ne uklapa u definiciju „internet trola”, lako je uhvatiti sebe kako plivate u mutnoj vodi sa ostalim „trolovima” (srbijadanas.com, 27. 1. 2020); Reč trol je samo slučajno iz mitologije, jer na engleskom je „trolling” vrsta pecanja u kojoj se mamac (varalica) povlači kroz vodu. Internet-trolovi isto tako žele nešto da upecaju. I to pažnju. Zbog toga važi pravilo: „Ne hranite trolove” (Don't feed the Trolls). To znači: ne reagovati, samo ih ignorisati (dw.com, 12. 11. 2012); Ako vam nije jasno ko su internet trolovi – to su oni ljudi koji sva moguća internet sredstva koriste kako bi omalovažili, osporili ili jednostavno „ocrnili” nešto ili nekoga s kime se ne slažu. Kao što ćete videti u prilogu koji sledi, internet trolovanje može biti s „višim ciljem”, kad se trolovi bore za „opšte dobro” ili iz sasvim ličnih razloga, zbog neslaganja sa stavovima osobe, kompanije ili situacije (mondo.rs, 11. 4. 2016); Twitter se okreće novoj taktici u okviru borbe protiv internet trolova, a preko koje će ostale korisnike jednostavno poštediti njihovih postova (pcpress, 17. 5. 2018).

❸ порекло енгл. troll.

❹ варијанте трол.

❻ област интернет, друштвене мреже.

Инста м. р.

❶ дефиниција *друштвена мрежа, бесплатна апликација која својим корисницима омогућава обраду и дељење фотографија и кратких видеоснимака на другим друштвеним мрежама.*

❷ цитати Šteta sto ne koristim insta da mogu sve da vas vidim... tako ste mi drage i mile, volela bih da vas upoznam sve (bebac.com, 8. 10. 2020.); Slabo koristim Insta, ko hoće neka doda na FB (mysocialmate.co); Za više ovakvih majica možete nas zapratiti na insta (kupujemprodajem.com, 14. 8. 2020); Ne koristim insta. Služi samo za posebne situacije (instagram.com); Ja koristim insta ali ovaj novi mi se ne sviđa. Sve su zakomplikovali (twitter.com, 22. 1. 2012); Ja malo drugačije koristim insta, ali ako mi se ne sviđa sadržaj, maknem, jer previše je materijala da pratim šta me ne zanima (twitter.com, 21. 11. 2016).

❸ порекло енгл. Instagram.

❹ синоними Инстаграм.

❻ област друштвене мреже, интернет.

❼ детерминативи Популарна бесплатна апликација за обраду и дељење фотографија путем мобилних телефона „Инстаграм“ прешла је праг од једне милијарде корисника. Ову информацију потврдио је тво-

рац *Инстаграма* Кевин Сајстром подсећајући да је у септембру прошле године „Инста заједница” бројала 800 милиона корисника. (rts.rs, 23. 6. 2018); *Инста стори*, као један битан вид комуникација на *Инстаграму*, нема јаван број прегледа (rts.rs, 23. 5. 2019); *Kako izgleda insta moda u doba karantina?* Pronađite inspiraciju za „kućni“ outfit (buro247.rs, 31. 3. 2020); *Како избрисати инста профил?* (youtube.com); *Želite prelepi svetlucavi sjaj? Koristite Insta Glow četku sa bronzerom za predivni hajlajt!* (findglocal.com); А онда сам ишла даље по њеном инста профилу и мало се разсентименталисала (twitter.com, 20. 1. 2020); *Imam do pola slučajno napravljen insta nalog* (twitter.com, 24. 7. 2020).

Инстаграм м. р.

❶ дефиниција *друштвена мрежа, бесплатна апликација која својим корисницима омогућава обраду и дељење фотографија и кратких видео-снимака на другим друштвеним мрежама.*

❷ цитати „Инстаграм”, стартап покренут у октобру 2010, у суштини је „друштвена мрежа” за деобу фотографија. То је у ствари „ап” (апликација), бесплатан програмчић до пре неки дан само за „ајфон”, а сада и за „андроид” мобилне телефоне, који омогућава да се телефонском камером снимљена фотографија специјалним „филтерима” дотера и постане „кул”, да би се онда послала или на сајт „Инстаграма” или са другима поделила на „Фејсбуку” или „Твитеру”. Укратко, „Инстаграм” је „Јутјуб”, али само за фотографије (politika.rs, 11. 4. 2012); Instagram, pre svega, predstavlja društvenu mrežu za deljenje slika, sa oko sto miliona aktivnih korisnika iz celog sveta, pretežno mlađeg doba. Intuitivan je i lako se koristi. Mobilni telefoni, omogućavaju da se slikamo bilo kada i bilo gde i tako ne propustimo da zabeležimo dragocene i zanimljive trenutke. Nakon slikanja na scenu stupa Instagram aplikacija, koja omogućava da na slike primenimo različite filtere i tako ih ulepšamo (internetznanatlija.com); Све је почело љубављу према технологији и фотографији. Док су студирали на Станфорду, Кевин Систром и Мајк Кригер лансирали су *Инстаграм* 6. октобра 2010. године као једноставан начин дељења фотографија (rts.rs, 6. 10. 2020).

❸ порекло енгл. Instagram.

❹ синоними Инста.

❺ област друштвене мреже, интернет.

❻ детерминативи „Spotted” („Uočen si”) trend je među tinejdžerima koji slikaju jedni druge, slike se objavljuju na Instagram grupi, a onaj ko prepoznaje osobu sa slike taguje je i tako otkriva njen identitet (rts.rs, 5. 11. 2019);

Većina popularnih brendova objavljuje svoje Instagram sadržaje u određeno vreme i dan, znajući da im to pomaže da zadrže svoju publiku (digitalna-srbija.org, 2020); Novi Instagram algoritam daje prednost objavama sa mnogo odziva (lajkova, komentara...) (internetreklamiranje.com, 3. 4. 2018); Instagram manekenke počele su da privlače neverovatnu pažnju, a ubrzo ćete videti i zašto (muskimagazin.rs); Џенифер Анистон је отворила Инстаграм профил и за мање од 24 сата успела да прикупи више од 6 милиона пратилаца (politika.rs, 8. 11. 2019); Инстаграм налог холивудског глумца Леонарда Дикаприја засут је молбама грађана Русије за спас Бајкалског језера (politika, 23. 7. 2019).

инстагра̀мѐр м. р.

❶ дефиниција *особа мушког рода која користи Инстаграм (= друштвену мрежу, бесплатну апликацију за обраду и дељење фотографија и кратких видео-снимака на другим друштвеним мрежама).*

❷ цитати „Спасавање планете је комуникациони изазов“, објаснио је Атенборо, који је постао тазе Инстаграмер, а на тој друштвеној мрежи је за само један дан стекао скоро 2,5 милиона пратилаца (rts.rs, 25. 9. 2020); Fashion Instagrameri zaista mogu da budu ogromna motivacija, ali takođe i inspiracija za sve naše poduhvate (wannabemagazine.com); Црно тржиште туристичких услуга у Србији у драматичном порасту: Бандераши и инстаграмери харају српским туризмом (novosti.rs, 9. 1. 2020); Sve je više instagramera koji se svakodnevno, kreativnim i šaljivim sadržajem, trude da nam ulepšaju dan (vesti.rs, 7. 11. 2020); Добри инстаграмери се труде да прикажу различите начине за уживање у природи. [...] Неке инстаграмере спонзоришу велике компаније и они се не либе да крше правила, само како би направили фотографију из различитог угла (bbc.com, 21. 2. 2020).

❸ порекло према енгл. Instagram.

❹ област друштвене мреже, интернет.

инстагра̀мѐрка ж. р.

❶ дефиниција *особа женског рода која користи Инстаграм (= друштвену мрежу, бесплатну апликацију за обраду и дељење фотографија и кратких видео-снимака на другим друштвеним мрежама).*

❷ цитати *Kako bi mogla sebe da nazoveš, bloggerkom, instagramerkom ili jutjuberkom? – Iako mi influencer nije omiljena reč, tako me uglavnom predstavljaju jer to na neki način obuhvata sve gore navedeno (blic.rs, 24. 3. 2020); Najstajliš Instagramerke koje možeš da pratiš za dnevnu dozu in-*

spiracije (wannabemagazine.com); Prelepa instagramerka je zatražila da je VREĐAJU u komentarima – posle jednog BRUTALNOG, obrisala je nalog! / U poslednje vreme popularni korisnici društvenih mreža vole da pozovu svoje pratiocе, obožavaоce i sve ostale da ih вређају i критикују (na engleskom – roasting). I to im se често обје о главу. То је урадила i instagramerka Nis Vejdhofer, која има милион пратилаца на популарној друштвеној мрежи (srbijadanas.com, 22. 8. 2019); Ових шест предмета у кући има свака Instagramerka која држи до себе (buro247.rs, 27. 8. 2020). Instagramerke питају: Да ли су жене лепше са шминком или без ње (direktno.rs, 10. 11. 2020); Не треба гајити илузију да ће то што српске инстаграмерке објављују о Космету промијенити слику и ставове у свијету (twitter.com).

❸ порекло према енгл. Instagram.

❹ област друштвене мреже, интернет.

интерродност ж. р.

❶ дефиниција *неприпадање ни једном од два бинарна рода – мушком или женском, неуклапање у бинарну родну поделу.*

❷ цитати Interrodnost (intergender) ili genderqueer (GQ) su termini koji obuhvataju sve rodne identitete, koji nisu muški i ženski. Ljudi koji se identifikuju kao interrodni mogu da doživljavaju sebe ili kao i muškarca i ženu ili kao ni muškarca ni ženu ili da su potpuno van rodne binarnosti. Interrodne osobe mogu da budu bilo koje seksualne orijentacije, bilo kog pola i mogu, ali ne moraju da se identifikuju kao trans. I interrodnost može biti dobra za likove u pričama (wattpad.com, 2016); Danas postoji potpuno novi spektar kada je u pitanju izjašnjavanje o polu – „interrodnost” (svi rodni identiteti koji nisu *muški i ženski*), „*ne binarnost*” (osobe koje se izjašnjavaju da imaju dva ili više roda), „*a-rodne*” osobe (osobe koje se izjašnjavaju da nemaju rod) (menshealth.rs). Моје мишљење је да је превише помпе dignuto око interrodnosti (twitter.com, 7. 9. 2018).

❸ порекло енгл. intergender.

❹ синоними гендерквир, небинарност, цендерквир.

❹ област сексуална оријентација.

кајт м. р.

❶ дефиниција **а.** *велики змај који лети на ветру, реквизит који се користи у кајтингу (= екстремном воденом спорту или рекреативној активности у којој се возач, користећи великог змаја као једро, креће по површини воде стојећи на широкој дасци).*

б. *екстремни водени спорт или рекреативна активност у којој се возач, користећи великог змаја као једро, креће по површини воде стојећи на широкој дасци.*

❷ цитати **а.** Kada leti nebom, zmaj stvara pogon kao avionsko krilo. Sila koja vuče zmaj, proporcionalna je njegovoj veličini. Jedro u vindsurfingu koristi silu vetra i ona se prenosi na plovilo. Kada kajt leti vazduhom, on stvara svoj vlastiti vetar koji je brži i time proizvodi mnogo veću silu nego što to realan vetar može da pruži (glossy.espreso.rs, 18. 8. 2012); Kod kajtera se nalazi kontrolna poluga (bar) koja je spojena sa kajtom preko konopaca koji su najčešće dugački 20–25 m (b92.net, 11. 8. 2018); Ukoliko koristite stari kajt, svakako proverite da na njemu imate barem dead-man signurnosni sistem koji omogućava brzo otpuštanje celog zmaj (skijanje.rs); Prvi čas počinje sa instruktorom i odvija se na plaži sa kajtom za treniranje koji je mini verzija pravog zmaj. On služi da bi se stekao osećaj kako se kajt kreće i kako se njime upravlja na vetru (beforeafter.rs, 31. 7. 2014); Kajtsurfom se mogu baviti obožavatelji vodenih sportova svih uzrasta, pri čemu minimalna težina mora biti oko 40 kilograma, kako bi osoba mogla da vlada kajtom na vetru (iserbia.rs, 19. 6. 2020).

б. U 2012. broj kajtsurfera je od strane ISAF i IKA procenjen na oko 1,5 miliona ljudi širom sveta. Globalno tržište za kajt godišnje zaradi oko 250 miliona američkih dolara (kurir.rs, 9. 9. 2019); Пре буквално 2 дана, сам слушао како је човек причао како му је kajт једна од највећих љубави и данас се ово деси, простора ми је невероватно (twitter.com, 9. 9. 2019); Živela sam jedno vreme u Abu Tig marini ... sjajno je, pesak, tirkizno more, skupe jahte ... golf, kajt, ronjenje... ali vi idete na odmor a ne da živite tamo (twitter.com, 7. 4. 2019).

❸ порекло енгл. kite.

❹ синоними **а.** змај. **б.** kajтинг, kajtsурфинг.

❺ област спорт.

❻ детерминативи **б.** Kajt instruktor Ilija Nikitović otkriva tajne o tome... (skijanje.rs); Naša najbliža lokacija je Ada Bojana, gde postoje kajt centri sa sertifikovanim instruktorima (beforeafter.rs, 31. 7. 2014); Skladni letnji vetrovi su odlika Alačatija, u kombinaciji sa odličnim kajt školama i mirnim, plitkim vodama (lepotaizdravlje.rs, 12. 5. 2015).

кајташ м. р..

❶ дефиниција *особа која се бави kajтингом (= екстремним воденим спортом или рекреативном активношћу у којој се возач, користећи*

великог змаја као једро, креће по површини воде стојећи на широкој дасци).

❷ цитати Internetom kruži snimak: Kajtaš se bori sa vetrom na Dunavu (b92.net, 10. 9. 2019).

❸ порекло према енгл. kite.

❹ синоними кајтер, кајтсурфер.

❺ област спорт.

❻ напомене Нераспрострањено.

кајтер м. р.

❶ дефиниција *особа која се бави кајтингом (= екстремним воденим спортом или рекреативном активношћу у којој се возач, користећи великог змаја као једро, креће по површини воде стојећи на широкој дасци); особа мушког рода која се бави кајтингом.*

❷ цитати Kajter stoji na maloj dasci s nogama u vezovima i koristi snagu velikog zmaja visoko u vazduhu koji ga vuče po površini vode, što izgleda jednostavno, ali ujedno predstavlja i najveći izazov (glossy.es-presso.rs, 18. 8. 2012); Kajteri danas uživaju na Adi Bojani (twitter.com, 26. 7. 2012); Sunce, plaže, more ili okean i jedan relativno nov ekstremni vodeni sport u kojem kajter upravlja zmajem (kajtom) koji mu služi kao jedro kako bi uz pomoć snage vetra glisirao na dasci (b92.net, 11. 8. 2018); Dok se kajteri hvale da iz godine u godinu njihov broj u odnosu na one koji se bave vindsurfingom na jedrilicama raste, ne ističu tako glasno onu drugu stranu – opasnosti ovog ekstremnog „hobija” (alo.rs, 9. 9. 2019); Glavni problem kajtera u seriji biće kako da izađu na kraj sa ruskim tajkunima koji nameraavaju da kupe Adu Bojanu – rekao nam je Milan Karadžić (blic.rs, 12. 11. 2009).

❸ порекло енгл. kiter < kite

❹ синоними кајташ, кајтсурфер.

❺ област спорт.

кајтерка ж. р.

❶ дефиниција *особа женског рода која се бави кајтингом (= екстремним воденим спортом или рекреативном активношћу у којој се возач, користећи великог змаја као једро, креће по површини воде стојећи на широкој дасци).*

❷ цитати On odlazi u Crnu Goru i usput upoznaje Lolu, mladu kajterku i ćerku policijskog inspektora, koja putuje na Adu Bojanu (rts.rs, 25. 7. 2020); U filmu igra Lolu, kajterku i ćerku policijskog inspektora, koja putuje na Adu Bojanu (zena.blic.rs, 24. 4. 2017).

❸ порекло према енгл. (female) kiter.

❺ синоними кајтсурферка.

❻ област спорт.

❽ напомене Нераспрострањено.

кајтерскѝ, -а, -о

❶ дефиниција *који, која, које се односи на кајтинг, кајтере и кајтерке (= екстремни водени спорт или рекреативна активност у којој се возач, користећи великог змаја као једро, креће по површини воде стојећи на широкој дасци, те особе које се њиме баве).*

❷ цитати Na Adi Bojani su idealni uslovi za ovaj sport koji spaja surf i letenje. U seriji postojaće „kajterski klub” u kome će se naći pripadnici svih eksjugoslovenskih država (blic.rs, 12. 11. 2009); E da, sada se setih, možda će nekome značiti info, ove kajterske plaže su sve pet friendly (putovanja.info, 2. 9. 2014); Agios Ioannis je praktično predgrađe grada Lefkade, tu je čuvena plaža koja je kajterski raj (ana.rs, 19. 6. 2014); Aquarello, mesto na kome je nastala čuvena „kajterska pica”! (facebook.com, 31. 8. 2016); Svake godine otvori se nova kajterska plaža (parapsihopatologija.com, 22. 5. 2014).

❸ порекло према енгл. kiter.

❺ синоними кајтсурферски, -а, -о.

❻ област спорт.

кајтинг м. р.

❶ дефиниција *екстремни водени спорт или рекреативна активност у којој се возач, користећи великог змаја као једро, креће по површини воде стојећи на широкој дасци.*

❷ цитати Највећи непријатељ кајта је оно што га и покреће – ветар. У нашој земљи кајтингом се бави педесетак особа, али се због непостојања адекватних услова не одржавају такмичења и не води се као спорт (politika.rs, 11. 9. 2019); Kajtsurf ili kajting je vodeni sport u kome se pomoću zmaj (kajt), daske za surfovanje (kajtbord) i vetra kreće po vodi, dok vindsurf predstavlja kombinaciju surfovanja i jedrenja na dasci isto-

vremeno (iserbia.rs, 19. 6. 2020); Roditelji su me upoznali sa kajtingom. Putovala sa njima još od detinjstva. Trebalo mi je dosta vremena da ih nagovorim da me nauče da kajtujem, jer sam bila previše lagana, a oprema tada nije bila dovoljno bezbedna (skoda-storyboard.com); Kajting je površinski vođeni sport, koji podrazumeva kombinovanje aspekata vejbordinga, snoubordinga, jedrenja na dasci, surfovanja, paraglajdinga, skejbordinga i gimnastike u jedan ekstremni sport (kurir.rs, 9. 9. 2019); Pogibija Dalibora Andonova Grua podstakla je mnoge da se zapitaju kakav je sport kajting, koliko je opasan, šta predstavlja potencijalne rizike (prva.rs, 10. 9. 2019).

- ❸ порекло енгл. kiting.
- ❺ синоними кајтсурфинг.
- ❻ област спорт.

кајтованье с. р.

❶ дефиниција *упражњавање, практиковање кајтинга (= врсте екстремног воденог спорта или рекреативне активности у којој се возач, користећи великог змаја као једро, креће по површини воде стојећи на широкој дасци).*

❷ цитати Кајтовање на води (kreativnoper.com, 14. 9. 2016); Nepodnošljiva iluzija opšte kopulacije, koja vlada na razvratnoj „Kopakabani“ (kako je zamišlja mali Budo), prodire u sve pore ovog porożnog TV tkiva na pjenu od mora, kojom ponosno dominira kajtovanje (što je, prema fensi vokabularu tamošnjih atlantista, „kombinovanje aspekata vejbordinga, snoubordinga, surfovanja, paraglajdinga i skejbordinga“ (!) u jedan ekstremni sport) (standard.rs, 23. 12. 2019); Zbog svoje divlje prirode, ova obala je savršena za ljubitelje ekstremnih sportova, kajtovanje, surfovanje, vožnja skijama na vodi (clubbing.rs, 12. 3. 2018); Na slici je plaža u Mui Neu, gde je voda mutna, talasi jaki i nije baš za kupanje, ali je dobra za kajtovanje i za slušanje talasa i gledanje, a i fotkanje (jeftinoputuj.com).

- ❸ порекло према енгл. kiting.
- ❻ област спорт.

кајтовати, -ујѐм несврш.

❶ дефиниција *бавити се кајтингом (= екстремним воденим спортом или рекреативном активношћу у којој се возач, користећи великог змаја као једро, креће по површини воде стојећи на широкој дасци); кретати се по површини воде стојећи на широкој дасци, кори-*

стећи великог змаја као једро, у виду рекреативне активности или спорта.

❷ цитати Koliko je reč o ozbiljnoj priči pokazuje i to da se kod nas u Srbiji uglavnom ne možete pojaviti na „vodi” da kajtujete sa iznajmljenom opremom ukoliko nemate posebnu licencu za samostalnog vozača. Dakle priča o bezbednosti se ne uzima zdravo za gotovo (alo.rs, 9. 9. 2019); Dok kajtujem u potpuno sam drugačijem svetu. Bez ometanja, bez problema, bez razmišljanja o bilo čemu drugom. Toliko sam skoncentrisana i zadovoljna da mi je uvek na licu ogroman osmeh kad izlazim iz vode (skoda-storyboard.com); Ne samo zato jer Dragan zna toliko dobro da kajtuje i dobro da vas nauči kajtovanje za nekoliko časova, već i zato jer se Sandbox kite oaza sasvim razlikuje od svih na koje ste do sada naišli (designed.rs, 28. 8. 2012); Nije paraglajding nego kajt. Kajtuje se isključivo kad je vetrovito (rs.n1info.com, 9. 9. 2019); Pokušao sam da kajtujem, ali nisam bio baš uspešan. Došao sam na Adu Bojanu kada nije bilo dovoljno vetra za pravo kajtovanje (magazin.studio-md2.com, 18. 2. 2017).

❸ порекло према енгл. kite.

❹ синоними кајтсурфовати.

❺ област спорт.

кајтсурф_{м. р.}

❶ дефиниција *екстремни водени спорт или рекреативна активност у којој се возач, користећи великог змаја као једро, креће по површини воде стојећи на широкој дасци.*

❷ цитати Kajtsurf ili kajting je vodeni sport u kome se pomoću zмаја (kajt), daske za surfovanje (kajtbord) i vetra креће по води, dok vindsurf predstavlja kombinaciju surfovanja i jedrenja na dasci istovremeno [...] Odabir pravog mesta za kajtsurf zavisi od nivoа zнанја kajtsurfera (iserbias.rs, 19. 6. 2020); Тарифа је мека кајтсурфа у Европи, а јак ветар по имену Леванте, формира се изнад Гибралтарског брда и дува око 90 одсто дана у години (dnevnik.rs, 15. 7. 2018); Летачи по атлантској лагуни до Дахле ових дана хватају залет за сезону и велико светско надметање у кајтсурфу, које тамо почиње 13. августа (politika.rs, 14. 4. 2017); Кајтсурф је комбинација виндсурфа, вејкборда, параглајдинга и сурфинга (politika.rs, 7. 8. 2015); Džeremi каже да ће обезбедити трошкове пута, смештаја и хране, часове за kajtsurf i posete okolnim ostrvima (mondo.rs, 25. 4. 2016).

❸ порекло енгл. kitesurf.

❹ варијанте кајтсурфинг.

⑤ синоними кајтинг.

⑥ област спорт.

кајтсџурфер м. р.

① дефиниција *особа која се бави кајтсџурфингом; особа мушког рода која се бави кајтсџурфингом (= екстремним воденим спортом или рекреативном активношћу у којој се возач, користећи великог змаја као једро, креће по површини воде стојећи на широкој дасци).*

② цитати Iskusniji kajtsurferi mogu se upustiti i u dublje vode gde su veći talasi i manje stalan vetar (iserbia.rs, 19. 6. 2020); U 2012. broj kajtsurfera je od strane ISAF i IKA procenjen na oko 1,5 miliona ljudi širom sveta. Globalno tržište za kajt godišnje zaradi oko 250 miliona američkih dolara (kurir.rs, 9. 9. 2019); Drago Grubnić, iskusni snouborder, paraglajderista, vindsurfer i kajtsurfer, pre 12 godina počeo je da se bavi i snoukajtingom (skijanje.rs); Talasi i duboka voda nisu prijatelji kajtsurfera. Takođe, neophodni su dobri uslovi što se tiče strujanja vazduha, jer će vam neke kajtsurfing destinacije ponuditi jake i guste vetrove koji nisu podobni za učenje (lepotaizdravlje.rs, 12. 5. 2015); Gru je bio odličan kajtsurfer, a velika ljubav bio mu je snoubord (novosti.rs, 10. 9. 2019).

③ порекло енгл. kitesurfer.

⑤ синоними кајтер.

⑥ област спорт.

кајтсџурферка ж. р.

① дефиниција *особа женског рода која се бави кајтсџурфингом (= екстремним воденим спортом или рекреативном активношћу у којој се возач, користећи великог змаја као једро, креће по површини воде стојећи на широкој дасци).*

② цитати Ponekad provedem i nekoliko sati u vodi. Vreme prolazi neverovatno brzo. Ne mogu zamisliti svoj život bez okeana, bez sunca i vetra. Ovi elementi mi donose veliku radost“, каже професионална kajt surferka Pa-ula Novotna (skoda-storyboard.com).

③ порекло према енгл. kitesurfing.

⑤ синоними кајтерка.

⑥ област спорт.

⑧ напомене Нераспрострањено.

кајтсѹрфeрскѹ, -а, -о

❶ дефиниција *који, која, које се односи на кајтсѹрфинг, кајтсѹрфeре и кајтсѹрфeрке (= екстремни водени спорт или рекреативна активност у којој се возач, користећи великог змаја као једро, креће по површини воде стојећи на широкој дасци).*

❷ цитати *Za ljubitelje adrenalinskih sportova tu je Kajtsurferski klub gde možete možete iznajmти svu potrebnu opremu, ali i instruktora (naša topла preporuka) (balkan-turizam.net): Na laganini načinu rada sam, na Velikoj plaži u Ulcinju. Ova 14 km duga pješčana kajtsurferska Meka svakodnevno časti nezaboravnim zalascima Sunca (facebook.com, 13. 8. 2017).*

❸ порекло енгл. kitesurfing.

❹ синоними кајтерски, -а, -о.

❺ област спорт.

❻ напомене Нераспрострањено.

кајтсѹрфинг м. р.

❶ дефиниција *екстремни водени спорт или рекреативна активност у којој се возач, користећи великог змаја као једро, креће по површини воде стојећи на широкој дасци.*

❷ цитати *Кајтсѹрфинг се одвија углавном на води и кајтер стоји на ширем борду, сајлама је везан за змаја и њима управља уз помоћ специјално обложене ручке. [...] Кајтсѹрфинг подразумева дисциплину која се одвија углавном на води, уз помоћ ветра. Онај ко изађе на воду стоји на ширем борду и сајлама, ужадима је везан за змаја, односно једро налик параглајдеру. Њима управља уз помоћ специјално обложене ручке. За кретање је потребан јак, уједначен ветар и већа водена површина без препрека. [...] Начин управљања можда јесте сличан параглајдингу, али су то две одвојене дисциплине – кажу у Савезу. Кајтсѹрфинг многи су повезивали и са скијањем на води, од кога се такође потпуно разликује (politika.rs, 11. 9. 2019); Kajtsurfing je relativno nov ekstremni vodeni sport u kojem vozač (kajter) upravlja zmajem (kajtom) koji mu služi kao jedro kako bi uz pomoć snage vetra glisirao na dasci. Kajtsurfing se kao sport pojavljuje 1998, a na Crnogorskom primorju od 2003. godine (glossy.espresso.rs, 18. 8. 2012); Sve popularniji kajtsurfing za kratko vreme stekao je veliki broj zaljubljenika, a iako ovaj ekstremni sport sa sobom nosi opasnost, veliki napredak u razvoju opreme čini ga iz godine u godinu sve sigurnijim (skijanje.rs); Sa 7 godina je otpočeo sa stojećim surfovanjem s veslom, dok je u 9-toj godini života naučio i kajtsur-*

fing (muskimagazin.rs); Ulcinj je sve posećeniji poslednjih godina, a kajt surfing, surfovanje uz pomoć padobrana, sve se više razvija u Crnoj Gori (gdestinacija.com, 12. 6. 2017).

❸ порекло енгл. kitesurfing.

❺ синоними кајтинг.

❻ област спорт.

❼ детерминативи Talasi i duboka voda nisu prijatelji kajtsurfera. Takođe, neophodni su dobri uslovi što se tiče strujanja vazduha, jer će vam neke kajtsurfing destinacije ponuditi jake i guste vetrove koji nisu podobni za učenje (lepotaizdravlje.rs, 12. 5. 2015); Za ovih nekoliko godina postojanja, kajtsurfing oprema evoluirala je u velikoj meri i danas je stabilna, jednostavna za upravljanje, a bezbednosni sistemi dovedeni su do savršenstva (vesti.rs, 4. 10. 2015).

кaминг-аут м. р.

❶ дефиниција *јавно обзнањивање и афирмисање сопствене нехетеросексуалне, најчешће хомосексуалне, сексуалне оријентације.*

❷ цитати Prema jednom istraživanju iz 2011. godine, coming out smanjuje osećaj besa i depresiju, ojačava samopouzdanje, ali se ti podaci odnose na one koji su tokom outovanja imali podršku porodice i prijatelja (xxzmagazin.com, 24. 3. 2018); Parada ponosa Beograd saopštila je juče da je pokrenula onlajn kampanju pod sloganom „Tvoje ćutanje te neće zaštititi” kojom želi da podrži LGBT osobe u njihovom procesu prihvatanja svog identiteta [...] Taj proces „kaming aut” – autovanje je najvažniji momenat u životu svake LGBT osobe, ističe se u saopštenju (danars.rs, 28. 4. 2016); To je javni kaming aut gde vi celom свету кажете ко сте и шта сте. Ali je odgovornost nas aktivista i samog društva i države da stvori klimu gde će se na to gledati kao na jedan običan korak (nspm.rs, 17. 7. 2014); Zašto je „coming out” važan? „Coming out” ili autovanje znači emancipaciju ili oslobađanje od ugnjetavanja i pritiska. To znači izgovoriti istinu. Koliko je teško nekom običnom klincu da se autuje, toliko je teško i nekoj javnoj личности da prihvati svoj identitet i podeli to sa светом (pescanik.net, 17. 2. 2014).

❸ порекло енгл. coming out.

❺ синоними излазак из ормана, разоткривање, аутовање.

❻ област сексуална оријентација.

❼ детерминативи Rekla si da nikada nisi napravila kaming aut intervju zato što si glumica i niko o tome ne vodi računa (arhiv2012.labris.org.rs, 2012).

- ⑧ напомене Не препоручује се изворно писање (*coming out*).

пра́нк м. р.

① дефиниција *намештаљка, коју често снима скривена камера, чији је циљ да неку особу или особе доведе у смешну ситуацију.*

② цитати Iako je snimak opisan kao „PRANK”, primer koji se šalje potpuno je pogrešan – od toga da je „normalno” štitirati devojkę, do očiglednog aludiranja na to da su devojke toliko lake da padaju na kola. Reč je u srpski jezik ušla pojavom skrivenih kamera u kojima ljudi prave šale i smicalice junacima nespretnih situacija, a koji i ne sanjaju da su predmet šale. Istina je da se ova reč u široj upotrebi koristi za sve slučajeve skrivene kamere, ali i situacije kada se nameštaljka ne snima. Međutim, nije isključena ni mogućnost da će se u skorije vreme apsolutnom dominacijom klipova i snimaka prenkova sa Jutjuba ova reč koristiti samo kao sinonim za šale pred očima kamere (alo.rs, 9. 7. 2020); Nema boljeg načina da se napravi odličan „prank”, nego da se ljudima stavi do znanja da nisu razumeli sarkazam (vreme.com); Svako voli dobar prank, naravno pod uslovom da nisi ti osoba kojoj neko „smešta”, jer – gde je zabava u tome. Budući da danas svi koristimo računare, gde ćeš zgodniji način da se našališ sa svojim prijateljima ili kolegama na poslu nego li da im prirediš neku smicalicu sa kompjuterom (svezakomp.rs); U opisu videa piše „GOLD DIGGER PRANK! (razbila auto od 90,000€)”. Najbolji lyric prank ikada: Priznao joj je da je voli a ona je samo ravnodušno odgovarala uz stihove pesme! (famoza.net, 6. 11. 2016); Ona verovatno još uvek ne zna za „prank”. Možda će se naljutiti, nisam siguran (espresso.rs, 7. 12. 2016).

③ порекло енгл. prank.

④ варијанте пренк.

⑥ област забава.

пра́нкер м. р.

① дефиниција *особа која прави, организује пранк (= намештаљку, коју често снима скривена камера, чији је циљ да неку особу или особе доведе у смешну ситуацију).*

② цитати Prema rečima prankera, lukavi plan Rusije zasniva se na tome da se održi lažni referendum o nezavisnosti Aljaske, pre nego što se pokrene procedura njenog uključivanja u sastav Rusije. [...] Drugi pranker ubeđuje guvernera da Rusija već sprovodi kampanju ujedinjenja Aljaske (svenovosti.com, 18. 10. 2019); Ruski pranker pričao sa predsednikom Poljske kao

šef UN! To je već uradio Džonosnu i Makronu! (kurir.rs, 15. 7. 2020); Inače, prankeri su ljudi koji se, na primer, preko telefona, predstavljaju lažno poznatim ličnostima i razgovaraju sa njima u nameri da izazovu opštu smejuriju (twitter.com, 16. 1. 2019); Razgovor ruskih prankera sa makedonskim premijerom Zoranom Zaevom izazvao je pravi mali zemljotres na Balkanu (B92.net, 12. 7. 2020); Ruski prankeri Vovan (Vladimir Kuznjecov) i Leksus (Aleksij Stoljarov) uoči izbora za predsednika Ukrajine tri puta su prevarili premijera takozvanog nezavisnog Kosova Ramuša Haradinaja predstavivši se kao tadašnji ukrajinski predsednik Petar Porošenko. Prankeri su zvali Haradinaja telefonom od januara do aprila ove godine. Tokom razgovora prankeri su u Porošenkovo ime obećali da će posle izbora u Ukrajini priznati Kosovo u zamenu za podršku premijera tzv. Kosova (informer.rs, 23. 5. 2019).

❸ порекло енгл. prankster.

❹ варијанте пренкер.

❻ област забава.

пранкерскѝ, -а, -о

❶ дефиниција *који, која, које се односи на пранк и пранкере (= намештаљку, коју често снима скривена камера, чији је циљ да неку особу или особе доведе у смешну ситуацију).*

❷ цитати Vitali se proslavio „Miami Zombie Attack Prankom”, u kojem se maskirao u beskućnika i u najsiriromašnijim delovima grada plašio slučajne prolaznike. Često sarađuje i sa drugim prankerskim majstorima, poput Romana Atwooda (srbijadanas.com, 16. 1. 2018); Ako bi analizirali globalnu sliku HD kvaliteta, lako je uočiti da su baš sve prankerske „žrtve” izašle iz „jednog kopir-aparata” (svenovosti.com, 18. 10. 2019); „Prankerski” šou dobro organizovanih ruskih prevaranata koji se nazivaju komičarima i šaljivdžijama i iza kojih prema sumnjama dela ruskih i svetskih medija stoji Kremlj i ruske službe bezbednosti, donose još jedan ugao posmatranja političke scene u Makedoniji (meta.mk, 11. 7. 2019).

❸ порекло према енгл. prank.

❹ варијанте пренкерски, -а, -о.

❻ област забава.

пранковање с. р.

❶ дефиниција *прављење, организовање пранка (= намештаљке, коју често снима скривена камера, чији је циљ да неку особу или особе доведе у смешну ситуацију).*

❷ цитати „Prank” и „Prankovanje” – односи се на sprdanje i šalu sa određenim ljudima. Jedan od najpopularnijih sadržaja koji jutjuberi plasiraju upravo je „prankovanje u javnosti”. Jedan jutjuber može da izađe na ulici i da se šali sa drugim ljudima koji većinski nemaju predstavu o čemu je reč. Ovakav sadržaj najslbližnji je skrivenoj kameri (nova.rs, 3. 3. 2020); Pošto već ne očekujete da je u pitanju prankovanje ljudi ni manje ni više nego preko telefona onda će za sve one koji u video uđu ne znajući o čemu je reč ovo biti pravo iznenađenje. Pozivanje ljudi i prankovanje istih u prisustvu društva oduvek je bilo prezanimljivo ali šta se desi kada se sve to snimi i postavi na Jutjub... Saznaćete ako pogledate najnoviji video Nenada & Zije (famoza.nrt, 11. 12. 2016); Klinac iz Srbije uništio nastavnicu na novom ludom Jutjub klipu! / Ovakvo „prankovanje” postaje sve popularnije među klincima koji su se skroz izveštili u ovakvim forama (espresso.rs, 10. 12. 2016); Hobi mi je prankovanje ukućana (twitter.com, 26. 12. 2014).

❸ порекло према енгл. prank.

❹ варијанте пренковање.

❺ област забава.

пранковати, -ујем сврш. и несврш.

❶ дефиниција *довести/доводити неку особу или особе у смешну ситуацију помоћу намештаљке, обично уз снимање скривеном камером, како би се направила шала.*

❷ цитати Neću odustati, planiram da nastavim sa ovim forama, Đani je sada veoma popularan pa ću opet „prankovati” njegovim stihovima – rekao nam je Stefan (espresso.rs, 7. 12. 2016); U snimku koji je nazvao „prankovao sam nastavnicu iz srpskog” se vidi kako je provocira stihovima iz folk pesama (kurir.rs, 6. 12. 2016); Znači kako su me drugovi prankovali iskusno, ovo skoro nisam doživela! (twitter.com, 14. 2. 2014); Volim prankovati ljude, obožavam! (twitter.com, 2. 1. 2016); MISLIO JE DA GA UČENICI PRANKUJU! Nastavniku poklonili kutiju, a kada je video šta je unutra, POTPUNO SE SLOMIO! (blic.rs, 15. 7. 2020).

❸ порекло енгл. prank.

❹ варијанте пренковати.

⑥ област забава.

⑧ напомене Нераспрострањено.

прѐнк м. р.

① дефиниција *намештаљка, коју често снима скривена камера, чији је циљ да неку особу или особе доведе у смешну ситуацију.*

② цитати U poslednje vreme kod mlađe populacije, ali i kod starije koja gleda razne snimke na Jutjubu, sve češće je u upotrebi engleska reč „prank” (koja se u srpskom jeziku izgovara kao „prenk”), te je ekipa Telegrafa želela da vam kroz praktične primere pokaže šta ova reč znači. Reč je u srpski jezik ušla pojavom skrivenih kamera u kojima ljudi prave šale i smicalice junacima nespretnih situacija, a koji i ne sanjaju da su predmet šale. Istina je da se ova reč u široj upotrebi koristi za sve slučajeve skrivene kamere, ali i situacije kada se nameštaljka ne snima. Međutim, nije isključena ni mogućnost da će se u skorije vreme apsolutnom dominacijom klipova i snimaka prenkova sa Jutjuba ova reč koristiti samo kao sinonim za šale pred očima kamere (telegraf.rs, 2. 8. 2016); Nikad mi nisu bili smešni ti prenkovi jer uglavnom neko nekome uradi nešto nažao. I to bi trebalo da bude smešno (ispovesti.com, 5. 6. 2020); YouTube je zabranio deljenje video snimaka na kojima se nalaze opasni „prenkovi”, odnosno šale, a kao razlog se navodi zabrinutost da bi pojedini „izazovi” mogli da ugroze ljudske živote (arhiva.nedeljnik.rs, 17. 1. 2019); „Испоставило се да алгоритам *Тик Тока* жели да ти што дуже останеш на тој платформи, тако да ако твој садржај уствари *милкује* време, рецимо – узмеш чашу воде и кажеш – Е, е, е сад ћемо да пролијемо, и свих 15 секунди проливаш, тај садржај ће бити врло врло гледан. Обично су то клипови смешни и забавни где на крају мораш да видиш неки *моук* или неки *пренк*”, каже Петар Васић (rts.rs, 20. 6. 2020); Deca se često dovode u situaciju da bivaju animirana i stimulirana na postupke koji često njih same izlažu neprijatnim ili čak opasnim situacijama (prenkovi i sl.) (facebook.com, 22. 6. 2018).

③ порекло енгл. prank.

④ варијанте пранк.

⑥ област забава.

прѐнковање с. р.

① дефиниција *прављење, организовање пренка (= намештаљке, коју често снима скривена камера, чији је циљ да неку особу или особе доведе у смешну ситуацију).*

❷ **цитати** Podrazumeva se da je najbolje vreme za prenkovanje ono kada je nekome komp baš hitno potreban, a tebi je do smeha (svezakomp.rs); Ni ovaj put nisu izostala hvalisanja luksuznim automobilima, ali ovaj put ih je iskoristio za „prenkovanje” koleginice jutjuberke Ane Lazarević (mediji.net, 9. 10. 2020); Dečko je sinoć naliao vodku u moju flašicu dok sam prala zube i naravno izletela sam iz kupatila jer sam ga provalila da nešto smeri i uhvatila ga na delu dakle karantin dan milioniti videćemo ko će sledeći napraviti korak u prenkovanju (twitter.com, 6. 4. 2020); Znači u tome je fora. Mislim da to klinci danas zovu prenkovanje, ko će koga više da zezne (twitter.com, 12. 4. 2019).

❸ **порекло** према енгл. prank.

❹ **варијанте** пранковање.

❺ **област** забава.

прѐнковати, -ујѐм сврш. и несврш.

❶ **дефиниција** *довести/доводити неку особу или особе у смешну ситуацију помоћу намештаљке, обично уз снимање скривеном камером, како би се направила шала.*

❷ **цитати** Sudeći po rečniku moje dece, glagol „prenkovati” je već ušao u srpski jezik. Koliko god da meni bode uši, tešim se kad pomislim koliko li se tek nerviraju u Odboru za standardizaciju srpskog jezika (twitter.com, 20. 1. 2020); Meni je dete od 5 godina objašnjavalo šta znači reč „prenkovati”... Ne znam da li me je pregazilo vreme ili šta se desilo... Ali eto sad i to znam (twitter.com, 12. 3. 2020); „RUSI PRENKOVALI” MONIKU LEVINSKI: Bivša Klintonova ljubavnica progovorila o Jugoslaviji i Trampu (serbiantimes.info, 26. 8. 2020); Reč je o majci koju su pokušali da prenkaju u videu koji je odgledalo preko 200 hiljada ljudi (vice.com, 6. 2. 2017); A da li će Bora uspeti da prenkuje Darka ili će zauvek ostati najpoznatiji lutzer, saznaćete samo ako pročitate ovu knjigu do kraja (laguna.rs, 18. 8. 2020).

❸ **порекло** енгл. prank.

❹ **варијанте** пранковати.

❺ **област** забава.

❻ **напомене** Нераспрострањено.

ћабàта ж. р.

❶ **дефиниција** *широк и раван рупичасти хлеб с маслиновим уљем, пореклом из северне Италије.*

❷ цитати Sigurno ste čuli za ćabatu, vrstu italijanskog hleba savršenog za ukusne sendviče, bruskete i ostale slasne delicije (lifepressmagazin.com, 1. 6. 2020); Obožavam italijanska peciva, ćabatu posebno, i kad god sam je kupovala, želela sam sve ukuse da spojim u jedan, jer se mahom prodaju samo sa maslinama ili samo sa sušenim paradajzom ili začinima. Kad bih kupila sve, bilo bi mnogo da ih pojedem odjednom, a za jedan ukus ne mogu da se odlučim, tako sam došla na ideju da napravim ćabatu sa svim meni dragim ukusima, a da ona bude hrono, sa dozvoljenim brašnom i bez kvasca, a da bude rupičasta i meka (hronokuhinja.rs, 6. 7. 2018); Ћабата или ћебата је врста домаћег хлеба, зависно од величине коју направите. Препоручујем мање јер су практичније и одличне су за сандвиче. Тесто потпуно исто као за сомуне, само се разликују у облику (domacirecepti.net, 18. 10. 2013); Брзи рецепт за домаћу „ciabattu”: legendarni italijanski hleb u kućnoj radinosti. U kulinarским analima, Ciabatta (ćabata) ostaje zapisana kao najukusniji simbol otpora protiv širenja popularnog francuskog bageta! (lovesensa.rs, 15. 2. 2015); Ћабата у преводу значи „папуча”. Име је добила због уобичајеног плjosнатог, широког и издуженог облика хлеба. Ћабата потиче из северне Италије а данас је популарна у целој Европи, посебно у Скандинавији. Први ју је припремио и пласирао на тржиште Arnaldo Kavalari 1982. године у Венецији, у пекари у месту Rovigo. Ћабата је врста хлеба која најбоље одражава италијанско уживање у животу. Нјегове одлике су изразито хрскава, ароматична кора и шупљикава сочна средина. У „Новој Пекари” ћабата се прави ручно, на традиционалан начин, по рецепту мајстора пекарства Миша Пауновића. Комаде теста нје могуће машиноски обрађивати јер би се тиме изгубиле велике шупљине, које су на рубовима глатке и масно сјајне а по којима је ћабата препознатљива. Врхунски квалитет се постиже изразито mekanom и дуготрајном ручном обрадом теста, што узрокује неправилне и неједнаке комаде овог хлеба. Сировине за израду овог хлеба су врхунско пшенично брашно, пшенично кисело тесто, со, слатко брашно и мало босиока (novapekara.rs);

❸ порекло итал. ciabatta.

❹ синоними папуча.

❺ област кухиња.

фàблѐт м. р.

❶ дефиниција *паметни телефон с екраном који је већи него код телефона, а мањи него код таблета.*

❷ цитати Са дијагоналом од седам инча или 17,7 центиметара, „самсунг галакси W” изгледа као таблет, а у ствари је телефон. Највећи до

сада смартфон из ове компаније представљен је у Јужној Кореји, где ће у прво време једино бити доступан. Телефони који се величином екрана приближавају таблетима популарно се зову фаблетима, али новитет из „Самсунга” је достигао граничну димензију од седам инча (politika.com, 2. 6. 2014); Од како је Samsung predstavio svoj prvi Galaxy Note, fableti su sve popularniji kod korisnika. Ukoliko niste upoznati, fablet je kombinacija telefona i tableta. Sada je Lenovo predstavio svoj fablet pod nazivom – PHAB! (winwin.rs, 12. 4. 2016); Оčekује се да Xiaomi Mi Note 3 bude najbolji fablet u 2017 (mobilnisvet.rs, 1. 6. 2017); Alcatelov najnoviji telefon je fablet s ekranom od 6 inča (b92.net, 10. 1. 2017).

❸ порекло енгл. phablet.

❹ област технологија.

шероватељ м. р.

❶ дефиниција *особа која шерује (= дели неки садржај – текст, фотографију, видео запис, звучни запис – на друштвеним мрежама с другим корисницима).*

❷ цитати То је klimoglavac на „Misli velikih ljudi” i šerovatelj Andrićevih citata. То је čitalac који пре свега воли *klasike*. Који има јасну представу о томе поред које police у Vulkanу вреди бити instagramован а на којој се налазе искључиво *gilti pležr* наслови (prerazmisljavanje.org, 13. 7. 2016); Од комјунити менадџера се данас тражи не само да буде пукџи šerovatelj tekstova. Тражи се kreativnost, pismenost, poznavanje publike (milosblog.com, 10. 1. 2015); I što još da vam kažem osim da vas sve mnogo volim – pogotovo komentatore i tzv. šerovatelje... (vijesti.me, 31. 10. 2015); Skontao sam da na ovom fejsbuku ima samo dvije vrste korisnika. S jedne strane su: poklopci (držači predavanja) selfijaši i ultraselfijaši (samo ime govori) šerovatelji (prosljeđivači) voajeri (nikad ni jednog posta, a sve znaju po FB) komičari (duhoviti i lafo duhoviti, drugi naziv – skupljači lajkova) jehovini svjedoci (svakodnevno objavljivanje postova vjerskog sadržaja) roditelji (samo slike djece) d.j.l. (peglanje s vlastitim poslom) političari (bez sopstvenog života – samo stranka) degustatori (opet slike hrane, neee) avanturisti na silu (sig) lajkaši i hejteri (isti samo suprotni) vadioci masti (dr. naziv – izazivači) ponedjeljnici (javljaju se ponedjeljkom zbog ponedjeljka) petkovnici (javljaju se petkom zbog petka) Topalbećirevići (nema gledanja utakmice, a da nema komentara na FB), а на другој страни – nenormalni (blogger.ba, 9. 3. 2015);

❸ порекло према енгл. share.

❹ област друштвене мреже.

шѐровање

❶ дефиниција *дељење неког садржај (текста, фотографије, видео записа, звучног записа) на друштвеним мрежама с другим корисницима.*

❷ цитати „Шеровање” без преиспитивања / У јавном оптицају, посебно на порталима и друштвеним мрежама, све чешће се догађа да се вести објављују и „шерују” без икаквог критичког преиспитивања и анализирања истинитости информација (uns.org.rs, 22. 4. 2017); Бенкси „најкомплексније политичке ситуације претвара у једну једноставну слику, спремну за шеровање у нашем добу друштвених мрежа” (bbc.com, 4. 10. 2019); Иако је одавно ван домаћаја српских медија из (не)познатих разлога, а са тим у вези било је забрањено „шеровање” слика са прославе, неколико снимака је ипак процурило (rts.rs, 25. 10. 2020); Фејсбук не плаћа за шеровање слика болесне дјече / Фејсбук корисници би требали обратити пажњу на „шероване” слике и постове којима се тврди да ће дијељење оваквих слика осигурати бесплатну трансплантацију срца или друге потребне и ургентне операције за дијете на слици (бука.com, 1. 2. 2102); Претерано „шеровање” информација које могу довести у опасност власника/цу профила (праћење, уцењивање итд.) (pedagog.rs).

❸ порекло према енгл. share.

❹ област друштвене мреже.

шѐровати и шѐровати, -ујѐм сврш. и несврш.

❶ дефиниција *делити/поделити неки садржај (текст, фотографију, видео запис, звучни запис) на друштвеним мрежама с другим корисницима.*

❷ цитати „Грађани из Зрењанина и Шапца су нас упозорили да се појавила та друштвена група, да они шерују фотографије, да онда се ту коментарише где је, када и ко виђен, шта је носио, у коју школу иде и онда свако ко је део те групе даје неки коментар о особи која се налази на фотографији”, објаснила је Матићева (rts.rs, 5. 11. 2019). Фејсбук воли шеровање јер што се више нешто дели значи да ће корисници провести више времена на мрежи, а то ће допринети већој заради (rts.rs, 14. 5. 2019). ČAK 60 ODSTO VAS ĆE ŠEROVATI OVAJ LINK, a da uopšte neće pročitati tekst! Rezultati istraživanja koje su sprovedi Univerzitet Kolumbija i Nacionalni institut Francuske su prilično problematič-

ni, s obzirom na to da šerovani linkovi najviše utiču na vesti koje će dugo kružiti društvenim mrežama. Najnovije istraživanje Univerziteta Kolumbija i Nacionalnog instituta Francuske pokazalo je da čak 59 odsto šerovanih linkova na društvenim mrežama nikada nije otvoreno. Drugim rečima, ljudi ne čitaju ono što objavljuju (telegraf.rs, 19. 6. 2016). Sa nostalgijom se sećam tog vremena, prikaza fotografija na Instagram feedu po vremenskoj liniji, kada je bilo dovoljno samo šerovati fotografiju u neko vreme uveče oko osmice, jer je tada većina online i sve će dalje ići bez problema (milosblog.com, 10. 5. 2018). Он подсећа и на три корака која за учешће у кампањи треба направити: најпре посетити било који туристички центар западне Србије (Златибор, Тару, Златар, Увац, Ивањицу, Ужице, Косјерић и друге), направити фотос или видео са приказом неког од доживљаја, па шеровати на „Инстаграм” или „Фејсбук” са хаштагом #MojaZapadnaSrbija (politika.co.rs, 19. 7. 2017).

- ③ порекло према енгл. share.
- ⑤ синоними делити/поделити.
- ⑥ област друштвене мреже.

*Ђорђе Р. Оташевић**

(Институт за српски језик САНУ, Београд)

РЕЧНИК ДЕАНТРОПОНИМНИХ НЕОЛОГИЗАМА (1)

РЕЧНИЧКИ ЧЛАНАК

Неологизми нису разврстани по азбучном реду већ су груписани према антропонимима који су им у основи. Антропоними су сложени по азбучном реду.

Речнички чланак садржи највише пет целина: семантичку дефиницију, област, синониме, цитате и коментар.

ЦИТАТИ

Наводе се по два цитата за свако значење. Сви цитати су преузети с интернета. Због уштеде простора и прегледности наводи се само први део адресе (без *www.* или *https://*) који показује о којем се извору ради, док се остатак, који често заузима неколико редова, изоставља. Уз помоћ било којег претраживача лако се може наћи цео текст. Треба имати на уму да су очигледне словне грешке исправљене, као и да су у мањем броју текстова додавани дијакритички знаци. Након адресе наводи се година када је текст објављен. Понегде се није могло утврдити о којој се години ради.

УСЛОВНИ ЗНАЦИ

[...] изостављање дела текста

[„текст“] део текста, најчешће само једна реч, који је због изостављања дела текста премештен с места на коме се налазио како би реченица била коректна.

/ у цитираном тексту следећа реченица или стих су били у новом пасусу (реду).

* djordje.otasevic@isj.sanu.ac.rs.

АБАЗОВИЋ, Дритан

(Dritan Abazović, 1985-)

Црногорски политичар албанске националности. Доктор политичких наука. Председник је Грађанског покрета УРА (Уједињена реформска акција) од 2017. године. 2010. године објавио је књигу *Космополитска култура и глобална правда*. Од 2012. године члан је Парламента Црне Горе. Након парламентарних избора одржаних 2020. године изабран је за потпредседника Владе Црне Горе.

дританизација ж.р.

- ❶ дефиниција *процес којим се мења постојеће политичко и државно уређење како би се довело у склад с политичким ставовима црногорског политичара Дритана Абазовића и политичке организације чији је председник (побољшање односа Црне Горе и Србије, једнака права свих верских заједница, укључујући и Српску православну цркву, декриминализација државе и др.).*
- ❷ област ПОЛИТИКА.
- ❸ цитати Još nešto o „dritanizaciji“ / Vest da će Dritan Abazović, odnosno njegova koalicija, preuzeti kontrolu nad službama bezbednosti u Crnoj Gori, nakon pada tridesetogodišnjeg režima Mila Đukanovića, a koju je ovaj političar i jedan od pobednika tek okončanih izbora u susjednoj državi, izneo u intervjuu za Danas, doprinosi utisku o ozbiljnosti njegovih namera da zaista pomeri i realno utiče na pozitivne procese ne samo u CG, već i da bude uzor hrabrosti i doslednosti u celom regionu (danas.rs, 1. 10. 2020); Нажалост, новоизабрани председник САД-а Џо Бајден долази прекасно да би спасио Црну Гору од дританизације, након које ће ваша држава ићи ка постепеној реинтеграцији са Србијом. На тој платформи су савезници Дритана Абазовића добили гласове (b92.net, 26. 11. 2020).

дританка ж.р.

- ❶ дефиниција *лежерна мушка фризура попут оне какву има црногорски политичар Дритан Абазовић.*
- ❷ област МОДА.

- ④ цитати Наредна 2021. година доноси занимљивије мушке него женске фризуре. [...] Коврцава коса ће се носити попут „дританке“, али и кратко ошишана изнад ушију и горе пуштена (magazin.novosti.rs, 31. 12. 2020), Svet se oprašta od legendarnog Dijega Armanda Maradone, a jednu zanimljivu poruku, o odlasku jednog od najvećih fudbalera svih vremena, ostavio je Dritan Abazović. Crnogorski političar je na svom Fejsbuk nalogu pisao o odlasku „najpoznatije dritanke“ na свету (nedeljnik.rs, 25. 11. 2020).

дритановац м.р.

- ① дефиниција *присталица политике црногорског политичара Дритана Абазовића; члан политичке организације чији је Абазовић председник.*
- ② област ПОЛИТИКА.
- ④ цитати On smatra da će prva promena u Crnoj Gori biti ta da će Bošnjaci i Albanci izgubiti 90 odsto uticaja u institucijama, ali i da je Bajdenova osetljivost na takve stvari šansa da se sruše dritanovci (b92.net, 26. 11. 2020); Бајровић је у изјави црногорским медијима рекао да би нову америчку администрацију требало увјерити да „Мило није диктатор и да је то наратив који је створила прочетничка опозиција и дритановци“ (glassrpske.com, 27. 11. 2020).

АЛБАХАРИ, Давид

(1948-)

Српски писац јеврејског порекла. Пише романе и приче. Збирке приче: *Породично време* (1973), *Обичне приче* (1978), *Фрас у шупи* (1984), *Сваке ноћи у другом граду* (2008) и др. Романи: *Судија Димитријевић* (1978), *Цинк* (1988), *Мамац* (1996), *Геџ и Мајер* (1998), *Контролни пункт* (2011) и др. Књиге есеја: *Преписивање света* (1997), *Терет* (2004) и *Дијаспора и друге ствари* (2008). За роман *Мамац* добио је НИИ-ову награду 1996. године. Од 1994. године живи у Канади, али и даље пише и објављује на српском.

албахаријевскӣ, -ā, -ō

- ❶ дефиниција *који је карактеристичан за прозу српског писца Давида Албахарија, који је карактеристичан за Давида Албахарија, који се односи на његову прозу.*
- ❷ област књижевност.
- ❸ цитати Дело на фини, „албахаријевски“ начин преиспитује и ставља под лупу то пријатељство у којем се садржи колико везаност двојице мушкараца у професионалном и приватном животу, толико и константна несигурност, нелагода и неповерење (politika.rs, 22. 9. 2007); У таквој оптици, и имајући на уму албахаријевски поступак стварања титравих или лелујавих субјективности, није од пресудног значаја разрешавати недоумицу да ли је смрт снежног човека физичка или само симболичка (ikum.unilib.rs).
- ❹ коментар У говору је чешћи дугосилазни акценат.

албахаријевски прил.

- ❶ дефиниција *на начин карактеристичан за прозу Давида Албахарија, попут Давида Албахарија.*
- ❷ област књижевност.
- ❸ цитати Писац *Цинка* и *Мамца* овде ипак исписује у основи камерно и при том албахаријевски двосмислено штиво, које је могуће читати као накнадну одбрану изворно борхесовске вокације постмодернизма, али исто тако и као сатиру на лажни постмодернизам у српској књижевности, садржан у концептуалистичком празнословљу и јаловости (prosefest.rs, 2013); Истражни поступак [he] уствари водити неименоване фигуре које ће Сузани, преко наушне слушалице, диктирати питања која ће она потом прослеђивати осумњиченима, у дијалошким разменама које ће Владушић записивати у албахаријевски монолитним пасусима непрекиданим једино CAPS LOCKOM којим ће бити означавана имена ликова који примају и који задају питања (academia.edu).
- ❹ коментар У говору је чешћи дугосилазни акценат.

АНТОНИЋ, Слободан

(1959-)

Српски социолог, политиколог и политички аналитичар. На Филозофском факултету у Београду предаје општу социологију, теорије моћи и савремене политичке теорије. Био је главни уредник *Социолошког прегледа* (2006–2009) и председник Српског социолошког друштва (2009–2013). Један је од оснивача и уредника *Нове српске политичке мисли*. Објавио је двадесетак књига: *Србија између популизма и демократије* (1993), *Изазови историјске социологије* (1995), *Заробљена земља: Србија за владе Слободана Милошевића* (2002), *Гутање жаба* (2005), *Елита, грађанство и слаба држава: Србија после 2000* (2006), *Вајмарска Србија* (2008), *Вишијевска Србија* (2011), *Лоша бесконачност: прилози социологији српског друштва* (2012), *Демонтажа културе: прилози за социологију српског друштва* (2016) и др.

антонићевац м.р.

- ❶ дефиниција *присталица политичких ставова српског социолога, политиколога и политичког аналитичара Слободана Антонића, особа која дели политичке ставове изнете у Антонићевим текстовима, којој се ти ставови свиђају, који јој изгледају тачни и уверљиви.*
- ❷ област ПОЛИТИКА.
- ❸ цитати Тако и Antonićeenci pripadaju dvema grupama. Onoj koja itekako dobro zna šta i zašto i kako Anтонић piše i priča i ona kojoj se jako sviđa, ali koja baš i ne zna šta i kako, jer ima slepu tačku. Koja je tu jer još nisu potpuno izašli iz naci ormana (blog.b92.net, 2015); A i da na sopstvenom primeru pokažem da čak ni mi, drugosrbijanci, nismo toliko zli, i zadržati, i antisrpski do koske, kako ovi antонићевци i vukadinovićевци vole da konstruišu i podmeću (blog.b92.ha.rs, 2016).

антонићевскѝ, -а, -ѝ

- ❶ дефиниција *који се односи на политичке ставове српског социолога, политиколога и политичког аналитичара Слободана Антонића, који је карактеристичан за његове текстове.*

② област ПОЛИТИКА.

④ цитати Naravno da je intervencija NATO, kojom je zaustavljena Miloševićeva soldateska u nameri da etnički očisti Kosovo ubijanjem, sakaćenjem, silovanjem, uništavanjem, progonom, nije bila „svetsko - srpski rat“, nego upravo zaustavljanje antonićevskih tenkovskih poremećaja u srbijanskim mozgovima. I naravno da nije bilo nikakvog egala u sukobu NATO i srbijanske vojske. Ali je bio mrtvih i bilo je užasnih razaranja, za šta su krivi Slobodan Milošević i njegovi antonićevski podržavatelji (novibeogradafera2.blogspot.com, 2014); Na tragu antonićevske analize, ali u smeru „kontradesno“ [...] da li Tadićeva socijaldemokratska opcija može hrabro da predvodi civilizacijski otpor protiv MMF i Svet-ske banke? (danas.rs, 2014).

АНТОНИЋЕВСКИ прил.

① дефиниција *на начин карактеристичан за српског социолога, политиколога и политичког аналитичара Слободана Антонића, попут Слободана Антонића..*

② област ПОЛИТИКА.

④ цитати Treba, međutim, dublje, antonićevski analizirati: „Milošević se sticajem okolnosti ili svojom hrabrošću, prvi suprotstavio NATO i SAD, tako da me ne bi iznenadilo da ga istorija upamti kao simbol bunta 'malih naroda'. Zna, iz sukoba 1999, koji je duhovito nazvan „svet-sko - srpski rat“, Milošević je izašao, možda ne kao pobednik, ali sigurno ne ni kao gubitnik“, sledi Antonić nezaustavljivi tok, bujicu, štaviše, srpske političke misli (novibeogradafera2.blogspot.com, 2014); Kako možeš da izjednačiš Otpor i Obraz, to mi stvarno nije jasno. Jednu organizaciju koja se borila protiv apsolutizma i jednoumlja, izjednačavaš sa jednom fašističkom organizacijom koja promoviše nasilje nad manjinama i neistomišljenicima, sve lepo Antonićevski zamotano, pa kao fini su i to je sloboda govora (petioktobar.blog.rs, 2009).

БАЛАШЕВИЋ, Ђорђе

(1953–2021)

Југословенски и српски кантаутор. Музичку каријеру започео је 1977. године када се прикључио акустичарској групи „Жетва“. С групом „Рани мраз“, коју је основао следеће године, снимио је два албума: *Мојој мами уместо матурске слике у излогу* (1979) и *Одлази циркус* (1980).

Соло каријеру започиње 1982. године. Снимио је још десет албума: *Пуб* (1982), *Целовечерњи тхе Кид* (1983), *003* (1985), *Бездан* (1986), *Панта реи* (1988), *Три послератна друга* (1989), *Марим ја* (1991), *Један од оних живота* (1993), *Напоследку* (1996), *Деведесете* (2000), *Дневник старог момка* (2001) и *Рани мраз* (2004). Објавио је четири романа. Глумио је у више филмова и телевизијских серија.

балашевићевац м.р.

- ❶ дефиниција *особа која веома воли песме југословенског и српског кантаутора Ђорђа Балашевића, која је његов обожавалац.*
- ❷ област музика.
- ❸ синоними *ђолетовац.*
- ❹ цитати *Ne znam koji nivo snobizma i usiljenog avangardluka bi bio potreban da se napravi bilo kakva lista novosadske muzike a da Balašević ne bude na njoj. Ja sam lečeni Balaševićovac. I isto kao i lečeni alkoholičari ili džankiji, jako mi je malo potrebno da dodavola odu godine skidanja. I priznajem da mesecima neprekidno nalazim zamerke i sprdam se sa današnjim Balaševićem i njegovim apologetama (verniciма?) a onda između dva kalifornijska pank klasika na raritenim vinilnim izdanjima u mojoj kolekciji, izvadim njegov prvi album *Pub*, stavim na gramofon i... Jebi ga! Vidite li gde sam to sad? U kom sam doбу! Ja znam svaki stih i svako njegovo uzimanje vazduha između reči, od *Žetve* do albuma „Jedan od onih života” (mojnovisad.com, 2018); Koncertu je prisustvovao i gradonačelnik Novog Sada Borislav Novaković, koji je pre početka koncerta rekao da 'kao ljuti roker' dugo nije mogao da svari Balaševića, sve dok nije čuo pesmu 'Noć kad sam preplivao Dunav', nakon čega je, kako je kazao, postao balaševićovac (blic.rs, 2004).*

балашевићевскӣ, -а, -о

- ❶ дефиниција *који је карактеристичан за песме и, ређе, књиге југословенског и српског кантаутора Ђорђа Балашевића, који је карактеристичан за начин на који он своје песме изводи.*
- ❷ област музика.
- ❸ синоними *ђолетовски, -а, -о.*
- ❹ цитати *Та његова поезија, та музика, ти молови, које је могао да отпева само он. Нико га није могао да имитира, јер су те песме имале балашевићевски мол, толико препознатљив и само њему својствен*

(rtvbn.com, 2021); U duhu, koji je pomalo i „Balaševićovski“, ovaj autor evocira svoja sećanja na detinjstvo, obale Tise, široke vojvođanske ulice (okonas.info, 2017).

- ⑤ коментар Неологизам *ђолетовски*, -а, -о среће се првенствено у разговорном језику и на друштвеним мрежама.

балашевићевски прил.

- ① дефиниција *на начин карактеристичан за песме и, ређе, књиге југословенског и српског кантаутора Ђорђа Балашевића, као у Балашевићевим песмама и књигама, попут Ђорђа Балашевића.*
- ② област музика.
- ③ синоними *ђолетовски.*
- ④ цитати У разговору за један недељник Ненад Чанак је открио, што би се балашевићевски рекло, кога не воле (novosti.rs, 2015); Kažu mi da pišem – balaševićovski. Lagao bih kad bih rekao da mi to ne godi i ne hrani sujetu. A voleo bih da znam da pišem kao Kundera (moljac.net, 2020).
- ⑤ коментар Синоним *ђолетовски* је нераспрострањен.

ђолетовац м.р.

- ① дефиниција *особа која веома воли песме југословенског и српског кантаутора Ђорђа Балашевића, која је његов обожавалац.*
- ② област музика.
- ③ синоними *балашевићевац.*
- ④ цитати Iza mene je preko 35 godina đoletovskog staža, dvadesetak koncerata, mnoga prekrasna prijateljstva i neke neponovljive emocije... Njegove pjesme su me spojile sa mnogim prekrasnim ljudima koji misle i osjećaju jednako... Zahvaljujući tom posebnom čovjeku našli smo se mi isto tako posebni ljudi... Nekako nam se zadnjih godina dogodio Zvezdani bataljon... Skupina je to od tridesetak ljudi iz raznih gradova i raznih država sa ovih naših prostora... Kad smo se upoznali shvatili smo da se znamo oduvijek... Na svakom koncertu smo u prvom redu... Već to i Đole zna... I ono njegovo „Opet vi!!!“ svi vrlo dobro znamo kome je upućeno... Neponovljiv je osjećaj biti na Đoletovom koncertu, ali biti na koncertu sa tim ljudima, mojim Đoletovcima... (facebook.com, 2016); Jedna molba za sve moje Đoletovce... Lajkajte moju stranicu koja je posvećena mome gradu... Osim Đoleta, vaša ludica, jako voli i svoju Požegu i stoga je ova stranica posvećena upravo mojoj Požegi...

Jedan lajk od svakog od vas, ako može... I hvala... / Mater Vetru, dok je Nama NaS! (facebook.com, 2015).

- ⑤ коментар Неологизам *ђолетовац* среће се првенствено у разговорном језику и на друштвеним мрежама.

ђолетовскӣ, -ā, -ō

- ① дефиниција *који је карактеристичан за песме и књиге југословенског и српског кантаутора Ђорђа Балашевића, који је карактеристичан за начин на који он своје песме изводи.*
- ② област музика.
- ③ синоними *балашевићевски, -а, -о.*
- ④ цитати Voleo bih da umem tako nešto da sročim, ali ne umem... [...] Ovo je citat iz Balaševićeve knjige... tipično Đoletovski... (forum.krstarica.com, 2007).
- ⑤ коментар Нераспрострањено.

ђолетовски прил.

- ① дефиниција *на начин карактеристичан за песме и, ређе, књиге југословенског и српског кантаутора Ђорђа Балашевића, као у Балашевићевим песмама, попут Ђорђа Балашевића.*
- ② област музика.
- ③ синоними *балашевићевски.*
- ④ цитати A za salatu koju vam predlažem nećete baš doletovski slagati red slanine, red šunke, ali vrlo blizu (tandtkitchen.com, 2002); Prije nekoli-ko dana smo u grupi Đotovi, koja okuplja najveće fanove pokojnog Balaševića, postavili objavu u kojoj smo tražili da nam njegovi obožavatelji koji su ga poznavali ili barem jednom sreli opišu svoj doživljaj susreta. [...] Stalno ga nosim. I kad ga pogledam sve postaje doletovski - jednostavno i životno (idecor.vip, 2021).
- ⑤ коментар Неологизам *ђолетовски* среће се првенствено у разговорном језику и на друштвеним мрежама.

Milica Đurić

REČNIK SKRAĆENICA I IZRAZA UZ DRAMU NACIJA DEGENERACIJA

Upozorenje:

Ova drama može prouzrokovati delimični poremećaj govora i jezika i dovesti do trajnog oštećenja mozga. Pre čitanja detaljno proučiti uputstvo. O indikacijama, merama opreza i neželjenim reakcijama na dramu, posavetujte se sa svojim psihologom ili psihijatrom.

Napomena:

Svi likovi u drami su stvarni. Svaka podudarnost u pojedinim situacijama je namerna.

Uputstvo za čitanje drame:

Čitaj kako je napisano. Zbog pravilnog izgovora, engleski jezik čitati u originalu.

Rečnik skraćenica i izraza

Abb - ako bude, bude

Abdejtovan - (eng. Update) žargonski u toku

Adovati - (eng. Add) dodati

After - (eng. After) skupljanje posle izlaska, obično kod nekog kući

Agroseksualac - tip muškarca „seljačke lepote“

Aka - (eng. Also Known As) kao

Akaunt - (eng. Account) nalog

Akcijati - biti u akciji

Aksesoar - (eng. Accessory) modni detalj

Aut - (eng. Out) staromodan

Autfit - (eng. Outfit) odeća, garderoba

Baj - (eng. By) iz

Balavander - balavac, obično maloletnik

Bataljonka - tip devojke kojoj nije dovoljan ni ceo bataljon

Bedak - loše raspoloženje
Bekstejdž - (eng. Backstage) iza bine, pozadi
Bembara - BMW
Bemviška - BMW iz milošte
Biliviti - (eng. Believe) verovati
Bizi - (eng. Busy) zauzeta obavezama
Bjuti - (eng. Beauty) lep, lepota
Bleja - danguba
Blok - (eng. Block) blokirati, onemogućiti
Blondina - plavuša
BMW - vrsta koktela
Boxer - (eng.) vrsta koktela
Bomba - tip devojke neopisive lepote i/ili građe
Bos - (eng. Boss) gazda, glavni
Brendi - (eng. Brand) brendirano, markirano
Bruka - izraz za nešto mnogo dobro
Brutalno - izraz za nešto mnogo dobro
BTW - (eng. By The Way) uzgred, budi rečeno
Buk - (eng. Book) album s nalepljenim fotografijama
Bzvz - bezveze
Ccccc... - cokatati
Cevke - devojke u pogrdnom smislu reči
Cirka - pijanka u umerenoj količini
Cm - centimetar
Čet - (eng. Chat) ćaskanje, dopisivanje
Češ - hoćeš
Daun - (eng. Down) loše raspoloženje
De-em sat - (DM Sat) satelitska muzička televizija Dragane Mirković
Dns - danas
Dobrovoljke - tip devojaka koje daju dobre volje
Dođoške - osobe koje su skoro došle iz sela u grad
Dolčeva kolekcija - kolekcija marke „Dolce & Gabbana“
Dostojevski - tip muškarca do sto kila
Ds - gde si
Dudl-dudl - pušenje, oralni seks
Dunavski biser - voda sa česme

Dž - džabe

Džadža - jaja

Džoni Bravo - lik iz crtanog filma

Eks bf - (eng. Ex Boyfriend) bivši dečko

Ekser - ekstazi

Ekstra - (eng. Extra) u žargonu izraz za nešto mnogo dobro

Ekšli - (eng. Actually) zapravo

Fak of - (eng. Fuck Off) odjebi

Fensi - (eng. Fancy) moderno ili u žargonu izraz za nešto mnogo dobro

Fešn - (eng. Fashion) moderan

Filing - (eng. Feeling) osećaj

Folover - (eng. Follower) pratilac

Fotkanje - (eng. Photo) slikanje, fotografisanje

Fotošopirati - (eng. Photoshop) obraditi slike u programu fotošop

Frapučino - nešto između frapea i kapučina, zapravo tako nešto u ugostiteljstvu ne postoji

Frendli - (eng. Friendly) prijateljski

Frik - (eng. Freak) nakaza

Garnizonka - tip devojke kojoj nije dovoljan ni ceo garnizon

God - godina

Go-Go Trance - komercijalni trance koji podrazumeva go-go igračice

Good Luck - (eng.) srećno!

Good morning! Rise and shine - (eng.) dobro jutro! Buđenje!

Gorgonzolica - prljavština na koži, koja se pojavljuje posle dužeg ne-kupanja

Grabulje - dugi veštački nokti

Grandovka - tip devojke koja sluša „Grand Production“

GTF - (eng. Get The Fuck) jebi se

Gudra - droga

Ha-te-ze oprema - (HTZ ili Higijensko-Tehnička Zaštita) u žargonu zakopčana do grla

Hau jes nou - (eng. How, Yes, No) u žargonu kako da ne

Hennessy - vrsta konjaka

Hevijana - (eng. Heavy) teško, uzbudljivo veče

Hevi smoriša - (eng. Heavy) težak smor, dosadan

Hića - hitno

Hilovati - (eng. Heal) lečiti, zalečiti

Honorarčiti - varati

Ikserice - noge oblika slova X

I'm still here and I will be forever and ever, so evil just die now - (eng.) još uvek sam tu i biću uvek i zauvek, tako da zli, umrite sad

Invajtovati - (eng. Invite) pozvati na neki događaj

Isfuran - neko ko više nije privlačan, zanimljiv

Ispračkati - izjebati na brzaka

Isprimati se - ložiti se, zaljubiti se

Ivent - (eng. Event) događaj

Iznabadati - izudarati

Iznabadati - u ovom slučaju znači jebati nešto

Izvaliti - opaziti, obratiti pažnju

Jbg - jebiga

Jer - mutirani oblik postavljanja pitanja

Jes - (eng. Yes) da

Kafićar - onaj koji drži kafić ili više kafića

Kašikara - onaj koji kašira, odbacuje

Kaveruša - (eng. Cover) devojka koja stalno menja profilnu sliku na društvenim mrežama

Keramičar - tip muškarca sa pločicama, to jest trbušnjacima

Keramika - pločice, to jest trbušnjaci na stomaku

Kežual - (eng. Casual) neformalan

Kg - kilogram

Kiss - (eng.) poljubac

Kliktavo - pregledljivo kliktanjem

Kokica - kokain iz milošte

Koment - (eng. Comment) komentar

Kontati - shvatati, razumeti

Kosmo - (eng. Cosmopolitan) vrsta koktela

Kosmopoliten - (eng. Cosmopolitan) svetski čovek

Koza nostra - (ita. Cosa Nostra) naša stvar

Kul - (eng. Cool) opušten

Kvoter - četvrtina grama, obično heroina ili kokaina

Lajf-end-stajl - (eng. Life And Style) život i stil

Lajk - (eng. Like) svidanje

Lajk a diva - (eng. Like A Diva) kao diva

Lakostice - patike marke „Lacoste“

Laver - (eng. Lover) ljubavnik

LOL - (eng. Laughing Out Loud ili Lots Of Laugh) izraz za smejanje

Louliz - (eng. Lollies) bombonice, lizalice, u žargonu izraz za ekstazi ili LSD

Luk - (eng. Look) izgled

Ljub - poljubac

Majbah - (nem. Maybach) tip automobila Mercedes S 500 Maybach

Maks - maksimum

Makserice - linija patika „Air Max“ marke „Nike“

Manijačiti - forsirati nešto

Mawa - mala

Mejk ap - (eng. Make-Up) šminka

Mejlati - (eng. Mail) poslati poruku preko mejla

Min - minimum

Mob - mobilni

Msm - mislim

Mukica - jadničak

My coffe time routine - (eng.) rutina ispijanja kafe, takođe praćeno snimanjem

My devil six six six nail - (eng.) moj đavolski 666 nokat

My Space, Facebook, Instagram, Badoo, Skype, WhatsApp, Snapchat, Vajber, SMS, mejlovi - društvene mreže i oblici virtualne komunikacije

Nabaciti boju - pocrneti, obično u solarijumu

Na entu - ne zna se koliko

Naj - najbolji

Najkice - patike marke „Nike“

Najnajnije - izraz za nešto mnogo dobro

Nekst tajm - (eng. Next Time) sledeći put

Nevideno - viđen u najboljem izdanju

Nik - (eng. Nickname) nadimak

Nkd - nekada

Nmg - ne mogu

Nmj nkd - nemoj nikada

Nmp - nemam pojma

Npr - na primer

Nvm - (eng. Nevermind) nebitno

Nznm - ne znam
Nzs - nije za seljaka
Nju - (eng. New) novi
Odfakiraj - (eng. Fuck) odjebi
Odg - odgovori
Odskenirati - odgledati od glave do pete
Off - (eng.) slobodan, bez obaveza
Ofkors - (eng. Of Course) naravno
OMG - (eng. Oh, My God) o, moj Bože
Opš - opušteno
Oš - osnovna škola
Otp - otprilike
Overiti - u ovom slučaju znači proveriti, obratiti pažnju na nešto
Ozb - ozbiljno
Paliti - otići
Paljba - razlaz
Partijati - (eng. Party) provoditi se
Perfekt - (eng. Perfect) perfektно, savršeno
Personaliti - (eng. Personality) ličnost
Personalizovanu - ličnu
Pliz - (eng. Please) molim te
Plz - (eng. Please) molim te
Po difoltu - (eng. Default) po pravilu
Pol min - pola minuta
Porukirati - razmenjivati sms poruke
Positive minds - (eng.) pozitivne misli
Poz - poziv
Pozz - pozdrav
Prišiti - pronaći frajera za to veče
Pro - profesionalno
Profi - profesionalno
Profiluša - devojka koja stalno menja profilnu sliku na društvenim mrežama
Prženica - onaj ko se prži, loži na nekog
Pumerice - patike marke „Puma“
Radolajka - tip devojke koja rado lajkuje
Rej-čoban - naočare marke „Ray Ban“ koje smešno izgledaju na nekome

- Rezanci** - toliko masna kosa, da je počela da se odvaja na pramenove
- Rileks** - (eng. Relax) relaksacija, opuštanje
- Sajlent** - (eng. Silent) bez tona
- Sakaćenje** - alkoholisanje u preteranoj meri
- Sek** - sekunde
- Seleb** - (eng. Celebrity) poznata ličnost, u skraćenom obliku
- Selebriti** - (eng. Celebrity) poznata ličnost
- Selfi** - (eng. Selfie) fotografisati samog sebe ili sebe sa drugim osobama
- Siledžijka** - uska uz telo muška majica
- Simpa** - (eng. Sympathy) simpatičan
- Singlica** - (eng. Single) tip devojke bez momka
- Skrndeljke** - devojke u pogrdom smislu reči
- Smaraljka** - dosadna osoba
- Sms** - es-em-es poruka
- Smuti čelendž** - (eng. Smoothie Challenge) neka vrsta igre, gde jedan drugog izazivaju šta će ko da radi, a sve to je praćeno snimanjem
- Snikpik** - (eng. Sneak Peek) prilika da se vidi nešto pre nego što je postalo zvanično dostupno
- Snimiti** - zapaziti
- So heavy** - (eng.) isuviše teško
- Somerzbaj** - (dan. Somersby) somerzbi
- Sori** - (eng. Sorry) izvini
- Soriška** - (eng. Sorry) izvini od milošte
- Sove** - devojke u pogrdom smislu reči
- Spešl edišn** - (eng. Special Edition) specijalno izdanje
- Spid** - (eng. Speed) žurba, brzina
- Spika** - (eng. Speak) razgovor
- Splavaruša** - tip devojke koja izlazi po splavovima
- Spucati** - pogoditi
- Staniška** - stan iz milošte
- Stilovati** - (eng. Steal) ukrasti
- Stokovati** - (eng. Stock) u žargonu pratiti
- Strava** - izraz za nešto mnogo dobro
- Strendžeri** - (eng. Stranger) stranci
- Subotari** - tip ljudi koji izlaze samo subotom ili vikendom
- Sumica** - cena

Supportovati - (eng. Support) podržati
Surprajz - (eng. Surprise) iznenađenje!
Svj - svejedno
Šbb kbb - šta bi bilo kad bi bilo
Šerovati - (eng. Share) podeliti
Šerpica - neko ko se vodi svuda za sobom, bez volje onog drugog
Škartirati - (eng. Skart) odbaciti
Štangle - devojke u pogrdom smislu reči
Štikletati - nespretno hodati na štiklama
Šulja na botaniku - košulja sa cvetnim ili biljnim dezenom
Švica - Švajcarska
Tagovati - (eng. Tagg) označiti sebe ili drugog na fotografiji
Talasati - ramenima zabacivati pri hodaњу, praviti se važan
Teddy bear - (eng.) plišani meda
Tenkre - (šatr.) kreten
Ten kveščns - (eng. Ten Questions) deset pitanja
That's me - (eng.) to sam ja
The best friend - (eng.) najbolja drugarica
Tiger style - (eng.) stil mačkice tigrice
Tipovati - pretpostavljati
Tlf - telefon
Tnx - (eng. Thanks) hvala
Torima - matori
Trendi - (eng. Trendy) pomodaran, u trendu
Tzv - takozvani
Udara se k'o singerica - tip „lake“ devojke koja se rado, obično i dobro jebe
U fulu - (eng. Full) potpuno
Ufurati - ući negde nepozvan
Ugsice - čizme marke „Ugg“ koje se nose na +/- 40
Uhakovati - ući nekom u profil, bez njegovog znanja
Upiš - nešto tako smešno, da se upiškiš od smeha
Upsić - ups!
Ustaša - tip muškarca sa velikim ustima
Utoka - vatreno oružje
Užasnuti - iznenaditi
Vc - (eng. WC) toalet, ve-ce

Vč - večē

Včrs - večeras

Veltšmerc - (nem. Weltschmerz) ili svetska bol. Osećaj tuge zbog zla u svetu, često predstavlja melanholični i pesimistički stav

Viberovati - dopisivati se preko vibera

Vintejdž - (eng. Vintage) nešto što datira iz nekog prethodnog vremena

Vju - (eng. View) pregled

Vlog - video blog

Vrh - izraz za nešto mnogo dobro

Vrj - verujem

Vrvt - verovatno

V.S.O.P. - (eng. Very Superior Old Pale) oznaka kvaliteta konjaka

Vtnns - volim te najviše na svetu

We are all superhumans - (eng.) svi smo mi nadljudi

Whatever - (eng.) kako god

What's up - (eng.) šta se dešava

WTF - (eng. What The Fuck) šta koj kurac

X5 - tip automobila marke BMW

You are my favourity favorite - (eng.) omiljena od omiljenih

You crazy - (eng.) ludaku

Zabagovati - (eng. Bug) zbuniti

Zabosti - sesti u kafić ili negde gde je udobno

Zajeb - preći se, prevariti se, loše proceniti

Zeka peka - zezanje, šala

Zenba - (šatr.) bazen

Zika - muzika

Zipa - (šatr.) pazi!

Zmaj - tip devojke neopisive lepote i/ili građe

Zuja - obilaženje više mesta, bez nekog cilja

ZZZ - Spavati

Žasu - (šatr.) užas

Žešće - izraz za nešto mnogo dobro

Žurkati se - ići na žurke

БИБЛИОГРАФИЈЕ

Борђе Оташевић
(Београд)

БИБЛИОГРАФИЈА РАДОВА НА СЛОВЕНСКИМ ЈЕЗИЦИМА И ЕНГЛЕСКОМ О НЕОЛОГИЗМИМА ВЕЗАНИМ ЗА АКТУЕЛНУ ПАНДЕМИЈУ : ИЗБОР (1)

Абрамова Н.В., Ессина И.Ю., „Основы организации элективного курса: 'Использование коронеологизмов в процессе обучения английскому языку'“. *Современные проблемы науки и образования*. 2021, № 2, стр. 34.

Аверьянова Н.А., „Лексические инновации в английском языке периода COVID-19“, у: *Педагогический институт им. В.Г. Белинского: традиции и инновации. Материалы VI Всероссийской (национальной) научной конференции, посвященной 81-й годовщине со дня образования Педагогического института им. В.Г. Белинского Пензенского государственного университета*. Пенза, 2020, стр. 6-10.

Агеев С.В., „Английские нелогизмы, вызванные распространением COVID-19“, у: *Иностранные языки в экономических вузах России. Всероссийский научно-информационный альманах*. Санкт-Петербург, 2020, стр. 9-14.

Акмашев С.В., „Влияние социальных процессов на лексический состав языка: пандемия COVID-19“, у: *Актуальные проблемы современной науки: Взгляд молодых ученых. Материалы VII Международной научно-практической конференции*. Махачкала, 2021, стр. 31-37.

Аксёнова Н.В., „Особенности английских неологизмов понятийно-тематической области COVID-19“, *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. 2020. Т. 13. № 9, стр. 172-176.

Аль Ш.М.Д.А., „Словарь коронавируса COVID19 в арабском языке на примере иракской газеты 'Альсабах' ('Утренняя')“, у: *Актуальные вопросы филологии. Сборник статей Международной научно-практической конференции*. Пенза, 2020, стр. 7-12.

Алюнова А.Н., Никитинская Л.В., „Вербализация концепта 'коронавирус' в современном английском языке“, у: *Вопросы зарубежной филологии в контексте современных исследований. Сборник научных статей*

XXX Международной научно-практической конференции. Чебоксары, 2021, стр. 34-41.

Анищенко О.А., Абуталипова Б.М., „Пандемия коронавируса: новые русские и казахские слова в лексиконе казахстанцев“, у: *Новые слова и словари новых слов. 2020. Сборник научных статей.* Институт лингвистических исследований РАН, Санкт-Петербург, 2020, стр. 27-31.

Аушева Т.А., Могушкова А.В., „Неологизмы в периодических изданиях“, *Научный электронный журнал Меридиан*, 2020, № 15 (49), стр. 240-242.

Басыров Ш.Р., „Лексика периода пандемии коронавируса в сопоставительном аспекте“, у: *Современные проблемы филологии и методики преподавания языков: вопросы теории и практики. IV Международная научно-практическая конференция, посвященная 55-летию факультета иностранных языков ЕИ КФУ.* Елабуга, 2020, стр. 36-39.

Басыров Ш.Р., „Неолексика периода пандемии коронавируса“, у: *Донецкие чтения 2020: образование, наука, инновации, культура и вызовы современности. Материалы V Международной научной конференции.* 2020, стр. 8-11.

Басыров Ш.Р., „Словообразовательные особенности неологизмов периода пандемии коронавируса“, у: *Современные технологии обучения иностранным языкам. Сборник научных трудов Международной научно-практической конференции.* Ульяновск, 2021, стр. 141-143.

Басыров Ш.Р., „Структурно-семантические особенности лексики периода пандемии коронавируса“, *Studia Germanica, Romanica et Comparatistica*, 2020, Т. 16. № 4 (50), стр. 79-85.

Беженару Л.Е., Все течет все меняется: новые слова и устойчивые словесные комплексы COVID-ной тематики (на материале русскоязычных СМИ), у: *Славянская фразеология и паремиология: Традиционные и новаторские решения проблем. К 80-летию со дня рождения профессора В. М. Мокиенко.* Гомель, 2020, стр. 52-59.

Бессмельцева Е.С., Придорогина Е.А., „Влияние коронавирусной пандемии на обучение иностранному языку в вузе (немецкий язык)“, У: *Шатиловские чтения. Цифровизация иноязычного образования. Сборник научных трудов.* Санкт-Петербург, 2020, стр. 223-229.

Борисова У.Н., „Неологизмы, возникшие во время эпидемии коронавируса: семантика, способы образования“, у: *Дискурс социальных проблем в социокультурном, образовательном, языковом пространстве в период пандемии коронавируса. Материалы Всероссийской научно-прак-*

тической конференции с международным участием. Брянск, 2021, стр. 307-314.

Боярский К.И., Долгова Т.В., „Пополнение и развитие лексикона в условиях пандемии коронавируса“, у: *Язык науки и техники в современном мире. материалы IX Международной научно-практической конференции.* Омск, 2020, стр. 7-12.

Бриденко А.В., Прудников А.А., „Структурно-семантический аспект английских неологизмов с компонентом self-isolation“, у: *Научное сообщество студентов. Междисциплинарные исследования. Сборник статей по материалам CXIV студенческой международной научно-практической конференции.* Новосибирск, 2021, стр. 30-35.

Бунина Т.А., Гринева М.В., „О новом - по-старому: коронеологизмы в английском языке“, у: *Новый мир. Новый язык. Новое мышление. Сборник материалов IV международной научно-практической конференции.* 2021, стр. 12-17.

Буренкова О.М., Глухова Е.И., „Особенности употребления английских неологизмов в новых реалиях периода пандемии“, у: *Перспективные направления взаимодействия науки, образования и общества в современном мире. материалы Ежегодной Всероссийской научно-практической онлайн-конференции.* Казань, 2020, стр. 25-28.

Буцева Т.Н., Зеленин А.В., „Лексикография в ситуации неологического экстрима (на материале неолексик, связанной с пандемией коронавируса)“, *Вестник Череповецкого государственного университета.* 2020, № 6 (99), стр. 86-105.

Валиева Э.М., „Неологизмы в немецком языке в период мировой пандемии коронавируса“, у: *Молодой исследователь: от идеи к проекту. Материалы IV студенческой научно-практической конференции.* Йошкар-Ола, 2020, стр. 443-445.

Вальтер Х., Мокиенко В.М., „Аксиологическое пространство коронавирусной паремиологии (на славянском фоне)“, у: *Новые слова и словари новых слов,* 2020, *Сборник научных статей.* Институт лингвистических исследований РАН, Санкт-Петербург, 2020, стр. 32-43.

Волков С.С., Курникова Н.С., „Английские неологизмы по теме 'COVID-19' и их перевод на русский язык“, у: *Актуальные вопросы межкультурной коммуникации и лингводидактики. Сборник научных статей по материалам XXX Международной научно-практической конференции.* Чебоксары, 2021, стр. 330-334.

Волкова И.И., „Тематический подкаст как средство от инфодемии: опыт Германии“, у: *Проблемы современного радиовещания. материалы*

шестой Межвузовской студенческой научно-практической конференции. Российский университет дружбы народов, Москва, 2020, стр. 25-30.

Володина М.О., Гордеева Ю.В., Новая лексика эпохи пандемии: универсальность и культурная маркированность (на примере терминов и неологизмов из русско- и англоязычных СМИ), у: *Влияние новейших технологий, СМИ и Интернета на образование, язык и культуру. Материалы II Всероссийской (с международным участием) научно-практической студенческой конференции.* Москва, 2021, стр. 96-102.

Вороничев О.Е., „Лексические и фразеологические средства экспликации каламбура в русском речевом пространстве интернета в период пандемии коронавируса“, у: *Дискурс социальных проблем в социокультурном, образовательном, языковом пространстве в период пандемии коронавируса. Материалы Всероссийской научно-практической конференции с международным участием.* Брянск, 2021, стр. 315-323.

Высторопец Е.В., „Структурно-семантические характеристики неологизмов английского языка понятийно-тематической области COVID-19“, у: *Сборник статей XXXIV международной научно-практической конференции.* 2020, стр. 10-12.

ПОНОВНО ОБЈАВЉУЈЕМО...

Слободан Новокмет

(Институт за српски језик САНУ, Београд)

НОМИНАЦИЈА СИМБОЛА @ (ЕТ) У САВРЕМЕНОМ СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

Предмет овог рада је номинација компјутерског симбола „@” у српској говорној средини. Циљ рада је да увидом у анкету о најчешћим називима за овај симбол, у којој је учествовало 280 испитаника, утврдимо у ком смеру је ишао процес номинације овог термина и какав је статус његових различитих назива у терминосистему компјутерске науке, какав је њихов структурни и мотивацијски састав и које су им функционално-стилске вредности.

Кључне речи: симбол *ет*, термин, терминологија информационих технологија, метафора, анкета.

1. Увод – предмет и циљеви рада

1.1. Предмет нашег рада је номинација симбола „@” у савременом српском језику. Примарни циљ рада је да на основу анкете утврдимо, пре свега, како говорници српског језика називају овај компјутерски симбол, односно да анализирамо најфреквентније одговоре и њихову заступљеност у анкети. Секундарни циљеви рада јесу да направимо класификацију назива понуђених у анкети на основу два критеријума: *структурног* (број лексичких јединица и њихов састав) и *мотивационог* (порекло имена и механизми настанка), а анализираним јединицама одредићемо и функционално-стилски домен. Покушаћемо да одговоримо на питање какви су статус и улога понуђених назива у систему термилолошких јединица који припадају корпусу термина из информационе (компјутерске) терминологије. Увидом у анкетни корпус¹ (који садржи преко 100 различитих нази-

¹ Анкетом је обухваћено 280 говорника српског језика (у питању су студенти српског језика и књижевности *Филолошког факултета* у Београду, студенти *Педагошког факултета* у Бјељини, ученици трећег и четвртог разреда *Осме београде гимназије* у Београду и *сарадници Института за српски језик САНУ* у Београду). Део одговора добијен је и од запослених у ИТ сектору. Задатак испитаника био је да наведу што више назива за симбол „@” које знају, са нагласком да могу да буду у питању и називи које су чули из секундарних извора и које не користе лично. На основу овако спроведене анкете добили

ва) утврдићемо који од понуђених одговора, на основу критеријума за утврђивање термилошких јединица у лексикологији, успостављеним у приручнику Д. Шипке (Шипка 2006) и на основу запажања Д. Гортан-Премк (Гортан-Премк 2004), поседује карактеристике термина из активног корпуса компјутерске термилошке лексике, а чији је статус, пре свега, неформалан и има колоквијалну, тј. разговорну функционалну вредност.

2. Компјутерска терминологија у српском језику

2.1 Термини се обично дефинишу као језички знаци за номинацију специјалних стручних и научних појмова унутар стручних затворених термилошких система, односно за „именовање оруђа и објеката различитих практичних радњи или у научном и информативном језику [...] за номинацију појмова и јединица одређене научне области” (Гортан-Премк 2004: 118). Иако се сматра да је употреба термина везана за научни стил, лексика из области компјутерске технологије представља један од најраспрострањенијих терминосистема, не само у вокабулару њених професионалних корисника већ и као део општег лексичког фонда већине корисника ове технологије и медија.²

2.2. Осим неколико изузетака, у које спадају семантички калкови³ (као што је *миш*) или директни преводи (као што је *штампач* према *принтер*), доминантан корпус компјутерске терминологије у српском језику темељи се на преузимању, мање или више, адаптираних термина из енглеског језика. То није необично, с обзиром на то да је „термин на енглеском језику чешће краћи, прецизнији, лакше испуњава термилошке критеријуме и понекад уноси нове нијансе значења у лексему” (Стојановић, Милованов 2012: 297). Такве лексеме сматрамо „чистим” терминима (Ристић 2014: 121), док лексеме као што су *миш* или *иконица* сматрамо јединицама које су постале терминологизацијом опште лексике (Ристић 2014: 12). Овакав начин формирања компјутерског терминосистема отвара низ питања која се тичу прилагођавања ових нових јединица фонолошким, морфолошким и правописним правилима српског језика, као и проблем одређивања њиховог статуса у лексичком систему.

смо преко 100 различитих назива за симбол @, а степен фреквенције појављивања одговора креће се од 1 (за укупно 66 примера) до 257 одговора (за назив *em*).

² „Лексика из области информатике и рачунарства према глобалној систематизацији припада термилошком систему, систему професионалних назива, као и општеупотребном језичком систему” (Радић-Дугоњић 1996: 320).

³ Термини настали додавањем новог садржаја већ постојећој речи (Ињац 2003: 140).

3. Символ @ – порекло, функција и именовање

3.1. Као један од најфреквентнијих проблема у области употребе компјутерских термина, чак и код професионалних корисника информационе технологије, намеће се употреба симбола „@”. Иако је употреба овог симбола забележена и у другим областима науке, сматрамо да је његова пуна експлоатација заживела у сфери савремене комуникације на интернету. Савремена употреба овог симбола, која се први пут у том контексту наметнула 1971. године,⁴ везала се за именовање имејл адреса (које користе SMTP систем), нпр. ime.prezime@yahoo.com, што би значило да је корисник под називом ime.prezime лоциран (енг. *located at, directed at*) на сајту yahoo.com (Новокмет 2015: 43).⁵

Такође, на друштвеним мрежама, као што су *Твитер* и *Фејсбук*, симбол „@” се све чешће употребљава да означи одговор на коментар или статус неког корисника, нпр. *@Марко* значи одговор на коментар који је дао корисник под именом *Марко*. Такође, симбол @ се употребљава и у многим програмским језицима, у научним и техничким радовима (најчешће на енглеском језику), хемијским формулама, генетици и сл.

3.2. Семиотичка природа симбола „@” довела је до успостављања више десетина различитих назива само у српском језику, од којих неки опстају паралелно и у званичној и у неформалној употреби. Управо је фокус нашег истраживања 2015. године (в. Новокмет 2015) била номинација овог термина у различитим светским језицима у односу на српски. Установили смо да је већина светских језика прихватила званичан енглески назив „ет” у значењу „на” (*at*, скраћено од *at the rate of*), са изузетком нпр. француског, шпанског или португалског где је назив за овај симбол данас *ароба* (франц. *arobase*; шпан. и пор. *arroba*), међутим, у разговорном стилу и претежно жаргонском регистру могу се наћи и други називи. Нпр. „у језицима као што су африканс, холандски и румунски називају га и *мајмун-нов реп*, или *мајмунче* у пољском, а у данском и шведском *слонова сурла*. У јерменском је познат и као *штене* (*shnik*), у финском као *мачји реп* (*kissanhäntä*), у немачком као *мајмун-наук* (*Klammeraffe*), у грчком као *гушчи-*

⁴ Компјутерски научник Реј Томлинсон (1941–2016) покушао је да нађе решење за међусобно повезивање компјутерских програмера. Тако је одлучио да искористи симбол @ који је послужио да раздвоји те адресе два компјутера, а главни критеријум при одабиру тог симбола био је у његовој малој распрострањености у програмима и оперативним системима (Новокмет 2015: 43).

⁵ Према једној теорији, знак је настао као трговачки стенографски симбол за „each at” (*сваки засебно*) и графички је подсећао на мало слово *a* унутар малог слова *e*, да би се разликовало од другог симбола „et” (*at*) које је представљено само словом *a* или речју „rep” (в. Новокмет 2015: 43).

ца или паче (παπάκι, *paraki*), у руском као *пас* (собака), а у мађарском *црв* (kukac)” (Новокмет 2015: 44).

3.3. Структурна и функционално-стилска разуђеност и неуједначеност примера који се користе као назив за овој симбол у српском језику доводе до тзв. шума у комуникацији (Панић-Кавгић 2006: 10) између пошљаоца (енкодера) и примаоца поруке (декодера). Ти проблеми огледају се на номинационом, тј. лексичком (начин именовања) и правописном (начин писања) језичком нивоу и могу довести до презасићености лексичког система конкурентним⁶ називима који, у зависности од степена заступљености, могу збуњивати говорнике и довести до непотребне мистификације и неразумевања термина из информационе технологије. Ако бисмо овај проблем посматрали из аспекта теорије *релевантности* (енг. *Relevance theory*) по којој пошљалац поруке треба да претпостави која су језичка средства доступна примацу поруке, тако да прималац уложи што мањи напор при декодирању поруке, онда засићеност система конкурентим називима доводи до потешкоћа у одабиру оних који су већини познати и доступни (Панић-Кавгић 2006: 27).

4. Анализа анкете

4.1. Представићемо резултате анкете водећи се критеријумом заступљености одговора:

Облик (пример)	број забележених одговора и проценат заступљености у анкети (од 280 испитаника)
ет	257 одговора = 91%
мајмунче	173 = 61%
манки	120 = 42%
лудо а	82 = 29%
мајмунско а	63 = 22%
monkey	39 = 14%

⁶ Уколико пак ове јединице (без обзира на њихов састав и структуру) посматрамо као апсолутне синонине, онда можемо закључити да оне представљају својеврсни језички баласт. Међутим, у процесу десинонимизације (Тафра 2005: 267–279) може доћи до разједначавања њихових значења и, захваљујући језичкој економији, до губљења или секундарних значења или самих лексичких јединица.

уврнуто а	30 = 10%
мајмун	27 = 9,6%
ат	17 = 6%
заокружено а	10 = 3,5%
а	10 = 3,5%
мајмунчић	7 = 2,5%
оно а	7 = 2,5%
ета	5 = 1,7%
манки а	5 = 1,7%
обрнуто а	4 = 1,4%
а у кругу	4 = 1,4%
monkey а	4 = 1,4%
изврнуто а	3 = 1 %
манки еј	3 = 1 %
завијено а	3 = 1 %
мајмунско слово	3 = 1 %
собака (рус.)	3 = 1 %
изувијано а /округло а / оно а у кругу / дуго а/ спирала/ слонова сурла/ алфа/ пијано а / блесаво а / мајмунско уво/ email / таг	2 = 0,7%
кретен / а мајмунче / а кружно / оно увијено а / вијугаво а / кружно а / интернет а/ шифт двојка/ а са куком/ а са кукицом / јаху/ кукиласто а / симбол / знак / амблем / иконишка функција / алфа / онај знак / онај знак у мејл адреси / пужић / спиралица/ оно заврнуто/ оно увијено / онај мантрак / знак мејла / слонче / цветић / мало а / јет / витлично а / извијено а / окренуто а / функција у мејлу / манкић / мајмунско слово / љуто а / уоквирено а / амперсанд / љутко / вртлог а / знак интернета / а се врти / паун / пуж / при / на / полукружно а / крејзи а / заврнуто а / најлуђе а / епостроф / ет локација / спрајт / monkey sign / шифт	1 = 0,3%

два / сисица / сиса / код / са / смешно а / mail / оригинал а / домен / продужено а / недрогирано а/ кукац / оно а с оним	
	укупно 967 забележених примера

4.2. Сакупљене примере можемо да анализирамо користећи се два-ма критеријума:

- а) *структурним* (критеријум састава јединица);
- б) *мотивацијским* (критеријум мотивација за различите називе и лексичких механизма који доводе до њиховог настанка).

4.2.1. По структури у питању су јединице састављене од *једне, две* или више лексичких компонената. Од монокомпонентних јединица, према учесталости примера, издвајамо: *ет, мајмунче, манки, monkey, мајмун, ат, а, мајмунчић*. Такође, издваја се и већи број околиналних монокомпонентних јединица (које су у анкети заступљене са једним или два одговора): *кретен, јаху, алфа, собака, спиралца, ета, кружић, слонче, цветић, јет, макнић, љутко, спирала, алфа, паун, пуж, при, на, епостроф, спрајт, домен, email, код, са, таг, кукац* (монокомпонентне јединице представљају 38% свих добијених одговора).

4.2.2. Број сакупљених примера и њихов однос показују нам да се међу најбројним налазе управо једнокомпонентне, тј. моноксемске јединице – прва три примера по учесталости појављивања у анкети јесу: *ет, мајмунче, манки* (од укупно 967 одговора, чак 550 се односило на ова три примера, што је 56%).⁷ То нам показује да лексичке јединице које имају функцију да попуне неку празнину у терминосистему одговарајуће струке теже, у овом случају, монокомпонентности, због лакше функционалне примењивости и системске уклопљивости у парадигматске обрасце (олакшана деклинација, већи дериватолошки потенцијал и сл.), односно да од терминолошких критеријума, који подразумевају економичност, прецизност и једнозначност, теже, пре свега, овом првом. Лексеме *мајмун* и *мајмунче* функционишу као формални кореспонденти лексеме *манки*, односно као њени преводни еквиваленти (Прћић 2005: 170–171). Иако у енглеском језику лексема *monkey* не реализује као секундарну реализацију „назива за симбол @”, у српском језику се као позајмљеница усталила упра-

⁷ Ако укључимо и друге примере као што су *мајмун, monkey, ат* и *а* добијамо укупно 643 одговора за монокомпонентне јединице, односно, 66,5% од укупно сакупљених примера.

во у тој реализацији,⁸ могуће као резултат, донекле помодне, супституције домаћих лексичких елемената оним из енглеског језика.⁹

4.2.3. Резултати анкете нам говоре да је назив преузет из енг. језика најприсутнији и да се успешно адаптирао и усталио у лексичко-терминолошком систему. Овакав однос примера потврђује нам да у компјутерском терминосистему *импортација*¹⁰ термина из језика у коме је термин и настао и даље представља ефикасан процес по питању лексичко-семантичке и морфолошко-прозодијске интеграције тог термина у језику примаоцу. Такође, *ет* испуњава све услове неопходне за терминолошку лексику – економичан је, моносемантичан (симетричан однос знака и појма који му је у семантичком садржају), интернационалан и општеприхваћен у лексичкој струке, а и шире.

4.2.4. Примере као што су *мајмунче*, *мајмун* и *мајмунчић* можемо да третирамо као лексему *миш*, чија се секундарна реализација назива још и *семантичким неологизмом* или *лексикализованом метафором* (Ињац 2003: 139). Она је као реч из општеупотребног лексичког фонда проширила своју семантичку структуру и добила секундарно значење: компјутерске компоненте.¹¹ У питању је процес преузимања појмовног значења, док лексички носилац новог значења остаје реч из општеупотребног лексичког фонда. Овакав статус могу да добију и лексеме *мајмун*, *мајмунче* и *мајмунчић*. Њихова предност у систему терминолошких назива јесте у томе што су у питању добро познате лексеме из општелексихког (зоолошког) фонда, чији денотати имају широк степен препознатљивости, монокомпонентне су и уклопљене у морфо-синтаксички и дериватолошки систем српског језика. Такође, зоолошке лексеме традиционално показују продуктивност када је посреди именовање појмова који су у вези са одређеном струком, захваљујући процесима метафоричког повезивања по сличности између изворних и циљних домена. Постоји, међутим, неколико фактора

⁸ У енглеском језику, поред назива *ет* (at) постоје још и називи „комерцијално а” или „комерцијално ет” (commercial-a, commercial-at), ароба (arobase), each (сваки), about (о), vortex (вртлог), cyclone (циклон), snail (пуж), cabbage (купус) итд.

⁹ Тако се употреба речи *Job* уместо *Stelle* у немачком, *love* уместо *amour* у француском или *pik* (од енг. *peak*) уместо савршено прихватљивих лексема *врх* или *врхунац* у српском језику, не може објаснити ничим другим до пуким покушајем говорника или писца да што верније прати актуелну, глобалну и локалну језичку моду, употребом позајмљеница као статусног симбола (Панић-Кавгић 2006: 19).

¹⁰ Процес супституције фонетских јединица који подразумева замену сваког аспекта модела одговарајућим елементом из састава језика примаоца (Филиповић 2005: 16).

¹¹ „Тако се посредством метафоре ... у семантичкој структури вишезначне речи, односно физичке сличности предмета са изгледом животиње *миш*, и значење добијено семантичким калкирањем адаптира у полисемантичку структуру лексеме *миш*, као и значења добијена лексичко-семантичким начином образовања” (Јовановић 2014: 334).

који отежавају њихову пуну интергацију у систем термилошких назива за појмове из сфере информационих технологија:

а) њихово примарно значење претходи термилошком и замагљује га;

б) у питању су значења образована у жаргонском регистру, као супститутенти за називе који се нису у потпуности интегрисали (као нпр. *манки а*, *мајмунско а* и сл.);

в) њихово порекло може се тумачити као вид кондензације двокомпонентних јединица (нпр. *мајмунско а*);

г) за разлику од лексеме *миш*, где је веза између изворног и циљног домена прозирна и може се објаснити и метафоричком трансформацијом заснованом на семама изгледа и облика тела,¹² секундарно значење лексема *мајмун*, *мајмуче* или *мајмунчић* мање је прозирно из аспекта полисемних лексичких механизма;

д) лексеме *мајмун*, *мајмуче*, *мајмунчић* представљају низ конкурентних лексема, с обзиром на то да су у питању варијантне лексеме којима се преклапа и основно и секундарно значење, између којих се дистинкција успоставља по статусу и облику.¹³ Од лексике која остварује термилошку улогу генерално се не очекује развијање синонимије, осим у ситуацијама када се паралелно употребљавају термини различитог порекла или позајмљенице из различитих језика (Гортан-Премк 2004: 122).

4.2.5. С обзиром на то да се од термилошке лексике захтева да буде *транспарентна* (да се већ на основу назива назире значење); *интернационална* (интернационално препознатљива); *устаљена* (општеприхваћена у датој дисциплини); *доседно* уклопљена у термилошки систем; да *не остварује* секундарна семантичка значења (и с тим у вези најчешће и не буде резултат семантичке деривације лексема домаћег порекла); да буде производ *свесне интервенције* настале у контролисаном термилошком процесу (Шипка 2006: 151; Гортан-Премк 2004: 116–121), јединице као што су *мајмунче*, *мајмун* и *мајмунчић* не уклапају се строго у термилошки систем ИТ-е, већ се могу посматрати као део нестандардног термилошког лексикона, који се остварује у разговорном функционалном стилу. Њих можемо да третирамо као лексеме чије су само секундарне реали-

¹² Поменуто значење не осећа се као производ семантичког калкирања управо због тога што се процес метафоричке мотивације ... према изгледу и величини полазног појма сасвим добро пресликава и на појмовно-лексичку раван српског језика (Јовановић 2014: 334)

¹³ Ако овде укључимо и англицизам *манки*, добијамо тзв. *инерцијске синониме*, за које Т. Прћић каже да су семантички непотребни и неоправдани, будући да су настали пресликавањем ... облика из енглеског језика, те не доприносе изражајности српског језика (Прћић 2005: 147).

зације у полисемантичкој структури термилошке (каква је нпр. и лексема *круг* – Гортан-Премк 2004: 124). Од термилошких захтева оне испуњавају једино критеријум *краткоће* и, донекле, *устаљености*, с обзиром на то да нису *транспарентне*, нису *интернационалне*, односно нису *недвосмислене*, *прецизне* и *системске*. Међутим, бројност забележених одговора у анкети (*мајмунче* – 61%) потврђује да постоји тежња да се назив за термилошку јединицу раширене комуникативне употребе пронађе у лексичком фонду српског језика.

С друге стране, одговори *ет* (91% свих одговора) и *манки* (42% одговора) показују нам да се доминантан прилив терминологије везане за информационе технологије и даље одвија импорацијом готових термина из енглеског језика и њихове даље трансфонемске адаптације у српски језик, која је у овом случају *потпуна*, тј. све фонеме модела замењују се одговарајућим фонемама језика примаоца (Филиповић 2005: 17).

4.2.6. Из корпуса двокомпонентних јединица, по броју примера, издвајамо: *лудо а, мајмунско а, уврнуто а, заокружено а, изврнуто а, завијено а, обрнуто а, топкеу а, изувијано а, манки а, оно а, мајмунско слово*. Такође, издваја се и значајан број околионалних јединица двокомпонентне структуре, које се у анкети појављују са једном или две потврде: *продужено а, надругирано а, оригинал а, смешно а, мајмунско уво, ет локација, блесаво а, најлуће а, заврнуто а, крејзи а, полукружно а, пијано а, слонова сурла, уоквирено а, мајмунско слово, извијено а, окренуто а, мало а, вилчисто а, знак мејла*. (Иако је појединачни број ових примера процентуално виши – 46%, број укупних примера је за разлику од монокомпонентних јединица мањи, само 176 забележених одговора или 18% од укупног броја сакупљених примера).

4.2.7. Анализа двокомпонентних јединица показује нам да је први члан најчешће придевска компонената у детерминативној, управној функцији: *луд, мајмунски, уврнут, заокружен, завијен, изувијан, блесав, уоквирен, окренут* и сл., док је други члан најчешће графема „а”, чиме симбол @ добија одговарајући иконографски еквивалент у алфаветном систему. Нису у питању спојеви двеју пунозначних речи (који су у литератури већ анализирани као тип лексикализованих колокација са структуром придев + именица, нпр. *ђачка књижица* и сл. – в. Прћић 2011), с обзиром на то да је други члан синтагме најчешће насамостална јединица – *а*. Међутим, то јесте нека врста *лексикализоване колокације* (Прћић 2011: 65–66) у „квазиртермилошкој” функцији, с обзиром на то да има улогу термина, али је њена функционално-стилистика вредност у сфери колоквијаног и разговорног дискурса.

4.2.8. С обзиром на то да не испуњавају било који од термилошких критеријума, називи који се састоје од више лексичких јединица (у

предлошко-падежној вези) ретко су заступљени у анкети: *оно увијено а, а са куком, а са кукицом, оно а у кругу, онај знак у мејл адреси, а у кругу.*

4.3. Анализа мотивације јединица добијених анкетом показује нам да се најраспрострањенији примери могу поделити на три групе назива мотивисаних различитим појмовима. Ако изузмемо назив *ет* (*at*), који је у српском језику непрозирна и делимично адаптирана позајмљеница (у енглеском језику настала елизијом синтагме *at the rate of*, односно конверзијом предлога *et* у именицу), остали учестали примери могу бити мотивисани на један од следећих начина:

а) појмом *мајмун* (*мајмун, мајмунче, манки, monkey, мајмунчић, мајмунско слово, манкић*);

б) графемом *а* (*лудо а, увијено а, завијено а, уврнуто а, округло а, кружно а, вијугаво а, кукиласто а, заокружено а, вијугаво а, интернет а, дуго а, оно увијено а, а са куком* и сл.) или

в) комбинацијом тих двају појмова (*мајмунско а, а мајмунче, манки а, манки еј*).

Ови називи темеље се на сличности измеђи изворног и циљног домена, што значи да је лексички механизам активиран при оваквој врсти номинације лексичка (сликовна) метафора. У једном случају аналогија се успоставља према представнику животиња (највероватније на основу карактеристичног изгледа савијеног репа, односно називом *мајмун* и њеним варијантама именује се оно што подсећа на карактеристичан соматизам); у другом случају, номинација је заснована на фактичкој¹⁴ и иконографској сличности симбола са графемом „а”. Да је посредни један вид аналошке номинације по сличности изворног и циљног домена, показује чињеница да се у појединим случајевима као зависни елементи синтагматских спојева јављају и животињски соматизми за које је својствен савијен изглед – *сурла*, (*мајмунско*) *уво, реп*. Међу животињским представницима налазимо и називе: *пужич, собака* (*нас* – преузет из руског језика), *слонче, паун, пуж, кукац*, а у ову групу убрајамо и друге називе чија је номинација резултат аналошког повезивања по сличности са појмовима, као што су: *спиралица, спирала, цветић, вртлог а*.

6. Закључна разматрања

6.1. На основу досад изнетих запажања, важно је одговорити на питање откуда толика структурна, мотивацијска и функционално-стилска разу-

¹⁴ Друга теорија у вези са настанком овог симбола везује се за средњовековне монахе и скраћенице коју су користили за латински предлог *ad* (на, према, од, о) уз број (в. Новокмет 2015: 43).

ђеност назива понуђених у анкети. Одговор је можда у томе што иконографска (семиотичка) природа симбола *ет* отвара широко поље могућности за номинације, које полазе од успостављања назива путем механизма метафоре и асоцијација према сличности (*мајмунско а*, *заврнуто а*), до стилских преосмишљавања постојећих назива и проналажења њихових не-стандардних еквивалената (*лудо а*, *блесаво а* и сл.). Разлог опстанка оволиког броја конкурентних назива можемо тражити и у потреби за постојањем могућности избора, која представља „важан ресурс за креативну употребу језика” (Шипка 1998: 45).

Такође, појаву великог броја конкурентних номинационих варијаната за симбол @ могуће је објаснити потребом да се налазе називи који имају различит стилски ефекат (неутрални, као што су *мајмунче*, *манки* и експресивни, као што су *лудо а*, *кретен*, и сл.) и који на тај начин задовољавају различите комуникативне ситуације и улоге. Присутност великог броја забележених одговора ипак говори у прилог томе да званичан назив – *ет*, у говорној пракси раширен термин, није у потпуности интегрисан у терминосистем српског језика и да процес његове пуне интеграције још увек траје. Њу отежавају необавештеност, али и тешка уклопљивост у морфолошки систем српског језика. Међутим, анкета нам показује да је неуједначен обим фреквенције различитих назива, тако да очекујемо да ће се у будућности њихов број смањити и да ће опстати најучесталији.

Резултати анкете недвосмислено потврђују да се као званичан назив термина мора прихватити англицизам *ет*. Међутим, у нестандартној употреби треба прихватити и друге монокомпонентне називе као што су *мајмунче*, *мајмун* и *манки*. Њих треба третирати као лексикум чије су само неке реализације термилошке (као *миш*, или нпр. *круг*), па у контексту лексикографске обраде након дефиниције у општем лексичком фонду дати и термилошко одређење уз квалификатор *комп.*, али и *разг.* (разговорно), чиме се домен употребе сужава на неконвенционални регистар.

Премда називе као што су *лудо а* (29%) и *мајмунско а* (22%) не треба препоручивати у званичној комуникацији, не треба их ни анатемисати, јер представљају резултате активних језичких процеса у којима се огледа језичка креативност у способности уочавања веза између ствари и појава из природе са апстрактним терминима.

Литература:

Ињац 2003: Г. Ињац, Неологизми у српској компјутерској терминологији, *Прилози проучавању језика*, бр. 34, Нови Сад: Филозофски факултет, 137–177.

- Јовановић 2014: В. Јовановић, Семантички калкови у структури вишезначних речи, у: *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 43/1, Београд: Међународни славистички центар, 329–342.
- Новокмет 2015: С. Новокмет, „Како зовемо симбол @”, *Језик данас*, Нови Сад: Библиотека Матице српске, 42–46.
- Панић-Кавгић 2006: О. Панић-Кавгић, *Колико разумемо нове англицизме*, Нови Сад: Змај.
- Прћић 2005: Т. Прћић, *Енглески у српском*, Нови Сад: Змај.
- Прћић 2011: Т. Прћић, Фразне именице: и синтагме и речи, у: *Лексикологија, ономастика, синтакса, Зборник у част Гордане Вуковић*, Нови Сад: Филозофски факултет, 59–71.
- Радић-Дугоњић 1996: М. Радић-Дугоњић, Творбено-семантички процеси у лексичи из области информатике, у: *О лексичким позајмљеницама*, Суботица-Београд: Институт за српски језик САНУ, 319–323.
- Ристић 2006: С. Ристић, Страна лексика у српском језику, у: *Раслојеност лексике српског језика и лексичка норма*, Београд: Институт за српски језик САНУ, 169–177.
- Ристић 2014: С. Ристић, Квалификатори у српској лексикографији, у: *Савремена српска лексикографија у теорији и пракси*, Београд: Филолошки факултет, 113–131.
- Стојановић, Миланов 2012: М. Стојановић, Н. Миланов, О англицизмима из сфере информатике и могућностима њихове адаптације, у: *Наука и идентитет*, Пале: Универзитет у Источном Сарајеву, Филозофски факултет Пале, 293–305.
- Тафра 2005: Б. Тафра, *Од ријечи до ријечника*, Загреб: Школска књига.
- Филиповић 2005: С. Филиповић, *Изговор и писање рачунарских англицизама у српском језику*, Београд: Задужбина Андрејевић.
- Шипка 1998: Данко Шипка, *Основи лексикологије и сродних дисциплина*, Нови Сад: Матица српска.
- Шипка 2006: Данко Шипка, *Основи лексикологије и сродних дисциплина – друго, измијењено и допуњено издање*, Нови Сад: Матица српска.

Slobodan Novokmet

NOMINATION OF SYMBOL @ (AT) IN CONTEMPORARY SERBIAN LANGUAGE

Summary

The subject of our paper is nomination of *at* (@) computer symbol in contemporary Serbian language. The main source of our research and analysis is a survey in which 280 people took part. One of the main goals of our paper is to determine what is

the status of various names for this symbol of modern electronic communication in computer terminology system and what is the structure and motivation for these lexical units. One of the goals is to establish a classification of names for symbol @, regardless of the peculiar features of various functional styles in Serbian language, such as casual, non-formal, scientific ect.

Key words: et symbol, term, terminology of information technology, metaphor, survey.

Текст је први пут објављен у зборнику *Научни састанак слависта у Вукове дане*, Београд, 46/1, 2017, с. 377–388.

ФОРМАНТИ СТРАНОГ ПОРЕКЛА *ВЕБ* И *САЈБЕР* У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

Предмет овог рада су индеклинабилни форманти страног порекла *веб* и *сајбер* у српском језику. Истражујемо ова два форманта из енглеског језика због њихове учесталости у текстовима научног и публицистичког стила и неусаглашених правописних, функционалних и нормативних правила њихове употребе у полусложеницама. Увидом у корпус (ексцерпиран са сајта *Електронски корпус српског језика*) утврдићемо у којим се аспектима успоставља семантичка дистинкција између ове две компоненте и класификоваћемо полусложеничке јединице чији су они саставни делови, користећи као критеријум статус другог члана полусложенице и функцију детерминатора. Циљ рада је да испитамо полусложеничке спојеве у којима се форманти јављају и логичко-семантичку везу између саставних делова таквих сложених јединица. Такође, покушаћемо да одредимо функцију и статус форманата у тим спојевима и изведемо правописна и нормативна правила њихове употребе у српском језику.

1. Предмет и циљ рада

1.1. Предмет нашег рада јесу форманти страног порекла *веб* и *сајбер* у српском језику. С обзиром на све већи уплив лексики страног порекла у лексички систем српског језика и њихову инкорпорацију у различите функционалне стилове, од научног до публицистичког, сматрамо да је важно одредити статус, фреквенцију и правила употребе препозитивних индеклинабилних компонената страног порекла у савременом језику. Индеклинабилним детерминаторима сматрамо све форманте који су непроменљиви у датом споју, а независно од тог споја то не морају бити, нпр.: *аква-парк* наспрам *интернет веза* (*аква-* је непроменљиво и несамостално, *интернет* је ван споја самостална променљива лексема) (Милановић 2013: у штампи). Формантима се могу сматрати и префикси и префиксоиди и, на крају, непроменљиве лексеме с атрибутском функцијом. Први део оваквих јединица називамо у овом раду компонентама, јер се под *компонентом* подразумева и *реч* и *префиксоид* као први део сложеније јединице, па је у том смислу ово решење прихватљиво (Милановић 2013: у штампи).

1.2. Циљ рада биће да утврдимо: **а)** њихово значење и значењске дистинкције; **б)** њихову функцију у двочланим спојевима и полусложеницама; **в)** степен семантичке адаптираности форманата *веб* и *сајбер* у савременом српском језику; **г)** дистрибуцију и фреквентност ових форманата у савременом српском језику; **д)** правописна и нормативна правила њихове употребе. Такође, класификоваћемо сакупљену грађу имајући у виду два критеријума: статус другог именичког дела двочланог споја и функцију коју детерминатори у тим спојевима имају. Корпус за рад (ексцерпиран са сајта *Електронски корпус српског језика*¹), који чине публицистички и научни текстови, омогућиће нам да донесемо закључак о томе да ли је у току процес пуне лексикализације и функционалног осамостаљивања ових компонента страног порекла као самосталних лексичких јединица у српским језику.

1.3. Као што смо већ раније писали, у практичној употреби евидентан је велики број англицизама из информационе технологије, пре свега у професионалном жаргону информатичара, а затим и у разговорном језику корисника ове технологије. Њихова употреба у овој области не може се доводити у питање, јер у српском језику не постоје речи за именовање релија које у нашу стварност стижу из технолошки развијенијих средина (Новокмет 2012: 446).² Полазећи од овога, Р. Бугарски закључује истиче да је употреба страних речи оправдана и корисна, не само у случајевима када недостају домаће речи него и у случајевима када се за страну реч не може наћи „добра замена” (Бугарски 1997: 98) или онда када реч страног порекла доноси која се њеним домаћим еквивалентом делимично губи³.

1.5. Б. Ћорић је утврдио да је тенденција ка интернационализацији, која је доминантна у терминолошкој лексици информационих технологија, довела до експанзије разноврсних устаљених страних елемената у првом, препозитивном делу сложених номинативних формација (Ћорић 2008: 119), као што су нпр. *веб*, *сајбер*, *интернет*, *нет*, *онлајн*, *виртуални*,

¹ Сајт је доступан на адреси <http://korpus.matf.bg.ac.rs/prezentacija/zahvalnost.html>

² Ако домаћи језик нема речи којима ће именовати нове садржаје што се из различитих разлога уведе у појмовни свет корисника домаћег језика, онда је употреба стране речи не само пожељна него и неминовна (Ристић 2006: 170).

³ Начин формирања компјутерске терминологије у српском језику углавном се заснива на преузимању мање или више адаптираних термина из енглеског језика, тако што се англицизам директно преузима и фонолошки адаптира (*браузер*), директно преводи (*computer* – *рачунар*), калкира (*hard disk* – *чврсти диск*). или се даје приближан семантички еквивалент (*laptop* – *преносни рачунар*).

дигитални итд. Њихову доминацију у текстовима научног и публицистичког стила потврдићемо у раду бројним примерима за прва два форманта.

2. Статус форманта веб и сајбер у српском језику

2.1. Страни елементи у препозитивном делу полусложеница и дво-чланих спојева најчешће имају функцију детерминатора другог именичког дела сложеног назива, али и различите придевске и именичке вредности. На основу ексцерпираних грађа уочићемо да је то најчешћа функција и форманата *веб* и *сајбер*. У основи оваквих образовања лежи општи творбени модел: *компонента страног порекла + самостална лексема као основинска реч* (Ћорић 2008: 120). Основинска реч може сама бити позајмљеница или домаћа реч, због чега се конструкција назива и *хибридном* (Ћорић 2009: 113). Стране компоненте типа *веб* и *сајбер* називају се аналитичким придевима или аналитима, пошто имају атрибутску функцију (ближе одређују главну, управну реч), иако немају граматичке особине правих придева. У литиратури се за јединице овог типа могу наћи и називи *префиксоиди*, *везане лексичке морфеме*, *несамостални везани чланови*, *препозитивне компоненте* итд. (Ћорић 2008: 123).

2.2. Препозитивне форманте страног порекла *веб* и *сајбер* налазимо, пре свега, у стручним текстовима из информационе технологије и рачунарства одакле се шире и на текстове других функционалних стилова, као што су публицистички, разговорни и сл. Ипак, овим формантима разликују се врста, порекло, функција, значење и дистрибуција у двочланим спојевима и полусложеницама. Компонента *веб* је у речницима страних речи и англицизама у српском језику означена као именица мушког рода, а *сајбер* као индеклинабилни придев. И једна и друга компонента ушле су у српски језик из енглеског језика, иако им ни статус у енглеском језику није идентичан: значење компоненте *веб*, које је предмет нашег рада, производ је семантичке конверзије лексеме *web* – паукова мрежа, а *сајбер* је изворно реч грчког порекла. Примарно значење им је различито, мада у секундарној реализацији функционишу као синоними, и то у значењу – *интернет*. Такође, компонента *веб* доживљава наглу експанзију у терминолошкој лексици информационе технологије појавом интернета 90-их година (*веб-сајт*, *веб-адреса* итд.), док је компонента *сајбер* (и њена фонетски адаптирана варијанта *цибер-/кибер-*) у језику науке, технике, па и литератури научне фантастике, била присутна нешто раније (*кибернетика*, *кибернетички*, *сајберспејс*, *сајбер панк*), још од 80-их година прошлог века.

2.3. У *Великом речнику страних речи и израза* лексема *веб* је дефинисана као именица мушког рода са квалификативом *рач.* (рачунарски) и приписана су јој два значења: 1. „огранак интернета који чини скуп међусобно повезаних докумената у систему хипертекста и којем се приступа преко почетне странице” (као део синтагме World Wide Web); и друго: 2. „светска компјутерска мрежа која путем телефона и сателита повезује мање компјутерске мреже” (Клајн, Шипка 2012: 260). Слична дефиниција понуђена је и у *Речнику новијих англицизама*: 1. „огранак интернета који омогућава лако претраживање, приступање и преузимање података и фајлова са свих међусобно умрежених компјутера”:

(1) Да се спречи америчка пракса праћења корисника на *вебу* (Васић и др.: 2001: 268).

и друго: 2. „светска компјутерска мрежа која путем сателита и телефона повезује мање компјутерске мреже и омогућава међусобну комуникацију њихових корисника”:

(2) Овај часопис нуди текстове на *вебу* (Васић и др.: 2001: 268).

2.3.1. Иако примерима потврђује да формант *веб* може бити самосталан и независан реченични члан са пуном семантичком вредношћу, *Речник новијих англицизама* даље наводи примере његове полусложеничке употребе: *веб адреса, веб читач, веб корисник, веб презентација, веб садржај, веб сервер, веб сервис, веб страна*⁴ (Васић и др.: 2001: 269). Као што видимо из дефиниција, компонента *веб* може функционисати као синоним именице *интернет*, са којом успоставља један синонимски низ: *веб* = *интернет* = *нет* = *мрежа/мрежни* = *онлајн*.⁵ Између првог и друго значења лексеме *веб* постоји метонимијска веза: у примарном значењу *веб* је ужи појам од интернета и означава огранак који служи за приступање и претраживање интернета, а у секундарном значење се односи на општи појам *интернета*.

2.3.2. У *Оксфордском речнику енглеског језика* именица *веб* (*web*) се у основном значењу дефинише као „мрежа финих нити коју прави паук и која служи за хватање плена”⁶. Механизмом метафоричког повезивања полазног и циљног појма (паукова мрежа → мрежа компјутерских система) секундарно значење именице *веб* дефинише се као „комплексни си-

⁴ Сви примери преписани су онако како су написани у изворном облику, у овом случају растављено, без цртице.

⁵ У овом синонимском „ланцу” немају све јединице исти функционални статус ни аспект употребе (*интернет* је званичан назив појма; *нет* је њена неформална, елидирана скраћеница која се користи претежно у разговорном стилу; *мрежа/мрежни* је приближни домаћи лексички еквивалент, а *онлајн* адаптирана директна позајмљеница).

⁶ *a network of fine threads constructed by a spider from fluid secreted by its spinners, used to catch its prey* (Oxford dictionary).

стем повезаних елемената” (*Ухватио се у мрежу бирократије*). Као пример наводи се и *World Wide Web* или интернет (*material downloaded from the Web*), а осим именичке придаје му се и граматичка вредност модификатора, тј. детерминатора, речи која одређује неку другу реч (*Web publishing*). Метафоричку трансформацију значења унутар лексеме *веб* омогућава семантичка компонента полазног значења која се односи на сплет повезаних нити или, у другом случају, елемената.⁷

2.4. С друге стране, у *Великом речнику страних речи* лексема *сајбер* дефинише се као непоромењиви придев, скраћеница од „кибернетички = информатички; који се односи на компјутере и на информационе системе”, а наводе се и лексеме *сајберспејс* (замишљени простор у коме се одвија комуникација путем компјутера, нарочито преко интернета, виртуелни простор, киберпростор), *сајбернаут* (путник по сајберспејсу), *сајберпанк* (поджанр научне фантастике који приказује свет будућности у коме владају компјутери интерактивно повезани са људима), и двочлани спојеви *сајбер пират*, *сајбер клуб* (Клајн, Шипка 2012: 1103). У *Речнику новијих англицизама* дефиниција је истоветна: „који се тиче компјутера и информатичких система = компјутерски, информатички”:

(3) У тој земљи се у *сајбер* простору формира нов политички етос (Васић и др. 2001: 209).

2.4.1. Као типичне двочлане конструкције наводе се: *сајбер клуб*, *сајбер перформанс*, *сајбер реалност*, а лексема *сајберспејс* дефинише се као „свеукупан замишљени простор у коме се одвија комуникација и размењују информације, нарочито путем интернета, без обзира на ... физичку удаљеност корисника = киберспејс, кибер-простор”. Видимо да је компонента *сајбер* у српском језику директна позајмљеница из енглеског језика у изворном фонетском облику, а да је њен адаптирани парњак (*кибер-*) присутан само у оквиру деривационог гнезда *кибернетика/кибернетички/кибернетичар* и у лексеми *киборг*.⁸

2.4.2. *Оксфордски речник енглеског језика* бележи лексеми *сајбер* као придев који се односи на карактеристике „компјутерске културе, ин-

⁷ У енглеском језику „мрежа“ (*net*) је основинска реч и лексеме интернет (*inter + net = internet/ „унутрашња мрежа”*). У енглеском језику лексема *мрежа* (*net*) учествује у грађењу још једне лексеме – *network*, али она се значењски усталила за телевизијске „мреже”.

⁸ Чињеница да се компонента *сајбер* није усталила у фонетском лику *кибер*, иако су у језику већ биле присутне лексеме са тим адаптираним елементом, говори вероватно о томе да је до веће експанзије ове јединице, као самосталног елемента који учествује у творби многих двочланих спојева, у језику дошло касније.

формационе технологије и виртуалне реалности”⁹, док се њено порекло везује за абривијатуру лексеме *кибернетика* (cybernetics).

2.4.3. У чланку *Историја префикса сајбер* (The History of prefix cyber, 2003)¹⁰ Сара Лотон (Sarah Laughton) напомиње да је префикс *сајбер* почео да се употребљава да означи појмове у вези са рачунарима, информационим технологијама, виртуелном реалношћу и футуристичким концептима (*сајбер секс, сајбер кафе, сајбер култура*), али да је временом његово значење почело да се сужава на *интернет*.¹¹ Води порекло од скраћеног облика придева *кибернетички*¹² (кибернетика/cybernetic) који означава „теоријске студије о комуникацији и процесима контроле у биолошким, механичким и електронским системима, посебно у биолошким и вештачким системима”, док је етимолошко порекло од грчке речи *kubernetes* (владар, гувернер) / *kubernan* (владати, управљати)¹³. Порекло речи *киборг* такође се везује за компоненту *сајбер* и то блендом лексема *кибернетика* и *организам* (cyb + org = cyborg). Видимо да је скраћени префиксоид *сајбер* модификовао значење у односу на лексему од које је постао.

2.5. У књизи *Творба именица у српском језику*, Б. Ћорић, класификује тзв. анализе на две групе са позиције функционисања у језику – а) лексеме са широким граматичким могућностима и б) лексеме које функционишу као индеклинабилни детерминатори (Ћорић 2008: 121). Прва група дели се на: 1) анализе који по пореклу значе предмете, појаве и лица (*шоу, бизнис, интернет, рок*), али се истовремено употребљавају у својству аналитичке детерминације (*шоу програм, рок концерт*); 2) анализе типа *ауто, видео, радио*, који су по пореклу први део сложенице, а који паралелно функционишу као именице (*нов ауто, слушам радио* итд.); и 3) анализе типа *супер, ултра, екстра* који су бивши интернационални префикси, а који се у савременом језику јављају у улози придева, прилога и именица. Другу групу чине лексеме које функционишу само као индеклинабилни детерминатори, тј. немају способност да се јаве у функцији прилога или именице. То су скраћене форме именица или придева које функционишу у својству аналитичког детерминатора уз именицу (*прес конфе-*

⁹ relating to or characteristic of the culture of computers, information technology, and virtual reality. (Oxford dictionary).

¹⁰ <http://www.laughton.com/cougar/writing/cyber.htm>

¹¹ Сара Лотон каже да је компонента *сајбер* доживела експанзију 1982. када ју је писац Вилијам Гибсон користио у оквиру сложенице "сајберспејс", а под окриљем жанра који је касније добио назив "сајберпанк".

¹² **кибернетика** - наука о законитостима тока информација и управљачким деловањима у машинама, живим организмима и њиховим заједницама (РСАНУ).

¹³ *kubernetes* и *kubernan* проналазимо као корен у етимолошки сродним речима: губернија, губернатор, гувенер итд.

ренција, стрип бар, поп звезда) (Рошчина 2003, према Ћорић 2008: 122). Према овој подели, формант *веб* припада првој групи аналитичких детерминатора – по пореклу значи предмет или појаву (*веб* – мрежа), а ван своје аналитичке улоге има одређен степен лексичке самосталности, док формант *сајбер*, који је променио значење (*сајбер* од кибернетика/кибернетички) спада у групу аналитичких индеклинабилних детерминатора, односно скраћених форми придева.

2.5.1. Према Вашаковој (Вашакова 2005: 66, према Ћорић 2008: 123), именички неологизми са страним препозитивним компонентама деле се на а) префиксалне деривате (са компонентама типа *анти*, *архи*, *хипер*, *екстра* итд.) и б) сложенице. Сложенице се опет, с обзиром на степен аутономности њихових саставних елемената, деле на две групе: 1) сложенице чија су оба члана самосталне речи (*секс бизнис*) и 2) сложенице чији је први члан насамосталан, везан (*крипто уређај*). У структуре са првим несамосталним, везаним чланом сврставају се оне које, између осталог, почињу компонентама: *аеро*, *агро*, *аква*, *аудио* ... и *веб* (Ћорић 2008: 123). Ми бисмо, ипак, на основу грађе коју ћемо представити и степена самосталности компоненте *веб*, овај формант сврстали у прву групу примера (сложенице са два аутономна саставна елемента), а лексему *сајбер* у групу чији је први члан несамосталан.

2.6. Напомињемо да су овакве поделе произвољне, будући да границу између ових компонената није лако одредити из аспекта њиховог порекла, функције и творбених потенцијала.

3. Функција и употреба форманта *веб* у српском језику

3.1. Примере ексцерпираних са сајта *Електронски корпус српског језика* класификоваћемо на основу порекла другог, именичког дела полусложенице. Та класификација помоћи ће нам да утврдимо порекло неологизма, односно закључимо да ли су у питању директни англицизми или пак полусложенице настале творбеним поступцима. Служећи се тим критеријумом, уочавамо три групе примера:

- Директне позајмљенице из енглеског језика, тј. адаптирани англицизми, чији је други, именски део такође позајмљеница (или туђица) која или нема свој семантички еквивалент у српском језику (*портал*, *домен*, *провајдер*) или пак тај еквивалент није довољно распрострањен (*сајт* – страна, *чат* – причаоница): нпр. *веб-сајт*, *веб-браузер*, *веб-чат*, *веб-мастер*, *веб-портал*, *веб-мејл*, *веб-провајдер*, *веб-шоп*, *веб-домен*, *веб-администратор*.

- Полусложенице у којима је други именски члан англицизам или нека друга позајмљеница са већим степеном самосталности и адаптираности у српском језику: нпр. *веб-конференција, веб-локација, веб-презентације, веб-шоу, веб-платформа, веб-профил, веб-камера, веб-технологија, веб-дебата, веб-пројекат, веб-верзија, веб-сервис, веб-адреса, веб-компаније, веб-дизајнер, веб-дизајн, веб-апликација, веб-сервер, веб-бизнис, веб-дестинација, веб-каталог, веб-публикација, веб-култура, веб-програмер, веб-тим, веб-кредит.*
- Калкови (преведенице) у којима је други члан замењен директним значењским еквивалентом из српског језика (хибрид): *веб-страна, веб-страница, веб-причаоница, веб-трговина, веб-продавница, веб-услуге, веб-окружење, веб-претраживач, веб-садржај, веб-читач, веб-издање, веб-водич, веб-доступност, веб-преглед, веб-новинарство, веб-оквир, веб-пут.*

3.2. Уочавамо да се ова три скупа могу значењски укрштати успостављањем синонимских парова, који се разликују на основу порекла и статуса другог члана двочланог споја. Тако имамо *веб-сајт = веб-страна = веб-страница; веб-браузер = веб-претраживач; веб-шоп = веб-трговина = веб-продавница; веб-чат = веб-причаоница.*¹⁴

3.3. Такође, проналазимо и примере у којима бележимо употребу лексеме *веб* као самосталне и независне именичке јединице у језику, са значењем *интернет*:

(4) Руководиоцима лабораторије је у два наврата предлагао идеју о *вебу*, али је оба пута одбијен (Политика, 17. 05. 2009).

(5) Ова издања су намењена за дуготрајну јавну употребу и бесплатно се могу прегледати на *вебу* (Смернице иницијативе за кодирање текста и њихова локализација, Инфотека, вол. 11, 2010).

(6) Наравно, међу пионирима на *вебу* било је и много жена, али су оне годинама тапкале за мушкарцима (Политика, 13. 8. 2000).

3.3. Појмови на који се односе полусложеничне конструкције у већини случајева реферишу на интернет активности, односно активности или појмове који су у вези са интернетом: а) активности који се одвијају на интернету и појмови у вези са њима (али постоје и ван интернета): веб-шоу, веб-продавница, веб-трговина, веб-шоп, веб-конференција, веб-презентација, веб-дебата, веб-технологија, веб-компаније, веб-издање, веб-

¹⁴ У овом истраживању није једноставно утврдити која је фреквенција употребе адаптираних и неадаптираних облика двосложних спојева.

бизнис, веб-каталог, веб-тим; б) материјалне реалије: веб-камера; в) апстрактни појмови: веб-новинарство, веб-пут, веб-оквир, веб-преглед, веб-доступност, веб-услуге, веб-дестинација, веб-култура; г) агенси: веб-дизајнер, веб-администратор, веб-програмер; д) појмови и активности који су директно у вези са интернетом: веб-страница, веб-страница, веб-локација, веб-платформа, веб-причаоница, веб-сервис, веб-адреса, веб-дизајн, веб-апликација, веб-сервер, веб-претраживач; ђ) појмови у вези са интернет банкарством: веб-банкарство, веб-кредит.

3.4. Светлана Милановић је утврдила да детерминативност првог члана указује на то да овакви спојеви могу да се посматрају као синтагме: функција атрибута и атрибутива јесте управо уже одређење појма на који се односи. Непроменљиве именице као препозитивни чланови немају само детерминативне квалификативне вредности, већ и различите придевске и именичке вредности, па у датим спојевима изражавају и разне логичке односе (Милановић 2013: у штампи). С тим у вези, детерминатор *веб* може имати следећа значења:

1) *значење намене*: веб дизајнер – дизајнер веб-страница; веб-дизајн – дизајнирање веб страница; веб администратор – администратор веб-страница; веб-програмер – програмер садржаја на вебу; веб издање – издање прилагођено за веб/интернет; веб сервис – сервис за веб; веб верзија – верзија за веб; веб-камера – камера за веб; веб читач – читач за веб.

2) *омогућивачко значење* (у исто време и месно): веб конференција – конференција која се одвија на вебу или помоћу веба/интернета; веб бизнис – бизнис на вебу/помоћу веба; веб-банкарство – банкарство на вебу/помоћу веба; веб-дебата – дебата на вебу/помоћу веба;

3) *место/локација*: веб шоп – шоп на вебу/интернету; веб компанија – компанија на вебу; веб причаоница – причаоница на вебу; веб-пројекат – пројекат на вебу; веб-профил – профил на вебу; веб-адреса – адреса на вебу; веб-каталог – каталог на вебу.

3.5. Пошто смо утврдили да лексема *веб* успоставља синонимски низ са другим лексемама сличног значења (*интернет, нет, мрежа/мрежни, онлајн*), поставља се питање може ли опстати у том синонимском ланцу или ће нека од других лексема преузети њену улогу. Међутим, низ позајмљеница које садрже ову компоненту и које су се већ усталиле у професионалном жаргону информатике (*веб-дизајн, веб-адреса, веб-сајт* итд.) говоре у прилог њеном опстанку у лексичком систему. Такође, није извесно да домаћи еквивалент – *мрежа/мрежни* преузме значење компоненте *веб*, пре свега због своје полисемичности.

4. Функција, употреба и значење форманта *сајбер* у српском језику

4.1. Ако класификацију из претходног одељка применимо на спојеве са формантом *сајбер*, онда добијамо следећу поделу:

- Директне позајмљенице из енглеског језика: *сајбер кафе*, *сајбер модератор*, *сајбер поп*, *сајбер екс*, *сајберспејс*, *сајбернаут*, *сајбер панк*, *сајбер геџет*, *сајбер арт*.
- Полусложенице у којима је други именски члан англицизам или нека друга позајмљеница са већим степеном самосталности и адаптивности у српском језику: *сајбер бенд*, *сајбер економија*, *сајбер галаксија*, *сајбер инвеститор*, *сајбер конвенције*, *сајбер музика*, *сајбер педофил*, *сајбер стрип*, *сајбер шериф*, *сајбер театар*, *сајбер универзум*, *сајбер секс*, *сајбер модели*, *сајбер генерација*, *сајбер гејша*, *сајбер флерт*, *сајбер ракета*, *сајбер лик*, *сајбер криминалац*, *сајбер команде*, *сајбер форензика*, *сајбер диверзија*, *сајбер авантура*, *сајбер вирус*, *сајбер тероризам*, *сајбер пират*, *сајбер дипломатија*, *сајбер активисти*, *сајбер анархиста*, *сајбер герила*, *сајбер кандидат*, *сајбер криминал*, *сајбер монах*, *сајбер асистент*.
- Калкови у којима је други члан замењен директним значењским еквивалентом из српског језика (хибриди): *сајбер читаоци*, *сајбер дивови*, *сајбер доба*, *сајбер игра*, *сајбер конобар*, *сајбер кампања*, *сајбер лопови*, *сајбер плавуша*, *сајбер појединац*, *сајбер разбојник*, *сајбер скупштина*, *сајбер окружење*, *сајбер жене*, *сајбер заједница*, *сајбер средства*, *сајбер сељак*, *сајбер пространство*, *сајбер присуство*, *сајбер позориште*, *сајбер подземље*, *сајбер пипци*, *сајбер света*, *сајбер опасност*, *сајбер насиље*, *сајбер љубав*, *сајбер слобода*, *сајбер снага*, *сајбер ратник*, *сајбер простор*, *сајбер претња*, *сајбер оружје*, *сајбер безбедност*, *сајбер замка*, *сајбер удар*, *сајбер ратовање*, *сајбер рат*, *сајбер пријатељство*, *сајбер напад*, *сајбер неверство*, *сајбер одбрана*, *сајбер читаоци*, *сајбер девојка*.

4.2. Формант *сајбер* омогућава хиперпродукцију спојева чија је функција именовање агенаса (номина агентис): *сајбер/ читаоци*, *девојке*, *ратник*, *сељак*, *разбојник*, *пират*, *конобар*, *лопов*, *плавуша*, *појединац*, *див*, *анархиста*, *кандидат*, *асистен*, *монах*, *инвеститор*, *педофил*, *шериф*, *гејша*, *криминалац*, *активисти*. Такође, није занемарљив ни број конструкција у којима је други, именички члан апстрактна именица: *сајбер доба*, *сајбер пространство*, *сајбер света*, *сајбер опасност*, *сајбер љубав*, *сајбер слобода*, *сајбер снага*, *сајбер пријатељство*, *сајбер неверство*. Формант

сајбер налази се, такође, и у саставу спојева са изразито негативном конотацијом: *лопови, разбојник, подземље, освета, насиље, претња, оружје, замка, рат, ратовање, напад, неверство, педофил, криминалац, вирус, тероризам, пират, диверзија, герила, криминал*.

4.3. Уочавамо да формант *сајбер* има слободнију дистрибуцију у оквиру творбеног модела *компонента страног порекла + реч домаћег порекла*, тако да не можемо говорити само о директним позајмљеницама из енглеског језика и њиховим семантичким еквивалентима у српском језику, већ о слободној композицији двосложних конструкција (*сајбер љубав, сајбер плавуша, сајбер пријатељство* итд.). Такође, велики број јединица са другим домаћим лексичким елементом упућује на тенденцију „посрбљавања” ових конструкција. Семантичке компоненте овог форманта поливалентне су и изузетно продуктивне: могу се односити на компјутерско-информатички свет (*сајбер доба* – доба у коме се користе рачунари и информатика; *сајбер универзум* – свет информатичких технологија); интернет (*сајбер простор* – простор на интерну; *сајбер пират* – неко ко краде садржаје са интернета; *сајбер флерт* – флерт на интернет сајтовима); футуристичке идеје (*сајбер организам* – спој органског и вештачког организма).

4.4. Што се тиче специфичног значења компоненте *сајбер* у овим спојевима, оно може бити а) *омогућивачко* (*сајбер арт* – уметност уз помоћ компјутерске технологије; *сајбер секс* – секс уз помоћ ком. технологије, исто је и за: *сајбер бенд, сајбер музика, сајбер универзум, сајбер форензика, сајбер ракета, сајбер тероризам, сајбер рат*); б) *наменско* (*сајбер модератор* – модератор садржаја на интернету; *сајбер инвеститор* – инвеститор у комп. технологију); в) *месно/локацијско* (*сајбер кафе* – кафе на интернету, *сајбер стрип* – стрип на интернету, исто је и за *сајбер театар, сајбер флерт, сајбер заједница*). У неким случајевима значење може подразумевати неколико квалификативних особина, нпр. *сајбер генерација* – генерација која је одрасла у доба компјутерске технологије (*временско* значење) и генерација која често користи тековине компјутерске технологије (*употребно* значење).

5. Правописни статус

5.1. Проблем писања сложених детерминативних формација са првом страном компонентом није нов у српском језику (Брборић 2013: 485). Проблеми писања сложених конструкција са формантима *веб* и *сајбер* потичу од нерешеног статуса самих форманата (да ли су у питању префикси, префиксоиди или недеклинабилни несамостални детерминативи) и статус-

са сложеница јединица у чијем саставу учествују (да ли су питању синтагме, двочлане лексеме, полусложенице или сложенице). У грађи смо забележили писање јединица са компонентом *веб* одвојено (*веб адреса*) и са цртицом (*веб-мејл*),¹⁵ док се компонента *сајбер* писала одвојено, без цртице и, у ретким примерима, састављено (*сајбеспејс*, *сајбернаут*, *сајберкафе*).

5.2. Нормом је прописано основно начело, према коме се у српском језику сложенице пишу спојено, полусложенице са цртицом, а спојеви двеју или више речи одвојено. Када је у питању правописни аспект, према *Правопису српског језика* Матице српске, сложене јединице са страним препозитивним индеклинабилним детерминатором могу се писати растављено (*алфа зраци*, *експрес лонац*, *жиро рачун*, *брuto тежина*, *допинг контрола*, *дур лествица*), као сложенице (*бодибилдинг*, *еврогол*, *етнопсихологија*, *зоопаразит*) и као полусложенице (*аква-аеробик*, *алиби-потез*, *алко-тест*, *аут-линија*, *дјутифри-шоп*, *нарко-дилер*) (Милановић 2013: у штампи). Као критеријуми за њихово међусобно разликовање дати су: 1) промена значења, тј. формирање новог, другачијег значења од значења саставних делова; 2) несамосталност једног од саставних делова; 3) непроменљивост првог дела и 4) јединствен акценат, тј. наглашеност само једног слога у споју (Ивић и др. 2004: 98).

5.3. У *Правопису* се истиче да су „посебан нормативни проблем почетне саставнице, углавном страног порекла, са статусом или форманата или префиксоида“ (Правопис 2010: 77). Префиксоидима се, уобичајено, сматрају несамостални форманти који имају самостално значење (исп. Ивић и др. 2004: 103), а формантима се могу сматрати и префикси и префиксоиди и, на крају, непроменљиве лексеме с атрибутском функцијом. Самосталност првог дела оваквих јединица, поред тога што су у питању пунозначне речи, огледа се у томе што је њихова парадигма могућа и ван дате јединице: нпр. *интернет*, *интернета*...

5.4. Уколико је први члан двочланог споја непромењива реч страног порекла и схвата се као придев у односу на другу реч, овакав спој треба писати одвојено, нпр. *зорли јунак*, *фитнес тренер*, *стреч панталоне* и сл. (Правопис 2010: 81). По том правилу могу се писати двочлани спојеви са формантом *сајбер*, који сматрамо непромењивом самосталном лексемом са атрибутском функцијом (*сајбер ратник*, *сајбер љубав*, *сајбер кафе* и сл.).

¹⁵ Није било примера за писање заједно што упућује на самосталност компоненте.

5.5. Успостављање одговарајућих правописних решења за формант *веб* представља нешто комплекснији задатак. Тачка 88. *Правописа* каже да се за лексику страног порекла или примењују правила која важе за домаће речи или се преноси правопис језика из којег се речи преузимају (*Правопис* 2010: 82). Тако су са цртицом прописани спојеви *веб-сајт*, *имејл-адреса*, *припејд-интернет*, *припејд-допуна*, *онлајн-трговина*, *онлајн-семинар*.¹⁶ В. Брборић је истраживао правописна решења примењена у писању полусложеница са страним елементима у уџбеницима за 7. разред основне школе и утврдио да се као најфреквентији примери почетних саставница страног порекла јављају *видео-*, *веб-*, док су *интернет-*, *радио-*, *аудио-*, *стерео-*, *фото-* мање заступљене. Саставница *веб-* је забележена у девет примера: *веб пошта*, *веб страна*, *веб камера*, *веб дизајнери*, *веб програмери*, *веб страница*; *веб прегледач*, *веб траци*, *веб претраживач*, при чему се ни у једном од њих не јавља цртица и сви су погрешно употребљени (Брборић 2013: 489). В. Брборић сматра оправданим да све забележене примере третирамо као полусложенице, имајући у виду непроменљивост и нелексикализованост првог дела (ретки су у језику примери његове промене – нпр. *другарица са веба*). Међутим, иако ове речи тренутно нису присутне и издвојене као посебне (попут облика са *видео-*, *радио-*, *фото-*, *аудио-* и сл.), В. Брборић закључује да ће их развој електронских комуникација временом несумњиво наметнути као уобичајене и незаобилазне (Брборић 2013: 490), што можемо и да потврдимо примерима које смо раније навели.

5.6. Већина нових полусложеница са формантима *веб* и *сајбер* доприноси богатству лексичког система, јер се њима именују нови појмови, који раније нису постојали у језику. Међутим, када је њихово писање у питању, видљива је неусаглашеност са новим *Правописом*. Међутим, треба нагласити да ни у *Правопису* нису сва решења прецизно дефинисана. Постоји тек једна полусложеница са компонентом *веб* наведена у речнику и у тачки о спојеном и одовојеном писању речи (*веб-сајт*), а формант *сајбер* уопште није наведен у *Правопису*, тако да правила о писању саставница са тим елементом морају да се формирају аналошки на основу правила

¹⁶ Са цртицом се прописује писање и лексике *аква-аеробик*, *арт-филм*, *бар-код*, *бизнис-класа*, *блок-аут*, *вакум-наковање*, *кик-бокс*, *њуз-магазин*, *топ-форма*, *топ-листа*, *компакт-диск*, *ријалити-шоу*, *гол-аут*, *грејс-период*. Међутим, лексикализованост и несамошталност првог дела полусложенице није у свим примерима иста. Неоспорно је да лексеме *вакум*, *бизнис*, *гол* имају већи степен лексичке самошталности од *грејс*, *бар*, *кик*, *топ*, *компакт* итд., као и да су неке од њих већ одавно у систему пуне именичке лексикализације, док друге задржавају функцију придевског детерминатора.

о писању других двочланих спојева са несамосталним придевима страног порекла (типа *зорли*, *нобл*, *драп*, *нето* и сл.). Њихово изостављање је донекле разумљиво, пошто лексеме које се односе на развој информационо-комуникационих технологија тек постају део лексичког инвентара српског језика, а неке можда ту неће ни опстати. Процес њихове евалуације и нормирања у лексичком систему још увек је у току.

6. Закључци

6.1. Форманти *веб* и *сајбер* дуго су присутни у терминологији науке и технике, али и у општеупотребној лексици публицистичког и разговорног функционалног стила. То посебно важи за формант *сајбер* који својим поливалентним значењем допушта слободне комбинације у двочланим спојевима, чак и са апстрактним именицама (*сајбер љубав*, *сајбер пут*, *сајбер пријатељство* и сл.).

6.2. Значење форманта *веб* у српском језику односи се на *интернет* и води порекло из енглеског језика, од полисмене речи *web* (паукова мрежа). Формант *сајбер* такође је дошао из енглеског језика, али је изворно грчког порекла (*kubernan* – владати, управљати) и користи се да именује различите појмове у вези са информатиком, рачунарством, футуристичким концептима и спојем биологије и технологије. Као његово секундарно значење, развојем дигиталних технологија, временом се усталило – *интернет*, тако да функционоше као синоним форманту *веб* (*веб/сајбер чат* и сл.). *Веб* се у речницима страних речи и англицизама у српском језику третира као именица мушког рода, али и као аналитички детерминатив који, судећи по примерима, поприма особине самосталне лексеме. *Сајбер* се означава као индеклинабилни придев страног порекла.

6.3. Формант *веб* користи се у директним позајмљеницама из енглеског језика у вези са функционисањем интернета и „алатки” на интернету (*веб-мејл*, *веб-адреса*, *веб-сајт*), као и у полусложеницама, с циљем да именује активности које се дешавају на интернету или помоћу интернета (*веб-банкарство*, *веб-причаоница*, *веб-конференција*, *веб-дизајн*). С друге стране, формант *сајбер* користи се у двочланим спојевима да означи појмове који су у вези са информатиком, рачунарима, дигиталним светом, интернетом, футуристичким концептима, технологијом спајања органиских и вештачких елемената итд.

6.4. Правила за писање двочланих спојева са формантом *сајбер* прописују да се овај формант пише растављено од именичке речи коју од-

ређује (*сајбер љубав*, *сајбер ратник*), осим у случајевима када је део позајмљених сложеница у којима су оба елемента страног порекла – *сајбеспејс*, *сајбернаут*. Формант *веб* прилагођава се правилима о писању лексике страног порекла, или по правилима језика из којег долази, или по аналогiji са домаћим правилима (*веб-сајт*, *веб-адреса* и сл.). Међутим, граматичко и семантичко осамостаљивање овог форманта у примерима из публицистичког стила (Срели смо се на *вебу*) говоре у прилог његовој скорој пуној лексиклизацији као позајмљенице страног порекла у српском језику.

6.5. Иако одређен број примера из грађе чине директне фонолошки адаптиране позајмљенице (*ваб-портал*, *веб-браузер*, *сајбер-арт*), очигледна је тенденција ка семантичком уклапању ових форманата у лексички систем српског језика. То се постиже све чешћим калкирањем другог дела двочлане конструкције (*веб причаоница*, *сајбер љубав*), чиме се стварају хибриди, делимични англицизми који теже да се уклопе у систем лексема изворно домаћег порекла.

ЛИТЕРАТУРА

- БРБОРИЋ 2013: В. Брборић „Творба речи и правопис – писање сложених детерминативних формација са првом страном компонентом“, *Творба речи и њени ресурси у словенским језицима*, Београд 2012.
- БУГАРСКИ 1997: Р. Бугарски, *Језик у контексту*, Београд: 20. век, Чигоја штампа.
- ВАСИЋ и др. 2001: Т. Прћић, В. Васић, Г. Нејгербауер, *Du yu speak anglosrpski? Речник новијих англицизама*, Нови Сад: Змај.
- ИВИЋ и др. 2004: Б. Брборић, П. Ивић, И. Клајн, М. Пешикан. *Српски језички приручник*, Београд: Београдска књига.
- КЛАЈН, ШИПКА 2012: И. Клајн, М. Шипка, *Велики речник страних речи и израза*, Нови Сад: Прометеј.
- МИЛАНОВИЋ 2013: С. Милановић, „О сложеним јединицама с препозитивним индеклинабилним детерминативима страног порекла (синтаксичко-семантички и правописни аспект)“, *Научни састанак слависта у Вукове дане 42/2* (у штампи).
- НОВОКМЕТ 2012: С. Новокмет, „Однос правописних приручника према терминима из информационе технологије“, *Научни састанак слависта у Вукове дане 41/1*, Београд, стр. 445–455.
- ПРАВОПИС МС 2010: Ј. Јерковић, М. Пижурица, М. Пешикан, *Правопис српскога језика*, Београд: Завод за уџбенике. Нови Сад: Матица српска.
- РСАНУ (1959–): *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, I–XVIII, Београд, Институт за српски језик и књижевност.

САРА ЛОТОН 2003: S. Laughton „History of the prefix -cyber“ Structure of English Vocabulary with Adam Albright (<http://www.laughton.com/cougar/writing/cyber.htm>).

ЋОРИЋ 2008: Б. Ћорић, *Творба именица у српском језику*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност.

ЋОРИЋ 2009: Б. Ћорић, *Лингвомаргиналије*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност.

Текст је први пут објављен у зборнику *Научни састанак слависта у Вукове дане*, Београд, 43/1, 2014, с. 163–175..

НОВЕ СЛОВЕНСКЕ РЕЧИ И МЕТАФОРЕ НА ИНТЕРНЕТУ (АПРИЛ 1999)

Огроман број словенских страница на Интернету, који се свакодневно умножава, открива филолозима интересантне аспекте контакта најновије, наднационалне информационе технологије и националних језика, као и посебно важно питање избора слова који одговарају појмовима и радњама у светској електронској мрежи, те питање односа изабраних речи према енглеским називима. Украјински, руски, пољски, српски и други словенски аутори праве буквални или слободни превод енглеских речи, уводе национално специфичне речи и метафоричке исказе које говоре о представи о Интернету и његовом поимању у оквиру словенских култура. Неспорна је чињеница да се језици мењају у простору Интернета: улазе нове речи, а већ постојеће речи добијају нова значења. Но, поред наведених начина утицаја Интернета на језик, језик сам по себи делимично моделују представе о раније непознатом виртуелном електронском свету раније већ постојећим речима.

Овај прилог осветљава неке од појава које је Интернет унео у словенске језике крајем 20. века. С разлогом треба претпоставити да ће, с даљим ширењем Интернета, те промене у оквирима националних култура у будућности бити још значајније, јер се број стваралаца, истраживача и корисника Интернета непрестано повећава, укључујући специфичности светске мултимедијалне мреже. О продору Интернета у свакодневни живот сведоче и посебне радио и ТВ емисије, филмови, услуге, електронска пошта и др.

У разматрању језика на Интернету изузетно је важно питање односа националних језика с енглеским, на коме је први пут разрађена већина Интернет појмова. У словенским земљама продаја програма на националним језицима по закону није обавезна, у њима су врло распрострањени програми с црног тржишта, у којима су задржане оригиналне команде и упутства. Са енглеског се се по правилу не преводe упутства за кодни распоред слова (win, dos, koi8, cp1250); ауторско-техничка реализација Интернет страница (webmaster, webdesigner); скраћенице електронских протокола (URL, ICQ, MIRC, ftp, http://www). Сервис електронске поште најчешће се

налази у енглеској форми: e-mail, email. Каткада компјутерски специјалисти од енглеских речи образују рђаве речи, словенске само по граматичкој форми – *даунлодован* (downloaded) и др.

Већ је указано да постоје енглеске речи које се задржавају у оригиналу или у транслитерацији и речи које се преводе. Без обзира на то што постоје одговарајући словенски буквални преводи неких речи, чешће се срећу енглеске речи, на пример: *user*, *chat*, *site*, *website*, и чак и њихове транслитерације: *јузер* (корисник), *чат* (истовремена двосмерна комуникација с могућношћу учешћа неколико корисника), *сајм*, *вебсајт*. Посебну пажњу привлаче речи које одређују правац кретања: *обратно*, *вперед*, *назад*.

Но, обратимо пажњу на неке речи на словенским Интернет страницама и по њиховом односу ка другојезичном изворнику. Најважнија Интернет реч – *site*, која одређује збир свих страница на једној Интернет адреси, до сада није добила одговарајући превод. Превод речи *site* у словенским језицима (место) не звучи довољно прикладно. Руској речи *узел* (у значењу сајт), пак не одговара додавање име власника, личности или фирме. У српском и пољском језику користи се појам Интернет презентација. Ако скраћенице електронских протокола, сасвим разумљиво, и не треба преводити, то изазива чуђење непостојање слободног превода или још пре одговарајуће речи за енглеско сајт.

Биће интересантно осматрити и судбину енглеске речи *net* – мрежа. Она се често среће у називима фирми које продају Интернет услуге – *Farlepnet* (Одеса), *Junet*, *Eunet* (Београд), у означавању националне мреже – *Рунет* (руски Интернет), у насловима часописа *ИнтерНЕТ*. Превод речи *нет* – мрежа, среће се у свим словенским језицима. Игра речи пасти у мрежу, означава одређени вид зависности од Интернет живота, али се ослања и на поглед на свет рибара – бити ухваћен као риба.

За означавање времена активног присуства на Интернету или времена одсуства с мреже – *on line* / *of line* – користе се изрази – *бити на мрежи* / *не бити на мрежи*. Тако се, на једној страници у дискусији о електронској књижевности, одсуство иначе уобичајено присутног саговорника коментарише: „А Горный вообще оффлайн. Заболел может“.

Уколико се енглеска Интернет лексика ослања на наслеђе класичних језика (*cyber* – кибер, *electronic* – електронски, *електронний*, *virtual* – виртуелни) интернационално коришћење ових речи олакшава и њихово укључивање у словенске језике. Они се јављају у новим речима: *киберпростор*, *киберцивилизација*, *кибержурнал* и у изразима *виртуелна личност*, *виртуелни свем*, *виртуелна библиотека*. Такве речи су темељи у текстовима и књигама савремених културолога који се занимају савременим добом и нивоима реалног постојања личности, света, информација и дела. Велика

семантичка засићеност ових речи дозвољава и заслужује и шире истраживање.

Енглеска реч *home page* може да се задржи, транслитерује, представи у виду кућице, преведе као *домашняа смраница*, *лична смраница*, а код Руса је измишљена и прихваћена реч *хомяк*. Она може да означава странице на којима човек представља себе лично и (ређе) главну, почетну или основну страницу. Ужи је појам одређен на српском Интернету као лична презентација. На руском за хоум-пејџ је измишљена реч *особняк*. Мирза Бабаев у тексту „Апологија хоумпејџа“ у четрнаестом броју електронског часописа *ИнтерНЕТ*, поред општих црта, указује и на разлике између реалног и метафоричког поимања куће:

Виртуелна кућа се разликује од реалне својом непредметношћу: овде нема зидова, столова или столица, постоје само текстови, слике, звуци – информација, коју не треба додирнути. Друга особеност – прозирност: гост овде може бити свако, а не само онај кога смо ми позвали. Ако у тој кући ипак постоје зидови, они су прозрачни, прозирни за сваки поглед, као собе у кристалном дворцу.

Без обзира на то што Бабаев не помиње Кристални дворца Достојевског (*Записи из подземља*) и роман *Ми* Замјатина, он изазива полемичку асоцијацију са антиутопијским тумачењем света, у коме човек не може да се сакрије од других. На домаћој страници, сваки човек бира свој начин представљања, а други уопште нису обавезни да је посећују.

Интересантан, мада релативно редак пример коришћења речи „дом“ среће се у руском *домой*, којим се одређује правац кретања ка основној Интернет страници. Уместо речи *home*, среће се на словачком *hlavni stránka*, на српском *главна страница* и сл.

Одступање од буквалног превода енглеских речи и коришћење руских, у ширем семантичком пољу, јавља се у следећим примерима: *ссылка* (уместо буквално *связь*), *искалка* (поред *поисковая система*, за *search engine*), *особняк* (за *home page*). Речи образоване на словенској, национално специфичној лексичкој основи, помоћу општеприхваћених интернационалних суфикса, јавља се на руским страницама о књижевности на мрежи, изведеним из речи *сеть* – нпр.: *сетера* (*сеть* + */лет/ера* = мрежа + књижевност), *сетератор* (*сеть* + */лит/ератор* = књижевник који пише литературу на мрежи), *сетеризм* (по моделу образовања ознака уметничких праваца као нпр. футуризам = књижевни правац заснован на стварању на мрежи).

Проширење лексичког фонда словенских језика увођењем речи са Интернета произлази из појаве нових појмова, представа и поступака. О језичким променама под утицајем Интернета говоре и нова значења већ постојећих речи.

Фигуративност језика у говору о Интернету представља необично интересантну и за људе који се баве језиком и културом важну појаву. У четвртом броју руског електронског часописа *ИнтерНЕТ*, Роман Лејбов, филолог из Тартуа, у тексту „Јзык рисуе Интернет“ побуђен позивом редакције читаоцима да нацртају светску електронску мрежу и разматрањима Џорџа Лејкофа из Берклија о метафорици Интернета, развио је мисао о метафоричким представама простора и кретања у електронској мрежи. *Дворец информации и свалка, Большая дорога и помойная яма, Океан и Паутина* у прилогу Лејбова представљају крајње половине метафоричког сликања Интернета. Значења унесена у ове метафоричке представе јасно оцртавају громадност Интернета. Доживљај огромног простора изражава се следећим опозицијама: пријатно – непријатно, вредно – безвредно, слободно – ограничавајуће. Занимљиво и семиотички сасвим засновано аутор је повезао тријаду кућа – шума – пут (дом – лес – дорога), са означавањем митолошке тријаде свој – туђ – прелазни простор. Интернет се у руском језику описује пре као затворен самодовољан простор. У овом тексту Лејбов се није освртао на слику Паучине као метафоре за руски Интернет, којој је дао значајан допринос. У популаризовању ове метафоре, којом се пре сугерише опасна испреплетеност нити на мрежи, но сама структура, Лејбов користи виртуелну личност Маја Иванича Мухина, у чијем је презимену садржано иронична асоцијација на муве. У оценама руских књижевних Интернет страница, овај тобожњи пензионер је у рубрици „Перелетные Мухи“ електронског *Журнала*, давао оцене бројем мува. О широкој распрострањености метафоре Паутина сведочи низ примера, па и наслов страница са интервјуима најзначајнијих личности руског Интернета: „Классики русской паутины“. Дмитриј Мањин је рекао: „Паучина одриче Еуклидову метрику физичког простора који насељавамо у корист чудне Платонове метрике, где се растојање не одређује по сличности, већ по сродности“.

Интернет као веома посећена изложба многобројних, разноврсних садржаја, погледа, информација често се назива *базар, пијаца (ринок), буваљак*. Увек се наглашава непрегледност простора, а сам назив или контекст понекад прати негативна оцена. Поједини сегменти Интернета усмерени су на електронско сакупљање и архивирање текстова, с мањим или већим правом, називају се електронским библиотекама или архивама. Често се библиотекама придају имена њихових твораца (библиотека Евгенија Пескина, Максима Мошкова, Алекса Фарбера и др.) или име неког важног ствараоца у историји културе (електронска библиотека „Пројекат Растко“, названа световним именом првог српског књижевника и оснивача српске цркве), руски пројекат „Вавилон“ подсећа не само на старину, већ и на Борхесову вавилонску библиотеку.

Метафоре кретања по Интернету су разне, али су веома интересантна њихова национална обележја. Лејбов пише да енглески глагол *to surfe*, подсећа на препланула и мишићава тела на Хавајима, морску со и одмор. Ни тај, као ни глагол *navigate* не срећу се у одговарајућим преводима на словенске језике. Гусари из Клуба гусара Валере Колпакова могу да се посредно повежу са пловљењем по Интернету. Руси највише употребљавају глаголе *бродить* (уп. *бродилка*, *бродяга*, *Сетевой странник*) и *лазатъ*. Коментаришући семантичко поље ове речи, Лејбов пише: „Уопштено говорећи, људи ретко пузе – то је пре свега прерогатив животиња, а у најбољем случају – деце или пијаница“. На српском у означавању кретања по Интернету срећу се глаголи *шетати*, *посетити*, *обилазити*, *лутати*. Доживљај Интернета је одређен и стајалишном тачком самог посетиоца на мрежи: о спољашњем поимању говоре предлози „на“, „по“, док предлог „у“ говори о доживљају Интернета изнутра.

Принцип игре веома присутан у језику Интернета, јер се Интернет доживљава као простор слободе стварања и самоизражавања. Слобода као стваралачки принцип произлази из виртуелне природе мреже и лако доводи до измишљања личности које реално не постоје. Низ виртуелних имена и надимака руског Интернета потврђују склоност Интернет стваралаца ка игри са идентитетом: *Бук*, *Баос*, *Гран'е де Касан'як*, *леди Шелли*, *ппп*, *наблюдательная Маша*, *бабушка Жириновского*, *гусарски поручник*. Мистификација као саздавање света, који постоји само виртуелно, шири се и у књижевним Интернет експериментима и играма: лимерики Ратнера, интерактивни хипертекстуални роман с насловом *Роман* који је зачео Лејбов, игре гусара Колпакова, киберпанку блиске некрофилне игре леди Шели, игре налик на јапанске поетске форме – буриме Дмитрија Мањина, пројекат Артема Лебедева Н.Ж.М.Д. – „Название желающие могут додумать“ и др. Посебно важна за судбину књижевних игара на Интернету су сложеност правила, очекивани ниво креативности, хипертекстуална отвореност (затвореност), а језички аспекти тих текстова делимично су предодређени правилима саздавања одређеног жанра.

Завршавајући осврт о односима Интернета у српској и руској култури, могуће је још једном поновити да се нове чињенице и представе, које произлазе из развоја светске електронске мреже, одражавају и у словенским језицима. Утицај енглеске лексике сасвим је разумљив, али се међујезичке везе јављају на различите начине: од позајмица, транслитерација и морфолошких адаптација страних речи до превода, прерада и стварања нових речи. Интернет се показује као изузетно интересантан извор за језичка истраживања и с тачке његове лексике, и с тачке гледишта језика, који се рађа при стварању виртуелних светова.

Први пут објављено на руском језику: Новые славянские слова и метафоры в Интернете // *Мова і культура*, Київ, 2000, вип. 2, с. 9–14.

ИМЕНИЦА *КРИЗА* У САВРЕМЕНОМ СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

У раду се анализирају граматичке, лексичке и текстуалне карактеристике именице криза. Ова именица се одређује као „кључна реч актуелног тренутка“.

Кључне речи: криза, лексикографија, кључна реч, синтагма, творбено гнездо

Српски рјечник Вука Стефановића Караџића из 1818. године не бележи именицу *криза*.

У Ћисаловићевом „Речнику страних речи“ (Ћисаловић 1928) међу осам хиљада одредница налази се и именица *криза*: „**криза** г. одсутан обрт; опасне прилике“.

У Бакотићевом речнику (Бакотић 1936) наводе се три значења ове речи:

КРИЗА, ж (од грч. krisis), 1. промена на боље или на горе која нагло дође у току извесних болести; 2. критично стање које се појављује у пословима, у трговини и индустрији, у привреди, у финансијама; 3. у *драми*: врхунац у расплету догађаја драме.

И у Московљевићевом речнику (Московљевић 2000), први пут објављеном 1966. године¹, ова именица има три значења:

крíза ж (грч. krisis) **1.** тренутак болести кад се очекује бољитак или погоршање. **2.** фиг. опасно стање у привреди, обично после периода напретка. **3.** тешко стање у неком послу, односима.

Слична значења наводе се у трећој књизи Речника МС, објављеној 1969. године:

крíза ж грч. **1.а.** врло тешко стање. ... **б.** екон. периодична појава у капиталистичкој привреди која се очитује, испољава у хиперпродукцији

¹ Прво издање појавило се под називом *Речник савременог српскохрватског књижевног језика, с језичким саветником*. Убрзо по објављивању је забрањено и уништено тако да је свега тридесетак примерака дошло до корисника.

робе, а то има за последицу смањење производње и незапосленост. ... 2. мед. преломно стање у току болести после кога настаје побољшање или погоршање болести. ... 3. осетљива несташица, оскудица чега. ...

Најкомплекснији речнички чланак, с најпрецизнијим семантичким идентификацијама, разумљиво, доноси Речник САНУ:

криза ж (грч. krisis) **1.а.** *уопште тешко, рђаво стање; ситуација, обично пролазна, која доводи у опасност даљи опстанак, развој нечега. ... б.* екон. *тежак периодични поремећај у капиталистичкој привреди, у процесу капиталистичке репродукције, који се испољава у хиперпродукцији робе, што има за последицу пад цена и вредности капитала, незапосленост, смањивање кредита и инвестиција, пропадање малих предузећа, банака и сл. ... в.* пол. *испољавање непријатељских ставова, затегнутост у међународним односима; рђаво, несређено политичко стање у једној земљи. ... г.* *оскудица, несташица нечега. ...*

2. *тешко душевно стање, узнемиреност, душевни немир, обично праћен болом, патњом. ...*

3. *мед. одсудан, преломан тренутак у току болести, после којег наступа побољшање или погоршање болесниковог здравственог стања. ...*

4. *књиж. врхунац заплета у драмској радњи, кулминација драмске радње. ... (Речник САНУ 1978)*

И Речник МС и Речник САНУ економску кризу везују за капитализам². Мада је врло вероватно да ни социјалистичке привреде нису биле имуне на кризу, сужавање значења у овим речницима не може се сматрати за мањкавост. Владајућа (и једина дозвољена) партија у социјализму сматрала је да је економска криза својствена капитализму као систему, да капитализам нужно ствара кризу, па су се уместо именице *криза*, када је било речи о социјалистичкој привреди, користили разни еуфемизми:

Пошто емигрантске публикације нису биле укључене у грађу за израду ова два речника, а лингвисти се баве језиком а не економијом или политиком, лексикографско ограничавање економске кризе на капитализам било је неминовно.

Почетком осамдесетих година прошлог века, након Брозове смрти, ситуација се донекле мења па се све чешће говори о кризи и у социјали-

² Речници руског језика објављени у совјетско доба економску кризу такође везују искључиво за капитализам: „Периодическое наступавшее в капиталистической экономике явление перепроизводства товаров, ведущее к разорению мелких производителей, к сокращению производства и к усилению безработицы (Ушаков 1936); „2. Экон. Периодическое относительное перепроизводство товаров в капиталистическом обществе, ведущее к расстройству экономической жизни, к безработице и нищете трудящихся“ (СРЯ 1983).

зму. Облици испољавања економске кризе у капитализму и социјализму, поготово „реалном“, совјетског типа, нису исти³.

У једнотомном речнику српског језика Матице српске, објављеном 2007. године, економска криза више није ограничена само на капитализам:

криза ж ... **а.** тежак поремећај у економији, привреди (нпр. немогућност пласмана робе, пропадање предузећа и банака, смањење или прекид инвестиција, незапосленост и др.) (РСЈ 2007).

Данас именица *криза*, не само у српском језику⁴, спада у „кључне речи актуелног тренутка“. Термин⁵ је у језичку науку увела Т. В. Шмелова пре двадесетак година (Шмелева 1993). Обележја која реч мора да поседује да би се могла назвати кључном, како наводи Шмелова, тичу се три аспекта постојања речи – текстуалног, лексичког и граматичког. Текстуални аспект се испољава у фреквентности коришћења речи, поготово у новинским насловима, као ударном месту текстова масовне комуникације: КРИЗА ЗАПАДНОГ МОДЕЛА (Политика, 2012), КРИЗА НИЈЕ ГОТОВА (НИН, 2013), ПРОМЕНЕ И КРИЗА НА ВОЛСТРИТУ (НИН, 2008), САНКЦИЈЕ И ЕКОНОМСКА КРИЗА (Блиц, 2013), КРИЗА НА КОСОВУ (Куир, 2013), МЕРКЕЛ: ДУЖНИЧКА КРИЗА У ЕВРОПИ ЈОШ НАЈМАЊЕ ПЕТ ГОДИНА (Блиц, 2013), ТЕШКИ МАЉ КРИЗЕ (Политика, 2012).

Ове речи постају објекат масовне језичке рефлексије, појављује се мноштво исказа-дефиниција типа *X – то је...* или *X – то није...*

³ „Българският икономически дискурс от недалечното минало познава и дефицитната криза, чието проявление е недостиг на стоки и услуги и може да се определи като социалистически тип криза“ (ц. Атанасова 2010: 123).

⁴ „Сегодня среди ключевых слов текущего момента – *кризис*, это, думается, ни у кого не вызовет сомнений“ (ц. Шмелева 2009: 63); „Думата *криза* като езикова репрезентация на икономическото понятие „криза“ става изключително актуална в началото на 2008. г., при това не само в българския език“ (ц. Цонева 2010: 56); „Самата дума *криза* без съмнение е една от ключовите думи на нашето време и като всяка ключова дума има различни важни характеристики“ (ц. Цонева 2009); Каминска и Шмелова уводе и термин *кључна синтагма актуелног тренутка*: „Отдавая себе отчет в том, что в такой массе найдется множество случайных соседств этих слов в разных текстах, следует всё же признать, что *конец гламура* становится ключевым сочетанием текущего момента, если ввести и такое понятие“ (ц. Каминская, Шмелева 2009).

⁵ У литератури се срећу и други термини: „Социальная значимость называемого им понятия относит слово *кризис* в группу самых актуальных слов, которые обозначаются в современной лингвистике по-разному – как коммуникативно важные слова, слова-шлягеры, лексические доминанты, ключевые слова“ (ц. Цонева 2012: 127).

Лексички параметри речи – њена синтагматика и парадигматика – међају се, првенствено ширењем могућности њене метафоричке употребе, модификују се синонимски и антонимски односи⁶.

Статус кључне речи побуђује активирање деривационог потенцијала – појављују се нови деривати, шири се сфера њихове употребе и семантика (Шмелева 1993, Шмелева 2009). Једини деривати забележени у описним речницима српског језика јесу придев *кризни*, именица *кризица* и глагол *кризирати*:

крѝзнѝ, -а, -ѳ који се односи на кризу, који је у вези с кризом, захваћен кризом. (Речник САНУ)

крѝзица (крѝзица) ж дем. од криза. (Речник САНУ)

кризѝрати, крѝзѝра̑м, 3. л . мн. кризѝрајѹ несврш. [в. криза] фам. бити у кризи, пролазити кроз кризу (обично о наркоманима у току одвикавања). (Клајн и Шипка 2008)

Интересантно је да све три речи нису забележене ни у једном дескриптивном речнику. У Бакотићевом и Московљевићевом речнику нема ниједног деривата, У Речнику МС и РСЈ 2007 забележен је придев *кризни*, у Речнику САНУ – *кризни* и *кризица*, у Клајн и Шипка 2008 – *кризни* и *кризирати*.

Речници нових речи бележе само једну синтагму – *кризни штаб* (Клајн 1992) и један дериват – *кризирати* (Оташевић 2008).

Број деривата данас је врло велики. Придеви *посткризни*, *послекризни*, *преткризни*, *прекризни* показују да се криза данас доживљава као нешто веома важно, па се живот дели на период пре ње и после ње (деценијама је главни међаш био рат па се живот делио на предратни и послератни).

послекризни: Урушавање и анемичан послекризни опоравак овог сектора, који је свугде „локомотива” која вуче целу националну привреду, био је велики удар на економску сигурност Американаца, јер су некретнине све до кризе биле главни и сигуран чувар иметка и гаранција стандарда, да би се у последњих пет година то претворило у фатаморгану (Политика, 2012); Када је криза окончана, организација се суочава са потребама ревитализације у послекризном периоду (И = Интернет, 2011); „Послекризна ера не би требало да буде као преткризна ера“, указао је оснивач и директор Форума Клаус Шваб (Блиц, 2011).

посткризни: Економски саветник премијера Србије Јуриј Бајец каже да је припремљен нови посткризни модел економског раста и развоја Ср-

⁶ О метафори природне силе у концептуализацији светске економске кризе в. Силаски и Ђуровић 2011.

бије (Блиц, 2012); Предложен нови посткризни модел раста и развоја у коме кључно место треба да имају индустрија, пољопривреда, инвестиције и извоз (Школа бизниса, 2011); Посткризна обнова економије уз истицање у први план иновационих фактора раста главни је задатак странке парламентарне већине „Јединствена Русија“ (И, 2009).

наконкризни: Ко зна, можда то буде први наконкризни потез наше премијерке (И, 2010).

преткризни: Обим светске трговине је у децембру 2010. први пут премашио преткризни ниво, док је годишњи промет повећан за рекордних 15,1 одсто (Политика, 2011); Као доминантна прича и даље се гура објашњење да је преткризни период био нормалан, макар у смислу обраста раста у реалној економији (Нови Репортер, 2011); Примена основних постулата кризног менаџмента ... на систематски начин припрема фирму да уочи преткризна стања и свесним поступцима избегне кризни удар у целини (Бранислав Машић: Стратегијски менаџмент, Београд, 2009, стр. 443).

прекризни: Најбољи прогностичар познијих тешкоћа су били прекризни спољни дефицити, а не они фискални (НСПМ, 2011); Робни промет 2011. године је постигао прекризни ниво, те износи 30 милијарди долара (И, 2012); То надаље значи, да криза пружа могућност да се успостави нова равнотежа, виша или нижа у поређењу са прекризним стањем (Политика, 2012).

међукризни: Истраживања су показала да се у оквиру тих међукризних интервала јављају и краћи међурецесивни циклуси (И, 2012).

унутаркризни: Сви унутаркризни фактори остају. Тим пре што су врло активне снаге радикалног ислама, које делују са суседних територија (И, 2011).

докризни: Кад је реч о ефектима девалвације и строге фискалне политике, треба указати и на пример мале прибалтичке републике, Летоније, која је у периоду 2009 – 2011. обавила жестоку буџетску консолидацију, очувавши курс своје валуте – лата – према еврџ на докризном нивоу. (Глас јавности, 2012); Темпо индустријске еволуције уско је повезан са стањем енергетике, зато обнова докризног обима индустријске производње у земљама Централно-Источне Европе (ЦИЕ) могућа је само под условом повећавања техничког енергопотенцијала и одрживог раста показатеља производње електричне енергије (Глобус, 2009); А то што је Русија прва земља у којој су берзански индекси надмашили докризни период за нашу јавност није битно, као што је то рецимо 2008. био случај када су ти исти индекси падали (И, 2011).

Размере кризе представљене су бројним дериватима:

мегакриза: Реак oil (тј раст цена нафте као последица приближавања ПО) није крив за постојећу финансијску кризу (није ни битно). Колико

дуго ће трајати ова тренутна криза? Да ли можете да сагледате спајање ове кризе (боље да је назовемо кризице) са кризом која ће директно бити последица ПО (опадање производње и раст цена...)? Колико ће та мегакриза трајати? (И, 2008); Иако ће свој део у наговештају доласка Новог доба свакако одиграти и еколошке катастрофе и промена климе, као нешто што нас упозорава, а непосредно нам је видљиво, од пресудног ће значења ипак бити криза савременог човечанства, мегакриза Модерне која је узнемирила људе можда онако како су били изbezумљени и неоријентирани почетком Новог века (И, 2013).

мегакризни: И тако Србија свечано и радно упловљава у годину 2009, унапред проглашену мегакризном (И, 2008).

суперкриза: Суперкриза на помолу! /наслов/ Свету до краја ове године прети највећа економска криза, већа и од оне која се десила 30-их година прошлог века, предвиђају британски и амерички аналитичари (Курир, 2011); У догледној будућности – нова суперкриза (И, 2009); Поједини сматрају да би нова суперкриза изазвала више ратова, а неки не беже чак ни од тога да прогнозирају трећи светски рат (Курир, 2011).

кризетина: Реално, нико нормалан не би желео сада да влада, када је у току ова кризетина (И, 2012); А док та кризетина не прође они ће, нормално, наставити да гуле сиротињу рају јер се, руку на срце, у то најбоље и разумеју (Етна, 2011); Црна Гора нема приходе осим туризма, некретнине су прошле, цене падају, још мало па ће тамо бити финансијска криза, али не криза већ кризетина (И, 2008).

велекриза: Разумем да је светска економска криза, почела у 16 сати и 36 минута. То разумем. Не разумем ... да је почела домаћа велекриза морала (И, 2008).

хиперкриза: Криза или боље хиперкриза идентитета средине као и жеља да се у њој чак пропагира национализам доводи људе до невероватних теоријских елаборација, притом збуњујући их у тој мери да трговачким манирима покушавају да нађу подршку како би и сами нашли какав такав ослонац да верују у оно у шта им је прилично сумњиво веровати (И, 2001); Нисмо се за ово борили!!! Хиперкриза морала и људског непамћења је на врхунцу! (И, 2009).

ултракриза: На глобалну економску кризу ми смо одговорили на свој оригинални, српско-хрватско-бошњачки начин: политичком ултракризом (Журнал, 2012).

кризица: Peak oil (тј раст цена нафте као последица приближавања ПО) није крив за постојећу финансијску кризу (није ни битно). Колико дуго ће трајати ова тренутна криза? Да ли можете да сагледате спајање ове кризе (боље да је назовемо кризице) са кризом која ће директно бити последица ПО (опадање производње и раст цена...)? Колико ће та мегакриза трајати? (И, 2008); Кризица или криза ... Високи представник међународне заједнице Валентин Инцко сматра да у Босни и Херцеговини

постоји „кризица“. За разлику од њега, челници Републике Српске ситуацију у БиХ, због неколико закона које је Инцко донео, описују много драматичније (Данас, 2009); Дакле, све док они који оспоравају то право Србији и Србима не буду схватили да Србија и Срби имају итекако право на своје националне интересе, и не буду прихватили такву Србију ... они ће бити генератори криза и кризица на овом подручју (И, 2010).

миникриза: Такав оптимистички закључак се намеће после изјаве руског председника Владимира Путина који је дијагностиковао садашње британско-руске односе као – мини-кризу. Путин је дословно рекао да ће Русија и Велика Британија решити садашњу мини-кризу и да ће се односи те две земље нормално развијати (Вечерње новости, 2007); Дајући правце дебати, она ће уједно дати и правац и облик будућем току кризе. Аргумент да је англо-саксонски капитализам крив већ је довео до покрета за строжим европским финансијским прописима, као и до мини-кризе у односима еврозоне са Британијом (И, 2012); Ирска је била у тзв. мини-кризи 2002. године, због америчке кризе е-компанија, и та криза је санирана. Међутим, талас глобалне кризе био је разорнији (Време, 2010).

Борба против кризе произвела је три деривата, два придева и један прилог – *противкризни*, *антикризни* и *антикризно*:

противкризни: Држава чији чланови Владе проглашавају светску економску кризу за њену шансу, тврдећи: да ће због исте у Србију навалити стампедо инвеститора, да су владине противкризне мере нешто изузетно што свет до сада није видео, да ће успркос кризи бити привредног раста, а њен председник марљиво све то понавља (а не ради се о предизборној кампањи), изазива код посматрача са стране, у најмању руку, осећај неверице да је тако нешто могуће (НСПМ, 2009); Када се чита противкризни план Барака Обаме, стиче се утисак да је то просто нови програм новог председника, о правцу развоја земље (И, 2009); Према Риа Новости Русија је издвојила из резерви 10 трилиона рубљи (340 милијарди долара) као противкризни пакет што представља скоро целокупан руски буџет (И, 2008).

антикризни: Лимитирање максималног износа плате коју могу да приме директори јавних предузећа и агенција биће једна од антикризних мера (Блиц, 2012); Представници Владе Србије предочили су јуче синдикатима и послодавцима сву тежину ситуације у којој се земља тренутно налази, али и антикризне мере које ће омогућити да ту ситуацију преживимо (Политика, 2012); Потребна антикризна влада (Глас јавности, 2012).

антикризно (прил.): Да би се остварио такав резултат тешко да смо се могли понашати антикризно, што би било логично у овом времену (Дан, 2011); Можемо ли са њима да делујемо антикризно? Намена ПИ

је иновативност, искоришћавање вредности у подацима, тражење конкурентних предности, резерви (И); Да би то изборили нијесмо се могли понашати антикризно, чак шта више наш буџет је растао за износ путовања ка далеким европским дестинацијама (Арена, 2011).

Именица *кризолог* појавила се још осамдесетих година прошлога века. Коришћена је пежоративно за интелектуалце који су почели да указују на постојање кризе и у социјалистичком друштву. Данас је ова именица стилски неутрална и означава научнике који проучавају кризу.

кризологија: Кризографија и кризологија кризе америчке антропологије, изазване превасходно ванантрополошким мишљењем и редуковањем антропологије на етнографију, састојала се из уочавања више различитих аспеката приписане кризе или чак из више „криза“ америчке антропологије (Иван Ковачевић: Антропологија између сцијентизма и дисолуције, Београд, 2010, стр. 157); Нико није предвидео слом социјалистичких друштава. Стипе Шувар уводи појам кризологија за друштвене науке које почињу 80-их да наговештавају кризу (Јелена Јанковић: Теорије о друштвеним променама, скрипта); Ако се успе у „заоштравању“, успеће се и у борби против наведеног, каже нам лекција из предмета „Кризологија и катастрофологија деведесетих на простору Бивше Југославије&Западног Балкана“ (И, 2008).

кризолог: Културолог, феноменолог и кризолог Ратко Божовић је и у овој новој књизи „фрешких“ текстова колумнистички брзо реаговао, као „вапијући у пустињи“ (И); Његово дело Друштвене неједнакости и модерно друштво (1974) и већи број његових радова који већ у наслову садрже појам „криза“ донели су му, као и другим његовим колегама, етикету „кризолога“ (Република, 2007); Као да је Кангрга заборавио своје примедбе поводом Шуваревог избора за редовног професора, Бијелу књигу са листом „анархолибералних интелектуалаца“ на којој је Кангргино име обилато презентирано, на Шуварево поспрдно политичко обележавање колега који су аргументовано указивали на кризу југословенског друштва седамдесетих и осамдесетих година прошлог века као „кризолога“ итд. (Република, 2003).

кризолошки: Управо таква манихејска подела жели се наметнути као кључна подела савремене кризе у Србији. У њој се хуманизам, модерност и просветитељство/просвећеност појављују као основне реторичко-полемичке фигуре. Стога се поновно преиспитивање „просветитељског пројекта“ у савременом кризолошком дискурсу појављује не толико из разлога чисто теоријске природе, него више из разлога оправдавања, односно утемељења различитих погледа на свет у време евидентне легитимацијске кризе различитих практичних, а у коначном – из разлога оправдавања различитих политичких становишта (Филозофија и друштво, 2006); Поново јој се указује „епистемолошка шанса“ да се врати

„великим питањима свога времена“ на начин који би отклонио суморне „кризолошке“ констатације (Филозофија и друштво, 2006).

Именица *кризографија* спада у индивидуалну творбу.

кризографија: Кризографија и кризологија кризе америчке антропологије, изазване превасходно ванантрополошким мишљењем и редуковањем антропологије на етнографију, састојала се из уочавања више различитих аспеката приписане кризе или чак из више „криза“ америчке антропологије (Иван Ковачевић: Антропологија између сцијентизма и дисолуције, Београд, 2010, стр. 157).

Одсуство кризе означава се придевима *бескризни* и *некризни*:

бескризни: Развијају се, истовремено, буржоаске концепције бескризног, хармоничног развоја капиталистичке привреде, посебно његовог приватног сектора (И); За то су се постарали управо југокомунисти, одржавањем „нормалности“ на апаратима и петрификацијом система који је ... само у својој тоталитарној форми могао бити бескризни. Свака надлазећа структурна криза – јачање терцијарног економског сектора, постојање конгломерата неподесних за „демократско“ самоуправљање, императив економске ефикасности наместо екстензивности – само је гурала елиту ка конзервативнијем решењу (И, 2012);

некризни: Тиме си савршени поданик јер си у бити лако поткупљив, јер ће ти, у некризна времена, лако уз већу плату продати беле бубреге за ове обичне (И, 2012); Да су нека друга, некризна времена, у делегацији би било бар 80 људи; овако, ова нејака шачица Срба имала је, поред навијачких, и радну обавезу да присуствује још једном звезданом тренутку председника (Е-новине, 2009); Није то, дакле, разлог, већ се финансијска криза овде прво и највидљивије сломила о леђа медија, посебно телевизија. Речју – ионако неразвијена привреда у кризи сигурно не даје довољно пара за рекламе, а телевизија има превише (чак и за некризно тржиште) и веома су скупе (И, 2010).

Именица *кризиште* је успео индивидуални експресивни дериват:

кризиште: Неко је остао на слободи уместо у затвору, неке је Косово остало као дуговечно кризиште из кога се на већ увежбан начин стичу гласови (И, 2007).

Именицу *криза*, као „кључну реч актуелног тренутка“, карактерише и текстогеност – способност да продукује мноштво текстова (Шмелева 2009). О кризи, њеном настанку, узроцима, облицима испољавања, могућностима превазилажења и слично написано је протеклих година на хиљаде

чланака, студија, књига. И сама реч *криза* постала је предмет бројних промишљања:

Реч криза ушла је у наше животе прво кроз негирање њеног постојања, затим преко тврдњи да њен карактер није трајан (очекивана корекција тржишта, рекли би трејдери) до изјава да се ради о глобалном феномену који ипак неће имати значајније ефекте на нашу малу и локалну економију. Временом, фазу порицања заменила је спознаја да реч „криза“ може да послужи као оправдање за пропаст сваке економске политике, укључујући ту и српску. Криза је заслужено добила статус највише истине која не захтева никакво даље објашњење и која је истовремено сама себи и узрок и последица ... Међутим први пут имамо прилику да сусретнемо кризу за коју се чини да је нешто више од простог појма, кризу која представља готово жив ентитет, недоступан ограничениости наше спознаје. Тиме је изгледа понуђено једино сувисло објашњење због чега се нико није упуштао у њено дубље тумачење. Довољно је изговорити „криза“ и ствар је решена. Људи су већ временом научили да ту реч треба прихватити ћутке и без поговора, исто онако као што се на дар прихвата свилен гајтан, само да се не би увредио гост који нам га је чак из Стамбола донео на поклон (И, 2009);

И садашњу финансијско-економску невољу народ сматра као суд Божији, но не говори суд него криза. Да би невоља била умножена неразумеванјем! јер док се изговарала разумљива реч, суд, знао се и узрок због кога је невоља дошла; знао се и Судија, који је невољу попустио; знао се најзад и циљ попуштене невоље. Чим је пак употребљена реч криза, реч неразумљива свима и свакоме, нико ништа не зна да објасни ни због чега, ни од кога, ни к чему? Само се тиме разликује садашња криза од криза, које су од суше или поплаве или рата или помора или гусеница или друге неке напасти (Владика Николај: Мисионарска писма);

Никада нам се реч криза није чинила тако блиска и уобичајена као што је то случај у последње две године. Гомила економиста и разних стручњака анализира, предвиђа, критикује, сумира и надасве живи од те речи, а њен узрок, утицај и будући след никад се нису нису чинили несхватљивији и неизвеснији (И, 2012).

У новинским насловима честа је формула *криза као...* Блиска је дефиницији јер се њоме истиче она страна кризе коју аутор сматра најважнијом: КРИЗА КАО ПРЕТЊА⁷; КРИЗА КАО КАПИТАЛИСТИЧКА ПРИЛИКА; КРИЗА КАО АЛАТКА ЗА ИЗГРАДЊУ ЕВРОИМПЕРИЈЕ; КРИЗА КАО ШАНСА; КРИЗА КАО УМИРАЊЕ СОЦИЈАЛНЕ ДРЖАВЕ; СВЕТСКА ЕКОНОМСКА КРИЗА КАО АЛИБИ; КРИЗА КАО ИЗГОВОР ЗА ОТПУШТАЊЕ...

⁷ Сви наведени примери нађени су на Интернету.

Комбинаторне могућности ове именице последњих неколико деценија су знатно увећане. Број синтагми с именицом *криза* је огроман, а многе од њих су веома фреквентне. Као илустрација, биће наведене неке од њих:

придев + криза: економска⁸, светска економска, глобална, политичка, спољнополитичка, војно-политичка, кредитна, дужничка, буџетска, финансијска, изборна, постизборна, уставна, фискална, аграрна, социјална, социјално-економска, енергетска, идеолошка, демографска, популациона, национална, цивилизацијска, хуманитарна, талачка, емоционална, психолошка, еколошка, нафтна, стваралачка, професионална, грчка, сиријска...

криза нечега: банкарског система, фискалног система, долара, ликвидности, компјутерске индустрије, идентитета, власти, савремене цивилизације, европске цивилизације, породице, морала, духовности, књиге, читања...

криза у: свету, еврозони, зони евра, Европи, Алжиру, региону, филмској индустрији, музичкој индустрији, агробизнису, сфери политике, односима Русије и САД...

криза унутар: Европске Уније, Демократске странке, коалиције, система евра, еврозоне, владајуће коалиције, владајуће странке, владајућег политичког блока, исламске заједнице, струке...

криза на: Блиском Истоку, северу Косова и Метохије, турско-сиријској граници, тржишту капитала, хипотекарном тржишту, Београдској берзи...

криза с(а) (+ инструментал): таоцима, евром, струјом, горивом, гасом, руским туристима, ценама хране, несташицом хране, Грчком, Техераном, државним дуговима...

криза с(а) (+ генитив): светских берзи, Косова, севера Косова и Метохије, хипотекарног тржишта, периферије еврозоне, Волстри-та...

криза око: гаса, Сирије, Космета, проглашења независности Косова, снабдевања, буџета, дугова, ликвидности банака, евра, заставе, права наслеђа на престо...

Поједине синтагме с овом именицом су вишечлани термини: Велика криза, Кубанска ракетна криза, Анексиона криза, Тршћанска криза итд. Неке од њих су забележене у општим дескриптивним речницима, речни-

⁸ Цитати нису навођени ради уштеде простора. За сваку од наведених синтагми лако је наћи десетине реченица, у различитим изворима, у којима су употребљене.

цима страних речи, општим енциклопедијама и терминолошким речницима, друге још чекају на лексикографску обраду.

Наведени примери недвосмислено показују да је именица *криза* кључна реч актуелног тренутка. С обзиром на стање у свету и код нас, врло је вероватно да ће тај статус задржати још дуго времена.

ЛИТЕРАТУРА

- Атанасова 2010: Таня Атанасова, Образни проекции на кризата в българския обществено-политически дискурс. у: *Сборник доклади от юбилейна международна научна конференция. Том 4. „Наука и икономика“*, Варна, 123–133.
- Башкова 2009: И. В. Башкова, Существительное *кризис* в российских СМИ XXI века. *Политическая лингвистика* 2, Екатеринбург: Уральский государственный педагогический университет, 68–71.
- Каминская и Шмелева 2009: Т.Л. Каминская, Т.В. Шмелева, Гламур и кризис. *Вестник Новгородского государственного университета*. Серия „Гуманитарные науки“ № 47. Великий Новгород, www.rus.jf.spbu.ru/upload/.../doc_1251990019
- Силашки и Ђуровић 2011: Nadežda Silaški, Tatjana Đurović, The *natural force* metaphor in the conceptualisation of the global financial crisis in english and serbian. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* LIV/1, 227–245.
- Цонева 2009: Л. Цонева, Метафорическое моделирование экономического кризиса. у: *Активные процессы в различных типах дискурсов: политический, медийный, рекламный дискурсы и интернет-коммуникация. Материалы международной конференции*, Москва – Ярославль: Ремдер, 540–548.
- Цонева 2010: Лиляна Цонева, Думата криза като ключова дума на временото. у: *Световната криза и икономическото развитие. Сборник доклади от юбилейна международна научна конференция. Том 4*, Варна: Наука и икономика, 56–63.
- Цонева 2012: Лиляна Цонева: Слово *кризис* в современном медиатексте. *Славистика* XVI, Београд, 127–134.
- Шмелева 1993: Шмелева Т.В, Ключевые слова текущего момента, *Colleqium* 1, Киев: Издательский дом Дмитрия Бурого, 33–41.
- Шмелева 2009: Т. В. Шмелева, Кризис как ключевое слово текущего момента, *Политическая лингвистика* 2, Екатеринбург: Уральский государственный педагогический университет, 63–67.

РЕЧНИЦИ

- Бакотић 1936: Др. Лујо Бакотић, *Речник српскохрватског књижевног језика*. Београд: ауторско издање.
- Ђисаловић 1924: Проф. Др. Веселин Ђисаловић, *Речник страних речи*, Нови Сад: ауторско издање.
- Клајн 1992: Клајн Иван, *Речник нових речи*, Нови Сад: Матица српска.
- Клајн и Шипка 2008: Клајн Иван и Милан Шипка, *Велики речник страних речи и израза*, Нови Сад: Прометеј.
- Московљевић 2000: Др Милош С. Московљевић, *Речник савременог српског књижевног језика с језичким саветником*. Београд: Гутенбергова галаксија.
- Оташевић 2008: Ђорђе Оташевић, *Речник нових и незабележених речи : сажето издање*. Београд: Алма.
- Речник МС: *Речник српскохрватског књижевног језика. I–VI*. Нови Сад: Матица српска, 1967–1976.
- Речник САНУ 1978: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика X*. Београд: Српска академија наука и уметности – Институт за српскохрватски језик.
- РСЈ 2007: *Речник српског језика*, Нови Сад: Матица српска.
- СРЈ 1983: *Словарь русского языка в четырех томах. Издание второе, исправленное и дополненное*. Москва: Русский язык.
- Ушаков 1936: *Толковый словарь русского языка* (под редакцией Дмитрия Николаевича Ушакова), Москва: Государственный институт „Советская энциклопедия“.

Први пут објављено у: *Наш језик*, 44/1-2, Београд, 2013, стр. 13-27.

Пјотр Мироха

(Јагелонски универзитет, Краков)

ДЕЛАТНОСТ ЧАСОПИСА *НОВОРЕЧЈЕ* У ОКВИРУ СРПСКИХ И ПОЉСКИХ ИСТРАЖИВАЊА НЕОЛОГИЗАМА

1. Увод

Српски часопис „Новоречје“ се издаје од 2019. године и посвећен је искључиво истраживању неологизама. Уредници су у првом броју одредили његов популарнонаучни профил. Објављују се и нови текстови и радови раније објављени у другим публикацијама. Отворен доступ садржају часописа *Новоречје* на Интернету је погодан за заинтересоване. Чланци су подједнако посвећени новим облицима речи као и еволуцији појмовног садржаја који одговара већ устаљеним лексичким јединицама. Такође се разматрају методолошка питања у потрази за најбољим начинима проучавања неологизама.

Циљ овог чланка је приказ истраживања неологизама на страницама часописа *Новоречје* у ширем контексту српских приступа новој лексици која ће бити представљена у односу на погледе у пољској науци.

2. Часопис *Новоречје*

Створено 2019. године, *Новоречје* не зачиње српска истраживања неологизама у језику. С једне стране, *Новоречје* упућује на досадашња достигнућа, а са друге, представља значајан покушај да се иде у корак на пољу ових истраживања. Уреднички тим чине главни уредник Дејан Ајдачић и уредници Ђорђе Оташевић, Слободан Новокмет и Јован Јовановић. Свој допринос дали су и аутори Александар Милановић (Milanović, Ajdačić, Otašević, 2019), Рајна Драгићевић (2020), Весна Ђорђевић и Марина Николић (Otašević, Đorđević, Nikolić, 2020).

Иако часопис објављује практично само научне чланке, он има мисију коју је редакција дефинисала на следећи начин:

Радујемо се језички обдареним саговорницима који лепим речима богате српски језик чувају његов дух са жељом да га пренесу и будућим поколењима.

Ми смо отворени за нове појаве и речи, али нам није потребна свака гласовно неприкладна страна реч ако можемо да је заменимо неком лепшом речју (Načela)

То, међутим, не значи да су истраживања представљена у *Новоречју* пуристичка¹ или да њиме доминира прескриптивни тренд². Управо супротно, много простора посвећено је опису свих оних лексичких појава које су у последње време постале део српског узуса.

Овај описни приступ уосталом очигледан је у рубрикама часописа. Наиме, стални елемент – поред опсежног одељка „Чланци“ – постоји одељак „Грађа“ са описима неологизама, који представљају нове јединице за *Речник нових речи* Ђорђа Оташевића и колега (Ђорђевић, Nikolić, Otašević, 2019; Otašević, Ђорђевић, Nikolić, 2020). Поред тога, у рубрици „Поновно објављујемо“ су прештампане студије о неологији из других публикација. Повремено постоје и вести о научним сусретима везаним за истраживање нове лексике, попут разговора о најновијим трендовима у употреби неологизама у српском језику, који је одржан 29. јануара 2019. године у Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић“ у Београду (Milanović, Ajdačić, Otašević, 2019).

Ако чланци имају нормативне елементе, тачније – када садрже препоруке – аутори покушавају да изнесу језичке аргументе њима у прилог. На пример, такав став заузима Јована Јовановић у раду о феминативима у српском језику (Jovanović, 2020a; 2020b). Ова лингвисткиња је уверена да женска имена за називе професија нису страна српском језичком систему. Она, међутим, тврди да би употреба дате феминативне лексеме требало да одговара променама у ванјезичкој стварности, тј. феминизацији дате професије.

¹ „Лингвистички пуризам се генерално схвата као претерана брига за језик која произлази из емоционалних, а не рационалних поставки. То је брига за „чистоту језика“ (лат. *purus* – „чист“), настојање да се из њега уклоне (или – у мање екстремној верзији – не дозволе) такви елементи, обично лексички, који се сматрају непожељним“ (Markowski, 2005, 126–127). Најпознатији и најраспрострањенији облик пуризма је националистички пуризам. Према овом ставу, „чистоћа језика поистовећује се са изворном природом његових елемената, а заправо са лексиком родног језика“ (Markowski, 2005, 127).

² Прескриптивизам се схвата као синонимни термин за „лингвистички инжењеринг“ (v. пр. Rusiecki, 1994).

3. Новоречје на тлу српских истраживања неологизама

Као што је већ поменуто, нове речи на српском су и раније проучаване. Различите правце ових истраживања укратко представља Ђорђе Оташевић у свом чланку „Нове речи и њихово бележење“ (Otašević, 2020). До сада су речници неологизама играли најважнију улогу. Најстарије издање је био *Речник нових речи* Јована Ћирилова (са два издања – 1982; 1991). Сличан речник, *Речник нових речи* припремио је и познати лингвиста Иван Клајн (Клајн, 1992). Публикацију овога типа приредио је и Ђорђе Оташевић (2004; 2005; 2008а).

Специјализовани часописи пружају велике могућности за праћење нових праваца у развоју лексичких јединица у језику. Оташевић даје примере оваквих публикација за руски и француски језик. До покретања *Новоречја* у Србији није било сличних публикација. Тренутно стање лексике такође се може пратити у новим издањима речника, томовима који допуњују вишетомне описне речнике, па и у двојезичним речницима. Терминолошки речници могу да обављају сличну функцију, јер је „професионални жаргон“ један од најбрже растућих лексичких домена. Неологизми се понекад јављају и у оквиру тзв. допунских речника мање познатих речи, који читаоцима објашњавају високоспецијализоване речи, егзотизме и нову лексику. Могућности бележења нових речи непознатих широј публици представљају оно што Оташевић назива „прегледним речницима“ – то су речници у оквиру строго дефинисаних семантичких домена које понекад објављују у часописима за преводиоце, попут српског часописа *Преводилац* (Otašević, 2019с, 73).

Оташевић такође уочава потенцијал Интернета и веб страница за прикупљање нових лексема. Даје пример сајта *štaZnači.com* (Otašević, 2019с, 73). О могућностима које Интернет отвара истраживачима неологизама биће речи у фрагменту који сумира пољске приступе новим речима.

Што се тиче осталих научних проблема повезаних са неологизмима у српском језику, релативно рано су постављена питања о разликовању неологизма и околионализама (в. Otašević, 1993). Даље је Ђорђе Оташевић покушао, на основу опсежног прегледа лингвистичке литературе – углавном српске и руске, размотри питања прецизних дефиниција. Примећује (слично пољским лингвистима) да се појам неологизам обично дефинише или преуско, превише уопштено или прешироко. Он сам разликује неколико параметара који разликују неологизме, међу којима су „први и основни [...] је време“ (Otašević, 2008б, 40) у односу на неку ранију фазу развоја језика. Други параметар је „простор употребе“, тј. припадност стандардном језику, а не жаргону или идиолекту (за разлику од околионализама) (Otašević, 2008б, 41). Последња од наведених одлика неологизама је њихо-

ва „новина“ – то јест, у ком погледу лексичка јединица може бити нова. Оташевић помиње облике речи, али и значења, идиоме и префиксо- и суфиксоиде (Оташевић, 2008б, 41). Као што ће бити примећено касније, многа питања која постављају српски лингвисти блиска су питањима која се истовремено појављују у пољској лингвистици.

Када говоримо о истраживањима српске неологије, треба поменути и сродна истраживачка поља. Ту спадају проучавање жаргона, као и тзв. урбана етнолингвистика. Вреди посветити и неколико речи разумевању концепата жаргона и сленга. У пољској социolingвистици прихваћено је као прво „[у] основи [...] садржи особину тајности и припадности касти“ (Grabias, 1997, 140). С друге стране, постоје тенденције да се значење појма жаргона прошири на све социолекте. Појам сленга у пољској литератури је релативно млад – преузет је из енглеског језика, где се односи на „оне типове језика које настају у омладинским круговима и резултат су спонтане, изражајне језичке креативности“ (Grabias, 1997, 141).

Из перспективе пољске терминологије, истраживање жаргона на српском језику требало би стога дефинисати пре као истраживање сленга. У њима најважнију улогу имају различити речници усмерени пре свега на особености говора у Београду – *Rečnik savremenog beogradskog žargona* (Gerzić, Gerzić, 2000) и *Beogradski frajerski rečnik* (Imami, 2000), као и двојезични енглеско-српски – *Двосмерни речник српског жаргона и жаргону сродних израза* (Andrić, 2005). Монографију посвећену сленгу објавио је и Ранко Бугарски (2003).

Потоња истраживања, међутим, усредсређују се првенствено на један специфични аспект лексике сленга, на тзв. лексичке амалгаме, некада зване у пољској лингвистици контаминацијама (kontaminacji słowotwórczy)³. Сам Бугарски користи термин који је сковао Иван Клајн *сливенице*. Он такве речи дефинише као:

leksičk[e] blend[e] koje nastaju procesom slivanja „dveju reči ili njihovih delova u novu celinu, često ali ne i obavezno motivisanim preklapanjem njihovih formalnih segmenata, pri čemu tako dobijena tvorenica najčešće i semantički predstavlja kombinaciju delova koji su ušli u njen sastav” (Bugarski, 2018, 145).

Према Бугарском, ова врста лексике најчешће се може наћи у жаргону младих, називима установа за децу, медијима – посебно електронским, огласима, политичким дискурсима, називима институција, фестивалима, изложбама, удружењима, пројектима, насловима књига, као као и на језику деце, народној етимологији, лапсусима или играма речи. Ову врсту лек-

³ Проблемом творбе речи амалгама (сливеница) у пољској лингвистици бавили су се, између осталих, Хенрик Кардела (Kardela 2006) и Агњешка Либура (Libura 2015).

сичких појава лингвиста је описао у својим наредним публикацијама (Bugarski, 2009; 2010; 2013; 2014; 2016; 2018). Широко поље истраживања представља и урбана етнолингвистика којом се бавио Предраг Пипер (в. 2008).

4. Нова лексика у пољској лингвистици

Пре него што представимо приступе неологизмима које су српски истраживачи представили у *Новоречју*, требало би укратко осматрити како је ово поље истраживања разматрано у пољској науци. То би могло да заобиђе појмовне неспоразуме, али такође и да покаже бројне сличности.

На пример, Тереса Смулкова разматра бројне дефиниције неологизма и изводи закључак, с једне стране, о неприступачности овог појма из појмовног апарата лингвистике, а с друге стране о његовом претерано широком значењу (Smółkowa, 2001, 11–14). Према истраживачу, неологизам је лексичка јединица, нова у погледу структуре, значења или везе са другим јединицама, потпуно или делимично стабилизвана у лексичком стандарду; неологизам: морфолошки, семантички (неосемантизам), фразеолошки; то су такође нове позајмљенице из другог језика (Smółkowa, 2001, 14).

Овај појам је одвојен од окационализма, који се у пољској и руској традицији дефинише по Хрушћинској (1978) као „нова реч која се појавила само у одређеном тексту“ (Smółkowa, 2001, 14). Смулкова такође уводи концепте стабилизваних и нестабилних неологизама, где су потоњи они који се „појављују у неколико различитих текстова различитих аутора, али су сувише ретки да би се са сигурношћу могли сматрати лексемама“ (Smółkowa, 2001, 14–15). Што се тиче хронолошког критеријума, у студији „Неологизми у савременој пољској лексици“ - „као савремени неологизми генерално се сматрају речи настале после Другог светског рата“ (Smółkowa, 2001, 24).

Тереса Смулкова је спровела истраживање нове лексике у пољском језику у Опсерваторији за језик Института за пољски језик при Пољској академији наука. Један од резултата рада опсерваторије био је речник неологизама *Речи, речи ... Да ли их знате? (Słowa, słowa... Czy je znasz?* Smółkowa et al, 2013). У издање је унета и лексика која

се јавља у речницима пољског језика, објављеним од 1990-их до данас, али ове речи су расуте, не разликују се одговарајућим квалификатором, уклопљене су у целокупни језички материјал садржан у тим речницима. Велика већина јединица у овој студији није наведена чак ни у најновијим речницима (Smółkowa et al, 2013, 5).

Лексички ресурс публикације „укључује речи које су се углавном појавиле у пољском језику у последње две деценије“ (Smółkowa et al, 2013, 5)

Основни критеријуми при одабиру материјала били су „време појаве речи у новинским текстовима, углавном из деведесетих година и касније, и учесталост њиховог појављивања на Интернету и [...] у картотекама“ (Smółkowa et al, 2013, 5)

У Пољској постоје и други слични пројекти. Језичка опсерваторија делује и међу лингвистима на Варшавском универзитету (Obserwatorium Językowe Uniwersytetu Warszawskiego). Делатност ове опсерваторије одликује употреба Интернета и укључивање уочених промена у лексиси које пријављују корисници Интернета – тзв. *crowdsourcing*.. Као део сајта <powewyrazu.uw.edu.pl> неологизми додати у речник се дефинишу низом критеријума. Пре свега, таквима се сматрају речи које су у пољски језик ушле после 1989. – према старијем и средњем поколењу лингвиста, или после 2000. – према млађим лингвистима. Неологизмом се не сматра само појединачна реч, већ то може бити и читава синтагма. Штавише, није важно да ли је реч формално нова или је реч о неосемантизму. Додатни критеријуми укључују одсуство навођења лексеме у меродавним општим речницима пољског језика и речницима страних речи, као и присуство или ширење у стандардном језику.

Лексика, која се у језику појавила после 1989. године, забележена је и у двојезичном пољско-немачком језику *Polnisch-deutsches Wörterbuch der Neologismen*:

[У речнику су забележене домаће и позајмљене речи, значења речи и устаљене синтагме које су се појавиле у одређеном временском периоду. Морале су оне да већ стекну наиндивидуална обележја, мерљива одређеном учесталости употребе, чињеницом да су постале део стандардног језика или да су на путу да у њега уђу. Није битно да ли је ова нова реч већ наведена у општем речнику или не, први фактор који одређује је период настанка -последњих петнаест до двадесет година, односно после 1989/90. Изузета је искључиво стручна и жаргонска лексика, као и очигледни окaziонализми [...], као и индивидуализми повезани са конкретним текстовима и ситуацијама, који су свесно створени ради повећања експресивности [...] (Worbs et al., 2007, X)

Међу пољским речницима нове лексике треба поменути још једну књигу *Nowe słowa* аутора Жежи Бралчика (Bralczyk 2007) као и серију публикација коју је уредио Анджеј Богуславски, међу којима је најновија је том *Verba polona abscondita. Sonda słownikowa III* (Bogusławski, Danielewiczowa, 2005). Међутим, то нису речници у строгом смислу те речи – они допуњују материјал који није забележен у претходним издањима серије,

представљајући не само неологизме *sensu stricto*, већ и укоренење лексичке елементе који нису обухваћени претходним лексикографским радовима или су погрешно препознати или описани. Сами аутори признају да њихова амбиција није стварање исцрпног речника. Супротно томе, регистравање речи је има успутан и насумичан карактер, јер је циљ пре предлагање строжијих лексикографских решења (Bogusławski, Danielewiczowa, 2005).

Проблемима неологизма у пољском језику бавили су се и Беата Новаковска (Nowakowska 2005), Кристина Вашакова (Waszakowa 2005), Јан Ваврињчак (Wawrzyńczyk 1992), Пјотр Вјерхоњ (Wierzchoń 2008) и Ерика Ворбс (Worbs 2009).

5. Истраживања неологизама у часопису *Новоречје*

Тематски спектар чланака у часопису *Новоречје* је широк. Актуелном питању феминатива посвећује се велика пажња. О питању да ли се женска имена могу сматрати изведеним из мушких имена из семантичке перспективе, Ђорђе Оташевић расправља у чланку „Семантичке дефиниције нових фемининума“ (Otašević, 2019a). Ову тему разматра и Јована Јовановић. У холистичком приступу, на примеру лексеме „тренерка“, ова ауторка представља могућности творбе речи – стварања феминатива у српском језику, а с друге стране, примећује постојање одређених ограничења социолингвистичке природе (Jovanović, 2020a, 2020b).

Такође се говори о другим категоријама деривата при творби речи. Слободан Новокмет анализира неологизме створене помоћу суфикса *-ина*, који на српском обично даје аугментативе (Novokmet, 2019a). Развој нових формата у творби речи прати Рајна Драгићевић на примеру *-оид* и *-саурус*, *-заур*. Разматрања Драгићевићеве су посебно занимљива јер она покушава да уз упоредни приступ развоју неологизама и изведе и закључке прогностичке природе. Анализе истраживача такође доприносе теорији творбе речи, разјашњавајући разлику између суфикса и суфиксоида (Dragićević, 2020).

Аутори *Новоречја* такође испитују и друге типове формалних сличности између неологизама – оне који се тичу основе у творби речи. Ђорђе Оташевић је у једном од чланака посветио пажњу антропонимским неологизмима, које у политичком дискурсу често чине имена српских политичара, председника Александра Вучића и политичара Демократске странке Драгана Ђиласа (Otašević, 2020a).

Аутори који објављују у дотичном часопису не ограничавају се на лексику, нову само у погледу форме, већ и значења као Јована Јовановић у тексту „Нова употреба придева *хуман* у савременом српском језику“ (Jovanović, 2019). Аутори анализирају и фразеолошке неологизме – на пример,

Дејан Ајдачић то чини испитујући новонастале фразеологизме у семантичком пољу спорта (Ајдачић, 2019).

На страницама часописа има места и за пограничне неолошке феномене који би могли бити од интереса за тумаче књижевности. Говоримо о индивидуализмима који се јављају код аутора српске авангарде Димитрија Митриновића и Драгана Алексића (Ајдачић, 2020b). Предмет анализе су такође нови појмови из ванјезичке стварности, којима корисници језика покушавају да доделе могуће тачне лексеме. Пример овде је разматрање назива „лежећи полицајац“ у српском и ухрватском језику (Novokmet, 2019b).

Конечно, постављају се и методолошка питања. Ђорђе Оташевић у својим текстовима скреће пажњу на могуће ефикасне начине праћења нових трендова у лексици (Оташевић, 2019d), као и на методе ублажавања неизбежне непотпуности описних речника (Оташевић, 2020b).

Чланци су претежно емпиријски – аутори очигледно више воле суочавање са материјом живог језика него чисто термилошке расправе. То не значи да нису свесни потребе да се јасно дефинишу појмови. Супротно томе, Ђорђе Оташевић примећује, на пример – паралелно са пољским истраживачима – да на пољу истраживања нове лексике концептуални алати често немају строге дефиниције:

Неолошка терминологија, не само српска, није уједначена тако да термине неологизам, неологизам у ужем смислу, нова реч у ужем смислу, оказионализам, узурпација, нормативни неологизам, стандардни неологизам, оказионални неологизам, стилистички неологизам, ауторски неологизам, семантички неологизам, лексички неологизам, лексичко-семантички неологизам, неосемантизам, индивидуализам, индивидуализам-оказионализам, потенцијална реч, кованица, хапакс и др. лингвисти користе у различитим значењима (Оташевић, 2020a, 11).

Решења овог компликованог проблема, која аутори *Новоречја* предлажу, имају практичну природу – у својим емпиријским истраживањима обично узимају у обзир лексику које нема у најновијим издањима важних речника српског језика. Слободан Новокмет укључује *Речник српскохрватског књижевног језика* Матице српске, *Речник српскохрватског књижевног и народног језика* Српске академије наука и уметности (до сада објављено 18 томова) и једнотомни *Речник српског језика* Матице српске (Novokmet, 2019a, 38). Ђорђе Оташевић, прикупљајући материјале за речнике нових речи, узима у обзир последње радове и до сада објављене речнике неологизама које су приредили Иван Клајн и Милан Шипка (Klajn, Šipka, 2006), као и речних нових англицизама у српском језику *Do you speak anglosrpski?* (Vasić, Prčić, Nejgebauer, 2001).

Није тешко приметити да је ова пракса слична решењима коришћеним у „опсерваторијама“ на пољском језику. На тај начин, аутори – и српски и пољски – избегавају стерилне термилошке спорове и фокусирају се на појаве које се појављују у језику који се динамички мења.

6. Закључно разматрање

Часопис *Новоречје* се уписује у дугу традицију српских истраживања језичких неологизама. Отварајући странице за чланцима посвећеним овој теми, часопис иде у корак, сагласно многим истраживачима, са све брже растућим лексичким ресурсима језика. Емпиријске студије, које су доминантне међу објављеним текстовима, доносе у закључцима и доприносе теоријске природе. Ови закључци, често у складу са налазима пољских лингвиста, сигурно могу бити занимљиви славистима такође изван Србије. Дефинитивно вреди да часопис *Новоречју*, уско посвећен истраживању нове лексике у језику, посвети своју пажњу међународној словенској заједници – то може дати опипљиве резултате у виду упоредних приступа најновијим трендовима у лексичким системоидима словенских језика.

LITERATURA

- Ajdačić, D. (2019). *Sportske komponente u novim srpskim frazeologizmima*. „Novorečje” br 1, s. 59–68.
- Ajdačić, D. (2020). *Autorski neologizmi-individualizmi Dimitrija Mitrinovića (1913) i Dragana Aleksića (1922)*. „Novorečje” br 2, s. 37–46.
- Andrić, D. (2005). *Dvosmerni rečnik srpskog žargona i žargonu srodnih izraza*. Beograd: Zepter Book World.
- Bogusławski, A., Danielewiczowa, M. (2005). *Verba polona abscondita. Sonda słownikowa. III*. Warszawa: Elma Books.
- Bralczyk, J. (2007). *Nowe słowa*. Warszawa: Hachette.
- Budowa słownika* (b.d.) Obserwatorium Językowe Uniwersytetu Warszawskiego. <https://nowewyrazy.uw.edu.pl/budowa-slownika.html>. 8.07.2020.
- Bugarski, R. (2003). *Žargon – lingvistička studija*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- Bugarski, R. (2009). *Teorijske osnove urbane dijalektologije*. W: *Evropa u jeziku*. Ur. R. Bugarski. Beograd: Biblioteka XX vek, s. 77–102.
- Bugarski, R. (2009). *Evropa u jeziku*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- Bugarski, R. (2010). *Jezik i identitet*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- Bugarski, R. (2013). *Sarmagedon u Mesopotamiji*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- Bugarski, R. (2014). *Putopis po sećanju*. Beograd: Biblioteka XX vek.

- Bugarski, R. (2016). *Jezici u potkrovlju*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- Bugarski, R. (2018). *Govorite li zajednički?* Beograd: Biblioteka XX vek.
- Chruścińska, K. (1978). *O formach potencjalnych i okazjonalnych*. W: *Z zagadnień słownictwa współczesnego języka polskiego*. Red. M. Szymczak. Wrocław: Ossolineum, s. 69–79.
- Ćirilov, J. (1982). *Rečnik novih reči, izraza i značenja nastalih u srpskohrvatskom jeziku posle drugog svetskog rata*. Beograd: Narodna knjiga.
- Ćirilov, J. (1991). *Novi rečnik novih reči, izraza i značenja preuzetih iz drugih jezika ili nastalih u srpskohrvatskom jeziku posle Drugog svetskog rata*. Beograd: Bata.
- Dragičević, R. (2018). *Srpska leksika u prošlosti i danas*. Novi Sad: Matica srpska.
- Dragičević, R. (2020). *Neke tendencije u tvorbi reči u savremenom srpskom jeziku*. „Novorečje” br 2, s. 129–139.
- Đorđević, V., Nikolić, M., Otašević, Đ. (2020). *Građa za rečnik novih reči (2)*. „Novorečje” br 2, s. 61–126.
- Gerzić, B., Gerzić, N. (2000). *Rečnik savremenog beogradskog žargona*. Beograd: Isttar.
- Grabias, S. (1997). *Język w zachowaniach społecznych*. Lublin: UMCS.
- Imami, P. (2000). *Beogradski frajerski rečnik*. Beograd: NNK International.
- Jovanović, J. (2019). *Nova upotreba prideva human u savremenom srpskom jeziku*. „Novorečje” br 1, s. 5–8.
- Jovanović, J. (2020a). *Feminizam u jeziku – noviji nazivi za ženska zanimanja*. „Novorečje” br 2, s. 47–50.
- Jovanović, J. (2020b). *Trenerka i još ponešto*. „Novorečje” br 2, s. 55–57.
- Kardela, H. (2006). *(Nie)podobieństwo w morfologii: amalgamaty kognitywne*. W: *Kognitywistyka 2. Podobieństwo*. Red. H. Kardela, Z. Muszyński, M. Rajewski. Lublin: UMCS, s. 195–210.
- Klajn, I. (1992). *Rečnik novih reči*. Novi Sad: Matica srpska.
- Klajn, I., Šipka, M. (2006). *Veliki rečnik novih reči i izraza*. Novi Sad: Prometej.
- Libura, A. (2015). *Kagrestkos i brzaskwiśnia. Wybrane problemy związane ze strukturą amalgamatów leksykalnych*. „Acta Universitatis Wratislaviensis. Języka a Kultura” nr 25, s. 189–200.
- Marić, A. (2007). *Neologizmi u slovačkom i srpskom jeziku*. „Slavistika” br XI, s. 267–273.
- Markowski, A. (2005). *Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Milanović, A., Ajdačić, D., Otašević, Đ. (2019). *Iz razgovora*. „Novorečje” br 1, s. 29–31.
- Načela novorečja* (2019). „Novorečje” br 1, s. 1.
- Neologizmy* (b.d.). Obserwatorium Językowe Uniwersytetu Warszawskiego. <https://nowewyrazy.uw.edu.pl/neologizmy.html>. 8.07.2020.

- Novokmet, S. (2019a). *Nove reči sa sufiksom -ina i njegovim varijantama u srpskom jeziku*. „Novorečje” br 1, s. 38–54.
- Novokmet, S. (2019b). *Da li ležeći polijac spava ili samo leži?* „Novorečje” br 1, s. 55–58.
- Nowakowska, B. (2005). *Nowe połączenia wyrazowe we współczesnej polszczyźnie*. Kraków: Lexis.
- Otašević, Đ. (1993). *Razgraničenje okazionalizama i neologizama*. W: *Naučni sastanak slavista u Vukove dane 23/2*. Beograd: Međunarodni slavistički centar, s. 251–255.
- Otašević, Đ. (2004). *Veliki rečnik novih i nezabeleženih reči 1*. Beograd: Alma.
- Otašević, Đ. (2005). *Veliki rečnik novih i nezabeleženih reči 2*. Beograd: Alma.
- Otašević, Đ. (2008a). *Rečnik novih i nezabeleženih reči (sažeto izdanje)*. Beograd: Alma.
- Otašević, Đ. (2008b). *Nove reči i značenja u savremenom standardnom srpskom jeziku: Lingvistički aspekt*. Beograd: Alma.
- Otašević, Đ. (2019a). *Semantičke definicije novih femininuma*. „Novorečje” br 1, s. 9–10.
- Otašević, Đ. (2019b). *Građa za rečnik novih reči (1)*. „Novorečje” br 1, s. 13–25.
- Otašević, Đ. (2019c). *Nove reči i njihovo beleženje*. „Novorečje” br 1, s. 67–73.
- Otašević, Đ. (2020a). *Tvorba deantroponimnih političkih neologizama (od prezimena Vučić i Đilas)*. „Novorečje”, br 2, s. 9–36.
- Otašević, Đ. (2020b). *Iscrpnost opisnih rečnika*. „Novorečje” br 2, s. 140–142.
- Piper, P. (2008). *O urbanoj etnolingvistici* W: *Etnolingvistička proučavanja srpskog i drugih slovenskih jezika. U čast akademika Svetlane Tolstoj*. Ur. P. Piper, Lj. Radenković. Beograd: SANU, s. 105–122.
- Rusiecki, J. (1994). *Postawy wobec języka w Anglii i w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej dawniej i dziś*. W: *Normalizacja języka w krajach Zachodu*. Red. A. Markowski, J. Puzynina. Warszawa: Semper, s. 9–28.
- Smółkowa, T. (2001). *Neologizmy we współczesnej leksyce polskiej*. Kraków: IJP PAN.
- Smółkowa, T. (red.) (2010–2014). *Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 2001–2005*, cz. 1–5. Kraków: IJP PAN.
- Smółkowa, T., Holly, K., Nowakowska, B., Żółtak, A. (2013). *Słowa, słowa... Czy je znasz?* Kraków: IJP PAN.
- Vasić, V., Prčića, T., Nejgebauer, V. (2001). *Do you speak anglosrpski? Rečnik novijih anglicizama*. Novi Sad: Zmaj.
- Waszakowa, K. (2005). *Przejawy internacjonalizacji w słotwórstwie współczesnej polszczyzny*. Warszawa: UW.
- Wawrzyńczyk, J. (1992). *Chronologizacja słownictwa nowopolskiego. W poszukiwaniu źródeł dokumentacyjnych neologizmów powojennych*. Toruń: UMK.

- Wierzchoń, P. (2008). *Fotodokumentacja. Chronologizacja. Emendacja. Teoria i praktyka weryfikacji materiału leksykalnego w badaniach lingwistycznych*. Poznań: Sorus.
- Worbs, E. (Hrsg.) (2009). *Neue Zeiten – neue Wörter – neue Wörterbücher. Beiträge zur Neologismenlexikografie und -lexikologie*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Worbs, E., Markowski, A., Meger, A. (2007). *Polnisch-deutsches Wörterbuch der Neologismen. Neuer polnischer Wortschatz nach 1989*. Wiesbaden: Harrasowitz.

Превод текста Пјотра Мироче „Działalność czasopisma „Novorečje” na tle serbskich i polskich badań nad neologizmami“, *Poznańskie Studia Slawistyczne*, 19, 2020, s. 429–443. Превод са пољског језика - Дејан Ајдачић.